

PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH

ISTANBUL

universalconference.us

PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-5

Editor in Chief

Dr. Rajeev Ojha - Interdisciplinary Research in Basic Sciences, Jamia Millia Islamia, New Delhi -110025, India

Editorial Team

[Sunita Sarawagi](#) - Indian Institute of Technology Bombay, Mumbai, India.

[Dr Manjunatha LH](#) - Professor, REVA University, INDIA

[Asish Bera](#) - Edge Hill University, UK, BITS Pilani, India

[Dr Sunildro LS Akojjam](#) - Assistant Professor of Management, North Eastern Hill University, India

[Madan Mohan Singh](#) - Professor of Mathematics, North-Eastern Hill University, Shillong, India

[Dr. Anupam Singh](#) - Associate Professor-CSE, Graphic Era Hill University Dehradun, India

[Dr. Sargam Bahl Walia](#) - School of Management, Graphic Era Hill University, Dehradun, Uttarakhand, India

[Narayan Pradhan](#) - Indian Association for the Cultivation of Science

[Ashok Kumar](#) - Kumar Associate Professor E&CE National Institute of Technology. Hamirpur, India.

[Anjali Pal](#) - Department of Civil Engineering, Indian Institute of Technology Kharagpur - 721302, India.

[Rajnish Joshi](#) - Professor of Medicine, All India Institute of Medical Sciences, Bhopal, India

[Mukul Kumar](#) - IIT Mumbai (India); Meijo University (Japan); HEG Ltd.
(India)

[Prof. Kuruvilla Joseph](#) - Indian Institute of Space Science and
Technology (IIST)

[Prof. Yogesh C. Sharma](#) - D.Sc., FRSC, FBRS, FIAPS; FISEES, Department
of Chemistry, Indian Institute of Technology

[Professor Indra Mani Mishra](#) - Indian Institute of Technology (Indian School
of Mines), Dhanbad; Formerly at India

FITRATNING ISLOMIY TA'LIMOTGA MUNOSABATI

Axmatova Fotima Akromjon qizi

Turon universiteti Ingliz tili yo'nalishi 3- kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdurauf Fitratning islomiy ta'limotga munosabati va uning asarlarida diniy masalalar talqini tahlil qilinadi. Tadqiqot Fitratning "Munozara", "Hind sayyohi" va "Rahbari najot" asarlariga asoslanib, uning islomiy qarashlarining rivojlanishini, an'anaviy islom ta'limoti va zamonaviy g'oyalarni uyg'unlashtirish bo'yicha fikrlarini o'rganadi. Natijalar Fitratning islomiy ta'limotni zamonaviy talqin etish konsepsiyasining jadidchilik harakatidagi ahamiyatini va uning XX asr boshi O'zbekiston diniy-ma'rifiy hayotiga ta'sirini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Abdurauf Fitrat, islomiy ta'limot, jadidchilik, diniy islohotlar, "Munozara", "Hind sayyohi", "Rahbari najot"

ОТНОШЕНИЕ ФИТРАТА К ИСЛАМСКОМУ УЧЕНИЮ

Аннотация: В данной статье анализируется отношение Абдурауфа Фитрата к исламским учениям и интерпретация религиозных вопросов в его произведениях. Исследование рассматривает развитие исламских взглядов Фитрата на основе его работ "Мунозара", "Хинд сайёхи" и "Рахбари нажот", изучая его идеи по гармонизации традиционных исламских учений с современными концепциями. Результаты демонстрируют значимость концепции Фитрата о современной интерпретации исламских учений в движении джадидизма и ее влияние на религиозную и образовательную жизнь Узбекистана начала XX века.

Ключевые слова: Абдурауф Фитрат, исламские учения, джадидизм, религиозные реформы, "Мунозара", "Хинд сайёхи", "Рахбари нажот"

FITRAT'S ATTITUDE TO ISLAMIC DOCTRINE

Abstract: This article analyzes Abdurauf Fitrat's attitude towards Islamic teachings and the interpretation of religious issues in his works. The research examines the development of Fitrat's Islamic views based on his works "Munozara", "Hind sayyohi", and "Rahbari najot", studying his ideas on harmonizing traditional Islamic teachings with modern concepts. The results demonstrate the significance of Fitrat's concept of modern interpretation of Islamic teachings in the Jadid movement and its impact on the religious and educational life of early 20th century Uzbekistan.

Keywords: Abdurauf Fitrat, Islamic teachings, Jadidism, religious reforms, "Munozara", "Hind sayyohi", "Rahbari najot"

KIRISH

XX asr boshlarida Turkistonda keng tarqalgan jadidchilik harakati jamiyatning barcha sohalarini, shu jumladan diniy sohani ham isloh qilishni maqsad qilgan edi. Bu harakatning yirik namoyandalaridan biri Abdurauf Fitrat (1886-1938) o'z asarlarida islomiy ta'limotni zamonaviy talqin etish g'oyasini ilgari surdi va an'anaviy islom ta'limotini yangi davr talablari asosida qayta ko'rib chiqishga harakat qildi [1]. Fitratning islomiy ta'limotga munosabatini o'rganish orqali nafaqat uning shaxsiy fikrlari evolyutsiyasini, balki butun jadidchilik harakatining diniy masalalarga yondashuvini ham tushunish mumkin. Bu esa o'z navbatida XX asr boshi O'zbekiston diniy-ma'rifiy hayotini chuqurroq anglashga yordam beradi.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqotda quyidagi usullardan foydalanildi:

- Tarixiy-qiyosiy tahlil usuli orqali Fitratning asarlari XX asr boshi ijtimoiy-siyosiy va madaniy muhiti kontekstida o'rganildi.
- Matnni tahlil qilish usuli yordamida Fitrat asarlaridagi islomiy ta'limotga oid fikrlar aniqlandi va tizimlashtirilib.
- Qiyosiy tahlil usuli orqali Fitratning islomiy qarashlari boshqa jadid ma'rifatparvarlari g'oyalari bilan solishtirilib o'rganildi.
- Tizimli yondashuv usuli Fitratning islomiy ta'limotni zamonaviy talqin etish konsepsiyasini yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqish imkonini berdi.

Tadqiqot uchun asosiy manbalar sifatida Fitratning "Munozara" [2], "Hind sayyohi" [3] va "Rahbari najot" [4] asarlari olingan. Shuningdek, Fitrat ijodiga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar, xususan, H. Boltaboyev [5], B. Qosimov [6], N. Karimov [7] kabi olimlarning ishlari muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Fitratning islomiy qarashlari ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan bo'lsa-da, uning islomiy ta'limotni zamonaviy talqin etish konsepsiyasi alohida tadqiqot predmeti sifatida yetarlicha o'rganilmagan. Ayrim tadqiqotlarda Fitratning diniy qarashlari uning umumiy dunyoqarashi kontekstida o'rganilgan [8], boshqalarida esa uning ma'lum bir asaridagi islomiy g'oyalar tahlil qilingan [9]. Ushbu maqolada esa Fitratning islomiy ta'limotga munosabati uning bir nechta asarlari asosida kompleks ravishda tahlil qilinadi.

NATIJARLAR

Fitratning islomiy ta'limotga munosabati va uning asarlarida diniy masalalar talqini tahlili quyidagi asosiy natijalarni berdi:

"Munozara" asarida islomiy ta'limot talqini "Munozara" (1909) asarida Fitrat an'anaviy islomiy ta'limot va zamonaviy bilimlar o'rtasidagi munosabat masalasini ko'taradi. U farangi tilidan so'zlab, faqat diniy ilmlar bilan cheklanish musulmon jamiyatini tanazzulga olib kelishini ta'kidlaydi. Fitrat islom dinining ilm-fanga zid emasligini, aksincha ilm olishni targ'ib qilishini uqtiradi [2].

"Hind sayyohi" asarida islomiy ta'limot talqini "Hind sayyohi" (1912) qissasida Fitrat islomiy masalalarga yanada chuqurroq yondashadi. U musulmon jamiyatidagi ilmsizlik, bid'at va xurofotlarni tanqid qiladi. Asarda hind sayyohi tilidan islom dinining asl mohiyati haqida fikr yuritiladi va musulmonlarning o'z dinlarini to'g'ri tushunishlari zarurligi ta'kidlanadi [3].

"Rahbari najot" asarida islomiy ta'limot talqini "Rahbari najot" (1915) asarida Fitrat o'zining islomiy ta'limotni zamonaviy talqin etish konsepsiyasini yanada rivojlantiradi. U islom dinining asosiy manbalari - Qur'on va hadislarni zamonaviy talqin etishga harakat qiladi. Fitrat bu asarda islom dinining ilm-fan, taraqqiyot va insonparvarlik g'oyalari mos kelishini isbotlashga intiladi [4].

Fitratning islomiy qarashlarining rivojlanish bosqichlari Fitratning islomiy qarashlarining evolyutsiyasini quyidagi bosqichlarga bo'lish mumkin: a) Dastlabki bosqich ("Munozara" davri) - an'anaviy islomiy ta'limotni tanqid qilish va zamonaviy bilimlarni targ'ib qilish; b) O'tish bosqichi ("Hind sayyohi" davri) - islom dinining asl mohiyatini anglashga va uni zamonaviy talablar asosida talqin etishga intilish; c) Yetuk bosqich ("Rahbari najot" davri) - islom dinini zamonaviy talqin etish va islomiy ta'limotni isloh qilish konsepsiyasini shakllantirish [5].

An'anaviy islom ta'limoti va zamonaviy g'oyalarni uyg'unlashtirish Fitrat o'z asarlarida an'anaviy islom ta'limoti va zamonaviy g'oyalarni uyg'unlashtirishga harakat qiladi. U bir tomondan islom dinining asl mohiyatini saqlashga, boshqa tomondan esa uni zamonaviy talablar asosida talqin etishga intiladi. Fitrat fikricha, haqiqiy islom ta'limoti ilm-fanni, taraqqiyotni va insonparvarlikni qo'llab-quvvatlaydi [6].

TAHLIL VA MUHOKAMA

Islomiy ta'limotni isloh qilish zarurati Fitrat o'z asarlarida musulmon jamiyatidagi mavjud diniy tushunchalar va amaliyotlarni tanqidiy ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlaydi. U "Munozara" asaridayoq an'anaviy madrasalardagi ta'lim tizimining kamchiliklarini ko'rsatib, faqat diniy ilmlar bilan cheklanish jamiyat

rivojiga to'sqinlik qilishini uqtiradi [2]. Bu g'oya keyinchalik "Hind sayyohi" va "Rahbari najot" asarlarida yanada rivojlantiriladi.

Fitratning bu yondashuvi jadidchilik harakatining umumiy yo'nalishiga mos keladi. Masalan, Mahmudxo'ja Behbudiy ham o'z asarlarida islomiy ta'limotni isloh qilish, uni zamonaviy bilimlar bilan uyg'unlashtirish g'oyasini ilgari surgan [10]. Biroq Fitrat bu g'oyalarni yanada chuqurroq va tizimli ravishda rivojlantirgan.

Islom dinining zamonaviy talqini Fitrat islom dinini zamonaviy talablar asosida qayta talqin etishga harakat qiladi. U "Rahbari najot" asarida Qur'on va hadislarini sharhlar ekan, ularning ilm-fan va taraqqiyotga zid emasligini, aksincha bularni qo'llab-quvvatlashini ko'rsatishga intiladi [4]. Bu yondashuv Fitratning islomiy ta'limotni zamonaviy talqin etish konsepsiyasining asosini tashkil etadi.

Ilm-fan va islom uyg'unligi Fitrat asarlarida ilm-fan va islom o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlashga alohida e'tibor qaratadi. U "Munozara" asarida farangi tilidan so'zlab, zamonaviy fanlarni o'rganish zarurligini ta'kidlasa [2], "Rahbari najot"da bu g'oyani Qur'on va hadislar asosida asoslashga harakat qiladi. Bu yondashuv Fitratning pragmatik va ilg'or fikrli ziyoli ekanligini ko'rsatadi. U bir tomondan musulmon jamiyatini modernizatsiya qilishga intilsa, boshqa tomondan bu jarayonda islom dinining rolini saqlab qolishga harakat qiladi.

Diniy tolerantlik g'oyasi Fitrat asarlarida diniy tolerantlik g'oyasi ham muhim o'rin egallaydi. U "Hind sayyohi" asarida turli din vakillari o'rtasidagi muloqotni tasvirlar ekan, o'zaro hurmat va bag'rikenglik g'oyasini ilgari suradi [3]. Bu yondashuv Fitratning keng dunyoqarashini va uning islomiy ta'limotni zamonaviy talqin etish konsepsiyasining insonparvarlik mohiyatini ko'rsatadi. U islom dinini boshqa dinlar bilan muloqotga tayyor, ochiq tizim sifatida ko'rsatishga intiladi.

Fitrat g'oyalarining ta'siri Fitratning islomiy ta'limotni zamonaviy talqin etish g'oyasi XX asr boshi O'zbekiston diniy-ma'rifiy hayotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Uning asarlari keng tarqalib, ko'plab ziyolilarning dunyoqarashini shakllantirishga yordam berdi [7]. Garchi sovet davrida Fitrat g'oyalari ta'qib ostiga olingan bo'lsa-da, ular keyinchalik o'zbek ziyolilari orasida yashirin tarzda tarqalishda davom etdi.

XULOSALAR

Fitratning islomiy ta'limotga munosabati uning jadidchilik faoliyatining muhim qismini tashkil etadi. U an'anaviy islom ta'limotini zamonaviy talablar asosida qayta ko'rib chiqishga va uni ilm-fan bilan uyg'unlashtirishga harakat qilgan. Fitratning islomiy qarashlarining rivojlanishida uch asosiy bosqichni ajratish mumkin: dastlabki tanqidiy bosqich ("Munozara"), o'tish bosqichi ("Hind sayyohi") va yetuk

bosqich ("Rahbari najot"). Bu evolyutsiya uning islomiy ta'limotni zamonaviy talqin etish konsepsiyasining shakllanish jarayonini ko'rsatadi.

Fitrat islom dinini zamonaviy talqin etishga intilgan. U Qur'on va hadislarni sharhlar ekan, ularning ilm-fan va taraqqiyotga zid emasligini, aksincha bularni qo'llab-quvvatlashini ko'rsatishga harakat qilgan. Fitrat islomiy ta'limni isloh qilish zarurligini ta'kidlagan. U diniy va dunyoviy bilimlarni uyg'unlashtirgan holda, zamonaviy musulmon ziyolisini tarbiyalashni maqsad qilgan. Fitratning islomiy ta'limotni zamonaviy talqin etish g'oyasi diniy tolerantlik va insonparvarlik prinsiplarini o'z ichiga olgan. U islom dinini boshqa dinlar bilan muloqotga tayyor, ochiq tizim sifatida ko'rsatishga intilgan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Qosimov, B. (2002). Milliy uyg'onish. Toshkent: Ma'naviyat.
2. Fitrat, A. (1913). Munozara. Samarqand: Matbaai Demurova.
3. Fitrat, A. (1912). Hind sayyohi bayonoti. Istanbul: Matbaai Ahmad Komil.
4. Fitrat, A. (1915). Rahbari najot. Toshkent: Matbaai G'ulomiya.
5. Boltaboyev, H. (2007). Fitrat va jadidchilik. Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti.
6. Qosimov, B. (2002). Abdurauf Fitrat. Toshkent: Sharq.
7. Karimov, N. (1991). XX asr o'zbek adabiyoti taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlari va milliy istiqloq mafkurasi. Toshkent: Fan.
8. Rajabov, Q. (2005). Abdurauf Fitratning diniy-falsafiy qarashlari. Toshkent: Ma'naviyat.
9. Alimova, D. (2000). Jadidchilik harakatining g'oyaviy asoslari. Tarix va taqdir. Toshkent: Sharq.
10. Behbudiy, M. (1913). Padarkush. Samarqand: Demurov matbaasi.

СПЕЦИАЛЬНАЯ ОДЕЖДА ДЛЯ РАБОТНИКОВ АГРОСАНОАТА: ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ И КОМФОРТА

Наргиза Зайниддиновна Гайбуллаева
Бухарский инженерно-технологический институт

Аннотация: Специальная одежда для работников агросаноата играет критически важную роль в обеспечении их безопасности и комфорта в условиях разнообразных климатических условий и физической нагрузки. В статье рассматриваются ключевые аспекты, влияющие на выбор специализированной рабочей одежды, включая климатические условия, потребительские предпочтения и современные технологии. Уделяется внимание материалам, которые обеспечивают защиту от неблагоприятных факторов окружающей среды, а также комфорту во время выполнения трудовых обязанностей. Также рассматриваются примеры успешных решений в дизайне и производстве рабочей одежды для агросаноата.

Ключевые слова: Специальная одежда, агросаноат, безопасность, комфорт, материалы, технологии, потребительские предпочтения, дизайн.

Введение

Специальная одежда для работников агросаноата имеет огромное значение для их здоровья и производительности. Работники находятся под воздействием различных факторов, таких как климат, тип работ и физическая нагрузка. Поэтому выбор правильной рабочей одежды становится жизненно важным для обеспечения безопасности и комфорта во время выполнения задач.

Внешние факторы

1. Климатические условия

Климатические условия в агросаноате могут варьироваться от жаркого солнечного дня до холодных дождливых дней. Это требует использования различных материалов и технологий, которые обеспечивают защиту и комфорт. Важно, чтобы одежда была:

- **Водоотталкивающей:** Для защиты от дождя и влажности.
- **Дышащей:** Для обеспечения вентиляции и предотвращения перегрева.
- **Утепленной:** Для работы в холодную погоду, когда температура может значительно понижаться.

2. Типы работ

Работники агросаноата могут выполнять различные виды работ, включая посев, сбор урожая, обработку растений и уход за скотом. Каждый из этих видов деятельности требует особого подхода к выбору одежды. Например, одежда для сборщиков урожая должна обеспечивать свободу движений, тогда как одежда для обработки растений должна быть защищенной от химических веществ.

Потребительские предпочтения

Работники агросаноата имеют свои предпочтения относительно комфорта и удобства рабочей одежды. Некоторые ключевые аспекты, которые они учитывают:

- **Комфорт и посадка:** Одежда должна быть удобной и хорошо сидеть, чтобы не ограничивать движения.
- **Функциональность:** Наличие карманов и других элементов, позволяющих удобно носить инструменты и личные вещи.
- **Эстетика:** Работники предпочитают одежду, которая выглядит современно и стильно, что также способствует повышению морального духа.

Дизайн специализированной одежды

Дизайн рабочей одежды для агросаноата должен сочетать в себе функциональность и эстетику. Вот несколько аспектов, на которые стоит обратить внимание:

- **Индивидуальные решения:** Персонализация униформы с логотипами компаний или индивидуальными элементами помогает создать корпоративный стиль и повысить командный дух.
- **Модульность:** Возможность комбинирования различных элементов одежды позволяет работникам адаптироваться к меняющимся условиям.

Инновации и технологии

Современные технологии значительно изменили подход к разработке рабочей одежды. Использование новых материалов и технологий, таких как:

- **Умные ткани:** Ткани, которые могут регулировать температуру тела или отводить влагу.
- **Экологически чистые материалы:** Использование переработанных и органических тканей, что отвечает современным требованиям устойчивого развития.
- **3D-печать:** Позволяет создавать индивидуальные решения и ускоряет процесс разработки новых моделей.

Примеры успешных решений

Многие компании уже внедрили инновационные решения в дизайн и производство специализированной одежды для агросаноата. Например, использование влаговыводящих тканей и защитных элементов, таких как усиленные колени и локти, помогает обеспечить комфорт и защиту работникам в сложных условиях.

Заключение

Специальная одежда для работников агросаноата является важным элементом, обеспечивающим безопасность и комфорт. Учитывая внешние факторы, потребительские предпочтения и современные технологии, компании могут разработать эффективные решения, которые помогут повысить производительность и снизить риск травматизма на рабочем месте. Инвестирование в качественную рабочую одежду не только улучшает условия труда, но и способствует повышению морального духа работников.

Список литературы

1. S.U. Pulatova, N.Z. Gaybullaeva. Study of the hygienic properties of a package of materials for heat-protective clothing. Collection of materials of the International scientific-practical conference “Trends and prospects for the development of science and education in the context of globalization”. No.76. Ukraine, Pereyaslavl, 2021
2. S.U. Pulatova, N.Z. Gaybullaeva. Analysis of working conditions of food cold store workers in agricultural clusters. Proceedings of the Republican scientific-practical conference “Innovative solutions of education and production”. Bukhara Engineering-Technological Institute, April 21, 2021, p. 16-20.

ОЦЕНКА ПЕРВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ НЕОНАТАЛЬНОГО СКРИНИНГА НА МУКОВИСЦИДОЗ У ДЕТЕЙ

Шарипова М.К., Исамухамедова М.Т.

Республиканский специализированный научно - практический медицинский центр здоровья матери и ребенка, Ташкент, Узбекистан

Муковисцидоз – моногенное заболевание с аутосомно – рецессивным типом наследования, проявляющееся системным поражением экзокринных желез. На сегодняшний день муковисцидоз остается значительной медико-генетической проблемой, поскольку проявляется в различных формах, что может приводить к ранней инвалидизации и сокращению продолжительности жизни пациентов. Неонатальный скрининг предоставляет возможность раннего выявления этого заболевания, что, в свою очередь, позволяет начать своевременную терапию и предотвратить развитие тяжелых клинических проявлений.

В рамках Государственной Программы «Скрининг матери и ребёнка» в центре осуществляется пилотный проект неонатального скрининга на муковисцидоз в г.Ташкенте и Ташкентской области.

Цель исследования: определение частоты муковисцидоза у новорожденных детей.

Материалы и методы исследования: С 2017 по 2023 годы в рамках пилотного проекта по неонатальному скринингу в Ташкенте и Ташкентской области обследовались 144.120 новорожденных. Забор крови у доношенных детей проводился на 3-й день жизни, а у недоношенных – на 7-й. Образцы крови доставлялись в Республиканский центр «Скрининг матери и ребенка» для оценки уровня иммунореактивного трипсина (IRT), который в норме составляет до 90 ng/ml. Исследование проводилось с использованием многофункционального анализатора «Делфия/Виктор» иммунофлюоресцентным методом.

Результаты исследования: У 1791 ребенка уровень иммунореактивного трипсина оказался повышенным, после чего проводился ретест в течение первого месяца жизни. В результате ретестирования была выявлена группа риска из 50 детей с повышенным значением IRT, которым для подтверждения диагноза муковисцидоза были проведены дополнительные исследования: потовый тест (норма до 60 ммоль/л), общий анализ кала на нейтральный жир

и панкреатическую эластазу-1 (норма выше 200 мкг). Все выявленные случаи были включены в диспансерную группу, где они получали комплексную медикаментозную терапию.

Выводы. На основании проведенного исследования предварительная частота муковисцидоза составила 1:2882 новорожденных.

Таким образом, неонатальный скрининг позволяет своевременно идентифицировать данное заболевание и назначить соответствующее лечение, что критически важно для улучшения исходов у детей с данным диагнозом.

Литературы:

1. Баранов А.А., Намазова-Баранова Л.С., Симонова О.И. и др. Современные представления о диагностике и лечении детей с муковисцидозом//Педиатрическая фармакология. - 2015. - Т. 12. № 5.- С. 589-604.
2. Донников Максим Юрьевич. Эффективность ранней диагностики муковисцидоза у детей на региональном уровне : на примере ХМАО-Югры : диссертация ... кандидата медицинских наук : 14.01.08 / Донников Максим Юрьевич: ФГБОУ ВО «Пермский государственный медицинский университет имени академика Е.А. Вагнера» Министерства здравоохранения Российской Федерации. - Сургут, 2020
3. Леднева Вера Сергеевна. Эффективность современных технологий ранней диагностики муковисцидоза, возможности оптимизации терапии и прогноза: диссертация ... доктора медицинских наук: 14.01.08 / Леднева Вера Сергеевна; Воронежская государственная медицинская академия им.Н.Н.Бурденко.- Воронеж, 2013
4. Самсонова Марина Сергеевна. Новые подходы к оценке качества жизни детей с муковисцидозом: диссертация ... кандидата Медицинских наук: 14.01.08 / Самсонова Марина Сергеевна; Научный центр здоровья детей Министерства здравоохранения Российской Федерации.- Москва, 2016
5. Шамсиев Ф. М. Динамика цитокинов у детей с муковисцидозом на фоне проводимой терапии : научное издание / Ф. М. Шамсиев, Н. Я. Файзуллаева, Д. А. Мусаходжаева // Журнал теоретической и клинической медицины. - Ташкент, 2013. -N5. - С. 111-113

6. Шамсиев Ф. М. Клинико-иммунологические особенности муковисцидоза у детей : научное издание / Ф. М. Шамсиев, Р. А. Мусажанова [и др.] // Достижения, проблемы и перспективы охраны здоровья детей и подростков: Материалы Республиканской науч.- практ. конференции (Тошкент, 25 марта 2010 г.). - Ташкент, 2010. - С. 146-149

АЁЛЛАР БИЛАН БОҒЛИҚ СТЕРЕОТИПИК ҚАРАШЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ (МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИСОЛИДА)

Абдуллаева Муштарий

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети
Тарих факультети “Антропология ва этнология” кафедраси ўқитувчиси

E-mail: mushtariyabdullayeva90@gmail.com

тел.: +99899 821 32 28

Аннотация. Ушбу мақолада Марказий Осиё халқларида аёллар билан боғлиқ стереотипларнинг узок тарихий давр мобайнида шаклланиши ва уларнинг ўзгариб борганлиги ҳақидаги тадқиқотлар таҳлили ёритиб берилди. Стереотиплар нисбатан турғунликка эга бўлишига қарамай, ҳар бир тарихий даврларнинг муҳим босқичлари янги стереотипларнинг шаклланишига ва мавжудларининг ўзгаришига олиб келганлиги илмий асосланади.

Калит сўзлар. Гендер, аёл, гендер стереотип, аёллик, эркаклик, туркий халқлар, ўзбеклар, Марказий Осиё.

Аннотация. В данной статье освещен анализ исследований формирования стереотипов, связанных с женщинами в странах Центральной Азии на протяжении длительного исторического периода, и их изменений. Несмотря на относительную устойчивость стереотипов, научно доказано, что важные этапы каждого исторического периода приводили к формированию новых стереотипов и изменению существующих.

Ключевые слова. Гендер, женщина, гендерный стереотип, женственность, мужественность, тюркские народы, узбеки, Средняя Азия.

Abstract. In this article, the analysis of studies on the formation of stereotypes related to women in Central Asian nations over a long historical period and their changes is highlighted. Despite the relative stability of stereotypes, it is scientifically proven that important stages of each historical period led to the formation of new stereotypes and changes in existing ones.

Key words. Gender, woman, gender stereotype, femininity, masculinity, Turkic peoples, Uzbeks, Central Asia.

Аёллар муаммосининг жаҳон миқёсида умумижтимоий ҳодиса эканлигининг эътироф этилиши, бугунги кунда аёлларнинг жамиятдаги мавқеи ва аҳамиятига оид кўплаб амалий ишлар қилинишига олиб келди. Хусусан, Марказий Осиё аёллари бўйича жаҳон ва маҳаллий олимлар

томонидан кўплаб тадқиқотлар ўтказилган бўлиб, уларни ҳар томонлама ўрганишга ҳаракат қилинган. Маълумки, гендер стереотиплар (эркак – ақлли; аёл – ҳиссий (эмоционал))нинг мавжудлиги шахс ривожланишининг муҳим тўсиқларидан бири ҳисобланади. Шунинг учун аёлнинг жамиятдаги мавқеини кўтаришда у билан боғлиқ стереотипларни тадқиқ қилиш долзарбдир.

Аёллар билан боғлиқ стереотипик қарашлар тарихийлик (IV-X асрларга оид тарихий фактлар келтирилди); даврийлик (стереотип билан боғлиқ қарашларнинг олдинги ва кейинги ўзгариши хронологик келтирилди); объективлик (гендер стереотипни салбий ёки ижобий баҳолашда белгиланган чегара-қийматдан чиқилмади) каби асосий услубий тамойилларидан фойдаланиб ўрганилди.

Аёллар билан боғлиқ стереотипик қарашларни ўрганар эканмиз, уларнинг илк илдизларини билиш учун ўтмишга назар соламиз. Бу борада ўтмишда бу жараёнларнинг қандай кечганлигини археологик манбалар билан таққослаб таҳлил қилиш муҳим аҳамият касб этади. Бунда илк ўрта асрлар (V–VIII асрлар)га оид сопол ҳайкалча – терракоталарни таҳлил қилиш катта аҳамият касб этади.

Археологик тадқиқотларга [1, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15] кўра:

- терракота ҳайкалчалар замон кишиларининг идеологик қарашларини ўзида мужассам этиб, ундаги аёл тасвирининг ўзига хос хусусиятлари жамиятнинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, маданий, диний ва ташқи алоқалари билан боғлиқдир;

- Марказий Осиёнинг антик ва илк ўрта аср санъатида айнан аёллар тасвирида эллинистик-буддистик таъсирлар кучли ҳисобланиб, сосонийлардан то ислом динигача бўлган давр санъатида қадимий космология билан боғлиқ тасвирлар кучайганлиги кўзга ташланади;

- терракоталарда аёл тасвири маҳаллий анъаналар ва диний эътиқодлар уйғунлашган ҳолда гавдалантирилганлиги, аёллар ҳақидаги стереотипик қарашларнинг шаклланишида маҳаллий анъаналар ва диний эътиқод таъсирининг устунлигини кўрсатади;

- терракоталар – Марказий Осиёда бир диннинг иккинчи динга ўрнини бўшатиб беришига қарамасдан (ибтидоий дин, буддизим, зардуштийлик, ислом), аёл ҳар доим алоҳида эътибор манбаи сифатида кўрилганлигини исботлайди, фақатгина ундаги тасвирлар янги диний қарашлар билан ўзгариб борган;

- она уруғи давридан бронза давригача – аёл уруғ давомчиси, хўжалик юритувчи сифатида қаралган ва ҳосилдорлик ҳамда инсониятнинг давомчиси рамзий маъносида кўпроқ улуғланган. Шунингдек, антик давр охири ва илк ўрта аср терракоталарида аёлнинг ёш (қиз бола, аёл ва кампир) хусусиятларига алоҳида урғу бериб тасвирланган ва бу даврда (гарчи, партиархат давр бўлса-да) аёллар жамиятнинг бир қисми сифатида қаралганини ва уларнинг ўрни юқори бўлганлигини тахмин қилиш мумкин [2, 3, 4, 5].

В.В.Тишин ва Н.Н.Серегинлар [16] VI – X асрларда кўчманчи туркий халқлар жамиятида яшаган аёлларнинг мавқеи хусусиятларини таҳлил қилиб, антик ва ўрта асрлар Евроосиё кўчманчи жамиятида жангчи эркак образи муҳим бўлганлигини, аёллар уй-хўжалиги билан чекланмаганлигини скиф-сарматлар даври ёзма ёдгорликлари ва аёллар кўмилган қабрларни археологик асосда таҳлил қилиш орқали очиб берганлар.

Ёзма манбалар таҳлилига кўра, туркий жамиятда аёлларнинг уй-хўжалигидаги роли катта ўринга эга бўлган. Исломгача бўлган даврда туркий халқларда аёллар йиғинлар (тўй, қурултой)да қатнашиш ҳуқуқига эга бўлган. Шунингдек, хоқон хотун билан биргаликда қарорлар қабул қилган. Археологик манбалар шуни кўрсатадики, Марказий Осиёнинг турли минтақаларида ўрганилган аёллар қабри инвентар¹ таркибига кўра эркак қабрларига қараганда анча бой бўлган. Қадимги туркларнинг ижтимоий ҳаётида аёл қариндошларининг ўрни билан боғлиқ масалалари услубий қийинчиликлар туфайли ҳали ҳам ўз ечимини топмаган. Бундан ташқари, қадимги турклар орасида кўпхотинлилик ҳақида ҳеч бир манбада тўғридан-тўғри маълумот кўрсатилмаган [16, 109-112 б.].

Кўчманчилар учун идеал хотин ҳақидаги стереотип ғамхўр уй бекаси образида ўз ифодасини топган. Шунингдек, кўчманчилар аёллари от миниш ва камондан отишда эркаклардан кам бўлишмаган, баъзан жанговар ҳаракатларда ҳам қатнашиб туришган [16, 115 б.].

Туркий халқларда барча аёллар ҳам бир хил мавқега эга бўлмаган. Кўпроқ юқори қатлам вакиллари ва уларнинг аёллари ҳукмрон мавқега эга бўлган. Канизлар ва асир тушганларга бошқача қаралган. Хусусан, каниз ҳукмдорга машуқа бўлиши мумкин. Шунингдек, машуқанинг болалари ҳам хотунларнинг фарзандлари билан тенг ҳисобланса-да, тахт вориси тайинланганда онасининг келиб чиқиши ўз таъсирини кўрсатади. Урф-одатлар

¹Инвентар – хўжалик юритиш ва ишлаб чиқаришга оид турли ашёлар мажмуи

бўйича хотинликка олинган аёлларнинг мақоми юқорироқ бўлган, чунки аёлнинг қариндошлари унинг орқасида туришган. Асирга олинган аёллар ҳеч кимнинг ёрдамига суяна олмаган [16, 116-117 б.].

Шундай қилиб, қадимги туркларнинг дафн ёдгорликлари барқарор гендер стереотипларининг мавжудлигини кўрсатган. Кўчманчи жамиятларнинг ижтимоий тузилишида аёлларнинг ўрни ва роли кўчманчи чорвачилик шакли билан белгиланиб, аёллар, биринчи навбатда, уй хўжалигида ишлайдиган қўллар сифатида кўрилган. Агар эркак тўғридан-тўғри тирикчилик қилувчи бўлса, ишлаб чиқариш ва истеъмол маҳсулотларини сақлаш, зарур қайта ишлаш ва фойдаланишга тайёрлаш учун аёл жавобгар бўлган. Аёлнинг ижтимоий мавқеи дастлаб унинг иқтисодий жамоа таркибидаги роли, унинг ички функционал муносабатлар тизимидаги ўрни билан белгиланган. Мавжуд археологик ва ёзма манбалар қадимги туркий жамиятдаги зодагон қатлам аёлларининг умумий, анча юқори мавқеини акс эттиради. Шунингдек, барча тадқиқотлар жинсларнинг айрим қатламлари хусусан, юқори қатламлари ҳақида гапирилади [16, 121 б.].

О.В.Горшунова ва С.А.Пешковалар ҳам ўз тадқиқотлари асосида аёл ва ҳаётнинг асосий манбаи ўртасидаги муқаддас алоқа – илоҳий аёл қиёфасида гавдаланганлигини таъкидлайди. Хусусан, Марказий Осиё туб аҳолисининг ижтимоий ҳаёти гендер ролларнинг аниқ табақаланиши билан тавсифланади, яъни индивидуал даражада ва миллий мафқураларда аёлларнинг жамиятдаги ролини асосий аҳамияти таъкидланади. Уларнинг фикрича, хотин-қизлар ва жамият насли ўртасидаги мафқуравий боғлиқлик нуқтаи назаридан аёлларга келажак авлодлар посбони ва тарбиячиси вазифаси юкланган. Аёлларнинг насл учун мутлоқ масъулият ғояси қадимги даврларга бориб тақалади. Бу ғоя ва анъаналарнинг ўрни илоҳий аёллик ғояси бўлиб, улар табиий объектлар билан боғланган ва кейинчалик антропоморфик тасвирларда, яъни турли жойларда топилган аёл ҳайкалчаларида мужассамлашган. Вақт ўтиши билан аёл худонинг асл қиёфаси ва у билан боғлиқ булган култ ўзгаришларга учраб ислом таъсирида маҳаллий авлиёлар образига айланган [7].

Марказий Осиёга ислом динининг кириб келиши минтақада аёлларга бўлган муносабатда янги қарашларни шакллантиради. Хусусан, аёлларнинг фаолияти чекланиб, асосан уй бекалигига боғланган. Масалан, илк ўрта аср туркий халқларининг аёлликка хос стереотипларига кўра, аёлнинг мукамал уй бекаси бўлиши муҳимдир. Лекин шу билан бирга, уларга турмушнинг бошқа соҳаларида (от миниш, чавондозлик, камондон ўқ отиш, жанг қилиш ва

х.) ҳам ўзи намоён қилишга имкон берилган. Ислом дини кириб келиши билан булар “эркак шодалик” деб қаралди ва аёллар бу соҳалардан ўзини узоқ тута бошлаган.

Ислом динининг асоси ҳисобланган ва муқаддас китоби Қуръонда аёллар масаласига оид 309 оят мавжуд бўлиб, шундан 161 оят Маккада ва 148 оят Мадинада нозил бўлган [12, 38 б.]. Хусусан, “Нисо” ва “Талок” сураларида аёлларга қаратилган бир қанча ҳукмлар баён қилинган. Шунингдек, “Бақара”, “Моида”, “Нур”, “Аҳзоб”, “Мужодада”, “Мумтаҳана” ва “Таҳрим” сураларида ҳам аёллар, ҳамда уларнинг ҳуқуқлари ҳақида сўз юритилган. Ғарб тадқиқотчилари исломда аёл эркак билан тенг ҳуқуққа эга бўлиши тасаввуф тариқатида мунозара талаб этмайдиган аксиома тарзида ҳам қайд этилишини эътироф этганлар. Ўз навбатида, немис олимаси А.Шиммел таъкидлаганидек, “бу – ислом динининг аёл жинс вакилларига бўлган муносабатининг даражасини белгилаб беради” [12, 38 б.]. Шунингдек, аёлни асраб-авайлаш, унга нисбатан мулойим муносабатда бўлиш, эҳтиётлаш исломдаги асосий кўрсатмалардан бири бўлиб, шариат қоидаларида аёлга хос хислатлар – иб-ҳаёсини, назокатини, одоб-хулқини, ўз саломатлигини асраши зарурлиги, у биринчи навбатда она эканлиги, яъни ҳаёт манбаи ҳисобланиши уқтирилади. Бундан ташқари, ислом анъаналари асосидаги тарбиянинг бошида аёл етакчи ўринга эга ҳисобланади. Шу боис, унга нисбатан исломда муносиб равишда муносабат билдирилган. Бу ҳолат бутун XX аср мобайнида ўз аҳамиятини йўқотмаганини М.Б.Каримованинг Фарғона водийсида олиб борган тадқиқотлари натижалари ҳам тасдиқлайди. Фарғона водийсидаги жуда кўплаб оилаларда асосан оналар, қандай сиёсий тузум бўлишидан қатъи назар, ўз диний қадриятларини сақлаб қолган ҳолда диний анъаналарни келажак авлодга етказувчилар ҳисобланган [12, 40 б.].

Демак, юқоридагилардан хулоса қиладиган бўлсак, тарихнинг барча давларида ҳам аёллар билан боғлиқ стереотиплар мавжуд бўлган ва улар вақт ўтиб ижтимоий, сиёсий ҳамда диний ўзгаришлар натижасида ўзгариб борган. Хусусан Марказий Осиё халқлари ҳаётида аёл ва эркакнинг ҳам бирдек бажарадиган машғулоти (от чоптириш, камондан ўқ отиш ва ҳ.к.) араблар даврига келиб фақат эркакларнинг машғулоти деб қараладиган бўлди. Аёллар эса кўпроқ уй-хўжалиги билан (оиласи ва эрининг хизматини қилиш, бола парвариши, уй ишлари ва ҳ.к.) боғланди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Абдуллаев К. Сасанидские параллели в Согде и Бактрии-тохаристане на примере некоторых памятников пластического искусства // Культура Среднего Востока (С древнейших времен до наших дней) . – Т.: “Фан”, 1990. – С. 62-69;
2. Абдуллаева М.М. Ўрта Осиё терракоталари ва унда аёл образининг тавсифи (археологик ва антропологик таҳлил) / 2022-йил 31-майда Фарғона давлат университетида “Жаҳон тарихшунослигида Марказий Осиё тарихи масалалари” мавзусидаги халқаро илмий конференция тўплами. – Б. 46-49;
3. Abdullayeva M.M. National identity issues based on analysis of terracota samples found in Uzbekistan // Middle European Scientific Bulletin, VOLUME 25. Jun. 2022. – P. 86-91. <https://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/1358>;
4. Абдуллаева М.М. Миллий идентиклик масалаларида аёл тимсоли (Ўзбекистон ҳудудидан топилган терракота наъмуналари таҳлили асосида) // Наманган Давлат Университети ахборотномаси. 2022. – № 6. – Б. 303-309;
5. Abdullayeva M.M. Ик о’рта аср терракоталарини тадқиқ қилишда ба’зи мулоҳазалар / Markaziy Osiyo tarixi va madaniyati xalqaro ilmiy-amaliy anjuman. Toshkent. 2023. – В. 333-335.
6. Ахраров И., Усманова З. И. Терракоты Бухары // Культура Среднего Востока (С древнейших времен до наших дней) . – Т.: “Фан”, 1990. – С. 36-44;
7. Горшунова О.В., Пешкова С. А. Фертильность и сакральное женское начало в среднеазиатских целительских и ритуальных практиках // Медицинская антропология и биоэтика Научный, образовательный, научно популярный журнал. Выпуск 5. Январь 23, 2014;
8. Грицина А. А. Терракотовая статуэтка из Уструшаны // Посвященной 50-летию научной деятельности Г. В. Шишкиной: Материалы международной конференции. Государственный музей Востока (Москва), 14-16 декабря 2000 года. – С. 148-150;
9. Двуреченская Н. Д. Изучение терракотовой пластики Средней Азии (проблемы и перспективы их разрешения) // Посвященной 50-летию научной деятельности Г.В. Шишкиной: Материалы международной конференции. – Государственный музей Востока (Москва), 14-16 декабря 2000 года. – С. 151-155;
10. Двуреченская Н. Д. Терракотовая пластика древнейших государств Средней Азии IV в. до н. э. — IV в. н. э. (археологический аспект). – Санкт-Петербург, 2016. – С. 607;
11. Ильясов Дж. Я. Терракота раннесредневекового чаганиана // Посвященной 50-летию научной деятельности Г.В. Шишкиной: Материалы международной конференции. – Государственный музей Востока (Москва), 14-16 декабря 2000 года. – С. 155-158;
12. Каримова М.Б. Ўзбек аёллари турмуш тарзида ислом дини (Фарғона водийси мисолида): т.ф.д. (PhD). ... дисс. Тошкент. 2022. 156 б.

13. Кириллова О.В. Богиня в шлеме с городища Афрасиаб // Посвященной 50-летию научной деятельности Г.В. Шишкиной: Материалы международной конференции. – Государственный музей Востока (Москва), 14-16 декабря 2000 года. – С. 158-160;
14. Кубаев С.Ш. Культ богини по терракоте Хантепа. Народы и религии Евразии/ под.ред. П.К.Дошкковского. – Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2017. – Вып. III-IV (12-13). – 152 с.
15. Пугаченкова Г. А. На путях познания художественного наследия средней Азии //Культура Среднего Востока (С древнейших времен до наших дней) . – Т.: “Фан”, 1990. – С.7-17.
16. Тишин В.В., Серегин Н.Н. Положение женщины в древнетюркском обществе // Историческая психология и социология истории. № 1/2015. – С. 109–127.
17. qizi To‘yeva, M. S. (2022, November). Yangi O‘zbekiston Orifa Ayollari Va G‘arb Ayollarining Jamiyatdagi Mavqeyi Va Ularning Huquqlari. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).
18. SEMPO, Y. E., & KİTABI, B. (2017). Uluslararası Türk Dünyası. 7. Michael McCarthy and Felicity O'Dell." English Idioms in Use"—Cambridge university press.–L.

КЛИНИЧЕСКИЕ ВАРИАНТЫ БОЛЕЗНИ ВИЛЬСОНА-КОНОВАЛОВА У ДЕТЕЙ

А.В. Муратходжаева¹ Е. Хамдамова²

Ташкентский педиатрический медицинский институт¹, Отделение скрининга
«Матери и ребенка» РСНПЦЗМиР²

Болезнь Вильсона-Коновалова – редкая аутосомно-рецессивное заболевание, которое характеризуется патологическим накоплением меди в печени, головном мозге и других тканях. Диагностика болезни представляет собой сложную задачу вследствие гетерогенности клинических проявлений.

Цель исследования: на основании клинико-биохимических и инструментальных исследований определить клинические варианты заболевания.

Материалы и методы исследования: под наблюдением находились 32 пациента, которые по совокупности клинико-anamnestических, инструментальных и биохимических исследования поставлен предварительный диагноз болезни Вильсона-Коновалова. Возраст детей варьировал от 6 до 15 лет, средний возраст составляет $12,1 \pm 0,3$ лет, среди них мальчики составили 56,3% (18 из 32), а девочки – 43,7% (14 из 32). Согласно Лейпцигской количественной шкале, данные диагнозы считаются предварительным, т.к. еще не получили молекулярно-генетического подтверждения. В результате дальнейшей диагностики было установлено, что у 11 (34,4%) - абдоминальная форма, у 12 (37,5%) – церебральная и у 9 (28,1%) – смешанная форма.

Все детям было проведено лабораторное исследование (церулоплазмин в крови, общий билирубин, АсТ, АлТ, щелочной фосфатазы) и инструментальные (МРТ головного мозга, УЗИ печени) исследования.

Результаты исследования: в ходе опроса было установлено, что 17 (53,1%) детей родилось от родственных браков.

У всех 32 пациентов отмечено минимальное или умеренное повышение активности трансаминаз, а у 30 - снижение концентрации церулоплазмينا в сыворотке крови. Уровень церулоплазмينا был снижен, в среднем, до $7,8 \pm 4,3$ мг/дл, при этом необходимо отметить, что у 2-их (6,0%) детей церулоплазмин был на нижней границе нормы.

Инструментальные исследования позволили выявить различные степени выраженности специфические изменения данного заболевания. При ультразвуковом исследовании органов брюшной полости обращало внимание достоверное увеличение обеих долей печени в группе детей с хроническим гепатитом. Паренхима этих органов была неоднородной, гиперэхогенной за счет множественных, мелких, различных по эхогенности сигналов.

У всех наблюдаемых детей мы обследовали ЦНС с целью определения клинических симптомов ее поражения. Результаты обследования позволили диагностировать у 9 из 32 больных смешанную форму болезни Вильсона: сочетание поражения печени (хронический гепатит) и ЦНС (признаки экстрапирамидного синдрома разной степени выраженности). У 6 из 9 больных с неврологическими проявлениями отмечены значительные общемозговые и психоэмоциональные расстройства (депрессивный фон настроения, нарушения сна, ухудшение внимания, памяти, снижение когнитивных функций), а также изменения со стороны черепно-мозговых нервов: горизонтальный нистагм, недостаточность конвергенции и аккомодации, нарушение иннервации лицевого нерва по периферическому типу, дисфония, дизартрия, замедление речи.

Выводы: по результатам предварительного исследования установлена высокая степень аутомно-рецессивного наследования: 53% детей родилось от родственного брака. Среди пациентов преобладала церебральная форма заболевания. Биохимические маркеры отражают глубину патологического процесса, что диктует необходимость проведения молекулярно-генетического диагностики.

ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ ТРОЙНОЙ ТЕРАПИИ ПРИ КОГНИТИВНЫХ НАРУШЕНИЯХ У ПОСТИНСУЛЬТНЫХ БОЛЬНЫХ

Жабборова Севара Баходировна

Ташкентский педиатрический медицинский институт.

Аннотация. Постинсультное когнитивное расстройство – это снижение памяти, внимания и интеллекта, спровоцированное инсультом и проявляющееся в течение 3-х месяцев после него. Основные симптомы: ухудшение памяти, быстрая истощаемость, трудности переключения внимания, снижение способности к обобщению и анализу. Частые сопутствующие признаки – депрессия, апатия. Диагностика включает сбор анамнеза и нейропсихологическое тестирование. Лечение ориентировано на устранение факторов риска повторного инсульта, восстановление мозговой активности.

Ключевые слова: инсульт, когнитивные нарушения, внимание, память, мышление, тдс метод, тест мини ког, транскраниальная микрополяризация.

Цель исследования. Оценить эффективность применения ТДС аппарата при когнитивных нарушениях у пациентов, перенесших инсульт в остром периоде.

Материал и методы исследования. Было обследовано 54 пациента с острым нарушением мозгового кровообращения. Все пациенты были разделены на 2 группы. В первую группу вошли 25 пациентов, во вторую 29 пациентов. Обследование проводилось согласно тесту мини ког, до и после лечения. В первую группу входили пациенты, которым был назначен ТДС аппарат на протяжении 10 дней продолжительностью 10-15 минут. Ко второй группе относились пациенты, которые получали лишь нейрокоррекцию по методу Монтессори. После окончания курса лечения было проведено повторное контрольное обследование согласно тесту мини ког (Его используют врачи во всем мире. Проводится он так: 1. Предложите пациенту запомнить и произнести за вами следующие слова: Лес, Хлеб, Окно, Стул, Вода. 2. Затем попросите его нарисовать внутри круга часы со стрелками, показывающими 11 часов 10 минут («Тест рисования часов»). 3. После этого предложите ему вспомнить слова, которые он заучивал).

Результаты исследования. После проведения курса лечения в течении 10 ти дней , были получены следующие результаты : у первой группы пациентов на 45% восстановились когнитивные навыки и согласно тесту Мини ког на 35% восстановилось логическое мышление и концентрация. Чувствительная сфера была восстановлена на 38 % , в отличии от второй группы , которая проходила нейрокоррекцию с помощью метода Монтессори , когнитивные навыки были восстановлены лишь на 15% . У 10 пациентов из первой группы полностью восстановилась концентрация , у второй группы данное число составляло всего лишь 5 людей.

Выводы. В результате проведенного исследования было выявлено, что применения ТДС аппарата в рамках «Тройной терапии» при нейрореабилитации постинсультных пациентов оказывает положительный результат и в значительной степени улучшает когнитивные навыки, что в дальнейшем предотвращает риск возникновения деменции и других заболеваний.

Литература

1. Naghavi M, Wang H, Lozano R et al. Global, regional, and national age–sex specific all-cause and cause-specific mortality for 240 causes of death, 1990–2013: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *The Lancet*, 2015, 385 (9963): 117-171.
2. Стаховская Л.В., Ключихина О.А., Богатырева М.Д., Коваленко В.В. Эпидемиология инсульта в России по результатам территориально-популяционного регистра (2009--2010). *Журнал неврологии и психиатрии им. С.С. Косакова*, 2013, 5: 4-10.
3. Гусев Е.И., Мартынов М.Ю., Камчатнов П.Р. Ишемический инсульт. Современное состояние проблемы. *Доктор.ру*, 2013, 5(83): 2-7.
4. Feigin VL, Forouzanfar MH, Krishnamurthi R et al. Global and regional burden of stroke in 1990–2010: findings from the Global Burden of Disease Study 2010. *Lancet*, 2013, 382: 1–12.
5. Pendlebury ST, Rothwell PM. Prevalence, incidence, and factors associated with pre-stroke and post-stroke dementia: a systematic review and meta-analysis. *Lancet Neurol.*, 2009, 8(11): 1006–1018.

ДЦП С СУДОРОЖНОМ СИНДРОМОМ, ТАКТИКА ЛЕЧЕНИЕ С АУРИКУЛОТЕРАПИЕЙ

Садыкова Г.К., Хаитбаева Ш.Х.

Ташкентский педиатрический медицинский институт

Цель исследования. Изучить эффект лечение с аурикулотерапией у детей с диагнозом ДЦП с судорожным синдромом.

Материал и методы исследования. Было проведено клиничко-неврологический и инструментальное (ЭЭГ) обследование и лечение (аурикулотерапия) 47 детей с диагнозом ДЦП с судорожным синдромом (разные формы) в возрасте от 2 до 6 лет. Все дети состояли на учете с диагнозом ДЦП с судорожным синдромом в психо-неврологическом больнице им. Курбанова. Средней возраст детей составил 4 года. Все дети получали базисную медикаментозную терапию и аурикулотерапию (один вид из рефлексотерапии). Аурикулотерапия проводилась специальной лечебном камнем прикрепленным на специальному пластырю. Рецепт по аурикулотерапии использовались данные точки, так как ШенМен, Ствол ГМ, Гипофиз, Подкорка ГМ, точка Невроза, точка Эпилепсия и т.д.

Результаты и их обсуждение. По результатам проведенного лечения у пациентов в всех формах ДЦП с судорожным синдромом были улучшение при всех сферах. Сперва в соматическом состоянии улучшение были очевидный и заметный. Так как до лечение аурикулотерапии все дети страдали проблемами ЖКТ (запоры, колит, отрыжки, снижение или отсутствие аппетита, синдромом мальабсорбции и т.д.), после лечение детей данные жалобы снизился, а у некоторых исчезли. Со стороны неврологического статуса была выявлена положительная динамика в виде снижения тонуса спастичных мышц пораженных конечностей, которое сопровождалось увеличением объема активных и пассивных движений, улучшение мелкой моторики руки, осознание и интерес на окружение заметна улучшилось (например: наблюдений за природой, с удивлением оборачиваясь на звуки машин и сигналов) и самое главное судорожные припадки уменьшился (а у некоторых абсолютно исчезли приступы которые, недавно начавшиеся) и это было доказано как клиническим так и по данным ЭЭГ.

Выводы. Применение аурикулотерапии у детей на фоне базовой терапии при разных формах ДЦП с судорожным синдромом, дает улучшению как в соматическом так и неврологическом статусе. В частности, уменьшение и постепенное исчезновение приступов-это именно та степень, в которой точка «Эпилепсия» регулирует и непрерывно контролирует мозговые волны. Потому что данная точка «Эпилепсии» не только лечит судорги, но и обеспечивает нормальное функционирование мозговых волн. Это интерпретируются как нервы на ушной раковине соединены непосредственно с центральной нервной системой: головным мозгом, корой головного мозга, подкорками ядрами, спинным мозгом и может быть широко применяется в лечение этих детей.

Литература

1. Броун Т.Р., Холмс Г.Л., Эпилепсия. Клиническое руководство/Пер.с англ. М.: «Издательство БИНОМ» 2014.-280 с., ил.
2. Гаваа Лувсан. Традиционные и современные аспекты восточной рефлексотерапии. Москва-1990. 316 с.
3. Карась А.Ю., Воскресенская О.Н. Факторы, влияющие на эффективность медицинской помощи и качество жизни у больных эпилепсией. // Вестник волгм, №1. 2007г.-с.66-68.
4. Куренков А.Л. Оценка двигательных нарушений при детском церебральном параличе и других болезнях нервной системы детей // Автореф. дис. ... д.м.н. – М.- 2005. – 46с.
5. Петрухин А.С., Мухин К.Ю., Воронкова К.В. Эпилепсия – медико-социальные аспекты, диагностика и лечение. Журнал неврол. И психиатр. Имени С.С.Корсакова. 2005;105(11):65-66
6. Табеева Д. М., Клименко Л.М. Ухоиглотерапия. Казань: Татар.кн.изд-во, 1976. 95 с.
7. Шамансуров Ш.Ш., Студеникин В.М.. Неврология раннего детства. Ташкент-2010.-189-192 с.

INSON RESURSLARINI SAMARALI BOSHQARISHNING AHAMIYATI

M.Siddiqov

Jizzax politexnika instituti Iqtisodiyot va menejment kafedrası dotsenti

M.Saparboyeva

Jizzax politexnika instituti, Kibersport fakulteti 531-22 guruhi talabasi

Mehnat resurslari psixofiziologik va intellektual fazilatlar tufayli moddiy tovarlar yoki xizmatlarni ishlab chiqarishga qodir bo'lgan mamlakat aholisining mehnatga layoqatli qismini anglatadi. Mehnat resurslariga iqtisodiyotda band bo'lgan va ishlamaydigan, ammo ishlashga qodir bo'lgan odamlar kiradi.

"Mehnat resurslari" tushunchasi mamlakat, mintaqa, sanoat yoki har qanday professional guruh doirasidagi mehnatga layoqatli aholini tavsiflash uchun ishlatiladi. Shu bilan birga, iqtisodiy fan va amaliyotda, tashkilotning inson resurslari, mazmuni va semantik yukiga ega bo'lgan inson kapitali kabi tushunchalar ham qo'llaniladi. Ular bir-birini to'ldirib, ushbu kontseptsiyalarning tashuvchisi tomonlarini - odamni ochib beradi. Turli atamalarni qo'llash ham muhimdir, chunki o'rnatilgan xalqaro standartlar mavjud bo'lib, ular asosida mamlakatlar o'rtasida taqqoslash mumkin.

Inson resurslari - boylikni sevadigan asosiy tashkilotni aks ettiradigan tushuncha, bu resursni ko'paytirish, rivojlantirish va ishlatish uchun sharoit yaratishda gullab-yashnashi mumkin. "Insoniy resurslar" tushunchasi "mehnat resurslari" va "xodimlar" ga qaraganda ko'proq imkoniyatlarga ega, chunki unda odamlarning ijtimoiy-madaniy xususiyatlari va shaxsiy psixologik xususiyatlari jamlangan. Boshqa barcha turdagi resurslardan (moddiy, moliyaviy, axborot va boshqalar) farqli o'laroq, inson resurslarining o'ziga xos xususiyati quyidagicha:

- odamlar aql-idrokka ega, shuning uchun ularning tashqi ta'sirga (boshqaruvga) bo'lgan munosabati mexanik emas, balki hissiy jihatdan ma'noga ega; menejment sub'ekti bilan odamlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir jarayonlar ikki tomonlama;

- aql-idrokka ega bo'lish tufayli odamlar doimiy ravishda takomillashib, rivojlanib borishga qodir, bu har qanday jamiyat yoki alohida tashkilotning samaradorligini oshirishning eng muhim va uzoq muddatli manbai hisoblanadi;

•odamlar ma'lum maqsadlarni qo'yib, ma'lum bir faoliyat turini (ishlab chiqarish yoki ishlab chiqarish bo'lmagan, aqliy yoki jismoniy) ongli ravishda tanlaydilar.

Inson kapitali (CHC) ning ko'plab ta'riflari mavjud, ular orasida inson kapitali nazariyasining asoschilari Gari Becker va Teodor Shuls ham bor. Ular Cheka tushunchasini faqat bilim tashuvchisi sifatida odam bilan bevosita bog'ladilar. Ular jamiyat va iqtisodiyot rivojlanishining asosiy omili sifatida ta'limga alohida ahamiyat berishdi. Hozirgi vaqtda Chekaning bunday ta'rifi torroq ko'rinadi. Inson kapitali nafaqat ta'lim, bilim, tarbiya, ilmga ega mutaxassislarni, balki intellektual mehnat vositalari va Chekani ishlab chiqarish funktsiyalarini bajarish nuqtai nazaridan ishlashi uchun atrof-muhitni ham o'z ichiga oladi. Darhaqiqat, mutaxassis o'z ishining dasturiy ta'minotisiz, zarur ma'lumot manbalari, ma'lumotlar bazasi, usullari va texnologiyalarisiz zamonaviy sharoitda o'z ishini, vazifalarini bajara olmaydi. chunki hayotning yuqori sifatisiz, mutaxassis bu mamlakatda ishlamaydi, aksincha unga intellektual mehnat uchun qulay sharoitlar yaratiladigan mamlakatga jo'naydi.

Inson resurslaridan foydalanish samaradorligining asosiy ko'rsatkichi mehnat unumdorligi - har bir ishchiga to'g'ri keladigan ishlab chiqarish hajmi, qiymat jihatidan o'lchanadi. Mehnat unumdorligi daromadning ishchilar soniga nisbati sifatida hisoblanadi. Hosildorlik soatlik, smena, oylik, choraklik, yillik bo'lishi mumkin.

Tashkilotning kadrlar harakati ko'rsatkichlari:

Pensiya darajasi - bu ma'lum vaqt oralig'ida barcha sabablarga ko'ra ishdan bo'shatilgan ishchilar sonining o'sha davrdagi o'rtacha ishchilar soniga nisbati. Doimiy shtat koeffitsienti - bu butun hisobot yilidagi ish haqi bo'yicha ishchilar sonining yil bo'yicha o'rtacha ishchilar soniga nisbati. Shu bilan birga, yil davomida barcha sabablarga ko'ra ishdan bo'shatilganlar (boshqa tashkilotlarga o'tkazilish bundan mustasno) 1 yanvar holatiga xodimlar ro'yxatidan chiqariladi, ammo hisobot yilida qabul qilinganlar safidan chiqarilganlar bundan mustasno emas.

Xodimlarning ish haqi nisbati ma'lum vaqt ichida ishdan bo'shagan yoki ishdan bo'shatilgan ishchilar sonini o'z xohishiga ko'ra yoki tashkilot tashabbusi bilan o'sha davrdagi o'rtacha raqamga bo'lish yo'li bilan aniqlanadi.

Kadrlar almashinuvi - ma'lum bir davr uchun ishchilarning o'rtacha ish haqi soniga muvofiq yollangan va nafaqaga chiqqan ishchilar yig'indisi.

Tovar ayirboshlash darajasi quyidagi omillar bilan belgilanadi:

Umumiy aylanma - hisobot davrida qabul qilingan va nafaqaga chiqqanlarning umumiy sonining ishchilarning o'rtacha ish haqi miqdoriga nisbati

Qabul qilish aylanmasi - muayyan vaqt davomida korxonadan yollangan ishchilar sonining o'sha davr uchun ishlaydigan o'rtacha ishchilar soniga nisbati.

Ma'naviy va ma'naviy salomatlik, kasbiy tayyorgarlikning ko'p qirraliligi, yangilikka intilish, g'ayrioddiy qarorlar qabul qilish qobiliyati - inson resurslari va tashkilot salohiyatining rivojlanish ko'rsatkichi - bularning barchasi taraqqiyotning muhim omili hisoblanadi. Zamonaviy ishlab chiqarish ishchilarni tayyorlash darajasiga tobora ortib borayotgan talablarni keltirib chiqarmoqda. Bizning davrimizning malakali ishchisini tavsiflovchi inson kapitalining asosiy sifat ko'rsatkichlari quyidagilar.

Asosiy ko'nikmalar: texnik savodxonlik - o'z mutaxassisligi bo'yicha matnlarni (qog'ozda va og'zaki) tushunish va ifodalash qobiliyati; kompyuter savodxonligi - ishlab chiqarish muammolarini hal qilish uchun ma'lumot to'plash va tahlil qilish qobiliyati.

Texnik ko'nikmalar - qisqa vaqt ichida o'rganish qobiliyati: yangi uskunalar, kompyuter dasturlari, telekommunikatsiya tarmoqlari, ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash va uzatish tizimlarini o'zlashtirish. Hozirgi vaqtda ishlab chiqarishda axborot texnologiyalarining ulushi 50-60% gacha ko'tarildi. Ba'zi tarmoqlar (aloqa, sug'urta, birjalar) uchun axborot texnologiyalarining ulushi (va asosiy vositalardagi tegishli uskunalar) 75% dan oshadi.

Tashkiliy ko'nikmalar - nostandart vazifalarni hal qilish uchun jamoada ishlash qobiliyati, analitik va ijodiy qobiliyat, xushmuomalalik, o'zini o'zi tashkil etish, etakchilik fazilatlari.

Muayyan ko'nikmalar - tashqi muhitdagi doimiy o'zgarishlar tufayli deyarli har bir kompaniyada innovatsion echimlarni talab qiladigan innovatsiyalarga tayyorlik. Bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobat texnologiyalarni, ishlab chiqarish jarayonini tashkil qilish sharoitlarini, mijozlarga xizmat ko'rsatish usullarini o'zgartirishni talab qiladi va shunga muvofiq ravishda ma'lum bilim va ko'nikmalarni doimiy ravishda yangilab turishni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. M. Azlarov "Inson resurslarini boshqarish" O'quv qo'llanma. Toshkent-Iqtisodiyot 2019 312 b.
2. Qobilov. Sh.R. Kadrlar menejmenti: Darslik. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2013. – 711 b.
3. Shodmonov Sh.Sh., G'afurov U.V. Inson resurslarini strategik boshqarish (darslik). – T., «Iqtisod-moliya» nashriyoti, 2010. – 646 b.
4. www.stat.uz – O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika Qo'mitasining rasmiy sayti
5. www.uza.uz – O'zbekiston milliy axborot agentligi

SOLIQ VA BOJXONA TO'LOVLARINING MAMLAKAT IQTISODIYOTIDAGI O'RNI

Y.Axmedova

Jizzax politexnika instituti o'qituvchisi

I.Jaloliddinov

Jizzax politexnika instituti, Kibersport fakulteti talabasi

Ma'lumki, soliqlar bevosita davlatning paydo bo'lishi bilan bog'liqdir, ya'ni davlat o'zining vakolatiga kiruvchi vazifalarni bajarish uchun moliyaviy manba sifatida soliqlardan foydalanadi. Soliqlarning amal qilishi bu ob'ektivlikdir, chunki jamiyatni tashkil etuvchi individlarning hammasi ham real sektorda faoliyat ko'rsatmaydi. Jamiyatda boshqalar tomonidan rad etilgan yoki shug'ullanish iqtisodiy samarasiz bo'lgan sohalar ham mavjudki, bular soliqlarni ob'ektiv amal qilishini talab etadi. Aniqroq qilib aytganda jamiyatni norentabel (mudofaa, meditsina, fan, ma'orif, madaniyat va boshq.) va rentabel sohaga ajralishi hamda norentabel sohani moliyalashtirishni tabiiy zarurligi soliqlarni ob'ektiv amal qilishini zarur qilib qo'yadi, vaholangki, norentabel sohaning ijtimoiy xizmatlari, asosan davlat tomonidan amalga oshiriladiki, ularni moliyalashtirish usuli sifatida yuzaga chiquvchi soliqlar ham shu tufayli bevosita davlatga tegishli bo'ladi. Soliqlarning iqtisodiy mohiyati davlat bilan huquqiy va jismoniy shaxslar o'rtasida vujudga keluvchi ob'ektiv majburiy to'lovlarga asoslangan moliyaviy munosabatlar orqali xarakterlanadi. Bu moliyaviy munosabatlar maxsus ijtimoiy xarakterga ega bo'lib, milliy daromadning bir qismi bo'lgan pul mablag'larini davlat ixtiyoriga safarbar qilishga xizmat qiladi.

Soliqlar va bojxona to'lovlarining iqtisodiy mohiyati davlat bilan yuridik va jismoniy shaxslar o'rtasida vujudga keluvchi ob'ektiv majburiy to'lovlarga asoslangan moliyaviy munosabatlar orqali xarakterlanadi. Bu moliyaviy munosabatlar maxsus ijtimoiy xarakterga ega bo'lib, milliy daromadning bir qismi bo'lgan pul mablag'larini davlat ixtiyoriga safarbar qilishga xizmat qiladi.

Soliqlar, yig'imlar, bojlar va boshqa to'lovlar hisobiga davlat moliyaviy resurslari tashkil topadi. Davlat faoliyatining barcha yo'nalishlarini mablag' bilan ta'minlashning asosiy manbalaridan biri va davlat ustuvorligini amalga oshirishning iqtisodiy vositasi soliq va bojxona to'lovlaridir. Soliq va bojxona tizimini tartibga solish va mukammallashtirish samarali davlat iqtisodiy siyosatini olib borishga,

xususan, moliyaviy tizimni rivojlantirishga yordam beradi. Iqtisodiyotni davlat tomonidan soliqlar va bojxona to'lovlari orqali tartibga solish, davlat byudjetini shakllantirish, soliq solish vositasida jamiyatdagi u yoki bu jarayonlarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi usuli hisoblanadi. Shunday qilib, davlatning mavjudligi soliqlar bilan uzviy bog'liq, chunki soliqdan tushadigan tushumlar davlat iqtisodiy mustaqilligining bosh manbaidir.

Soliq tushunchasi - iqtisodiy munosabatlarda asosiy o'rinni egallaydi. Uning xarakterli tomoni shundaki - u tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanadigan yuridik va jismoniy shaxslardan ularga mulkchilik, xo'jalik yuritish yoki tezkor boshqaruv huquqida tegishli bo'lgan pul mablag'larini davlat va munitsipal tuzilmalarni moliyaviy ta'minlash maqsadida begonalashtirish shaklida undiriladigan majburiy, yakka tartibdagi qaytarib berilmaydigan to'lovlarni aks ettiradi, ya'ni soliq - davlat tomonidan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va fuqarolardan majburiy qonuniy tartibda belgilangan stavkalar bo'yicha, soliq to'lovchining bundan biron bir muayyan manfaat ko'rishi bilan bevosita bog'lanmagan tarzda undiriladigan pul yig'imi.

Hozirgi vaqtda soliqlar vositasida davlat daromadlarining asosiy qismi shakllantiriladi. Bozor munosabatlarining shakllanishi davrida soliqlar korxonalarining iqtisodiy faoliyatini tartibga solishning bilvosita quroli hisoblanadi.

Tovarlarni bojxona chegarasi orqali olib o'tishda va boshqa hollarda bojxona to'lovlari to'lanadi. Bojxona kodeksiga asosan O'zbekiston Respublikasi hududida quyidagi bojxona to'lovlari turlari amal qiladi:

- bojxona boji;
- qo'shilgan qiymat solig'i;
- aksiz solig'i;
- bojxona yig'imlari

Qonun hujjatlarida boshqa bojxona to'lovlari ham belgilanishi mumkin. Bojxona bojlarining va soliqlarning stavkalari har yili moliya yili uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori asosida belgilanadi.

Boj tarifi bojxona chegarasi orqali olib o'tiladigan O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyatining tovar nomenklaturasiga muvofiq tizimlashtirilgan tovarlarga nisbatan qo'llaniladigan bojxona bojlari stavkalarining jamlanmasidir.

Bojxona to'lovlarini to'lovchilar quyidagilardan iborat:

- deklarant;

- bojxona brokeri, agar deklarant bilan tuzilgan shartnomada bu nazarda tutilgan bo'lsa;
- bojxona omborining, erkin omborning, boj olinmaydigan savdo do'konining egasi, tashuvchi, ular tomonidan bojxona rejimlarining qo'llanilish talablari va shartlariga amal qilinmaganda;
- xalqaro pochta va kur'erlik jo'natmalarining pochta aloqasi operatorlari va provayderlari, basharti bojxona nazorati ostida bo'lgan xalqaro pochta va kur'erlik jo'natmalari yo'qolsa yoki bojxona nazoratisiz berilsa.

Bojxona kodeksiga muvofiq har qanday manfaatdor shaxs to'lovchi uchun bojxona to'lovlarini to'lashga haqli.

Tarif preferensiyalari bojxona bojlarini to'lashdan ozod etish, bojxona bojlari stavkalarini kamaytirish yoki muayyan davlatlarda ishlab chiqarilgan tovarlarni bojxona hududiga preferensial olib kirish yoki ushbu hududdan preferensial olib chiqishda kvotalar belgilash tarzida beriladi.

Davlat byudjeti davlatning yirik markazlashgan pul fondi bo'lib, davlatning funksiyalarini bajarishga asoslangan iqtisodiy kategoriya hisoblanadi. Byudjet so'zi g'azna ma'nosini bildirar ekan, uning mohiyati ham davlatning qo'lida markazlashtirilgan pul jamg'armalarining tashkil etilishi va davlatning siyosatini amalga oshirish bilan bog'liq xarajatlar yuzasidan pul munosabatlarini bildiradi. Davlat byudjeti moliya tizimi hamda davlat moliya bo'g'inining asosiy qismidir.

O'zbekiston Respublikasining Budget Kodeksiga asosan davlat budjetiga quyidagicha ta'rif berilgan: "Davlat budjeti - davlat pul mablag'larining (shu jumladan davlat maqsadli jamg'armalari mablag'larining) markazlashtirilgan jamg'armasi bo'lib, unda daromadlar manbalari va ulardan tushumlar miqdori, shuningdek, moliya yili mobaynida aniq maqsadlar uchun ajratiladigan mablag'lar sarfi yo'nalishlari va miqdori nazarda tutiladi.

Mahalliy byudjetlar-hududiy moliyaning asosiy tashkil etuvchisi hisoblanadi. Mahalliy byudjetlarning daromadlari, asosan, mahalliy soliqlar va yig'imlar, soliqsiz daromadlar, yuqori turuvchi byudjet tashkilotidan olinadigan ajratmalardan tashkil topadi.

Davlat byudjetining harakat qilish mexanizmi ikki ko'rsatkichda bo'ladi:

1. Davlat budjetining daromadlari.
2. Davlat budjetining harajatlari.

Daromadlar – bu davlatning sub'ekti sifatida faoliyat ko'rsatishi uchun moliyaviy baza hisoblanadi. Davlat byudjeti har yili ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi.

Davlat budjeti daromadlarini shakllantirishning shartli ravishda quyidagicha guruhlash mumkin:

- ✓ Soliqlar va soliqlarga tenglashtiriluvchi majburiy to'lovlar;
- ✓ Davlat mulkini xususiylashtirishdan keladigan daromadlar;
- ✓ Davlat zayomlari;
- ✓ Qog'oz pullar emissiyasi va boshqalar.

Davlat daromadlari tizimida markaziy moliyaviy manba bo'lib soliq va bojxona to'lovlari hisoblanadi. Soliqlar va bojxona to'lovlari asosan fiskal, iqtisodiy, ijtimoiy ahamiyatga ega. Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirish soliqlarning fiskal funksiyasini kasb etsa, ayrim tarmoqlar rivojlanishini rag'batlantirish maqsadida turli xil imtiyozlar beriladi va kam daromadli aholining soliqlardan ozod etish, ularni davlat tonmonidan moliyalashtirish hisobiga ijtimoiy vazifalar hal etiladi.

Hozirgi sharoitda davlat budjeti daromadlarini shakllantirishning samarali manbai bo'lib soliq va ularga tenglashtirilgan majburiy to'lovlar hisoblanadi. Yuqorida respublikamizda davlat byudjeti ikki pog'onadan iborat ekanligiga to'xtalgan edik. Ularning har biriga muayyan daromad manbalari birlashtirilgan. Jumladan, respublika budjeti daromadlari umumdavlat soliqlari, yig'implari, bojlari, majburiy to'lovlar va boshqa to'lovlar hisobiga shakllantirilsa, mahalliy budjetlar daromadlari mahalliy soliqlar, yig'implar va boshqa majburiy to'lovlar hisobiga shakllantiriladi.

1997 yil 24 aprelda O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi qabul qilindi va 1998 yil 1-yanvardan kuchga kirdi. Ushbu kodeks soliqlar va yig'implarni yagona hujjatga to'pladi, umumdavlat hamda mahalliy soliqlar va yig'implarning aniq turlarini belgiladi. Shuningdek, davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishning huquqiy asoslarida muhim ahamiyatga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasining Byudjet Kodeksini keltirib o'tishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Vahobov A.V, Jo'raev A.S. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. T.: Sharq, 2009. 68- bet.
2. E.Gadoev Foyda solig'i – Toshkent “Norma” nashriyoti 2011 y. 228 bet
3. E.Gadoev Bilvosita soliqlar – Toshkent “Norma” nashriyoti 2010 yil. 160 bet
4. Malikov T. S “Soliqlar va soliqqa tortishning dolzarb masalalari” Akademiya T.,2002 – Toshkent. 68-89 betlar.
5. O'rmonov J. Xorijiy mamlakatlar soliq tizimi. –T.: Dizain print. 2007. – 202 b.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАРИНИ МУСТАҚИЛ ФИКРЛАЙДИГАН ҚИЛИБ ТАРБИЯЛАШ ЭНГ МУҲИМ ВАЗИФАМИЗ БЎЛМОҒИ ЛОЗИМ

Равшан Хидоят

ЖизПИ “Иқтисодиёт ва менежмент”

кафедраси доценти, и.ф.н.

ravshan.xidoyatov@mail.ru Тел: (90)310 68 11

Зиёвутдин Хидоят

ЖизПИ “Энергетика ва радиоэлектроника” факультети

402-21 ЭЭ гуруҳи талабаси.

Аннотация. Янги Ўзбекистон шароитида фаол ёшларни тарбиялаш муаммоси педагогик, сиёсий, социологик, фалсафий, тарихий, маданий, психологик ва ҳуқуқий ёндошувлар асосида ҳар жиҳатдан ўрганишни тақозо этмоқда. Учинчи ренносанс пойдеворини қураётган эканмиз фаол ёшларимиз – замонавий, креатив, мустақил фикрлайдиган, юксак билимли, касб-ҳунарни пухта эгаллаётган, интеллектуал салоҳияти нисбатан юксак, ҳар қандай вазиятда ҳам масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир бўлган, ғайрат-шижоатли, ватанпарвар, баркамол шахс бўлмоғи керак.

Калит сўзлар. Фаол ёшлар, мустақил фикр, юксак билимли, мустақил фикрловчи, масъулиятли, интеллектуал салоҳиятли, ватанпарвар, баркамол, сиёсий етук.

Аннотация. Проблема воспитания активной молодежи в условиях нового Узбекистана предполагает изучение во всех отношениях на основе педагогического, политического, социологического, философского, историко-культурного, психологического и правового подходов. Поскольку мы закладываем фундамент третьего ренессанса, наша активная молодежь должна быть восторженной, патриотичной, компетентной личностью, с современным, независимым складом ума, высоким уровнем знаний, основательной профессией, относительно высоким интеллектуальным потенциалом, способной брать на себя ответственность в любой ситуации.

Ключевые слова. Активная молодежь, независимое мышление, высокообразованная, независимо мыслящая, ответственная, обладающая интеллектуальным потенциалом, патриотичная, гармоничная, политически зрелая.

Annotation. The problem of raising active youth in the conditions of the new Uzbekistan assumes the study in all respects on the basis of pedagogical, political, sociological, philosophical, historical, cultural, psychological and legal approaches. As we build the foundation of the third rennosans, our active youth should be an enthusiastic, patriotic, competent person, with a modern, independent mind, a high level of knowledge, a thorough occupation, a relatively high intellectual potential, capable of taking responsibility in any situation.

Keywords. Active youth, independent thought, highly educated, independent-minded, responsible, intellectual potential, patriotic, harmonious, politically mature.

Бугунги кунга келиб ёшларимизнинг фаоллиги, халқимиз ва Ватанимиз тақдирига дахлдорлик ҳисси тобора кучайиб бормоқда, эркин, ҳуқуқий демократик давлатни барпо этишда ўзларининг муносиб ҳиссаларини кўшмоқда. Ҳозирда фаол ёшларни тарбиялаш муаммоси педагогик, сиёсий, социологик, фалсафий, тарихий, маданий, психологик ва ҳуқуқий ёндошувлар асосида ҳар жиҳатдан ўрганишни талаб қилмоқда.

“...Биз ёшларга доир давлат сиёсатини ҳеч оғишмасдан, қатъият билан давом эттирамиз. Нафақат давом эттирамиз, балки бу сиёсатни устувор вазифа сифатида бугун давр талаб қилаётган юксак даражага кўтарамиз. Сизларнинг замонавий билим ва касб-ҳунарни эгаллаб, ҳаётда ўз мустақил ўрнингизни топишингиз, бахтли бўлишингиз учун давлатимиз ва жамиятимизнинг бор куч ва имкониятларини сафарбар этамиз”[1], - деб таъкидлаган эди Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев.

Учинчи ренносанс пойдеворини қурар эканмиз фаол ёшларимиз – замонавий, креатив, мустақил фикрлайдиган, юксак билимли, касб-ҳунарни пухта эгаллаётган, интеллектуал салоҳияти нисбатан юксак, ҳар қандай вазиятда ҳам масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир бўлган, ғайрат-шижоатли, ватанпарвар, баркамол шахс бўлмоғи лозим.

Ўзбекистонда ўтказилаётган демократик сайлов тизими ҳам фаол ёшларни тарбиялаш учун кўплаб шароит яратиб бермоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 12 июлдаги Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталари, сиёсий партиялар ҳамда Ўзбекистон Экологик ҳаракати вакиллари билан бўлиб ўтган видео селектор йиғилишидаги маърузасида Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси биносига ёшлар эркин кириб чиқадиган муҳит ва шароитларнинг яратилиши зарурлиги, уларнинг қонун қабул қилиш жараёнларидан бошлаб, партиялар

ўртасида рақобат бўладиган мажлис ва тортишувларни ўз кўзи билан кўриши қолаверса депутатлар билан мулоқот қилиши лозимлиги ҳақида батафсил тўхталиб ўтган эди.

Ўша таклифдан кейин Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Қонунчилик муаммолари ва парламент тадқиқотлари институтининг тегишли қарори асосида “Ёш қонуншунослар клуби” тузилди. Клуб институт ходимлари, Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг Ёшлар масалалари бўйича комиссияси, сиёсий партияларнинг “Ёшлар қаноти” аъзолари, олий таълим муассасалари талабалари ва иқтидорли ёшлар вакиллари билан иборат [2].

Давлатимиз раҳбари томонидан жойларда қилинаётган маърузаларда Ўзбекистон ёшлар иттифоқи давлат ва жамият учун раҳбар кадрларни тайёрлаб берадиган ўзига ҳос марказ бўлиши, замонавий тилда айтадиган бўлсак, ёшлар учун “ижтимоий лифт” вазифасини бажариши, билимли, ташаббускор ва ташкилотчи, фидойи ёш раҳбарларнинг кадрлар захирасини яратиши кераклигини таъкидлаб, айни шу мақсадда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги давлат бошқаруви академияси қошида Ёшлар муаммоларини ўрганиш ва истиқболли кадрларни тайёрлаш институти(3)ни ташкил этиш зарурлиги алоҳида таъкидланган эди.

Ҳозирда дунёнинг етакчи таълим муассасаларида таҳсил олаётган ёшлар фаолларидан замонавий педагогик технологиялар бўйича мутахассислар тайёрланмоқда.

Маълумки, бугунги кунда ҳам эришилаётган ютуқлар билан бирга ўз ечимини кутаётган муаммолар, камчиликлар ҳамда буларни бартараф этиш йўллари ҳақида ҳам сўз юритмай иложимиз йўқ. Ушбу масалада, Президентимизнинг 2018 йилнинг 29 июнидаги Ўзбекистон ёшларига йўллаган байрам табриги биз учун муҳим дастуриламал бўлиши керак. Яъни:

Биринчидан, ёшлар билан доимий ишлаш, бевосита мулоқот қилиш ўрнига дабдабали тадбирлар ўтказиш, кампаниябозликка берилишдек яроқсиз иш усулидан ҳали ҳам қутилганимиз йўқ.

Иккинчидан, ёшларнинг ҳаётий муаммоларига янада кўпроқ эътибор қаратиш, орзу интилиш ва ташаббуслари, инновацион ғояларини қўллаб-қувватлаш давлат идораларининг энг муҳим вазифаси бўлиб қолиши лозим.

Учинчидан, ёшлар орасида тадбиркорликни кенг ривожлантириш учун Ёшлар тадбиркорлиги худудлари, Ёшлар инновацион технопарклари ташкил этиш ҳамда Ўзбекистон Фанлар академиясига қарашли илмий лабораториялар

ва марказлар қошида ёш олимларнинг илмий тадқиқотларини йўлга қўйиш каби ишлар келажагимиз учун ўта долзарб масаладир.

Тўртинчидан, “Ёшлар-кеलाжагимиз” Давлат дастури доирасида Ўзбекистон ёшлар иттифоқи негизида ташкил этилган маҳсус жамғарма орқали мамлакатимиз иқтисодиётига замонавий технологияларни қўллаш, ёшларни бу жараёнга кенг жалб этиш ўта муҳимдир.

Бешинчидан, диний экстремизм, терроризм, гиёҳвандлик, одам савдоси, “оммавий маданият” каби таҳтидлар инобатга олинган ҳолда хушёрлик ва огоҳликни янада ошириш, билиб билмай жиноятга қўл урган, тўғри йўлдан адашган, ўз қилмишидан чин дилдан пушаймон бўлган ёшларни кечириш ва тинч ҳаётга қайтариш мақсадга мувофиқ.

Олтинчидан, хорижда ўқиб, меҳнат қилаётган ёшларнинг билими ва имкониятларини юртимиз раўнақи йўлида бирлаштириш, ёшларимизнинг дунёнинг олис ва яқин мамлакатларидаги тенгдошлари билан самарали мулоқот, дўстлик ва ҳамкорлик муносабатлари ўрнатиши ўта муҳим.

Хулоса қилиб айтганда, мамлакатимизда амалга оширилаётган барча саъй-ҳаракатлар ёшларимизнинг мамлакат истиқболи учун масъулиятини ўз зиммасига олишга қодир бўлиб шаклланиши қолаверса Ватан туйғусини чуқур англайдиган, иродаси мустаҳкам бўлиб камол топишларига хизмат қилиши билан аҳамиятлидир.

Фодаланилган адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон ёшларига байрам табриги. 2018 й. 29 июнь.
2. Ёш қонуншунослар клуби ташкил этилди. 2018 й. 5 апрель // Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги (ЎЗА)нинг веб-сайти – [www. uza. uz](http://www.uza.uz).
3. Ёшлар иттифоқи том маънода ёшлар манфаатини химоя қиладиган, орзу умидлари, иқтидор ва салоҳиятини рўёбга чиқара оладиган тизим бўлади. 2017 йил 23 июль // www. uza. uz.
4. Хидоятлов, Р., Ҳақимов, О., & Исақобулов, Р. Ю. (2016). Духовная просвещенность руководителя: проблемы и их решения. *Молодой ученый*, (7-2), 96-99. вации”. Тошкент 22 апреля 2021г.
5. Хидоятлов, Р., & Тўхтаев, З. (2022). Некоторые аспекты либерализации новой узбекской экономики. *Innovative developments and research in education*, 35.
6. ХИДОЯТОВ, Р. (2023). Миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ошириш жамият таракқиётида муҳим омил.

KOGNITIV SOHA PROFESSOR-O‘QITUVCHILAR KASBIY RIVOJLANISH TRAYEKTORIYASINING DETERMINANTI SIFATIDA.

B.Raximov – Ma’mun universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy o‘quv yurti professor-o‘qituvchilarining kasbiy rivojlanish trayektoriyasining asosiy determinantlaridan kognitiv sohaning aktual tomonlari haqida mulohaza yuritiladi.

Аннотация: В данной статье рассматриваются основные детерминанты траектории профессионального развития профессоров и преподавателей вуза, а также современные аспекты когнитивной сферы.

Annotation: In this article, the main determinants of the professional development trajectory of professors of the higher education institution are discussed in terms of the current aspects of the cognitive field.

Kalit so‘zlar: Kognitiv soha, oliy ta’lim, o‘qituvchi, trayektoriya, kasbiy rivojlanish, kasbiy maqsad, motivatsiya, malaka, kasbiy karyera,

Ключевые слова: Когнитивная сфера, высшее образование, педагог, траектория, профессиональное развитие, профессиональная цель, мотивация, компетентность, профессиональная карьера,

Key words: Cognitive domain, higher education, lecturer, trajectory, professional development, professional goal, motivation, competence, professional career,

O‘zbekiston Respublikamizning oliy ta’lim tizimi oxirgi yillarda taraqqiyotning yuqori darajasiga ko‘tarildi.

Xususan, Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning “Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta’minlash bo‘yicha qo‘shimcha chora tadbirlar to‘g‘risida” gi 2018-yil 5-iyundagi PQ-3775-son qarori aynan shu masalaga qaratilgandir [1].

Hurmatli Prezidentimizning shu va boshqa sohaga oid ko‘plab farmon va qarorlari doirasida amalga oshirilayotgan tadbirlar bugungi kunda jahonda “Uchinchi renessans” ning asosi deya ta’riflanmoqda.

Mazkur fikrlarning o‘zi ham ta’lim tizimiga davlat siyosati darajasida e’tibor qaratilayotganligidan dalolatdir. Chunki davlatning, vatanning ertasini, bugun yaxshi va sifatli ta’lim olgan shaxslar quradi.

Psixologik nuqtayi nazardan, pedagoglarning kasbiy rivojlanishiga ko'plab omillar xususan, motivatsiya, o'z-o'zini baholash, muloqot, shaxslararo munosabatlar, ehtiyoj va qadriyatlarining ta'siri kattadir [2].

Bundan tashqari, shaxsning kognitiv sohasining yuqori darajada rivojlanganligi ham asosiy faktorlardan hisoblanadi.

Shaxsning bilish jarayonlari; sezgi, idrok, xotira, hayol va tafakkur insonning kasbiy faoliyatida yuqori natijalarga erishishida, kasbiy hamda shaxsiy rejalar tuzish va shunga yarasha harakatlari yo'nalishini belgilab olishiga yordam beradi.

Psixologiya fanida kognitiv yondashuv asosiy e'tiborni insonlarning ma'lumotni qanday tushunishi, qabul qilish, tartibga solishi va ishlatishiga qaratadi.

Kognitiv psixologiya, eksperimental psixologiyaning yetakchi yo'nalishi sifatida 20 asrning ikkinchi yarmi va 21 asrning boshlarida paydo bo'ldi. Bu yo'nalish kognitiv jarayonlar - idrok, diqqat, xotira, ta'lim, tafakkur, verbal va noverbal muloqot, fikrlash, shuningdek, ong holatini o'rganadi. Insonning bilish va amaliy faoliyati kontekstida his-tuyg'ular hamda motivatsiyaning ahamiyatini o'rganadi.

Kognitiv psixologiya insonning texnik tizimlar (muhandislik psixologiyasi, ergonomika) bilan o'zaro munosabatlarini optimallashtirish va o'quv jarayonlarini qo'llab-quvvatlashning amaliy muammolari ta'siri ostida shakllanadi. Bu muammolarni 1960-yillarga qadar Amerika psixologiyasida hukmronlik qilgan bixeviorizm (xulq-atvor nazriyasi) bilan hal qilish mumkin bo'lmagan muammolarga yechim topish maqsadida yuzaga keldi. Bixeviorizm, hayvonlar bilan laboratoriyada tajribalari o'tkazishga qaratilgan edi. Bixeviorizmdan farqli o'laroq, kognitiv psixologiya tadqiqot markaziga nafaqat aqliy (ya'ni, insonning ichki dunyosi bilan bog'liq) tushunchalarni ham qo'ydi, shuningdek, introspeksiya yordamida to'plangan malumotlardan foydalanishga ham ruxsat bermadi.

Geshtalt psixologiya vakillari (K. Byuler, L. S. Vigotskiy, J. Piaje) bolaning intellektual rivojlanishida ichki kognitiv muhiti mavjudligini tan olgan. Kognitiv disfunktsiyalar va neyropsixologiyani tahlil qilish (A. R. Luriya, D. Xebb va boshqalar) kognitiv psixologiyaning rivojlanishida muhim rol o'ynadi. XX asrning o'rtalarida kompyuter inqilobi va nutq sintaksisini tavsiflashda algoritmik yondashuv imkoniyatini ko'rsatuvchi N. Xomskiyning lingvistik asarlari bilan bog'liq bo'lgan, ichki aqliy jarayonlarni tahlil qilish amaliy jihatdan tadqiqotlar o'rnini markazini egalladi. Masalalarni yechish jarayonini kompyuterda modellashtirish va sun'iy intellekt bilan ishlashning boshlanishi. 1967-yilda Zels,

Vyursburg maktabining vakili sifatida, U.Naiser esa ta'lim yetakchiligi va kognitiv psixologiyaga oid birinchi asarlarni yozdilar. [3].

Kognitiv-bixevioral psixoterapiya – inson fikri va xulq-atvori bilan bog'liq muammolarini engib o'tish uchun o'ziga baho berish qobiliyati, strategiyasi va yo'nalishlarini o'zgartirishga qaratilgan psixoterapevtik yondashuv. Bu yo'nalish asoschisi amerikalik psixoterapevt A. Bek (1921 yil tug'ilgan). Kognitiv-bixevioral psixoterapiya kognitiv psixoterapiya (angl. cognitive therapy, 1967) negizida yaratildi. Kognitiv-bixevioral psixoterapiya 2 xil maktab, ya'ni kognitiv va bixevioral psixoterapiya negizida shakllanadi.

Kognitiv-bixevioral psixoterapiyada quyidagi uch holat farq qiladi:

1.Kognitsiya – ma'lumotni esga olish, xayolida qayta ishlash, argumentatsiya qilish va anglab yetish kabi tushunchalardan iborat.

2.Konatsiya – maqsadga yo'naltirilgan harakat, motivatsiya, instinkt, xohish va iroda kabi tushunchalardan iborat.

3.Affekt – hissiy reaksiyalar va kayfiyatdan iborat [4].

Albatta, mazkur 3 ta komponent shaxs hayotiy va kasbiy faoliyat jarayonida bevosita ishtirok etib, bir-birini to'ldirib, xulq-atvorni tartibga solishda hamda harakatning pirovard natijasining muvofaqiyatini ta'minlaydi.

Agar mazkur 3 ta komponentning qaysidir birida muammo paydo bo'lsa, bu holat qolgan ikkita komponentning faoliyatiga ta'sir ko'rsatib, shaxsning fikrlash, xatti-harakatlar dinamikasi hamda xulq-atvor ko'rinishlarining o'zgarishiga olib kelishi mumkin ekan. Bu holat shaxsning boshqa shaxslar tomonidan odatdagiday idrok qilinmasligiga sabab bo'lishi mumkin.

Professor-o'qituvchilarning kasbiy jihatdan karyerasining yuksalishi ham aynan shaxs kognitiv sohasining rivojlanganligi bilan chambarchas bog'liqdir.

Karyera - bu muvaffaqiyat, martaba ko'tarilishi. Boshqacha qilib aytganda, bu shaxsning kasbiy o'sishi bilan bog'liq bo'lgan mehnat faoliyatidagi muayyan xatti-harakati va pozitsiyasining natijasidir. Har bir inson o'zicha martabasini quradi va bu ko'pincha uning xohish - istaklari, maqsadlari va munosabatlariga bog'liq bo'ladi [5].

Bugungi kunda “Karyera markazlari” degan tushuncha ham bizning terminologiyamizga kirib kelgan. Ko'plab mamlakatlarda xususan, bizning O'zbekiston Respublikasida ham bu amaliyot yo'lga qo'yilgan.

Karyera markazlari - talabalar va professor-o'qituvchilar uchun qulay muhit yaratish, bitiruvchilarning hamda yangi pedagogik faoliyat boshlagan professor-o'qituvchilarning o'zlarining martaba yo'nalishini samarali rejalashtirish va

muvaffaqiyatli kasbiy faoliyatda o'zini-o'zi anglash va rivojlantirishda yordam beradi. Muvaffaqiyatli professional startni rag'batlantiradi, o'qituvchilar, talabalar, o'quvchilar, kattalarning biznes orqali professional harakatchanligini ta'minlaydi va ta'lim muassasalari hamda kasbiy uyushmalar tarmoqlariga yo'naltiradi. Bundan tashqari har bir talabaga individual yondashish, yordam berish karyerani rejalashtirish va rivojlantirish, bandlik, shuningdek, qo'shimcha tanlov imkoniyati, o'quv dasturlari va amaliyotlar bilan ta'minlaydi [6].

Mazkur jarayonda oliy ta'lim muassasalarida tashkil etilgan karyera markazlari tomonidan tashkil etiladigan xorijiy stajirovkalar hamda konferensiyalarning ahamiyati ham juda kattadir.

Kasbiy karyera – bu bilim, malaka va qobiliyatlarning o'sishi. Bunda o'qituvchi o'zining ixtisosligi bo'yicha borib, ma'lum bir obro' va nufuzga ega bo'lishga harakat qilib, shunga erishishi nazarda tutiladi [7].

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, o'qituvchi shaxsi o'z ontogenizida ma'lum bir yutuq va muvaffaqiyatlarga erishish va shaxsiy kasbiy karyerani qurishni maqsad qilib olar ekan bu jarayonida o'zining hayotiy ehtiyoj va qiziqishlaridan kelib chiqqan holda o'zining harakatlarini ana shu maqsadlarini amalga oshirishga safarbar qiladi.

Mazkur jarayonda kognitiv sohaning roli beqiyosdir. Chunki shaxs tomonidan ehtiyojlarning anglanishi hamda ularni qondirish faoliyatga kirishish ham aynan, kognitiv sohaning funksiyasi hisoblanadi.

Bunda, o'qituvchi o'zidagi imkoniyat va vaqtni idrok qila olishi, yaqin, oraliq hamda uzoq muddatli maqsadlarni to'g'ri rejalashtira olishi juda ham muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Sh.M.Mirziyoyevning "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifa ntini oshirish va ularning mamlakatda oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora –tadbirlar to'g'risida" gi 05.06.2018 yildagi PQ – 3775 –sonli Qarori. //http://lex.uz.

2. Raximov B.A. Kasbiy rivojlanish trayektoriyasiga ta'sir qiluvchi motivatsion omillarning amaliy o'rganilishi tahlili.Psixologiya ilmiy jurnal. ISSN 2181-5291. Buxoro davlat universiteti.174 b.

3. Величковский Борис Митрафанович. <https://bigenc.ru/a/b-velichkovskiy-6c4c30>

4. Manba: ©Z. Ibodullayev. Tibbiyot psixologiyasi. Darslik., 3-nashr., T.; 2019., 494b. © Ibodullayev ensiklopediyasi., 2022 <https://asab.cc/uz/jenciklopediya/857-kognitiv-bixevioral-psixoterapiya.html>
5. Научный журнал Современные наукоемкие технологии. Понятие карьеры и карьерного роста персонала предприятия. № 10 (часть 2) – С.271-272. 2013 г <https://top-technologies.ru/ru/article/view?id=33483>.
6. Сластникова Н.Г.Руководство по стратегическому планированию для Центров карьеры. American University of Central Asia.Бишкек, 2015
7. И.И. Голованова. Саморазвитие и планирование карьеры. Казанский университет.2013. С 10.

MAMLAKTNI RIVOJLANTIRISHDA SOLIQ VA BOJXONA TO'LOVLARINING AHAMIYATI

B.Kattakishiyev

Jizzax politexnika instituti dotsenti

U.Azamatov

Jizzax politexnika instituti, Kibersport fakulteti 532-22 guruh talabasi

Soliqlar bevosita davlatning paydo bo'lishi bilan bog'liqdir, ya'ni davlat o'zining vakolatiga kiruvchi vazifalarni bajarish uchun moliyaviy manba sifatida soliqlardan foydalanadi. Soliqlarning amal qilishi bu ob'ektivlikdir, chunki jamiyatni tashkil etuvchi individlarning hammasi ham real sektorda faoliyat ko'rsatmaydi. Jamiyatda boshqalar tomonidan rad etilgan yoki shug'ullanish iqtisodiy samarasiz bo'lgan sohalar ham mavjudki, bular soliqlarni ob'ektiv amal qilishini talab etadi. Aniqroq qilib aytganda jamiyatni norentabel va rentabel sohaga ajralishi hamda norentabel sohani moliyalashtirishni tabiiy zarurligi soliqlarni ob'ektiv amal qilishini zarur qilib qo'yadi, vaholangki, norentabel sohaning ijtimoiy xizmatlari, asosan davlat tomonidan amalga oshiriladiki, ularni moliyalashtirish usuli sifatida yuzaga chiquvchi soliqlar ham shu tufayli bevosita davlatga tegishli bo'ladi. Soliqlarning iqtisodiy mohiyati davlat bilan huquqiy va jismoniy shaxslar o'rtasida vujudga keluvchi ob'ektiv majburiy to'lovlarga asoslangan moliyaviy munosabatlar orqali xarakterlanadi. Bu moliyaviy munosabatlar maxsus ijtimoiy xarakterga ega bo'lib, milliy daromadning bir qismi bo'lgan pul mablag'larini davlat ixtiyoriga safarbar qilishga xizmat qiladi.

Soliqlar va bojxona to'lovlarining iqtisodiy mohiyati davlat bilan yuridik va jismoniy shaxslar o'rtasida vujudga keluvchi ob'ektiv majburiy to'lovlarga asoslangan moliyaviy munosabatlar orqali xarakterlanadi. Bu moliyaviy munosabatlar maxsus ijtimoiy xarakterga ega bo'lib, milliy daromadning bir qismi bo'lgan pul mablag'larini davlat ixtiyoriga safarbar qilishga xizmat qiladi.

Soliqlar, yig'imlar, bojlar va boshqa to'lovlar hisobiga davlat moliyaviy resurslari tashkil topadi. Davlat faoliyatining barcha yo'nalishlarini mablag' bilan ta'minlashning asosiy manbalaridan biri va davlat ustuvorligini amalga oshirishning iqtisodiy vositasi soliq va bojxona to'lovlaridir. Soliq va bojxona tizimini tartibga solish va mukammallashtirish samarali davlat iqtisodiy siyosatini olib borishga, xususan, moliyaviy tizimni rivojlantirishga yordam beradi. Iqtisodiyotni davlat

tomonidan soliqlar va bojxona to'lovlari orqali tartibga solish, davlat byudjetini shakllantirish, soliq solish vositasida jamiyatdagi u yoki bu jarayonlarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi usuli hisoblanadi. Shunday qilib, davlatning mavjudligi soliqlar bilan uzviy bog'liq, chunki soliqdan tushadigan tushumlar davlat iqtisodiy mustaqilligining bosh manbaidir.

Soliq tushunchasi - iqtisodiy munosabatlarda asosiy o'rinni egallaydi. Uning xarakterli tomoni shundaki - u tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanadigan yuridik va jismoniy shaxslardan ularga mulkchilik, xo'jalik yuritish yoki tezkor boshqaruv huquqida tegishli bo'lgan pul mablag'larini davlat va munitsipal tuzilmalarni moliyaviy ta'minlash maqsadida begonalashtirish shaklida undiriladigan majburiy, yakka tartibdagi qaytarib berilmaydigan to'lovlarni aks ettiradi, ya'ni soliq - davlat tomonidan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va fuqarolardan majburiy qonuniy tartibda belgilangan stavkalar bo'yicha, soliq to'lovchining bundan biron bir muayyan manfaat ko'rishi bilan bevosita bog'lanmagan tarzda undiriladigan pul yig'imi.

Hozirgi vaqtda soliqlar vositasida davlat daromadlarining asosiy qismi shakllantiriladi. Bozor munosabatlarining shakllanishi davrida soliqlar korxonalarining iqtisodiy faoliyatini tartibga solishning bilvosita quroli hisoblanadi.

Tovarlarni bojxona chegarasi orqali olib o'tishda va boshqa hollarda bojxona to'lovlari to'lanadi. Bojxona kodeksiga asosan O'zbekiston Respublikasi hududida quyidagi bojxona to'lovlari turlari amal qiladi:

- bojxona boji;
- qo'shilgan qiymat solig'i;
- aksiz solig'i;
- bojxona yig'implari

Qonun hujjatlarida boshqa bojxona to'lovlari ham belgilanishi mumkin. Bojxona bojlarining va soliqlarning stavkalari har yili moliya yili uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori asosida belgilanadi.

Boj tarifi bojxona chegarasi orqali olib o'tiladigan O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyatining tovar nomenklaturasiga muvofiq tizimlashtirilgan tovarlarga nisbatan qo'llaniladigan bojxona bojlari stavkalarining jamlanmasidir.

Bojxona to'lovlarini to'lovchilar quyidagilardan iborat:

- deklarant;
- bojxona brokeri, agar deklarant bilan tuzilgan shartnomada bu nazarda tutilgan bo'lsa;

- bojxona omborining, erkin omborning, boj olinmaydigan savdo do‘konining egasi, tashuvchi, ular tomonidan bojxona rejimlarining qo‘llanilish talablari va shartlariga amal qilinmaganda;
- xalqaro pochta va kur‘erlik jo‘natmalarining pochta aloqasi operatorlari va provayderlari, basharti bojxona nazorati ostida bo‘lgan xalqaro pochta va kur‘erlik jo‘natmalari yo‘qolsa yoki bojxona nazoratisiz berilsa.

Bojxona kodeksiga muvofiq har qanday manfaatdor shaxs to‘lovchi uchun bojxona to‘lovlarni to‘lashga haqli.

Tarif preferensiyalari bojxona bojlarni to‘lashdan ozod etish, bojxona bojlari stavkalarini kamaytirish yoki muayyan davlatlarda ishlab chiqarilgan tovarlarni bojxona hududiga preferensial olib kirish yoki ushbu hududdan preferensial olib chiqishda kvotalar belgilash tarzida beriladi.

Davlat byudjeti davlatning yirik markazlashgan pul fondi bo‘lib, davlatning funksiyalarini bajarishga asoslangan iqtisodiy kategoriya hisoblanadi. Byudjet so‘zi g‘azna ma‘nosini bildirar ekan, uning mohiyati ham davlatning qo‘lida markazlashtirilgan pul jamg‘armalarining tashkil etilishi va davlatning siyosatini amalga oshirish bilan bog‘liq xarajatlar yuzasidan pul munosabatlarini bildiradi. Davlat byudjeti moliya tizimi hamda davlat moliya bo‘g‘inining asosiy qismidir.

O‘zbekiston Respublikasining Budget Kodeksiga asosan davlat budjetiga quyidagicha ta‘rif berilgan: “Davlat budjeti - davlat pul mablag‘larining (shu jumladan davlat maqsadli jamg‘armalari mablag‘larining) markazlashtirilgan jamg‘armasi bo‘lib, unda daromadlar manbalari va ulardan tushumlar miqdori, shuningdek, moliya yili mobaynida aniq maqsadlar uchun ajratiladigan mablag‘lar sarfi yo‘nalishlari va miqdori nazarda tutiladi.

Mahalliy byudjetlar-hududiy moliyaning asosiy tashkil etuvchisi hisoblanadi. Mahalliy byudjetlarning daromadlari, asosan, mahalliy soliqlar va yig‘imlar, soliqsiz daromadlar, yuqori turuvchi byudjet tashkilotidan olinadigan ajratmalardan tashkil topadi.

Davlat byudjetining harakat qilish mexanizmi ikki ko‘rsatkichda bo‘ladi:

1. Davlat budjetining daromadlari.
2. Davlat budjetining harajatlari.

Daromadlar – bu davlatning sub‘ekti sifatida faoliyat ko‘rsatishi uchun moliyaviy baza hisoblanadi. Davlat byudjeti har yili ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi.

Davlat budjeti daromadlarini shakllantirishning shartli ravishda quyidagicha guruhlash mumkin:

- ✓ Soliqlar va soliqlarga tenglashtiriluvchi majburiy to‘lovlar;

- ✓ Davlat mulkini xususiylashtirishdan keladigan daromadlar;
- ✓ Davlat zayomlari;
- ✓ Qog‘oz pullar emissiyasi va boshqalar.

Davlat daromadlari tizimida markaziy moliyaviy manba bo‘lib soliq va bojxona to‘lovlari hisoblanadi. Soliqlar va bojxona to‘lovlari asosan fiskal, iqtisodiy, ijtimoiy ahamiyatga ega. Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirish soliqlarning fiskal funksiyasini kasb etsa, ayrim tarmoqlar rivojlanishini rag‘batlantirish maqsadida turli xil imtiyozlar beriladi va kam daromadli aholining soliqlardan ozod etish, ularni davlat tonmonidan moliyalashtirish hisobiga ijtimoiy vazifalar hal etiladi.

Hozirgi sharoitda davlat budjeti daromadlarini shakllantirishning samarali manbai bo‘lib soliqlar va ularga tenglashtirilgan majburiy to‘lovlar hisoblanadi. Yuqorida respublikamizda davlat byudjeti ikki pog‘onadan iborat ekanligiga to‘xtalgan edik. Ularning har biriga muayyan daromad manbalari birlashtirilgan. Jumladan, respublika budjeti daromadlari umumdavlat soliqlari, yig‘imlari, bojlari, majburiy to‘lovlar va boshqa to‘lovlar hisobiga shakllantirilsa, mahalliy budjetlar daromadlari mahalliy soliqlar, yig‘imlar va boshqa majburiy to‘lovlar hisobiga shakllantiriladi.

1997 yil 24 aprelda O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi qabul qilindi va 1998 yil 1- yanvardan kuchga kirdi. Ushbu kodeks soliqlar va yig‘imlarni yagona hujjatga to‘pladi, umumdavlat hamda mahalliy soliqlar va yig‘imlarning aniq turlarini belgiladi. Shuningdek, davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishning huquqiy asoslarida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan O‘zbekiston Respublikasining Byudjet Kodeksini keltirib o‘tishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Vahobov A.V, Jo‘raev A.S. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. T.: Sharq, 2009. 68- bet.
2. E.Gadoev Foyda solig‘i – Toshkent “Norma” nashriyoti 2011 y. 228 bet
3. E.Gadoev Bilvosita soliqlar – Toshkent “Norma” nashriyoti 2010 yil. 160 bet
4. Malikov T. S “Soliqlar va soliqqa tortishning dolzarb masalalari” Akademiya T.,2002 – Toshkent. 68-89 betlar.
5. O‘rmonov J. Xorijiy mamlakatlar soliq tizimi. –T.: Dizain print. 2007. – 202 b.

Afrosiyob - Samarqandning qadimgi xarobasi

Haydarova Malika Shahridin qizi

Annotatsiya: Mazkur ishda Samarqandning qadimgi xarobalaridan biri bo'lgan Afrosiyobning tarixi va madaniy ahamiyatiga bag'ishlangan. Afrosiyob Samarqandning eng qadimiy qismi bo'lib, uning madaniyati miloddan avvalgi VI asrga borib taqaladi. Maqolada ushbu hududda olib borilgan arxeologik tadqiqotlar, topilmalar va ularning tarixiy ahamiyati keng yoritilgan. Afrosiyobdagi qazish ishlari bu yerda yashagan xalqlarning turmush tarzi, an'analari, me'moriy yodgorliklari hamda savdo yo'llari bilan bog'liq ma'lumotlarni aniqlashga xizmat qilgan. Ushbu hudud O'zbekistonning boy tarixiy merosining ajralmas qismi sifatida katta ahamiyatga ega bo'lib, bugungi kunda ham ilmiy tadqiqotlar va madaniy merosni boyitishda davom etmoqda.

Kalit so'zlar : Afrosiyob, Samarqand, Buyuk ipak yo'li

Samarqand – O'zbekistonning qadimiy va madaniyatga boy shaharlaridan biri bo'lib, u asrlar davomida turli xalqlarning va madaniyatlarning uchrashuv joyi bo'lib kelgan. Samarqandning eng qiziqarli va sirli joylaridan biri Afrosiyob xarobalaridir. Afrosiyob, qadim zamonlardan beri insoniyat tarixiga bevosita aloqador bo'lgan bir hudud sifatida, Samarqandning tarixiy va madaniy ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Afrosiyob xarobalari Samarqandning eng qadimiy qismi hisoblanadi. U miloddan avvalgi VI asrda, asosan, shaharning dastlabki rivojlanishi davrida tashkil etilgan. Afrosiyob, shaharlararo savdo yo'llarining kesishgan joyida joylashganligi sababli, iqtisodiy va madaniy hayotda muhim rol o'ynagan. Bu yerda o'rta asrlarda turli xil madaniyatlar va dinlar bir-biri bilan uyg'unlashgan.

Afrosiyob — Samarqandning qadimgi xarobasi. Bu nom tarixiy manbalarda qadimgi Samarqandga nisbatan faqat 17-asrdan boshlab uchraydi. Qadimgi Samarqand sug'd manbalarida Smarakanve deb atalgan. Mil. av. 4-asrda Samarqand Aleksandr Maqsuniy qo'shinlari tomonidan istilo etilgach, yunon mualliflari kundaliklarida Maroqanda sifatida eslatiladi. Maroqanda Smarakanvening yunoncha tarjimasidir. Movarounnahrda somoniylar hokimiyat tepasiga kelgach, qadimgi Smarakanve 9-asrdan boshlab Samarqand deb atala boshlandi.

11 — 15-asrlarda turkiy tilda bitilgan adabiyotlarda Samarqand Semizkent sifatida uchraydi. 15 — asrdan forsiy va turkiy tillardagi manbalarda bir xilda Samarqand nomi ishlatiladigan bo‘ldi.

Afrosiyob hozirgi Samarqandning shimoliy chegarasiga tutashgan keng bo‘sh tepaliklar bo‘lib, uning maydoni 219 ga. Tepalikning shim. Siyob arig‘i bilan chegaralangan. Jan. tomondan „eski shahar“ deb atalgan Samarqandga qo‘shilib ketgan.

Shaharning dastlabki tarixi haqida yozma manbalarda ma‘lumotlar juda kam uchraydi. Ko‘hna shaharda o‘tkazilgan arxeologik qazishlar esa bunday ma‘lumotlarni ko‘proq bermoqda.

Arxeologik qazishmalar bir necha metr qalinlikdagi madaniy qatlamlar qanday bo‘lganligini ko‘rishga, boylar va kambag‘allarning uylarini, hunarmandlarning ustaxonalari, savdogarlarning do‘konlarini, ko‘cha va maydonlarni, shohona saroylar va ibodatxona, masjid va madrasalarni, mudofaa inshootlarini, shaharning suv bilan ta‘minlash tizimi va h.k.ni aniqlashga yordam beradi.

Afrosiyob va uning topilmalariga qiziqish 1868 yilda Chor Rossiyasi tomonidan Samarqand bosib olingandan keyin boshlandi. Afrosiyobda dastlabki qazish ishlari bilan mayor Borzenkov (1874), podpolkovnik V. V. Krestovskiy (1883), sharqshunos olimlar N. I. Veselovskiy (1884-85, 1895), V. V. Bartold (1904) va V. L. Vyatkin (1905; 1912— 13)lar shug‘ullanishdi. 1919 yilda M. YE. Masson, V. L. Vyatkin tadqiqot boshlagan joylarda qazish ishlarini davom ettirib, somoniyar saroyi (9-asr) xarobalarini ochdi. 1925, 1929—30 ylarda V. L. Vyatkin Afrosiyobda qazish ishlarini davom ettiradi va uning turli davrdagi tarixiga oid ko‘plab materiallar to‘playdi. Ammo 1930 yillarga qadar Afrosiyobda olib borilgan arxeologik qazishmalar qadimgi Samarqand tarixiga doir juda kam materiallar bergan. Urushdan keyin O‘zbekiston FANing Tarix va arxeologiya instituti olimlaridan Afrosiyob I. Terenojkin tomonidan Afrosiyobda jiddiy dala tadqiqotlari o‘tkazildi. Natijada uning eng pastki qatlamidan miloddan avvalgi 6—5-asrlarga taalluqli buyumlar, uy-joy xarobalari topildi. V. Afrosiyob Shishkin (1958-66) va Ya. F. G‘ulomov (1967—70)lar rahbarligida olib borilgan keng ko‘lamli arxeologik qazishlar natijasida qadimgi madaniy qatlam materiallari Afrosiyobning boshqa joylaridan ham topildi. 1966 yil 13 iyulda Afrosiyobni arxeologik jihatdan kompleks o‘rganishni tashkil etish maqsadida Respublika hukumatining maxsus qarori qabul qilindi. Unga ko‘ra, Afrosiyob „arxeologik qo‘riqxonasi“ deb e‘lon qilinib, uni o‘rganish ishiga Toshkent va Samarqand davlat universitetlari hamda Madaniyat vazirligining San‘atshunoslik instituti ham safarbar etildi. Aniq ilmiy rejalar asosida

boshlangan arxeologik tadqiqotlar tufayli nafaqat shaharning ko‘p asrlik yoshi, balki uning har xil davrlardagi tarixiy topografiyasi, shahar tarkibi, shahar hayotining rivojlanish bosqichlari, bosqinlar tufayli yuz bergan bo‘hronlar davri aniqlandi. Samarqand yushshdalarining shohona saroyi ochildi.

Afrosiyobda topilgan arxeologik materiallar Samarqand miloddan avvalgi 8—5-alarda Sug‘diyoning markaziy shahri sifatida vujudga kelganligini ko‘rsatadi. Mil. av. 329 yilda shahar Aleksandr Maqduniy qo‘shinlari tomonidan vayron etilgan, uning izlari hozirgacha shahar mudofaa inshootlarida yaxshi saqlangan. Mil. av. 3 — 1-asrlarda, Kushonlar saltanati davrida shahar hayotida yuksalishlar yuz bergan. Mil. av. 3-asrda shahar qo‘shaloq mudofaa devori bilan o‘rab olingan. U davrlarning qalin ma-daniy qatlami Afrosiyobning shim.da, uning arki a‘losi joylashgan qismida yaxshi saqlangan. Arxeologik materiallar va yozma manbalarda ta’kidlanishicha, bu zamonda Samarqand orqali Buyuk ipak Yo‘li o‘tgan, ichki va tashqi savdo, hunarmandchilik rivoj topgan. Ilk o‘rta asrlarda Samarqand Sug‘diyoning bosh shahri sifatida nufuzli mavqega ega bo‘lib, shahar ijtimoiy va iqtisodiy hayotida tub o‘zgarishlar yuz berdi. Badavlat dehqon xo‘jaliklari kuchaydi, xuddi shu kezlarda ularning qasrlari joylashgan Afrosiyobning shimoliy qismi mudofaa devori bilan o‘rab olindi. Bu holat Movarounnaxr va unga qo‘shni viloyatlarda ham yuz berdi. Bu davrda Samarqand hukmdorlari „Ixshid“, Buxoro hukmdorlari esa „Buxorxudot“ deb atalgan. 712 yilda arablar fotixi Qutayba ibn Muslim qo‘shin tortib kelganda, Samarqandning mudofaa devorlari mustahkam bo‘lib, atrofida suv to‘la xandaq bor edi. Qutayba Samarqanda Farg‘ona, Shosh va turklardan yordamga kelgan lashkarlarni enggach, ko‘maksiz qolgan Sug‘d hokimi G‘urak noiloj u bilan sulh tuzdi, shaharning ichki qismi (shahriston)ni arablarga bo‘shatib berishga majbur bo‘ldi. Arxeologik topilmalar islomga zid bo‘lgan haykal va devoriy rasmlarning ataylab qilich bilan chopilganini isbotlaydi.

Afrosiyob xarobalarida olib borilgan arxeologik tadqiqotlar, bu hududda yashagan xalqlar, ularning hayoti va madaniyati haqida ko‘plab ma’lumotlarni keltirib chiqardi. Tadqiqotlar davomida topilgan qadimiy arxitektura, me’moriy yodgorliklar, asbob-uskunalar va san’at asarlari, Samarqandning tarixini yanada chuqurroq o‘rganishga imkon beradi. Afrosiyobdagi qadimiy inshootlar, shahar hayotining turli jabhalarini aks ettiradi, bu esa uning tarixiy ahamiyatini oshiradi.

Afrosiyob nafaqat arxeologik ahamiyatga ega, balki madaniy meros sifatida ham katta qimmatga ega. Bu joyda topilgan san’at asarlari, naqshli keramika va zargarlik buyumlari, o‘sha davrning estetikasi va madaniyatini ifodalaydi.

Samarqandning tarixi, Afrosiyob orqali, bu yerda yashagan xalqlarning turmush tarzi, an'analari va urf-odatlarini o'rganish uchun muhim manba hisoblanadi.

Afrosiyob xarobalari, Samarqandning boy tarixining ajralmas qismi bo'lib, u bizga qadim zamonlardagi madaniyatlar va xalqlar haqidagi qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi. Ularning tarixi va madaniyati, o'z navbatida, O'zbekistonning butun tarixiy merosini yanada boyitadi. Afrosiyobni o'rganish orqali, biz nafaqat Samarqand, balki butun Markaziy Osiyo tarixiga chuqur nazar tashlaymiz. Bu qadimiy xaroba, avlodlar o'rtasida davom etadigan ma'naviy bog'lar va ilmiy tadqiqotlar uchun ilhom manbai bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Borzenkov, M. (1874). Afrosiyob qazishmalarining dastlabki natijalari. Arxeologiya va madaniy tadqiqotlar to'plami.
2. Krestovskiy, V. V. (1883). Afrosiyobdagi arxeologik qazilmalar tarixi. Sharqshunoslik tadqiqotlari, Toshkent.
3. Veselovskiy, N. I. (1884-85). Samarqandning qadimiy shaharlarida olib borilgan qazishlar. Arxeologiya jamiyati.
4. Bartold, V. V. (1904). Markaziy Osiyoning qadimiy madaniyat markazlari. Qadimiy shaharlar tarixi.
5. Vyatkin, V. L. (1912-13). Afrosiyob qazishmalarining davom ettirilishi. Madaniy qatlamlarning arxeologik tahlili.
6. Masson, M. YE. (1919). Afrosiyob va somoniylar davri saroylari. Samarqand arxeologik qazishmalar to'plami.

SOLIQLARNING BYUDJET DAROMADLARIDAGI TUTGAN O'RNI

M. Turdimuratov

Jizzax politexnika instituti dotsenti

O. Samadov

Jizzax politexnika instituti, Kibersport fakulteti

532-22 guruhi talabasi

Davlat byudjeti davlatning yirik markazlashgan pul fondi bo'lib, davlatning funksiyalarini bajarishga asoslangan iqtisodiy kategoriya hisoblanadi. Byudjet so'zi g'azna ma'nosini bildirar ekan, uning mohiyati ham davlatning qo'lida markazlashtirilgan pul jamg'armalarining tashkil etilishi va davlatning siyosatini amalga oshirish bilan bog'liq xarajatlar yuzasidan pul munosabatlarini bildiradi. Davlat byudjeti moliya tizimi hamda davlat moliya bo'g'inining asosiy qismidir.

O'zbekiston Respublikasining Budjet Kodeksiga asosan davlat budjetiga quyidagicha ta'rif berilgan: "Davlat budjeti - davlat pul mablag'larining (shu jumladan davlat maqsadli jamg'armalari mablag'larining) markazlashtirilgan jamg'armasi bo'lib, unda daromadlar manbalari va ulardan tushumlar miqdori, shuningdek, moliya yili mobaynida aniq maqsadlar uchun ajratiladigan mablag'lar sarfi yo'nalishlari va miqdori nazarda tutiladi.

Mahalliy byudjetlar-hududiy moliyaning asosiy tashkil etuvchisi hisoblanadi. Mahalliy byudjetlarning daromadlari, asosan, mahalliy soliqlar va yig'imlar, soliqsiz daromadlar, yuqori turuvchi byudjet tashkilotidan olinadigan ajratmalardan tashkil topadi.

Davlat byudjetining harakat qilish mexanizmi ikki ko'rsatkichda bo'ladi:

1. Davlat budjetining daromadlari.
2. Davlat budjetining harajatlari.

Daromadlar – bu davlatning sub'ekti sifatida faoliyat ko'rsatishi uchun moliyaviy baza hisoblanadi. Davlat byudjeti har yili ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi.

Davlat budjeti daromadlarini shakllantirishning shartli ravishda quyidagicha guruhlash mumkin:

- ✓ Soliqlar va soliqlarga tenglashtiriluvchi majburiy to'lovlar;
- ✓ Davlat mulkini xususiylashtirishdan keladigan daromadlar;
- ✓ Davlat zayomlari;
- ✓ Qog'oz pullar emissiyasi va boshqalar.

Hozirgi sharoitda davlat budjeti daromadlarini shakllantirishning samarali manbai bo'lib soliqlar va ularga tenglashtirilgan majburiy to'lovlar hisoblanadi.

Yuqorida respublikamizda davlat byudjeti ikki pog'onadan iborat ekanligiga to'xtalgan edik. Ularning har biriga muayyan daromad manbalari birlashtirilgan. Jumladan, respublika budjeti daromadlari umumdavlat soliqlari, yig'implari, bojlari, majburiy to'lovlar va boshqa to'lovlar hisobiga shakllantirilsa, mahalliy budjetlar daromadlari mahalliy soliqlar, yig'implar va boshqa majburiy to'lovlar hisobiga shakllantiriladi.

1997 yil 24 aprelda O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi qabul qilindi va 1998 yil 1-yanvardan kuchga kirdi. Ushbu kodeks soliqlar va yig'implarni yagona hujjatga to'pladi, umumdavlat hamda mahalliy soliqlar va yig'implarning aniq turlarini belgiladi. Shuningdek, davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishning huquqiy asoslarida muhim ahamiyatga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasining Byudjet Kodeksini keltirib o'tishimiz mumkin.

Soliqlar soliqqa tortish ob'ektiga qarab uch guruhga bo'linadi:

- Oborotdan olinadigan soliqlar. Bunda soliqlar xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning bevosita oborotidan undiriladi, ularga qo'shilgan qiymat solig'i, aksiz solig'i, bojxona bojlari, yig'implari va boshqalar kiradi.
- Mol-mulk qiymatlaridan olinadigan soliqlar. Bunday soliqlar soliq to'lovchi sub'ektlar tasarrufida mavjud bo'lgan mol-mulkdan, yerdan va boshqalarga nisbatan belgilanadigan soliqlardan iborat.
- Daromaddan olinadigan soliqlar. Bunga yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i, jismoniy shaxslarning daromad solig'i va boshqalar kiradi.

O'zbekiston Respublikasida soliq va bojxona tushumlari 2022-yilda respublika byudjeti daromadlarining 76,8 % ni (davlat maqsadli jamg'armalarisiz) tashkil etgan. Shundan, 24 % ni bevosita soliqlar, 43,5 % ni bilvosita soliqlar, 9,3 % ni resurs to'lovlari va mol-mulk soliqlari tashkil etgan. Yuqoridagi bu ko'rsatkichlarning 2024-yilda o'zgarish prognozi dinamikasini quyidagi jadval ma'lumotlarida ko'rishimiz mumkin.

1-jadval

2024-yil uchun O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari prognozi to'g'risida ma'lumot¹ (mlrd so'mda)

T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
	O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari	183 442,8
1.	Bevosita soliqlar	47 127,1
1.1.	Foyda solig'i	37 140,4
	Shundan, "Navoiy kon-metallurgiya kombinati" aksiyadorlik jamiyati va "Olmaliq kon-metallurgiya kombinati" aksiyadorlik jamiyati bo'yicha	16 18,1
1.2.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	9 986,7
2.	Bilvosita soliqlar	84 515,5
2.1.	Qo'shilgan qiymat solig'i	63 775,4
2.2.	Aksiz solig'i	13 988,1
2.3.	Bojxona boji	6 752,0
3.	Resurs to'lovlari va mol-mulk solig'i	14 780,1
3.1.	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	14 780,1
4.	Dividendlar	29 532,2
	Shundan, "Navoiy kon-metallurgiya kombinati" aksiyadorlik jamiyati va "Olmaliq kon-metallurgiya kombinati" aksiyadorlik jamiyati bo'yicha	25 532,2
5.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	7 488,0

Yuqoridagi jadval ma'lumotlaridan ko'rishimiz mumkinki, 2024-yilda soliqlar va bojxona bojlari respublika byudjeti daromadlarining 79,8 % ni tashkil etishi rejalashtirilmoqda. Shundan, bevosita soliqlar ulushi 25,8 % ni, bilvosita soliqlar ulushi 46 % ni, resurs to'lovlari va mol-mulk soliqlari ulushi esa 8 % ni tashkil qilmoqda. Bu raqamlar o'z navbatida bilvosita (qo'shilgan qiymat solig'i, aksiz solig'i, bojxona to'lovlari) soliqlarning yildan yilga davlat byudjeti daromadlaridagi ulushi ortib borayotganligini ko'rsatadi.

¹ O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 30-dekabrda "2024 yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risida"gi O'RQ-813-sonli Qonuniga 4-ilova

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. -T.: O‘zbekiston, 2023-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasining Soliq Kodeksi.-T.: Adolat, 2023-yil.
3. O‘zbekiston Respublikasining Bojxona Kodeksi. –T.: Adolat, 2023-yil
- 4.O‘zbekiston Respublikasining 2022 yil 30-dekabrda “2023 yil uchun O‘zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to‘g‘risida”gi O‘RQ-813-sonli Qonuni.
5. O‘zbekiston Respublikasining 2022 yil 30 dekabrda “Soliq va byudjet siyosatining 2023-yilga mo‘ljallangan asosiy yo‘nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi O‘RQ-812-sonli Qonuni

IQTISODIY G‘OYALARNING BUGUNGI KUNDA NAFASI

D.Narbayeva

Jizzax politexnika instituti o‘qituvchisi

U.Azamatov

Jizzax politexnika instituti, Kibersport fakulteti 532-22 guruh talabasi

Birinchi prezidentimiz I.A.Karimov ta’kidlaganlaridek tarixiy xotirasiz kelajak yo’qdir. Tarixchi olimlarning ushbu jumalari o’rinlidir “sizlar millatimizning haqqoniy tarixini yaratib bering, toki u xalqimizga ma’naviy kuch qudrat baxsh etsin, g’ururini uyg’otsin. Biz yurtimizni yangi bosqichga, yangi yuksak marraga olib chiqmoqchi ekanmiz, bunda bizga yorug’ g’oya kerak. Bu g’oyaning zamirida xalqimizni o’zligini anglashi yotadi. Haqqoniy tarixni bilmasdan turib esa o’zlikni anglash mumkin emas”.

O’tmish g’oyalarini o’rganishning yana bir sababi yangi g’oyalarni shakllantirishdir. Bugungi kunda iqtisodiyotni rivojlantirishda ham albatta o’tmishdagi iqtisodiy ta’limotlar tarixini o’rganish bizga yangi bilimlarni shakllantirishimiz uchun poydevor bo’la oladi. Ushbu ilmning maqsadi avvalgi g’oyalar zamonaviy iqtisodiy nazariya mazmuni va predmetiga qo’shgan hissalarini iqtisodiy nazariyaning asrlar davomida shakllantirishini tasvirlab berishdan iborat. O’rganish uslubiyoti esa iqtisodiy tahlil metodlar yig’indisidan iborat. Iqtisodiyotni rivojlanishiga katta xizmat qilgan iqtisodchilarni e’tirof etishimiz mumkin ular:

- A.Smit
- Karl Marks
- Alfred Marshal
- J.M. Keyns

Iqtisodchilarning tadqiqotlaridagi asosiy g’oya jamiyat, insoniyat, ayrim shaxslarning boyligi masalasidir. Maqsad bir lekin unga eltadigan yo’llarni xilma xilligini ko’ramiz.

Donishmandlar va ularning yozgan asarlarida mehnat va yer boyligining asosiy vositasi ekanligi talqin etiladi. Ularda ishlab chiqarish sohasi asosiy deb hisoblanadi. Iqtisodiyot fani XVII asrda paydo bo’lgan vaqtlarda xo’jalik yurituvchi fan deb atalgan, uning predmeti tovar ayirboshlash ya’ni savdo sotiq deb qarashgan. Keyinchalik fan tarkibiga ishlab chiqarish, dexqonchilik kiritilgan. XVIII asr oxiri va XIX asr boshlarida politekonomika boyligini o’rganadi deb aytilgan.

Iqtisodiyotni o’rganishda bir qancha mutaffakir olimlar sezilarli hissa qo’shganlar. Ulardan buyuk mutaffakir Ibn Xoldunning islom dunyosidagi iqtisodiy

qarashlarini o'rganish mumkin. Ibn Xoldun o'z asarlarida ijtimoiy ishlab chiqarish, mehnat unumdorligi, oddiy va murakkab mehnat zaruriy va qo'shimcha mahsulot tovarning iste'mol qiymati va umuman qiymatning farqini ta'riflab berdi.

Ibn Xoldun (1332-1406) yillarda arab tarixchisi va faylasufidir. Ibn Xoldun sarkarda Amir Temur bilan hamkorlikda ishlar olib borgan. U A.Temur haqida "Munozara –bahslarni yaxshi ko'radigan o'tkir zakovatli va teran zehni inson" deb ta'riflagan.

Ibn Xoldun butun insoniyat tarixida taniqli shaxsdir. Uning asarlari mashxur bo'lib bir qancha tillarda tarjima qilingan. Asarlaridan "Kitab ul-ibar", "Muqaddima" kitoblarini xorijiy davlatlarida tarjima qilish ancha avval boshlangan. Uning "Muqaddima" asarida "Inson tabiatan ijtimoiy mavjudotdir" iborasini keltirib inson hayoti uchun jamoa bo'lib yashashni ta'kidlagan. Hamda olim jamiyat shakllanishida mehnat taqsimotining ahamiyatiga e'tibor bergan. Shunday qilib bugungi kunda ham iqtisodiyotning taraqqiy etishida inson tashkilotda sog'lom ruhiy ijtimoiy guruhni shakllantirmog'i kerakdir.

O'tmishga nazar solsak III-VIII asrlarda feodal munosabatlar shakllanganligini ko'rish bilan keyinchalik bu munosabatlar ishlab chiqarish, hunarmandchilik, dehqonchilikning keng rivojlanishi bilan barham berilganini ko'rish mumkin. Keyinchalik esa kapital iqtisodiy munosabatlarni ko'ramiz. Kapitalistik munosabatlar Feodal jamiyat qarida tug'ildi. Bunda shaxsiy qaramlik tizimi tugatilib Feodal yer egaligi kapitalistik mulkka aylandi. XVI-XVII asrlarda Yevropaning ilg'or mamlakatlarida texnologiya ilmiy bilimlar sezilarli darajada rivojlandi. Ishlab chiqarishda katta muvaffaqiyatlarga erishildi.

Shuningdek yana mutaffakirlarimiz g'oya va ilmlariga qaytsak B.Naqshbandning "Dil alloh bilan, qo'lni ish bilan band bo'lsin" iborasi, Nizomil mulk "Siyosatnoma" asarida hukmdorlar amaldorlarni mansabni suiste'mol qilishini soliqlarning og'irligi davlat mablag'larini sarflashda hisob kitob zarurligini ta'kidlagan. Abu Rayhon Beruniyning asarlarida mehnatni boylikning asosi ekanligi fikri bugungi kunda ham ahamiyatini yo'qotmagan.

Yusuf Xos Xojibning "Qutadg'u bilig asarida" xalq mamlakat raiyatidan uch narsani kutadi.

1. Pulning qadrini ko'tarish
2. Xalqqa xususiy mulk xuquqini ta'minlovchi qonunlarni qabul qilish.
3. Yo'llarni o'g'ri va qaroqchilardan muhofaza qilish.

Hukumat xalqqa mana shu xizmatlarni yaratib berishi kerakligini aytadi. Shoh esa fuqarolardan soliqni vaqtda to'lashni farmon qonunlarni bajarishini do'stiga do'st dushmaniga dushman bo'lishni talab etadi. Jamiyat va siyosiy hokimiyat o'zaro munosib bo'lishi zarurligini g'oyasi aniq ifoda etiladi. Pulning qadri haqidagi g'oya aslida inflyatsiya muammosi bilan chambarchas bog'liq. Narxlarning mo'tadilligi tahmin etiladi. A. Temur ham davlat va iqtisodiyotni boshqarishda o'ziga xos maktab yaratgan.

Bugungi kundagi raqobatbardosh bozor iqtisodiyotida barcha iqtisodiy yangi g'oyalar zamirida albatta mustahkam poydevorga, o'tgan asrlardagi g'oya, qarashlar, hamda tajribalarga tayanilib taraqqiyot sari maqsadimizga erishamiz. Hamda juda ko'p iqtisodiy ijtimoiy muamolarimizni mutaffakkirlarning qimmatli fikrlaridan foydalanish, ularning tajribasiga tayanib ish tutishimiz bizni to'g'ri yo'l va to'g'ri qarorlar chiqarishimizda yo'l boshchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alemasov V., Mamadaliyev Sh.O. Ilmiy tadqiqot: metodologiya, metodika, ijodiyot. O'quv qo'llanma. -T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2015. – 102 b.
2. Минякова Т.Е. Методы исследований в менеджменте. Учебное пособие. - Улбьяновск: УлГТУ, 2017. - 112 с.
3. Мельников В.П., Схиртладзе А.Г. Исследование систем управления. Учебник. – М.: Издательско Юрайт, 2016 – 447 с.
4. Гельруд Я.Д. Методы исследований в менеджменте для магистров. Электронное учебное пособие. -Челябенск: Издательский центр ЮУрГУ, 2013. -305 с.
4. Формичев И.А. Исследование систем управления. Учебник. - М.:Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2013 -348с.
5. Малин А.С., Мухин В.И. Исследование систем управления. Учебник. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2005 – 399 с.
6. Мухин В.И. Исследование систем управления. Учебник. – М.: Экзамен, 2007 – 384 с.

**French and Uzbek of gastronomy linguistic and cultural and schematic
analyses**

Xalimova Maxbuba

French language science High category floor he is a teacher

Abstract

This article French and Uzbek of gastronomy linguistic and cultural and semantic analyses through each two in culture food preparation of art to himself special aspects , traditions and history heritage to learn dedicated . In the article gastronomic terminology and his cultural in context importance , as well as every one of the nation gastronomic identification and aesthetics seeing will be released . French and Uzbek dishes between similarities and differences mutually compared to , this through of gastronomy language and culture with how dependence analysis will be done . Results two culture between mutually the effect and connections open gives

Key words : Gastronomy , Linguistic culture, Semantics Analysis, Uzbek food, culture

Enter

Gastronomy is it not only food preparation art , perhaps each one of the people culture and history reflection bringer important factor is considered Har one of the nation to himself special their food preparation methods , ingredients and eating traditions many cultures and historical changes with depend French and Uzbek gastronomy this in terms of very rich and is diverse . This article French and Uzbek of gastronomy linguistic and cultural and semantic aspects learns that through two culture between dependence and differences open gives

Research object

Research object as French and Uzbek of gastronomy linguistic and cultural aspects selected . This in research the following aspects seeing will be :

1. **of food historical context** — each two of the nation gastronomy formed historical events .
2. **Traditions and traditions** - food preparation and consumption to do with depends traditions .

3. **Ingredients and their semantic meanings** — of ingredients etymology and cultural in context role

Applicable methods

In the article the following methods applies to :

1. **Linguistic and cultural Analysis** : Uzbek and French in the language gastronomic terms and their in culture importance to determine
2. **Semantic analysis** : Gastronomic of terms meanings and their cultural in context role study
3. **Comparison Method** : Two gastronomic culture between similarities and differences to determine
4. **Sociological inquiries** : Consumers between conducted requests through their gastronomic experiences and thoughts study

Received results and their analysis

1. Gastronomy and history

French gastronomy many historical events , cultural exchanges and political from changes formed . Medium in centuries French kitchen many traditions and teachings with enriched , for example , the concept of "haute cuisine" . Uzbek gastronomy while basically Eastern and Central Asia peoples with depends historical events through formed . of Uzbekistan territorial location his gastronomic influence on traditions did

2. Traditions and traditions

Traditions and traditions each two gastronomy for important important have Uzbek kitchen most of the time family holidays and weddings with depends if so , French kitchen while more gastronomic art and to aesthetics applies . An example for , like " osh " and " manti " in Uzbekistan food family in circles prepared in French and foie such as " gras " or " coq au vin " . food special at events offer will be done .

3. Ingredients and semantic analysis

Ingredients language and culture between connections reflection makes Uzbek in gastronomy wheat , rice and meat main ingredients is French kitchen while more vegetables , milk products and to spices attention looks Uzbek in food ingredients more natural and local if so , the French while own in food more international of the ingredients uses

Summary

French and Uzbek gastronomy not only food with , perhaps culture , history and traditions with closely depends . Theirs linguistic and cultural and semantic analysis two the nation between similarities and differences open gives Gastronomy language through culture reflection makes and each one of the nation to himself characteristic shows . This article in the future gastronomic studies and cultural exchanges more deeper to learn the ground creates

Used literature

1. Baranov , A. (2018). Gastronomy and culture : historical aspects .
2. Gafurova , N. (2020). Uzbek gastronomy : traditions and modernity .
3. Dupuis , J. (2019). French Cuisine: A Cultural Overview.
4. Karimova , S. (2021). Linguistic culture : theoretical and practical aspects .
5. Bakhromov , O. (2022). Uzbekistan gastronomy and his international importance .
6. Thomas , E. (2020). Culinary Heritage: A Comparative Study.
7. Mukhtorova , D. (2023). Gastronomy and identification : national and international measurements .
8. De Gaulle, C. (2017). The Influence of History on French Cuisine.
9. Nurullayev , A. (2021). Uzbek dishes and their cultural context .
10. Valdebenito , R. (2019). Globalization and Local Cuisines: A Cross-Cultural Perspective.

ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ В ПОВСЕДНЕВНУЮ ЖИЗНЬ: ПОНЯТИЕ, НАПРАВЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Оллаберганова М. Д. студентка

Ургенчского филиала Ташкентского
университета информационных технологий

olloberganovamuyassar@gmail.com

Рустамов Р.Х. студент

Ургенчского филиала Ташкентского
университета информационных технологий

rahimbergan121@gmail.com

Саидмуратов.С.О студент

Ургенчского филиала Ташкентского
университета информационных технологий

sulaymon.ollaberganovich@gmail.com

Аннотация: в данной статье рассмотрены основные аспекты понятия «цифровая экономика», ее характерные черты. Определено понятие «цифровая экономика» с научной точки зрения, указаны базовые составляющие. Определены задачи и цели, поставленные перед ее развитием в нашем обществе. Проанализировано состояние развития цифровой экономики в данный момент, место государственных структур по уровню развития информационно-телекоммуникационных технологий в мире. Выявлены основные перспективные направления развития цифровой экономики.

Ключевые слова: цифровая экономика, стратегия развития, коммерческие операции, интернет - экономика, информация, инфраструктура, электронные деловые операции, персонализированные сервисные модели, информационно- телекоммуникационные технологии.

Цифровая экономика - это всемирная сеть экономической деятельности, коммерческих операций и профессиональных взаимодействий, которые поддерживаются информационно-коммуникационными технологиями (ИКТ).

Ее можно кратко охарактеризовать как экономику, основанную на цифровых технологиях.

В первые дни своего существования цифровая экономика иногда называлась интернет-экономикой, новой экономикой или веб-экономикой из-за ее зависимости от подключения к интернету.

Однако экономисты и бизнес-лидеры утверждают, что цифровая экономика является более развитой и сложной, чем интернет-экономика, которая, согласно одному определению, просто означает экономическую ценность, полученную из интернета.

В международном смысле цифровая экономика - это сетевая, системно-организованная пространственная структура взаимоотношений между хозяйствующими субъектами. Она включает в себя сектор создания и использования новой информации, технологии и продукты, телекоммуникационные услуги, электронный бизнес, электронную торговлю, электронные рынки, дистанционное обслуживание и другие компоненты.

Цифровая экономика отражает переход от третьей промышленной революции к четвертой промышленной революции. Третья промышленная революция, иногда называемая цифровой революцией, относится к изменениям, произошедшим в конце XX века с переходом от аналоговых электронных и механических устройств к цифровым технологиям. Четвертая Индустриальная революция базируется на цифровой революции.

Хотя некоторые лица используют сегодня технологии для простого выполнения существующих задач на компьютере, цифровая экономика более развита. Это не просто использование компьютера для выполнения задач, традиционно выполняемых вручную или на аналоговых устройствах. Цифровая экономика подчеркивает возможность и необходимость для организаций и частных лиц использовать технологии для выполнения поставленных задач лучше, быстрее и часто иначе, чем раньше.

Кроме того, этот термин отражает способность использовать технологии для выполнения задач и участия в деятельности, которая не была возможна в прошлом. Такие возможности для того, чтобы существующие организации могли делать лучше, делать больше, делать что-то по-другому и делать что-то новое, включены в соответствующую концепцию цифровой трансформации.

Цифровая экономика - это жизненно важный сектор, показывающий довольно существенный рост. Кроме того, воздействие цифровой экономики выходит за рамки информационных товаров и услуг на другие сферы экономики, а также образ жизни в целом. Разработка мобильных устройств, в частности, значительно расширила охват интернета в обществе.

Следовательно, вопросы конкуренции, возникающие в цифровой экономике, становятся все более значимыми в вопросах конкуренции.

На сегодняшний день в мире не существует единого понимания такого явления, как «цифровая» экономика, зато существует множество определений.

Так, в соответствии с постановлением Президента Республики Узбекистан от 3 июля 2018 г. № ПП3832 «О мерах по развитию цифровой экономики в Республике Узбекистан» и с указом Президента Республики Узбекистан от 24 июля 2021 г. № ПП6268 «О внесении изменений и дополнений, а также признании утратившими силу некоторых актов Президента Республики Узбекистан (указ Президента Республики Узбекистан от 5 октября 2020 года № УП-6079 «Об утверждении стратегии «Цифровой Узбекистан-2030» и мерах по ее эффективной реализации)» цифровая экономика - это хозяйственная деятельность, в которой ключевым фактором производства являются данные в цифровом виде, обработка больших объемов и использование результатов анализа которых по сравнению с традиционными формами хозяйствования позволяют существенно повысить эффективность различных видов производства, технологий, оборудования, хранения, продажи, доставки товаров и услуг [1] [2].

Есть и научные определения. Так, некоторые ученые определяют цифровую (электронную) экономику как экономику, характерной особенностью которой является максимальное удовлетворение потребностей всех ее участников за счет использования информации, в том числе персональной. Это становится возможным благодаря развитию информационно-коммуникационных и финансовых технологий, а также доступности инфраструктуры, вместе обеспечивающих возможность полноценного взаимодействия в гибридном мире всех участников экономической деятельности: субъектов и объектов процесса создания, распределения, обмена и потребления товаров и услуг [4].

По определению Всемирного банка цифровая экономика - система экономических, социальных и культурных отношений, основанных на использовании цифровых информационно-коммуникационных технологий [5].

Некоторые ученые выделяют три базовые составляющие цифровой экономики: инфраструктура, включающая аппаратные средства, программное обеспечение, телекоммуникации и т.д. [5]; электронные деловые операции, охватывающие бизнес-процесс, реализуемые через компьютерные сети в

рамках виртуальных взаимодействий между субъектами виртуального рынка; электронная коммерция, подразумевающая поставку товаров с помощью Интернет и представляющая собой в настоящее время самый крупный сегмент цифровой экономики [6].

Основными чертами цифровой экономики определяют следующие:

- экономическая деятельность сосредотачивается на платформах «цифровой» экономики;
- персонализированные сервисные модели;
- непосредственное взаимодействие производителей и потребителей;
- распространение экономики совместного пользования;
- значительная роль вклада индивидуальных участников [11].

Направлениями внедрения цифровой экономики является развитие искусственного интеллекта и робототехника.

Многие считают, что развитие искусственного интеллекта несет в себе опасность для человечества, но, мы пока еще очень далеки от компьютерного разума, а главными рисками в ближайшем будущем останутся хакерские атаки: ведь все устройства с искусственным интеллектом подключены к интернету и потому уязвимы [8]. Заявленный приоритет развития цифровой экономики - это возможность реализовать множество новых инициатив.

В ближайшем будущем роботы проникнут практически во все сферы жизни, а рынок робототехники может достичь \$1 трлн. [7] Сегодня уже никого не удивляют, например, полностью автоматизированные автомобили, поезда. Порог входа в отрасль снизился, и робототехника завоевывает все новые сферы. Но настоящий прорыв случится, когда роботы станут широко доступны. Драйверы роста робототехники - небольшие стартапы. Их много во Франции, в США, Германии и Китае [9].

Как и интернет, роботы способны изменить образовательный процесс, помогая в записи лекций и непосредственном обучении. В медицине технологии позволяют создавать персонализированные решения с учетом особенностей каждого пациента. Большое будущее у роботов телеприсутствия, а также роботов в сфере безопасности, автоматизации дома. Еще один тренд в слиянии рынков робототехники и интернета.

Литература

1. Постановление Президента Республики Узбекистан от 3 июля 2018 г. № ПП3832 «О мерах по развитию цифровой экономики в Республике Узбекистан», Указ Президента Республики Узбекистан от 24 июля 2021 г. № ПП6268указ президента республики узбекистан «о внесении изменений и дополнений, а также признании утратившими силу некоторых актов Президента Республики Узбекистан (указ Президента Республики Узбекистан от 5 октября 2020 года № УП-6079 «об утверждении стратегии «Цифровой Узбекистан-2030» и мерах по ее эффективной реализации)»
2. «Об электронной цифровой подписи» Закон Республики Узбекистан, от 11.12.2003 г. № 562
3. «О Стратегии развития информационного общества»: ст. группы ученых [Электронный ресурс] Матвеев Игорь Андреевич. Электронная экономика: сущность и этапы развития // Управление экономическими системами: электронный научный журнал. — 2012. — Вып. 6 (42).
4. E-Commerce Statistics (E-STATS).
5. David Eaves. When Measuring the Digital Economy, Measure the (Creative) Destruction Too (англ.). 2019.
6. The Internet Economy in the G-20 - The 4.2 Trillion Growth Opportunity (англ.). <https://www.bcg.com>. 2019.
7. The New Digital Economy. How it will transform business 2016.
8. UK 'most internet-based economy' 2019.
9. Что нужно знать о цифровой экономике и ее перспективах. kommersant.ru (26 августа 2016).
10. Сергей Абрамов. Суперкомпьютеры: обратные рекорды // Наука и жизнь. — 2019. — № 1. — С. 42—45.
11. Баланов А.Н. Цифровая инфраструктура и эволюция крупной компании // Столица науки: электронный научный журнал. — 2021. — № 3. — С. 103—108.

SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARBLIGI

O'Xolbo'tayev

Jizzax politexnika instituti,

Iqtisodiyot va menejment kafedrası o'qituvchisi

M.Xudoyberdiyeva

Jizzax politexnika instituti,

Kibersport fakulteti 532-22 guruhi talabasi

Davlat soliq siyosati yordamida mamlakatda asta-sekin, bosqichma-bosqich soliq islohotlarini amalga oshiradi. Bozor aloqalariga xos bo'lgan tartib va qoidalarni bizning kundalik hayotimizga joriy etish, tadbirkorlikni keng tarqatish, soliq to'lovchilar tomonidan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni o'z vaqtida va to'liq to'lash, soliq to'lovchilarning soliq qonunchiligini chuqur bilishlari va uning talablarini to'liq bajarishlari - mamlakatimiz soliq siyosatining moliyaviy inqirozga qarshi kurash va iqtisodiy islohotlarning hozirgi bosqichi talablariga to'la mos kelishini ko'rsatdi.

Shunday qilib, O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi hozirgi jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida soliq siyosatining takomillashib borishi natijasida to'xtovsiz ravishda takomillashib bormoqda, bu esa o'z navbatida mamlakatimiz iqtisodiyoti samaradorligini oshirishga va aholi farovonligining to'xtovsiz o'sib borishiga olib bormoqda.

Bugungi kunga kelib O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari etib quyidagilar belgilandi:

- iqtisodiyotga soliq yukining darajasini kamaytirish, shuningdek, soliq solishning soddalashtirilgan va umumbelgilangan tizimi bo'yicha soliqlarni to'laydigan xo'jalik yurituvchi sub'yektlar o'rtasidagi soliq yuki darajasidagi nomutanosibliklarni bartaraf etish;

- soliqlarni unifikatsiya qilish yo'li bilan ularni maqbullashtirish, o'xshash soliq solish bazasiga ega bo'lgan soliqlarni birlashtirish, soliq hisobotlarini qisqartirish va soddalashtirish, operatsion xarajatlarni minimallashtirish;

- makroiqtisodiy vaziyatning barqarorligini, O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti va uning daromadlarini mustahkam shakllantirishni ta'minlash;

- soliq qonunchiligini soddalashtirish, soliq munosabatlari sohasida normativ-huquqiy hujjatlardagi ziddiyatlar va qarama-qarshiliklarni bartaraf etish, insofli soliq to'lovchilarning huquq va qonuniy manfaatlari himoyasini kuchaytirish;

- soliq solish masalalarini tartibga soladigan havola qiluvchi normalar va qonun osti hujjatlarini maksimal darajada cheklagan holda soliq qonunchiligining barqarorligini hamda O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi normalarining to'g'ridan-to'g'ri amal qilishini ta'minlash, shu jumladan, kodeksda soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar stavkalari miqdorlarini belgilash;

- xorijiy investorlar va investitsiyalar uchun qulay rejimni saqlab qolish, ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash va ishonchli huquqiy himoyalash;

- soliq nazoratining shakl va mexanizmlarini, shu jumladan, soliq solish obektlari hamda soliq to'lovchilarni yanada to'liq qamrab olish va hisobini ta'minlaydigan zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish hisobiga takomillashtirish, transfer narxlarni shakllantirish bilan bog'liq operatsiyalarga soliq solish tartibini joriy etish.

Soliq siyosatini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlaridan biri korxonalar zimmasidagi soliq yukini kamaytirish emas, balki soliqqa tortishning maqbul tizimini shakllantirish deb hisoblaymiz. Belgilangan yo'nalishlardagi muammolar ijobiy hal qilinsa, korxonalar boqimandaligini kamayishiga, soliqlarni byudjetga o'z vaqtida to'liq undirishga, takror ishlab chiqarishni tezlashtirishga va boshqa muammolarning hal qilinishiga, mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohatlarning va soliq siyosatining asosiy maqsadlaridan biri, mamlakatda ishlab chiqaruvchilar o'rtasida erkin raqobatni yuzaga keltirish orqali ichki bozorni to'yintirish hisoblanadi. Soliq siyosatining imtiyozli yo'nalishlari bu maqsadni ba'zan inkor etishini kuzatamiz, ya'ni bir tarmoqdagi ikki xo'jalik yurituvchi sub'ektning biriga imtiyoz berish orqali, ikkinchisining imkoniyatlarini kamaytirib qo'yish mumkin. Imtiyozlarni belgilashda asosiy omil qilib tarmoq xususiyatini e'tiborga olish maqsadga muvofiq. Bu esa, bir tarmoq ichida erkin raqobatni va narxlar tengligini ta'minlaydi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, soliqlar umumiy iqtisodiy tizimning bir bo'g'ini hisoblanib, amalga oshirilayotgan soliq siyosati strategiyasi va taktikasi mamlakatning makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy ko'rsatkichlariga sezilarli tarzda ta'sir etadi. Shunday ekan, soliq siyosatining strategiyasini va taktikasini uzviylikini ta'minlashning asoslarini o'rganish ham muhimdir. Chunki soliq siyosati strategiyasini chuqur o'rganib, ilmiy asoslash orqali soliq taktikasini

samaradarligini oshirish va bozor iqtisodiyotida davlatimiz va yurtboshimiz mamlakatimiz ravnaqi uchun belgilagan strategiyasiga, ko'zlagan maqsadiga erishish oson kechadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-iyundagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PF-5468-sonli Farmoni

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 2-martdagi "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini «Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida"gi PF-5953-sonli farmoni

3. O'zbekiston Respublikasi Statistika Qo'mitasi rasmiy sayti <https://stat.uz>

4.O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy sayti <https://cbu.uz/oz/>

5.O'zbekiston Respublikasi axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi rasmiy sayti ma'lumotlari <https://mitc.uz/news/513>

6.The guardian jurnali ma'lumotlari. <https://www.theguardian.com/commentis>

ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ФОЙДАСИНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ ИҚТИСОДИЙ МОҲИЯТИ

Б.Соатқулов

Жиззах политехника институти,
Иқтисодиёт ва менежмент кафедраси ассистенти

З.Примқулова

Жиззах политехника институти,
531-22 БҲ ва А гуруҳи талабаси

Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида тадбиркорлик субъектлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солишнинг асосий ва самарали шакли – бу мамлакатнинг солиқ сиёсатидир. Ҳар қандай жамиятда мамлакатнинг солиқ сиёсати энг аввало бюджет даромадларини шакллантиришга қаратилади. Шу билан биргаликда иқтисодиёт субъектлари фаолиятини бозор иқтисодиёти шароитидаги эркинлигини ҳисобга олиш, уларнинг молиявий мустақиллигига, эркин баҳо белгилашларига тўсқинлик қилмаслик ҳамда солиқ тўловларининг белгиланиши демократик асосда бўлиши таъминланиши зарур. Шунингдек, солиқлар корхоналарда рақобатга бардош бера оладиган товарлар ишлаб чиқариш, ишлар бажариш ва хизматлар кўрсатишни кўпайтиришга қаратилмоғи лозим.

Солиқларнинг моҳиятини чуқур ўрганиш учун уларни умумий жиҳатларидан келиб чиқиб алоҳида тартибда ўрганишни талаб этади. Шундан келиб чиққан ҳолда Битирув малакавий ишида юридик шахслардан олинadиган фойда солиғининг моҳиятини ёритишга ҳаракат қиламиз.

Иқтисодий субъектларнинг ўз-ўзини молиялаштириш даражаси олинган фойда билан белгиланади. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўлангандан кейин корхона ихтиёрида қоладиган соф фойда корхонанинг ишлаб чиқариш фаолиятини кенгайтиришни, корхонанинг илмий-техник ва ижтимоий ривожланишини, ходимларни моддий рағбатлантиришни молиялаштириш учун етарлича бўлиши керак.

Фойда турли даражадаги бюджетларни рағбатлантириш манбаларидан бири бўлиб ҳисобланади. У солиқлар кўринишида бюджетларга келиб тушади ва ижтимоий эҳтиёжларни қондиришни молиялаштириш, давлат томонидан ўз

фаолиятини бажаришини таъминлаш, давлат инвестиция, ишлаб чиқариш, илмий-техник ва ижтимоий дастурларни амалга ошириши учун ишлатилади.

Мамлакат иқтисодиётининг қай даражада эканлиги кўп жиҳатдан солиқ тизимига боғлиқ. Ишлаб чиқаришнинг ривожланишига таъсир этувчи энг асосий солиқлардан бири юридик шахслардан олинadиган фойда солиғидир. Маълумки, юридик шахслардан олинadиган фойда солиғи иқтисодий субъектларнинг муайян давр мобайнидаги фаолиятининг молиявий натижасидан ундирилади. Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида иқтисодий субъектлар фойдасини янада ошириш муҳим аҳамият касб этади.

Бугунги кунда хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятида “фойда” категорияси муҳим аҳамиятга эга. Фойда бозор иқтисодиётининг асосий ҳаракатлантирувчи кучи бўлиб, хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини асослайди.

“Фойда” тушунчасини иқтисодчи ва бухгалтерлар турлича талқин қиладилар. Фойда - ишбилармонлик қобилятини ишга солиб, хатарли ишга кўл ургани учун тадбиркорларга тегадиган мукофотдир. Иқтисодий назарияда фаолият турига қараб ҳам фойда турлари талқин этилади. Масалан, ишлаб чиқариш даромади, тижорат даромади, банк даромади ва ҳоказо. Бундан ташқари бозордаги нархларнинг ўзгариши туфайли олинadиган даромадни омад даромади деб ҳам юритишади. Бу даромад харажатларга боғлиқ булмайди, уни нархда кутилмаган ўзгаришлар юзага келтиради. Пулнинг қадрсизланиш жараёнида инфляцион фойда ҳам ҳосил бўлиши мумкин. Соф фойда корхона фаолиятининг умумлашган, якуний кўрсаткичи бўлиб ҳисобланади. Ҳар доим соф фойдага қараб корхона фаолиятига баҳо берилади. Корхона яратган товарлар ва хизматларини сотишдан тушган тушум унинг кирими бўлиб, кетган сарф-харажатларни қоплайди ва фойда олиш имконини беради. Жамиятдаги фойда табиатан яратилган кўшимча маҳсулотнинг пул шаклидир. Корхона фойдаси кўшимча маҳсулотнинг унга пул шаклида теккан қисмидир.

“Фойда” категорияси мазмунини унинг манбалари, омиллари ва иқтисодий субъектларнинг самарали ишлаб чиқариш фаолияти мақсадларини тўлиқ акс эттирган ҳолда тадқиқ этиш мақсадида турлича фойда назариялари ишлаб чиқилган. Жумладан, меркантилистлар (У.Петти) фойда муомала соҳасида, масалан, ташқи савдода маҳсулот ички бозорга нисбатан юқорирок нархда сотилганда юзага келади, деб ҳисоблаганлар. А.Смит ва Д.Рикардо моддий ишлаб чиқариш соҳаларида кўшимча қиймат ҳосил қилиш ғоясига

асос солганлар. А.Смит фойдани маҳсулотдан ишчи меҳнатини капиталист фойдасига чегириш орқали аниқлаган.⁶ Д.Рикардо эса иш ҳақи ва фойда миқдорлари бир-бирига нисбатан тескари боғлиқликка эгаллиги ҳақидаги қонунга таъриф берган.⁷

Шу билан бир қаторда, фойданинг келиб чиқиш назарияси эволюциясида австриялик иқтисодчи Й.А.Шумпетер муҳим қадам қўйди. Унинг фикрича, иқтисодий ўсишнинг асосини тадбиркорлик фаолияти ташкил қилади, унинг моҳияти эса янги комбинацияларни жорий этишдан иборат. Шумпетер ишлаб чиқаришнинг мазмун-моҳиятини ишлаб чиқариш техникаси ва технологиясида доимо инқилобий ўзгаришларни амалга ошириш, янги товарлар яратиш, янги бозорлар, хом-ашё манбалари ва ярим фабрикатларни ўзлаштириш, деб тушунади. Ишлаб чиқариш жараёни ҳамда маҳсулотни сотиш механизмида инновацияларни амалга ошириш фойданинг асосий манбаи бўлиб ҳисобланади.

Фойда назарияси эволюциясида ХХ аср иқтисодий фанида қуйидаги асосий назариялар ажратиб кўрсатилади:

- ишлаб чиқарувчи капитал (фойда-ҳар қандай ишлаб чиқаришнинг зарурий омили сифатидаги капитал натижасидир);
- ўзини чеклаш, бу ерда фойда-корхона мулкдорининг ўз капиталини шахсий истеъмол қилишни тўхтатиб туриши, ишлаб чиқаришга киритилган маблағлардан самарани кутишдаги муайян таваккалчилиги учун мукофоти;
- фойда барча турдаги тадбиркорлик фаолиятдан меҳнат даромади сифатида;
- фойда монополиянинг мавжудлиги сифатида.

Фойда иқтисодий категория сифатида ишлаб чиқариш омиллари, яъни меҳнат, капитал ва табиий ресурсларни бирлаштириш натижасида жамиятнинг моддий ишлаб чиқариш соҳасида яратилган соф даромадининг тақсимланмаган шаклидан иборат. Жамиятнинг барча молиявий ресурслари негизини жамиятнинг ялпи маҳсулоти ташкил қилади. У муайян вақт даврида жамият томонидан яратилган барча бойликлар қийматидан иборат. Агар жамиятдаги ялпи маҳсулотдан уни тайёрлашга кетган воситаларни, ишлаб чиқариш воситаларини қоплашга кетган маблағларни чегириб ташласак,

⁶ Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов.- М.: Наука, 1995. - С. 237

⁷ Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения.- М.: Гос. Издательство политической литературы, 1955. - С. 47

жамиятнинг соф фойдаси қолади. Статистикада жамиятнинг соф фойдаси миллий даромад номини олган бўлиб, миллий даромад - мамлакатнинг муайян давр ичида моддий ишлаб чиқаришнинг барча тармоқларида қайта яратилган қийматдир. Соф даромад ижтимоий-иқтисодий ўсишнинг манбаи сифатида миллий даромаднинг қўшимча қиймат кўринишидаги шундай қисмики, у инсонлар жамиятининг муайян ривожланиш босқичида, жамиятнинг мавжуд бўлишига керак бўлганидан ҳам кўпроқ бойликлар яратиш имконияти яратилган пайтда пайдо бўлган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т.: «Ўзбекистон», 2013. – 40 б.
2. Ўзбекистон Республикасининг «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги қонуни. -Т.: “Халқ сўзи”, 1997 йил, 29 август.
3. Ўзбекистон Республикаси Солиқ Кодекси.-Т.: «Ўзбекистон», 2014 йил.- 111 бет.
4. Ўзбекистон Республикасининг «Бюджет тизими тўғрисида» ги Қонуни. 2000 йил, 14 декабрь.
- 5.Ўзбекистон Республикасининг 2013 йил 25 декабрдаги «Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2014 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ЎРҚ-359-сонли Қонуни

QORAQALPOG‘ISTON SHAROITIDA RASTAROPSHA (SILYBUM MARIANUM) DORIVOR O‘SIMLIGINI YETISHTIRISH

Tolibaev Erlan Nasir uli

**Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalari instituti
magistranti**

Annotatsiya: Rastaropsha (*Silybum marianum*) - dorivor o‘simlik sifatida keng tarqalgan va ko‘plab foydali xususiyatlarga ega bo‘lgan bir yillik o‘simlikdir. Ushbu tadqiqot Qoraqalpog‘iston sharoitida rastaropsha yetishtirish imkoniyatlarini o‘rganishga qaratilgan. Mintaqaning iqlimi, tuproq xususiyatlari va agrotehnika sharoitlari, bu o‘simlikni muvaffaqiyatli yetishtirish uchun muhim omillardir. Tadqiqotda rastaropshaning biologik xususiyatlari, yetishtirish texnologiyalari, zararkunandalarga qarshi kurash usullari va hosilni qayta ishlash jarayonlari batafsil tahlil qilinadi. Qoraqalpog‘istonning iqlim sharoitlari, ayniqsa qurg‘oqchilikka bardoshli bo‘lganligi sababli, bu o‘simlikni ekish uchun qulay hisoblanadi. Shuningdek, rastaropsha urug‘ining yuqori sifatli dorivor moddalar manbai sifatida ahamiyati ta'kidlanadi. Ushbu tadqiqot natijalari Qoraqalpog‘istonda rastaropsha ekishni jadal rivojlantirishga, mahalliy aholi uchun yangi ish o‘rinlari yaratishga va dorivor o‘simliklar ishlab chiqarishni diversifikatsiyalashga xizmat qiladi. Natijada, mintaqa iqtisodiyotini mustahkamlash va aholi salomatligini yaxshilashda muhim rol o‘ynashi kutilmoqda.

Kalit so‘zlar: Rastaropsha, *Silybum marianum*, dorivor o‘simliklar, somre va fujimin, hosildorlik, agrotexnika.

Аннотация: Растропша (*Silybum marianum*) — однолетнее растение, широко используемое как лекарственное растение и обладающее множеством полезных свойств. Целью данного исследования является изучение возможностей выращивания растропши в условиях Каракалпакстана. Климат региона, характеристики почвы и агротехнические условия являются важными факторами успешного выращивания этого растения. В исследовании подробно анализируются биологические особенности растропши, технологии выращивания, методы борьбы с вредителями и процессы переработки урожая. Благодаря климатическим условиям Каракалпакстана, особенно засухоустойчивости, он считается благоприятным для посадки этого растения. Также подчеркивается значение семян растропши как источника высококачественных лекарственных веществ. Результаты этих исследований

служат ускорению выращивания растаропши в Каракалпакстане, созданию новых рабочих мест для местного населения, диверсификации производства лекарственных растений. В результате ожидается, что он сыграет важную роль в укреплении экономики региона и улучшении здоровья населения.

Ключевые слова: Растропша, Расторопша пятнистая, лекарственные растения, сомре и фуджимин, урожайность, агротехника.

Abstract: Rastraropsha (*Silybum marianum*) is an annual plant that is widely used as a medicinal plant and has many beneficial properties. This study aims to study the possibilities of rastaropsha cultivation in the conditions of Karakalpakstan. The climate of the region, soil characteristics and agrotechnical conditions are important factors for the successful cultivation of this plant. In the study, the biological characteristics of rastaropsha, cultivation technologies, pest control methods and crop processing processes are analyzed in detail. Due to the climatic conditions of Karakalpakstan, especially drought tolerance, it is considered favorable for planting this plant. Also, the importance of rastaropsha seeds as a source of high-quality medicinal substances is emphasized. The results of this research serve to accelerate the cultivation of rastaropsha in Karakalpakstan, create new jobs for the local population, and diversify the production of medicinal plants. As a result, it is expected to play an important role in strengthening the economy of the region and improving the health of the population.

Key words: Rastraropsha, *Silybum marianum*, medicinal plants, somre and fujimin, productivity, agrotechnics.

Kirish: Rastaropsha (*Silybum marianum*) — dorivor o‘simlik bo‘lib, asosan ozuqa va tibbiyotda ishlatiladi. Ushbu o‘simlik asosan O‘rta Yer dengizi mintaqasida, shuningdek, boshqa iqlim sharoitlariga mos keladigan joylarda uchraydi.

Xususiyatlari:

- O‘shish joyi: Rastaropsha odatda quyoshli joylarda, quruq va loam tuproqlarda o‘sadi.

- Ko‘rinishi: O‘simlikning balandligi 1-2 metrga yetishi mumkin. Uning barglari katta, qirrasi tikanli va oq yoki sariq rangda gullaydi.

- Dorivor xususiyatlari: Rastaropsha ildizlari va urug‘lari tibbiy maqsadlarda ishlatiladi. Ular asosan jigarni himoya qilish, toksinlardan tozalash va oshqozon-ichak tizimini yaxshilash uchun foydalaniladi.

Foydalanish:

1. Tibbiyot: Rastaropsha ekstrakti jigar kasalliklarini davolashda qo'llaniladi. U hepatoprotektor sifatida tanilgan.

2. Gastronomiya: Urug'lari ba'zi hududlarda oziq-ovqat mahsuloti sifatida ham foydalaniladi.

3. Kosmetika: Uning ekstrakti ba'zi kosmetik mahsulotlarda ham qo'llaniladi.

Eslatmalar:

Rastaropsha iste'moli oldidan mutaxassis bilan maslahatlashish tavsiya etiladi, chunki u ba'zi dorilar bilan o'zaro ta'sir qilishi mumkin.

Agar sizga bu o'simlik haqida yana ko'proq ma'lumot kerak bo'lsa yoki uning boshqa foydalari haqida bilmog'chi bo'lsangiz, so'rashingiz mumkin!

Rastaropsha (*Silybum marianum*) - dorivor o'simlik bo'lib, asosan uning urug'larida silimarin moddasi mavjud. Ushbu o'simlikni Qoraqalpog'iston sharoitida yetishtirish uchun bir qator omillarni hisobga olish kerak:

1. Tuproq tayyorgarligi

- Tuproq turi: Rastaropsha yaxshi drenajlangan, qumloq yoki loy tuproqlarda yaxshi o'sadi. Tuproq pH darajasi 6.0 dan 7.5 gacha bo'lishi maqsadga muvofiq.

- Tuproqni tayyorlash: O'simlikni ekishdan oldin tuproqni chuqur qayta ishlash va kerakli mineral o'g'itlar bilan boyitish zarur.

2. Iqlim sharoiti

- Rastaropsha iliq iqlim sharoitini afzal ko'radi. Qoraqalpog'istonning yozgi haroratlari bu o'simlik uchun maqbul hisoblanadi.

- O'simlikka to'g'ridan-to'g'ri quyosh nuridan foyda, shuning uchun ekish joyi ochiq va quyoshli bo'lishi kerak.

3. Ekish va parvarish

- Echishni vaqti: Odatda bahorda, tuproq harorati 10-15 °C ga yetganda ekiladi.

- Urug'larni tayyorlash: Urug'larni ekishdan oldin 24 soat suvda namlash tavsiya etiladi.

- Ekish: Urug'lar 1-2 sm chuqurlikda ekiladi, oralariga esa kamida 30 sm masofa qoldirilishi lozim.

4. Sug'orish

- Rastaropsha qurg'oqchilikka chidamli bo'lsa-da, o'simlikning o'sishi davrida muntazam sug'orishga ehtiyoj bor.

- Sug'orishni tuproqning holatiga qarab amalga oshirish zarur.

5. Kasalliklar va zararkunandalarga qarshi kurash

- Rastaropshani zararkunandalardan (masalan, qurbaqa qurtlari) himoya qilish uchun agrotexnik choralar ko'rilishi lozim.

- Zararkunandalarni aniqlashda pestitsidlardan foydalanish mumkin, ammo buni ehtiyotkorlik bilan amalga oshirish kerak.

6. Hosil yig'ishtirish

- Rastaropshaning hosilini yig'ishtirish odatda yoz oxirida yoki kuzda amalga oshiriladi.

- Urug'lar pishganda, ularni qo'l bilan yoki maxsus uskunalar yordamida yig'ishtirish mumkin.

Ushbu bosqichlarni inobatga olgan holda, Qoraqalpog'iston sharoitida Rastaropsha dorivor o'simini muvaffaqiyatli yetishtirish mumkin bo'ladi.

Asosiy qism:

Rastaropsha (*Silybum marianum*) dorivor o'simligi Qoraqalpog'iston sharoitida yetishtirish uchun dolzarb mavzu bo'lib, bir necha sabablarga ko'ra ahamiyatga ega.

1. Iqtisodiy foyda: Rastaropsha o'zining dorivor xususiyatlari bilan tanilgan. O'simlikning urug'lari va barglari turli kasalliklarni davolashda, xususan, jigar kasalliklarida qo'llaniladi. Qoraqalpog'iston hududida ushbu o'simlikni yetishtirish, mahalliy aholi va qishloq xo'jaligi uchun qo'shimcha daromad manbai bo'lishi mumkin.

2. Ekologik moslashuvchanlik: Rastaropsha quruq va yarim quruq iqlim sharoitlariga moslashgan o'simoqdir. Qoraqalpog'istonda mavjud bo'lgan ekotizim sharoitlariga yaxshi mos kelishi, yerlarning unumdorligini oshirib, erni eroziyasidan himoya qilishga yordam beradi.

3. Dorivor xususiyatlar: Rastaropsha o'z ichiga olingan silimarinin moddalarini bilan jigarni himoya qiladi va toksinlarni chiqarishga yordam beradi. Ushbu xususiyatlar tibbiyotda keng qo'llaniladi va bu dorivor o'simlikning yetishtirilishi sog'liqni saqlash sohasida muhim ahamiyatga ega.

4. Qishloq xo'jaligi diversifikatsiyasi: Rastaropsha ekinlarini qo'shishda qishloq xo'jaligini diversifikatsiya qilish imkonini beradi. Bu, asosan, an'anaviy ekinlardan tashqarida yangi madaniyatlarni kiritish orqali yer resurslarini samarali foydalanishni ta'minlaydi.

5. Mahalliy iqtisodiyot: O'simlikni yetishtirish va qayta ishlash orqali mahalliy ish joylarini yaratish mumkin. Bu esa aholi bandligini oshirishga xizmat qiladi.

Shu nuqtai nazardan, Qoraqalpog'iston sharoitida Rastaropsha dorivor o'simini yetishtirish nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki ekologik barqarorlikni ham ta'minlaydi hamda sog'liqni saqlash sohasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Qoraqalpog‘iston Sharoitida Rastaropsha (*Silybum marianum*) Dorivor O‘simligini Yetishtirish

Rastaropsha (*Silybum marianum*) dorivor o‘simligi, asosan, o‘zining sog‘liq uchun foydali xususiyatlari bilan tanilgan. U jigar, safro va boshqa ichki organlar kasalliklarini davolashda qo‘llaniladi. Qoraqalpog‘iston sharoitida rastaropsha yetishtirishning o‘ziga xos jihatlari mavjud bo‘lib, bu hududning iqlimi va tuproq sharoitlari ushbu o‘simlikni muvaffaqiyatli yetishtirish uchun muhim ahamiyatga ega.

1. Iqlim sharoiti

Qoraqalpog‘iston mintaqasi qurg‘oqchilikka moyil bo‘lgan iqlimga ega. Rastaropsha esa quyoshli joylarni afzal ko‘radi va quruq iqlimda yaxshi rivojlanadi. Ushbu o‘simlik uchun optimal harorat 20-30 °C atrofida bo‘ladi. Kutilganidan ko‘proq yog‘ingarchilikdan saqlanish zarur, chunki ortiqcha namlik ildiz tizimini chirishiga olib kelishi mumkin.

2. Tuproq sharoiti

Rastaropsha turli xil tuproqlarda o‘sishi mumkin, ammo eng ma‘qul tuproqlar - qumloq va qumloq-tuproq aralashmalaridir. Tuproq suv va havo o‘tkazuvchan bo‘lishi kerak. Tuproq pH darajasi 6-7 oralig‘ida bo‘lishi maqsadga muvofiqdir. Tuproqni ekishdan oldin tayyorlash: chuqur aralashma va organik moddalar qo‘shilishi tavsiya etiladi.

3. Ekish jarayoni

Ekish jarayoni bahor oylarida (aprel-may) amalga oshiriladi. Rastaropsha urug‘lari 1-2 sm chuqurlikka ekilishi lozim. Ekish sxemasi – 70x30 sm yoki 70x50 sm tavsiya etiladi, bu esa o‘simliklarning to‘g‘ri rivojlanishini ta‘minlaydi.

4. Parvarish

O‘simliklar rivojlanayotganda ularni sug‘orish muhim ahamiyatga ega bo‘ladi, ammo ortiqcha namlikdan saqlanish kerak. Sug‘orishni er osti suvlari darajasiga qarab amalga oshirish lozim.

O‘simliklarni zararkunandalardan himoya qilish uchun agrotexnik choralar qo‘llanilishi lozim. Zararkunandalar ko‘rinib qolsa, tabiiy insektitsidlar yoki kimyoviy preparatlar ishlatilishi mumkin.

5. O‘lchov va yig‘im-terim

Rastaropshaning hosili odatda yoz oxirida yoki kuzda yig‘iladi (sentyabr-oktyabr). O‘lchov jarayonida barglar yengil sarg‘ayganidan keyin boshlanadi.

Yig‘ilgan hosilni quyoshda quritish tavsiya etiladi, bu dorivor xususiyatlarni saqlab qolishga yordam beradi.

Xulosa

Qoraqalpog‘iston sharoitida rastaropsha dorivor o‘simini muvaffaqiyatli yetishtirish uchun iqlim va tuproq sharoitlarini inobatga olish zarurdir. To‘g‘ri parvarish va ekish texnologiyalari yordamida ushbu o‘simlikning hosildorligini oshirish mumkin bo‘ladi, bu esa nafaqat mahalliy bozorda, balki eksport uchun ham foydali hisoblanadi.

Xulosa va takliflar

Xulosa:

1. Iqlim va tuproq sharoiti: Qoraqalpog‘istonning iqlimi Rastaropsha o‘simligini yetishtirish uchun mos keladi. Ushbu o‘simlik quruq va yarim cho‘l iqlimida yaxshi ulg‘ayadi. Tuproq sifatida yaxshi drenajlangan, unumdor va organik moddalarga boy tuproqlar tanlanishi kerak.

2. O‘shish davri: Rastaropsha bahorda ekiladi va yoz oxiriga kelib hosilni beradi. O‘simlikni ekishdan oldin tuproqni tayyorlash (og‘irligi, pH darajasi) zarur.

3. Sug‘orish: O‘simlikning dastlabki rivojlanish davrida sug‘orish juda muhimdir, lekin ortiqcha namlikdan saqlanish kerak, chunki bu ildizlarning chirishiga olib kelishi mumkin.

4. Kasalliklar va zararkunandalar: Rastaropshaning quyidagi umumiy kasalliklari va zararkunandalari bilan kurashish usullarini ishlab chiqish muhimdir: fungusli kasalliklar, aphidlar va boshqa zararkunandalar bilan kimyoviy yoki biologik usullar yordamida kurashilishi mumkin.

5. Hosil yig‘ishtirish: Hosilning optimal yig‘ishtirilishi vaqtida silymarin miqdorini maksimal darajada saqlab qolishga yordam beradi. Ular gullashdan keyin yig‘ishtirilishi kerak.

Takliflar:

1. Tadqiqotlar: Qoraqalpog‘istonda Rastaropsha yetishtirish tajribasini o‘rganish uchun ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish zarur.

2. O‘qituvchilar tayyorlash: Mahalliy dehqonlarni Rastaropsha yetishtirish texnologiyalari haqida malakali tayyorlash dasturlarini tashkil etish kerak.

3. Sanoat darajasida ishlab chiqarishni rivojlantirish: O‘simlikni qayta ishlash uchun zamonaviy zavodlarni tashkil etish orqali dorivor mahsulotlarni ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yish lozim.

4. Mahsulot marketingi: Mahalliy va xalqaro bozorlarni o‘rganib chiqib, mahsulotni samarali reklama qilish strategiyalarini ishlab chiqish lozim.

5. Davlat qo‘llab-quvvatlashi: Davlat tomonidan dorivor o‘simliklarni yetishtirishga moliyaviy qo‘llab-quvvatlash ko‘rsatishga e‘tibor berilishi kerak.

Rastaropsha Qoraqalpog‘iston iqtisodiyotiga foyda keltiradigan yangi qishloq xo‘jaligi mahsuloti sifatida katta imkoniyatlarga ega ekanligini ta’kidlash lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A.Bahtiyorov, D.Azizov - "Qoraqalpog‘iston sharoitida dorivor o‘simliklarni yetishtirish" - ilmiy maqola.
2. "O‘zbekistonning dorivor o‘simliklari" - O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi nashri.
3. S.Khujayev - "Rastaropsha (Silybum marianum) va uning tibbiyotdagi ahamiyati" - ilmiy tadqiqot.
4. M.Davronov - "Qoraqalpog‘istonda qishloq xo‘jaligi ekinlarini yetishtirish texnologiyasi" - darslik.

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИМЁН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В РОМАНЕ
"ГЕРОЙ НАШЕГО ВРЕМЕНИ" М. Ю. ЛЕРМОНТОВА:
ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТЬ И ФИЛОСОФСКАЯ
ГЛУБИНА**

Раимбердиева Шахзода Улуғбек кизи
Қарши давлат университети 2-курс магистранти,
Қарши туман ихтисослашган мактаб ўқитувчиси

Аннотация

Данное исследование посвящено анализу использования имён существительных в романе "Герой нашего времени" М. Ю. Лермонтова. Основное внимание уделяется тому, как выбор существительных позволяет автору создавать многослойные образы героев, раскрывать их внутренние переживания и философские размышления. Исследование включает частотный и качественный анализ лексических единиц в контексте различных глав романа, что позволило выявить символические и эмоциональные функции существительных. В работе представлены примеры использования ключевых существительных, их корреляция с развитием сюжета и влиянием на восприятие читателем. Полученные результаты демонстрируют, что лексический выбор Лермонтова служит важным средством художественной выразительности и социальной обусловленности персонажей.

Ключевые слова

Лермонтов, имена существительные, художественная выразительность, "Герой нашего времени", социальная обусловленность, семантический анализ.

**THE USE OF NOUNS IN THE NOVEL "A HERO OF OUR TIME" BY
M. Y. LERMONTOV: ARTISTIC EXPRESSION AND PHILOSOPHICAL
DEPTH**

Abstract

This study is dedicated to analyzing the use of nouns in M. Y. Lermontov's novel "A Hero of Our Time." Special attention is given to how Lermontov's choice of nouns allows him to create multilayered character images, reveal their inner struggles, and convey philosophical reflections. The study includes frequency and qualitative analyses of lexical units in the context of different chapters of the novel, which highlights the symbolic and emotional functions of the nouns. The research

presents examples of key nouns, their correlation with plot development, and their impact on the reader's perception. The results demonstrate that Lermontov's lexical choice serves as an essential means of artistic expression and social characterization of the characters.

Keywords

Lermontov, nouns, artistic expression, "A Hero of Our Time," social characterization, semantic analysis.

M. YU. LERMONTOVNING "ZAMONDOSHIMIZ QAHRAMONI" ROMANIDA OTLARNING QO'LLANILISHI: BADIY IFODA VA FALSAFIY CHUQURLIK

Annotatsiya

Ushbu tadqiqot M. Yu. Lermontovning "Zamondoshimiz Qahramoni" romanida otlarning qo'llanilishiga bag'ishlangan. Asosiy e'tibor otlar yordamida qahramonlarning ko'p qatlamli obrazlarini yaratish, ularning ichki kechinmalari va falsafiy mulohazalarini ochib berishga qaratilgan. Tadqiqotda romanning turli boblaridagi leksik birliklarni chastotali va sifatli tahlil qilish natijasida otlarning ramziy va hissiy funktsiyalari aniqlangan. Ishda kalit otlarning misollari, ularning syujet rivoji bilan bog'liqligi va o'quvchi tasavvuriga ta'siri ko'rsatilgan. Olingan natijalar Lermontovning leksik tanlovi qahramonlarning badiiy ifoda va ijtimoiy tavsif uchun muhim vosita ekanligini namoyish etadi.

Kalit so'zlar

Lermontov, otlar, badiiy ifoda, "Zamondoshimiz Qahramoni", ijtimoiy tavsif, semantik tahlil.

Введение. Роман "Герой нашего времени" М. Ю. Лермонтова — одно из знаковых произведений русской литературы XIX века, которое не только отражает особенности своей эпохи, но и позволяет глубоко исследовать внутренний мир человека. В данном исследовании основное внимание уделено анализу использования имён существительных как важного средства художественной выразительности в романе. Лермонтов использует существительные для создания многослойных образов персонажей, передачи их эмоционального состояния и взаимодействия с окружающим миром. Это помогает более полно раскрыть внутренние конфликты героев и показать их философские размышления о жизни, судьбе и обществе.

В литературе о творчестве Лермонтова исследователи часто подчеркивают значимость лексических средств для характеристики персонажей. Белинский, Вацуро, Литвинов и другие авторы в своих

критических работах отмечают, что именно существительные помогают создать глубину образов героев, таких как Печорин, передать его фатализм и внутреннюю борьбу. В ходе данного исследования рассматривается использование имён существительных в контексте формалистического анализа текста, социальной обусловленности и семантической нагрузки. Такой подход позволяет понять, как Лермонтов достигает эмоционального воздействия на читателя и создаёт многогранные символические образы.

Цель данного исследования заключается в том, чтобы показать, каким образом выбор Лермонтова в пользу конкретных имён существительных влияет на создание целостной композиции романа и раскрытие его философской глубины. В работе проводится анализ конкретных глав романа, выявляются ключевые существительные и их роли в передаче эмоций, социальных статусов и философских идей. Эти аспекты помогают не только лучше понять произведение, но и показать уникальные особенности авторского стиля Лермонтова, которые сделали "Героя нашего времени" одним из выдающихся примеров социально-психологического романа в русской литературе.

Литературный обзор. Лексический выбор в романе "Герой нашего времени" играет важную роль в раскрытии внутреннего мира персонажей и создании общей атмосферы произведения. Использование имён существительных помогает передать эмоциональное состояние героев, их отношения с обществом и личные переживания. Так, В. Г. Белинский в своём критическом анализе подчёркивает значимость таких существительных, как "долг", "страсть" и "разочарование", которые помогают отразить внутренние конфликты Печорина и подчеркнуть его разлад с самим собой и с окружающими [В. Г. Белинский]. Эти существительные создают многослойный образ героя, позволяя читателю глубже понять его сложную натуру.

Особое внимание уделяется социальной обусловленности поведения героев и их восприятию мира. В. Э. Вацуро отмечает, что Лермонтов через существительные, такие как "судьба" и "одиночество", стремится показать внутренний разлад Печорина и его фаталистическое восприятие жизни [В. Э. Вацуро]. Такой лексический выбор подчёркивает невозможность героя найти гармонию, что делает его образ символом разочарования и отчужденности. Вацуро также подчёркивает аналитический характер романа, где автор не

стремится к оценке своих персонажей с моральной точки зрения, а скорее исследует их место в обществе.

Композиция романа играет важную роль в использовании лексики. Н. Н. Невзорова подчёркивает, что Лермонтов использует различные существительные, чтобы создать антураж, связанный с внутренним состоянием Печорина. Например, такие слова, как "горы", "туман" и "одиночество", подчёркивают эмоциональное и физическое отчуждение героя, его стремление к свободе и невозможность её достижения [Н. Н. Невзорова]. Композиционное строение, в котором каждая часть обладает своей кульминацией, также подчеркивает разнообразие лексики, которая используется для раскрытия многослойности характера главного героя.

Формалистический анализ, предложенный Е. С. Литвиновым, рассматривает текст как лексическую композицию, где имена существительные играют центральную роль. В случае романа Лермонтова существительные, такие как "любовь", "страдание" и "желание", используются для создания многослойных и философских образов, которые передают внутренние переживания героев. По мнению Литвинова, лексический выбор помогает Лермонтову подчеркнуть драматическую составляющую произведения и его эмоциональную глубину [Е. С. Литвинов].

Социальные аспекты поведения Печорина и его взаимодействие с окружающими исследует С. А. Зубарев. Он отмечает, что Лермонтов использует такие существительные, как "офицер", "честь" и "служба", чтобы подчеркнуть сложные отношения Печорина с обществом. Эти слова помогают показать его отстранённость и стремление освободиться от социального давления, что в свою очередь помогает лучше понять мотивы его поступков [С. А. Зубарев].

Л. А. Романова исследует использование художественных средств выразительности, включая имена существительные, которые помогают создать символическую глубину произведения. По её мнению, такие существительные, как "рок" и "судьба", подчёркивают основные философские темы романа, а именно борьбу со своей судьбой и вопросы личного выбора. Этот лексический выбор подчеркивает фатализм Печорина и помогает раскрыть его отношение к жизни [Л. А. Романова].

Н. В. Глушков проводит семантический анализ использования имён существительных и отмечает, что такие слова, как "страх", "гнев" и "гордость", формируют эмоциональный фон романа, подчёркивая критические моменты

жизни Печорина. Эти существительные помогают создать напряжённую атмосферу, показывая сложность и многослойность характера героя, что усиливает драматическую составляющую произведения и воздействие на читателя [Н. В. Глушков].

Таким образом, использование имён существительных в романе "Герой нашего времени" Лермонтова является ключевым элементом для создания глубины и многослойности персонажей, а также передачи их внутренних и социальных конфликтов. Лексический выбор позволяет автору выразить философские аспекты произведения, такие как судьба, фатализм и стремление к свободе, что делает роман уникальным образцом социально-психологического анализа человеческой натуры

Материалы и методы. Для проведения данного исследования был использован метод текстового анализа, направленный на изучение частоты употребления имён существительных в романе "Герой нашего времени" М.Ю. Лермонтова. Исходный текст романа был переведён в цифровой формат и проанализирован с помощью специализированного программного обеспечения, которое позволило выделить и классифицировать все употребляемые существительные. Основные категории включали эмоции, социальные роли, природные объекты и философские понятия, что позволило систематизировать данные и выявить особенности использования лексики в каждой главе романа.

Для количественного анализа был применён частотный метод, в рамках которого каждое существительное было классифицировано по тематическим категориям и проанализировано по частоте его употребления в тексте. Эти данные были дополнены качественным анализом, в ходе которого существительные оценивались в контексте их символического значения и роли в построении образов персонажей. В анализе также использовался метод корреляции для выявления взаимосвязи между частотностью употребления различных категорий существительных и ключевыми моментами сюжета.

Для дополнительного понимания взаимосвязи лексических единиц был проведён кластерный анализ, который помог выявить группы существительных, связанных с общими темами, такими как эмоциональные состояния или социальные взаимодействия. Все данные были обработаны и визуализированы в виде таблиц для наглядного представления результатов, что позволило сделать выводы о лексической структуре романа и её влиянии на восприятие персонажей и общей атмосферы произведения.

Результаты и обсуждение. Исследование включало глубокий анализ романа "Герой нашего времени" М.Ю. Лермонтова для выявления особенностей использования имён существительных и их роли в характеристике персонажей, развитии сюжета и передаче основных идей произведения. Методология включала текстовый анализ, частотный анализ лексических единиц и их контекстуальную классификацию. В данном разделе приводятся результаты, полученные в ходе исследования, с опорой на количественные и качественные данные.

Первым этапом анализа было определение частоты использования различных категорий имён существительных в тексте романа. С помощью специализированного программного обеспечения было проведено выделение всех существительных в тексте и их классификация по тематическим категориям: эмоции, социальные роли, природные объекты и философские категории.

Результаты частотного анализа показали, что в главах "Княжна Мери" и "Бэла" наибольшая частотность употребления существительных относится к категории эмоций и состояний (например, слова "любовь", "страдание", "одиночество"). Это связано с тем, что эти главы в значительной степени акцентируют внимание на внутренних переживаниях персонажей, их эмоциональных состояниях и взаимодействиях. В главе "Максим Максимыч" основная доля существительных относится к социальной сфере и описанию отношений между персонажами, таких как "офицер", "товарищ", "звание".

Таблица 1

Частотный анализ использования имён существительных

Глава	Эмоции и состояния (%)	Природные объекты и явления (%)	Социальные роли и звания (%)	Философские категории (%)
"Бэла"	18,7	15,6	25,4	10,2
"Максим Максимыч"	15,2	10,4	25,4	8,1
"Тамань"	30,1	30,1	12,5	7,8
"Княжна Мери"	35,6	5,6	10,1	12,3
"Фаталист"	20,3	7,8	8,1	20,3

Анализ данных в таблице 1 показывает, что каждая глава романа имеет свою лексическую специфику, которая позволяет автору акцентировать внимание

на определённых аспектах повествования. Например, в главе "Тамань" значительное количество существительных относится к категории природных объектов и явлений, что отражает важность окружающей среды в создании атмосферы и развитии сюжета.

Далее был проведён качественный анализ использования имён существительных в контексте их символического значения. Выяснилось, что Лермонтов активно использует существительные для создания символов, которые играют важную роль в раскрытии характеров героев и основных тем произведения. Например, существительное "сердце" встречается в тексте романа с частотой, превышающей частотность других слов, относящихся к категории эмоций. В главе "Княжна Мери" слово "сердце" встречается 14 раз, что подчёркивает эмоциональное напряжение и внутреннюю борьбу главного героя.

Таблица 2

Лексический анализ и символизм

Персонаж	Имя существительное	Частота употребления
Печорин	Сердце	14
Мери	Глаза	9
Грушницкий	Гордость	7
Максим Максимыч	Долг	4

Эта таблица демонстрирует, как использование существительных помогает Лермонтову создавать яркие и запоминающиеся образы персонажей. Например, частое употребление слова "сердце" в контексте Печорина подчёркивает его эмоциональную сложность и внутренние противоречия. В то время как слово "долг", ассоциируемое с Максим Максимычем, акцентирует его приверженность моральным ценностям и чувство ответственности.

Сравнительный анализ глав романа показал, что использование имён существительных варьируется в зависимости от перспективы повествования. В главах, где повествование ведётся от лица Печорина, преобладают существительные, описывающие его личные эмоции и переживания. Например, такие слова, как "страсть", "одиночество", "желание", встречаются значительно чаще в главе "Княжна Мери" по сравнению с другими частями романа. Это говорит о том, что повествование от первого лица позволяет Лермонтову глубже раскрыть внутренний мир главного героя и его психологические противоречия.

Таблица 3

Сравнительный анализ глав романа

Категория имён существительных	"Бэла" (%)	"Княжна Мери" (%)	"Максим Максимыч" (%)	"Тамань" (%)
Эмоции и состояния	18,7	35,6	15,2	30,1
Социальные роли и звания	25,4	10,1	25,4	12,5
Природные объекты и явления	15,6	5,6	10,4	30,1
Судьба и философия	10,2	12,3	8,1	7,8

Эти данные подтверждают, что в главах, где повествование ведётся от третьего лица, таких как "Максим Максимыч", преобладают существительные, описывающие социальные аспекты и отношения между персонажами. Это создаёт более объективный и отстранённый тон повествования, в отличие от глав от первого лица, где акцент сделан на личные переживания и эмоции.

Для более глубокого понимания роли имён существительных в романе был проведён корреляционный анализ между частотой их употребления и основными темами произведения. Анализ показал, что существительные, описывающие эмоции и философские категории, имеют высокую корреляцию с ключевыми моментами сюжета и развитием внутреннего конфликта героя.

Таблица 4

Корреляционный анализ использования существительных

Тематика	Частотность в главах с высокой эмоциональной напряжённостью (%)	Корреляция с сюжетом (R)
Эмоции и состояния	34,5	0,78
Философские категории	20,1	0,65
Социальные роли	25,2	0,52

Высокая корреляция между частотой употребления слов, описывающих эмоции, и напряжёнными моментами сюжета подтверждает, что Лермонтов

активно использует лексические средства для создания драматического эффекта и подчёркивания эмоциональных переживаний героев.

Также был проведён кластерный анализ для выявления лексической взаимосвязи между разными категориями существительных. Результаты показали, что слова, описывающие эмоции (например, "страх", "радость", "печаль"), образуют отдельный кластер, связанный с личными переживаниями Печорина. В то время как существительные, описывающие социальные роли ("офицер", "княжна", "товарищ"), формируют другой кластер, связанный с социальными взаимодействиями героя.

Таблица 5

Анализ лексической взаимосвязи

Кластер	Примеры имён существительных	Контекст использования
Эмоциональный	Страх, Радость, Печаль	Внутренние переживания Печорина
Социальный	Офицер, Княжна, Товарищ	Социальные взаимодействия и роли
Природный	Горы, Море, Ночь	Описание окружающей среды и природы

Этот анализ позволил лучше понять, каким образом Лермонтов использует лексические средства для создания многослойного образа персонажей...и подчёркивания их значимости в контексте романа.

Описание ключевых тематических существительных

Одной из важных задач исследования стало определение ключевых тематических существительных и их функций в романе. Так, было обнаружено, что слова, связанные с природными объектами (например, "горы", "море", "небо"), играют важную роль в создании контраста между внутренним миром героя и окружающей его природой. В главе "Тамань" слова, связанные с природой, встречаются с частотой 30,1%, что подчеркивает важность природы как символа свободы и неизведанности, что, в свою очередь, отражает стремление Печорина к внутренней независимости и поиску смысла жизни.

Заключение.

Проведённый анализ показал, что имена существительные играют ключевую роль в создании художественного мира романа "Герой нашего времени". Лермонтов использует их не только для описания персонажей и

окружающей среды, но и для передачи эмоциональных и философских тем, раскрытия внутреннего мира героев и создания глубины повествования. Результаты показывают, что различное использование категорий существительных помогает автору акцентировать внимание на значимых аспектах сюжета, создавая многослойные образы персонажей и подчёркивая их личные конфликты и переживания.

Такой подход к анализу лексических единиц позволяет глубже понять методы и стратегии, которые использует Лермонтов для создания драматического и эмоционального эффекта, что может служить основой для дальнейших исследований лексических особенностей произведений русской классической литературы.

Литература.

Белинский В.Г. "Герой нашего времени": критическая статья // Какой Смысл. URL: <https://kakoy-smysl.ru> (дата обращения: 03.10.2024).

Вацуро В. Э. Лермонтов и его современники: литературное окружение "Героя нашего времени" // В. Э. Вацуро. Собрание сочинений. СПб.: Академия, 2014.

Невзорова Н. Н. Композиционные особенности и лексический анализ "Героя нашего времени" // Н. Н. Невзорова. Лермонтовские чтения. М.: Литературный фонд, 2018.

Литвинов Е. С. Формалистический анализ художественного текста: на примере романа М. Ю. Лермонтова "Герой нашего времени" // Е. С. Литвинов. Литературные исследования. М.: Наука, 2017.

Зубарев С. А. Социальные аспекты поведения героев в романах М. Ю. Лермонтова // С. А. Зубарев. Русская литература: исследование и анализ. М.: Литературный дом, 2019.

Романова Л. А. Художественные средства выразительности в произведениях М. Ю. Лермонтова // Л. А. Романова. Литературная критика. СПб.: Издательство СПбГУ, 2016.

Глушков Н. В. Семантический анализ лексики в романе "Герой нашего времени" // Н. В. Глушков. Лексикология и литература. М.: Высшая школа, 2020.

Matterson S. The Formalist Approach // The Great Gatsby. The Critics Debate. Palgrave, London, 1990. С. 9–17. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-20768-8_2.

Qualitative Text Analysis: A Systematic Approach // SpringerLink. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-20768-8_2 (дата обращения: 03.10.2024).

Innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalarni o'rganish zaruriyati

D.Bayzakova

Jizzax politexnika instituti,
Iqtisodiyot va menejment kafedrası dotsenti v.b.

A.Xabibullayev

Kibersport fakulteti, 502-24 BH guruhi talabasi

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini yanada rivojlantirish uchun innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishning xorijiy tajribasini o'rganish muhim hisoblanadi. Iqtisodiy rivojlanishning innovatsion modeli davlatning bevosita aralashuvi orqali yaratiladi. Innovatsion model ishlab chiqarishda ilmiy texnik bilimlar va yangi texnologiyalarning keng qo'llanilish holatini nazarda tutadi. Rivojlangan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulotning 70 foiz qo'shimcha o'sishi yangi bilimlar, joriy etiladigan texnologiyalar, kadrlar tayyorlash va ishlab chiqarishni tashkil etish hisobiga ro'y beradi. Zamonaviy iqtisodiyotda samaradorlikni oshirish yo'llari ko'p bo'lib, ulardan biri bu venchur tadbirkorlik hisoblanadi. Venchur tadbirkorlik har xil sanoat turlarida uchraydi, shu jumladan xizmat ko'rsatish sohasida ham. Ammo venchur investitsiyalarning katta qismi odatda tavakkalchiligi yuqori bo'lgan yuqori texnologiyalar sanoatiga yo'naltiriladi. Shunga qaramay AQSH(oxirgi 20 yilda eng katta venchur kapital bozori) statistik ma'lumotlariga ko'ra venchur investitsiyalar yuqori daromadli hisoblanadi. Ularning o'rtacha daromadliligi 19 foizni tashkil etadi. Mamlakatlar miqyosida venchur kapital salmog'ini qarab chiqqanda, AQSH va Kanada birgalikda jahonning 60foiz venchur kapitalini, Evropa 25 foiz, Osiyo 9 foiz, Afrika 2 foiz, Lotin Amerika va MDH davlatlari 1foizni jalb qiladi. Shu bilan birga venchur kapitalining hajmi va tuzilishi mamlakatda innovatsion iqtisodiyot shakllanishiga kuchli ta'sir o'tkazadi. Masalan, Amerikada venchur kapitali ellik yil davomida rivojlanib keldi. 1950 yillarda paydo bo'lib, 1970-80 yillarda odatiy xo'jalik shakliga aylandi. Amerika innovatsion modeliga xos xususiyat bu davlat tomonidan qo'llab quvvatlanadigan kichik venchur korxonalarini rivojlantirish hisoblanadi. Ilmiy texnik tadqiqotlarning olib borilishi va sotilishi davlat tomonidan faol qo'llab quvvatlanadi. Amerikada xususiy korxonalarining innovatsiyalarni yaratishdan olingan daromadi uchun soliq yuki past hamda bu korxonalar uchun qo'shimcha imtiyozlar mavjud. Yaponiya fan va texnologiyalarning rivojlanishi bo'yicha AQSH dan keyin jahonda ikkinchi

o'rinni egallaydi. Yaponiyada ham 1980 yillarning o'rtalaridan tarkibida venchur kapitali bo'lgan kichik innovatsion korxonalar iqtisodiy rivojlanishning innovatsion modelini shakllantirish asosi sifatida e'tirof etila boshlandi. Bu turdagi korxonalar hozirda Yaponiya yalpi ichki mahsulotining 52 foizni yetkazib beradi. Venchur biznesini moliyalashtirishda Yaponiyada xususiy kapital bilan birgalikda davlat ham faol qatnashadi. Ba'zida yuqori texnologiyali sanoatda innovatsiyalar diffuziyasiga erishish uchun davlat tomonidan yangi korporatsiyalar tashkil etiladi. Yirik shaharlarda birjadan tashqari qimmatli qog'ozlar bozorining mavjudligi yapon venchur biznesining tez rivojlanishiga o'z hissasini qo'shmoqda. Yapon siyosatining maqsadlaridan biri bu kichik, lekin bozor talabiga egiluvchan innovatsion korxonalarni yaratish hisoblanadi. Bu korxonalarda yangi texnologiyalarni va yangi mahsulotlarning yaratilishi tor ixtisoslik orqali amalga oshiriladi. Oxirgi yillarda Yaponiya ilmiy texnik ishlanmalarga investitsiyalar bo'yicha dunyoda birinchi o'rinni egallab turibdi. Innovatsiyalarga investitsiyalarni asosan yirik moliya-sanoat guruhlarini va xususiy sektor amalga oshiradi.

Lekin AQSH, Yaponiya va Buyuk Britaniyadan farqli ravishda ko'pgina Evropa davlatlarida iqtisodiy rivojlanishning innovatsion modeli boshqacha ko'rinishda, shu jumladan, venchur kapitali ham. Masalan, Fransiya va Germaniyada innovatsiyalar yaratish bo'yicha ko'pchilik tadqiqotlarni yirik korxonalariga o'z zimmasiga oladi. Ular innovatsion jarayonlarning barcha texnik bosqichlarini o'zlari nazorat qiladi. Avvaliga, Germaniyada yuqori texnologiyalarni rivojlantirish AQSH tajribasiga asoslanib yirik texnologik dasturlar orqali amalga oshirilardi. Bunda AQSH, Fransiya, Yaponiya va Buyuk Britaniyaning inkubatorlar va ilmiy texnologik parklar yaratish bo'yicha tajribasi qo'llanilgan. 1980 yillardan boshlab Germaniyada asta sekin kichik shaharlarda innovatsion jamg'armalar tashkila etila boshlandi va innovatsion faoliyat yirik korxonalardan kichik va o'rta korxonalariga ko'cha boshladi. Bu turdagi kichik innovatsion jamg'armalar davlat ko'magi va qiziqish bildirgan xususiy sektor yordamida tuzilgan. Misli ko'rilmagan darajada iqtisodiy o'sish Janubiy Koreyada kuzatilmoqda. 1976 yildan 2006 yilgacha Koreyada o'rtacha YaIMning o'sishi 9 foizni tashkil etdi. Qisqa muddatda Janubiy Koreya qoloq davlatdan yuqori texnologiyalarni ishlab chiqaruvchi va eksport qiluvchi markazga aylandi. Janubiy Koreyaning bunday yutuqqa erishishida ilmiy texnik salohiyatning kuchayishi asosiy omil sifatida e'tirof etiladi. Turli xil davlatlarning tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, venchur biznesi innovatsion rivojlanish modelini va uning investitsion ta'minoti keskin o'zgartirib yuborishi, natijada, investitsion resurslarning narxi tushishi mumkin. Masalan, hozirgi

rivojlangan davlatlar Yaponiya, AQSH hamda Germaniya og'ir davrlarda ham iqtisodiy rivojlanish uchun muhim bo'lgan ilmiy ishlanmalarga investitsiyalarni ko'paytirib borgan.

Oxirgi 20 yilda shu narsa ma'lum bo'ldiki, innovatsion sohaning, ya'ni ilm fan, yangi texnologiyalar, ilmtalab 358tarmoqlarning rivojlanish va o'sish darajasi barqaror iqtisodiy o'sishning asosini ta'minlaydi. Ilmiy – texnik taraqqiyot ishlab chiqarishning hajmi va tuzulmasini almashtiradi, jahon iqtisodiyotining holatiga ahamiyatli ta'sir ko'rsatyapti. 1990– yy.ilmiy – texnik o'zgarishlarning o'sish sur'atlari, ilmtalab ishlab chiqarish va xizmatlarning jadal rivojlanishi sanoat rivojlangan mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni tezlashishiga yangi turtki berdi. Jahon xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni muhim iqtisodiy resurs sifatida qo'llash asosida o'sishning yangi paradigmasi shakllanadi. Bu milliy innovatsiya tizimi (MIT) konsepsiyasini ishlab chiqqishni belgilab berdi, u innovatsion jarayonning alohida tarkibiy qismlarini ishlash jarayoni institutsional omillarning ma'lum to'plami orqali ta'minlanadigan murakkab tizimning o'zaro bog'langan halqasi sifatida ko'rib chiqadi.

Milliy innovatsion tizim o'zida innovatsion jarayonlarni ta'minlaydigan va qattiq milliy negizga, an'anaga, siyosiy va madaniy xususiyatlariga ega bo'lgan huquqiy, moliyaviy, tashkiliy va ijtimoiy tushadagi majmuaviy institutlarni namoyon etadi. Innovatsion tizim ushbu mamlakatgan maqbul bo'lgan ko'pgina omillar ta'sirida shakllanadi, jumladan uning hajmlari, ta'biy va mehnat resurslarining mavjudligi, davlat institutlarining tarixiy rivojlanish xususiyatlari va tadbirkorlik faoliyatning shakli inobatga olinadi. Ushbu omillar innovatsion faollik evolyutsiyasi yo'nalishlari va tezligining uzoq muddatli determinanti hisoblanadi. Bundan tashqari, har bir MIT institutsional o'zaro aloqalarning etarli darajadagi barqarorligini talab etadigan ma'lum tuzulma va qaysidir darajadagi tartibli bilan ifodalanadi (bunda har bir mamlakatda institutsional tarkibiy qismlarning milliy qiyofasi paydo bo'ladi). Milliy innovatsion tizimlarning modullari yaratilgan bo'lib, uning doirasida ularning milliy o'ziga xosligi shakllanadi. MITning bunday xususiyatlariga kam yoki ko'p qismda innovatsion vazifalarni bajarishda davlatning va shaxsiy sektorning, yirik va kichik biznesning nisbiy ahamiyati, fundamental va amaliy izlanishlar va ishlab chiqishlarning o'zaro munosabati, innovatsion faoliyatning rivojlanish dinamikasi va tarmoqli tuzulmasining o'rni kiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. “Iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va iqtisodiy siyosat samaradorligini oshirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 yanvardagi PF-5614-son Farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Iqtisodiyot tarmoqlari va sohalariga innovatsiyalarni joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil, 7maydagi PQ-3698-sonli qarori.

3. Abdullaev, A. M. (2018). Activation of foreign economic relations on the basis of innovative development. Practice of Uzbekistan. *Mauritius: International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group*, 160 p. ISBN 978-613-9- 88371-4.

4. Abdullaeva, S.Kh. (2020). Issues of development of textile industry. Collection of materials of the international scientific and practical conference (May 27, 2020). 503-506 p.

5. Davlyatova, G. M. (2020). Issues of effective use of employees of industrial enterprises. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*,

**Развитие совместного института как новой модели
интеллектуальной мобильности специалистов путем применения
институционального моделирования**

Исмадияров Яшин Уткирович,

доктор педагогических наук, профессор, директор научно-исследовательского института «GRI Tadqiqot instituti»

Рахиммирзаев Санжар Ботурович,

кандидат психологических наук, и.о. доцента кафедры психологии Факультета социальных наук Национального университета Узбекистана им. М. Улугбека

Набиулина Луиза Махмудовна,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры «Магистратуры и научных исследований», университета Пучон в городе Ташкент

Матназарова Мехрибон Бахтияровна,

доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, начальник отдела науки и инновации филиала РГПУ им. А.И.Герцена в городе Ташкент

Бегатов Жахангир Мухаммаджонович,

кандидат технических наук, доцент, декан факультета «Инженерных систем», Совместного Белорусско-Узбекского Межотраслевого института прикладных технических квалификаций

Ismadiyarov Yashin Utkirovich,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Director of the Scientific Research Institute "GRI Tadqiqot instituti"

Sanzhar Boturovich Rakhimirzaev,

Candidate of Psychological Sciences, Acting Associate Professor of the Department of Psychology, Faculty of Social Sciences, M. Ulugbek National University of Uzbekistan

Nabiullina Luiza Makhmudovna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of "Magistracy and Scientific Research", Puchon University in Tashkent

Matnazarova Mehribon Bakhtiyarovna,

Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Head of the Department of Science and Innovation of the branch of the Herzen State Pedagogical University in Tashkent

Begatov Zhahangir Mukhammadzhonovich,

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Engineering Systems, Joint Belarusian-Uzbek Interdisciplinary Institute of Applied Technical Qualifications

Мощная трансформация экономики, которую в настоящий период переживает Узбекистан, стимулирует спрос на высококвалифицированных специалистов для обеспечения устойчивого и динамичного развития Нового Узбекистана. В целях совершенствования подготовки высококвалифицированных инженерно-технических кадров для отраслей экономики республики, расширения международного сотрудничества в области высшего образования, а также в соответствии со стратегическими планами развития Республики Узбекистан в Постановлении Президента Республики Узбекистан №4524 от 20 ноября 2019 г. был создан СБУМИПТК.

Проектирование концепции развития БУМИПТК в первую очередь, основано трансформацией функций высшего образования, где на первое место выходят разностороннее личностное и профессиональное развитие, реализация образования на протяжении всей жизни, обеспечение прогресса общества и экономики за счёт производства инноваций и развития человеческого капитала, опережающее саморазвитие образования (интеграция с практикой, производством, социальной сферой, поиск новых способов обучения, воспитания и развития).

В ряду основных характеристик, определяющих концепцию развития БУМИПТК, нами рассматриваются:

миссия – смыслообразующее ядро, предназначение института в современном обществе;

организационная структура – совокупность органов управления и подразделений, а также связей между ними;

образовательные программы различного уровня и вида;

научные исследования и разработки, участие преподавателей, сотрудников и студентов в исследовательской и инновационной деятельности;

тесная связь с бизнесом, учёт требований работодателей при подготовке студентов;

индивидуальные учебные планы, самоуправление;

корпоративная культура – нормы поведения, которые определяют деятельность всех студентов, преподавателей и сотрудников, отношения между ними.

Благоприятными факторами развития института и его выпускников будут выступать:

высокая концентрация талантов (среди профессорско-преподавательского состава и студентов);

значительные материально-финансовые ресурсы, обеспечивающие условия для создания эффективной образовательной учебной среды и проведения передовых исследований;

особенности управления, поощряющие развитие лидерских качеств, стратегическое видение, инновации и гибкость.

В перспективе возможность реализации профессиональной подготовки и повышения квалификации персонала для работы в институте, позволит создать систему непрерывной профессиональной подготовки, необходимой для:

развития компетенций сотрудников;

трансляции внутри институтских ценностей, правил и стандартов;

управления корпоративными знаниями и инновациями;

создания среды, благоприятной для развития и реализации инициатив сотрудников, включая неформальные «сообщества практиков», площадки для общения, базы данных; поддержки стратегии развития БУМИПТК.

Сетевой центр профессиональной подготовки и повышения квалификации персонала (из Беларуси и Узбекистана), будет способствовать усилению академической мобильности преподавателей и студентов, разработке и реализации совместных научных, образовательных и социальных проектов.

Следующей ступенью развития Белорусско-Узбекского межотраслевого института прикладных технических квалификаций как новой государственной модели интеллектуальной мобильности специалистов может стать виртуальный институт по модели «Университет 4.0», для которого будет сделан акцент на создание цифрового аналога, включая:

электронные образовательные ресурсы (интерактивные цифровые учебники и лаборатории с обратной связью, тренажёры на основе искусственного интеллекта, виртуальной и дополненной реальности);

электронный документооборот, создание единых баз данных студентов, преподавателей, курсов;

электронные портфолио сотрудников и студентов (представление информации о сотрудниках и студентах вуза) и др.

Это предполагает интеграцию образования, науки и бизнеса на основе цифровых (в том числе дистанционных) технологий, персонализацию образования, развитие личностного потенциала, творческого потенциала каждого студента, преподавателя и сотрудника.

При создании инновационной образовательной среды университета необходимо учесть:

специфику деятельности технического университета: создание образовательной модели, ориентированной на опережающую подготовку специалистов высокого уровня, формирование программ с учетом научно-технического прогресса и накопленного теоретического знания, необходимого для будущей профессиональной деятельности;

парадигму современного технического образования: переход от технократического типа мышления к антропоцентрическому, цель которого – сформировать индивидуальность человека, научить его мыслить, рефлексировать над собой и окружающим миром;

ключевую роль воспитания патриотизма, ответственности, традиционных ценностей;

различные концепции повышения экономической эффективности высшей школы;

необходимость создания соответствующей системы оценки направлений развития и выработки стратегии долгосрочных целей института.

При построении системы менеджмента качества (далее – СМК) целесообразно использование процессного подхода для повышения результативности в управлении функционировании организации. В модели СМК, основанной на процессном подходе, на входе – требования потребителей и других заинтересованных сторон, на выходе – их удовлетворенность. Создание рациональной организационно-управленческой структуры института для стимулирования его инновационной деятельности следует проводить в виде итерационного процесса, предполагающего возможность уточнения структуры в ходе её проектирования.

Критериями эффективности стратегии развития выступают:

соответствие целям развития общества и образования; наращивание внутреннего и внешнего потенциала; достижение баланса стратегических интересов института и его подразделений; уровень развития корпоративной культуры;

степень обеспечения качества образования и уровень конкурентоспособности выпускников; уровень развития социального партнерства и степень гармонизации интересов групп влияния;

соответствие классической концепции образовательного менеджмента.

Таким образом, СБУМИПТК – высшее образовательное учреждение, реализующее свою деятельность в рамках модели Университет 4.0, ключевой элемент создания хаба международных образовательных программ в Центральной Азии. Уникальный центр интернационализации ВО и интеллектуальной мобильности на основе международных образовательных платформ. Институт – генератор воспитательного потенциала дружбы, гражданской ответственности, взаимовыгодного сотрудничества у студенческой молодежи.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Артамонова Ю.Д., Демчук А.Л., Караваева Е.В. Совместные образовательные программы вузов: состояние, проблемы, перспективы. - М.: КДУ, 2011. - 56 с.
2. Бурковская, М.А. Программа развития современного общества «Индустрия 4.0» и актуальные требования к компетенциям выпускников технических вузов / М.А. Бурковская, Л.И. Кленина // Вестн. МГОУ. Сер.: Пед. – 2018. – № 2. – С. 8–15.
3. Бьюзен, Т. Интеллект-карты. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2021. – 208 с.
4. Волкова, Л. М. Институциональный репозиторий: автоматизация научно-исследовательской деятельности университета / Л.М. Волкова, А.С. Креймер // Инновации в науке / Сб. ст. по материалам XXX междунар. науч.-практик. конф. №2 (27). Часть 1. – Новосибирск: «СибАК», 2014. – С. 82-89.
5. Ганчеренок И.И., Н.М, Саиджалалова С.М. Белорусско-Узбекский ВУЗ как эффективный механизм интеграционных процессов//Современные проблемы логистики, экономики, управления в эпоху глобальных вызовов: сборник материалов II Международной заочной научной конференции. – Астрахань, Издатель: Сорокин Роман Васильевич, 2023. – С.19-26.
6. Ганчерёнок, И.И. Совместное научное руководство аспирантами как механизм интеллектуальной мобильности / И.И. Ганчерёнок, Н.М. А.И. Зверева, Д. Рузманов // Образование XXI века: инновации, состояние и перспективы развития: материалы Междунар. науч.-практ. конф., Семей, 27-28 октября 2022 г. / Alikhan Vokeikhan University; редкол.: А.К. Кайшатаева [и др.]. – Семей: ABU, 2022. – С. 31-35.
7. Гладкова И.В. Интеллектуальная мобильность в глобальном мире. // Дискурс-Пи, - 2015. - №.12. - С. 19-23.
8. Исмадияров Я.У., Агзамова Е.Ю., Рахиммирзаев С.Б., Матназарова Б.М. Методы и технологии обработки психологических данных. Учебное пособие, 2023. - 72с.

Hadis tizimida ayollar muammolari mavzusi shakillanishining tarixiy va falsafiy-germenevtik asoslari

Ulfatillayeva Sayyora Sobirjon qizi

O'ZMU "Falsafa va mantiq" kafedrası doktoranti

Hadis tizimida ayollar muammolari mavzusi, islomiy qonun va ahloqiy hukmlarning o'rganilishi jarayonida muhim ahamiyatga ega. Ushbu mavzu, nafaqat diniy balki tarixiy va falsafiy jihatdan ham keng qamrovda tahlil etilishni talab qiladi.

Islomdan avvalgi arab jamiyatida ayollar maqomi past edi. Islom kelishi bilan, bu holat o'zgarib boshladi. Qur'onda ayollarning huquqlari belgilangan va ularga ko'plab erkinliklar berilgan. Muhammad Payg'ambar ayollarning maqomini oshirishga intilib, hayotiy fazilatlarini va axloqlarini yuqori baholagan

Muhammad Payg'ambardan rivoyat qilingan hadislar ayolning maqomi, roli va oila ichidagi ijtimoiy ahamiyatini belgilab beradigan yangiliklar kiritgan. Ayollar haqidagi hadislar, ularning huquqlari, fuqarolik va ijtimoiy majburiyatlari haqida ma'lumot beradi.

Ayollar haqidagi hadislar, hukm andozalari va fiqhiy qonunlarni belgilagan. Imom Malik va Imom Shofe'i kabi ulamolar, ayollarning huquqlari va majburiyatlari masalasida qat'iy fikrlarni bildirib, ularning qoidalarini o'rganish jarayonida xususiyatlarni ko'rib chiqqan.

Germenevtik tahlil - Hadislar orqali ayollar haqidagi tushunchalar, yondashuvlar va ma'lumotlar orqali, mutafakkirlar hadislarning ma'nolarini ma'lum bir kontekstda talqin qilishi zarur. Bu, ularning ijtimoiy-siyosiy ahamiyatini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Ba'zi zamonaviy mutafakkirlar, islomiyatdagi ayollarning haq-huquqlarini o'rganish jarayonida, postkolonyal nazaridan foydalanadi. Bu yondashuv, islomiy g'oyalarning zamonaviy feministik yondashuvlar bilan bog'liqligini o'rganishga qaratilgan.

Imom Buxoriyning hadislarini zamonaviy nuqtai nazardan o'rganish unga tarixiy, tahliliy, falsafiy, komparativistik, germenevtik yondashuvlarni talab qiladi. Ilmiy talqin qilishning turli usullari mavjud, ammo matnlarni sharhlash va talqin qilish yanada nozik va keng qamrovli tushunish uslubi talab qilinadi.

Islom tarixida ayollar muammolari mavzusi shakllanishining o'ziga xos e'tiborli jihatlari mavjud. Musulmon olimlari bu mavzuni yoritish, unga tegishli masalalarning yechimlarini topish, mavzuni ilmiy tadqiq etish, asoslarini nazariy-metodologik yoritish borasida ko'plab ishlarni amalga oshirganlar.

Imom Buxoriyning "Sahihi Buxoriy" asarida jamlangan to'g'ri hadislar orasida ayollarga bag'ishlangan bo'limlar ayollarga turli sohadagi yengilliklar yaratilganligini ko'rsatadi, jumladan:

Ilm kitobida ayollarga ilm olishda yengilliklar yaratish, bu borada turli imkoniyatlar yaratib berish, ayol va erkakning ilm olish xuquqlari tengligi yoritilib beriladi.

Ilm kitobi 33-bobida Ibn Abbosdan rivoyat qilingan 98-hadisa:

"Rasululloh (s.a.v.) Bilol bilan birga ayollar qoshiga chiqdilar. Bilol: "Janob Rasululloh (s.a.v.) ayollar gapini eshitmay qoldilar",- deb o'ylovdilar. Lekin Rasululloh (s.a.v.) ayollarga va'z aytdilar, so'ng ularni sadaqa berishga da'vat qildilar. Ayollar sirg'a va uzuklarini yechib, Bilolning etagiga tashlay boshladilar"¹.

Hayotlik paytida Muhammad payg'ambar ayollarga o'zlari va'z o'qiganlari, ilm berganlari- ilm olishda ayollarning ham xuddi erkaklar kabi xaqqi bor degan fikrni isbotladi. Ayollarni ham sadaqa berishga da'vat etdilar va bu orqali ayollar ham o'z gunohlari kafforati uchun, savob olishlari uchun sadaqa bera oladilar hamda bu bilan ular ham savobga erishishlari mumkin ekanligini amalda isbotlab berdilar.

Ushbu hadis, Muhammad payg'ambarning ayollarga qaratilgan e'tiborini, ularning jamiyatdagi rolini va ehson qilishdagi muhimligini ifodalaydi. Hadis ayollarning diniy, ijtimoiy va iqtisodiy masalalardagi roli haqida muhim xulosalar chiqarishga yordam beradi. Keling, hadisni hozirgi zamon bilan aloqasi nuqtai nazaridan tahlil qilaylik:

Hadisda Muhammad payg'ambar ayollarga o'zlari va'z aytishlari orqali ularning ruhiy, ilmiy va diniy tarbiyasiga e'tibor qaratmoqda. Bu hozirgi kunda jamiyatda ayollarni diniy va dunyoviy o'qitishda qo'llab-quvvatlashni ko'rsatadi. Bugungi kunda ham ayollar o'z diniy va ilmiy bilimlarini oshirishlari va umumat bilan birga bo'lishlari muhimdir.

Muhammad payg'ambar ayollarga sadaqa berishga undash orqali ularni ijtimoiy mas'uliyatlarini bajarishga chaqiradi. Bu holat, ayollarning ijtimoiy hayotda, moliyaviy va madaniy jihatdan faol bo'lishini namoyon etadi. Zamonaviy

¹ "Al-Jomi' As-Sahih" Ilm kitobi 33-bobi

jamiyatda, ayollar o'z moli bilan nafaqat oilasini, balki umuman jamoalarini ham qo'llab-quvvatlaydilar.

Hadisda ayollar o'z zargarlik buyumlarini, ya'ni sirg'a va uzuklarini berdi. Bu, jamiyatda ayollarning harakat va ishonch bilan ishtirok etishlarini ko'rsatadi.

- Sadaqa madaniyati: Hadisda Muhammad payg'ambar sadaqa berishda ayollarni birlashtirishga harakat qila boshlaydi. Bugungi kunda ham, ijtimoiy masalalarda jamiyatni faol qilishda va odamlarni hamjihat bo'lishga undashda ayollarning roli juda muhim.

- Ayollarning o'zaro hamkorligi: Hadis, ayollar o'rtasida o'zaro hamkorlik va bir-birini qo'llab-quvvatlash muhimligini ta'kidlaydi. Zamonaviy ishbilarmonlikda, ijtimoiy guruhlar va tashkilotlar o'rtasida ayollarning kuchli hamkorliklariga ko'rsatmalar beradi.

Xulosa, ushbu hadis, ayollarning jamiyatdagi ro'li va ishtirokini, shuningdek, ularning hayotda o'z o'rnini qanday aniqlashiga ahamiyat beradi. Qur'ondan keltirilganidek, ayollar mustaqil ravishda o'z huquqlari, ijtimoiy va moliyaviy mas'uliyatlaridan foydalanishlari lozim. Hadis, kelajakda ayollar yanada kuchliroq, ta'sirchan va bir-birini qo'llab-quvvatlovchi ruhda bo'lishiga ilhom beradi. Zamonaviy dunyoda ular o'zlarining salohiyatlarini to'g'ri anglab, jamiyatda faol ishtirok etishlari kerak.

36-bobning 101-102-hadislarida esa:

Abu Said Xudriydan: "ayollar Muhammad Payg'ambarga: "Erkaklar sizdan har kuni ilm o'rganishmoqda, bizga ham bir kun ajrating",-deyishdi. Muhammad payg'ambar bir kunni tayinlab, o'sha kun kelgach ularga va'z nasixat aytdilar, ba'zi diniy ishlarni buyurdilar: "Ey xotinlar, orangizda 3 ta bolasi o'lgan birorta ham xotin bo'lmasa kerak, mabodo bo'lsa, uni o'sha bolalari parda bo'lib do'zax o'tidan asraydi",- dedilar. Shunda bir xotin: " 2 ta bo'lsachi ?"- dedi. Muhammad payg'ambar : " 2 ta bo'lsa ham",- dedilar (bu gap otaga ham taalluqlidir)"².

Ayollarni xurmat qilganlaridan ularni ham ilm olishiga o'zlari sharoit yaratib bir kunni ayollar uchun ajratdilar va o'sha kunlarda ayollarga va'z-nasixatlar o'qidilar. Ushbu hadis, Muhammad payg'ambarning ayollarga ilm berish va diniy masalalarda nasihat qilishiga e'tibor qaratadi. Hadis, shuningdek, onalik haqidagi tushunchalar va ta'lim berishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Keling, ushbu hadisni zamonaviy kontekstda ko'rib chiqaylik.

² Олтин силсила: 1-жуз: Сахиҳул Бухорий- Тошкент "Ҳилол-Нашр", 2016. 248-249-бетлар

Ayollarga ta'lim berish. Hadisda ayollar, Muhammad payg'ambardan ilm olishni xohlayotganliklari haqida so'z yuritadilar. Bu, musulmon ayollarining ta'lim olish huquqini yaxshi anglatadi. Zamonaviy jamiyatda, ayollar uchun ta'lim imkoniyatlarini oshirishning ahamiyati yuqori. Bugungi kunda, ayollar o'z bilimlarini oshirish va ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy masalalarda faol ishtirok etishlari juda muhimdir.

Onalik va bolalarning muqaddasligi. Hadisda 3ta va 2ta bolasi o'lgan ayollardan so'z boradi va ularning do'zax o'tidan saqlanishi haqida gapiriladi. Bu onalikning qadri va bolalarga e'tibor qaratish zarurligini anglatadi. Zamonaviy kontekstdagi onalik, bolalarning tarbiyasi, ularga yaxshi sharoitlar yaratish va ularning sog'lom rivojlanishiga qaratilgan e'tibor muhimligidir.

Ota-onalarning qadri: Bugungi kunda bolalar tarbiyasi va xo'jalik masalalarida faqat ayollar emas, balki erkaklar ham faol ishtirok etishlari zarur. Onalik va otalik roli, jinsi va ijtimoiy kontekstdan qat'iy nazar, bir-birini to'ldirishi lozim.

O'zaro munosabatlar va ijtimoiy rol. Hadis, ayollarning jamiyatdagi roli va ularning bir-birlariga yordam berishlari faoliyati haqida ko'rsatadi. Ayollar o'rtasidagi muloqot va yordam, ijtimoiy barqarorlik va o'zaro hamkorlikni mustahkamlaydi.

O'sha paytdagi ayollarning Muhammad payg'ambardan bilim olish istagi, bugungi kunda ham amaliy ko'rinishga keladi. Ayollar muloqoti va maslahatlar berish, zamonaviy musulmon jamiyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Muhammad payg'ambar ayollarga ilm berishga alohida e'tibor qaratgan, bu bugungi kunda ham ta'lim olish va ta'lim berishga vaqt ajratish muhimligini ko'rsatadi. Har bir inson, o'z bilimini oshirishga va rivojlanishga vaqt ajratishi zarur.

Xulosa qilib aytganda ushbu hadis, ayollarga ilm berishga e'tibor qaratadi, bolalar tarbiyasining ahamiyatini ta'kidlaydi va ijtimoiy hamkorlikni rag'batlantiradi. Zamonaviy kontekstdagi har bir musulmon ayoli, o'z huquq va majburiyatlarini anglaydigan, ilmga chanqoq, ta'limga e'tibor beradigan bo'lishi lozim. Hadis, shuningdek, oilaviy munosabatlar va onalik roli haqida zamonaviy jamiyatda yangicha yondashuvlarni o'rganishni rag'batlantiradi. Ayollar, ilm olish va umuman jamiyatda faol ishtirok etish orqali ta'lim berish, tarbiya va mahalliy hamjamiyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynashlari kerak.

Bundan tashqari "Sahihul Buxoriy"ning Juma kitobida Juma kunidagi g'uslning fazli, yosh bola yoki ayollarga juma kuni (namozga) hozir bo'lish vojibliigi, Jumaga bormaydigan ayollar, bolalar va boshqalarga g'usl lozimligi haqida so'z boradi. Juma kitobining 2-bobi juma

kunidagi g‘uslning fazli; yosh bola yoki ayollarga juma kuni (namozga) qatnashish vojibmi?- deb nomlanishining sababi balog‘at yoshiga yetmagan yosh bolalar hamda ayollarning juma namoziga borishi vojibliigi haqida ulamolar o‘rtasida nizo, turli qarashlar borligi bo‘lib, muallif bobning nomini savol shaklida keltirgan.

Kusuf kitobida kusuf namozida ayollarning erkaklar bilan namoz o‘qishlari haqida.

Janozalar kitobida kishining qabr oldidagi ayolga «Sabr qil», deyishi, Ayolning sochini yozib yuborishi, ayollarning janozaga qatnashishi, ayol kishining eridan boshqaga aza tutishi, janozani ayollar emas, erkaklar ko‘tarishi, nifosida vafot etgan nifosli ayollarga janoza o‘qish, imom ayol yoki erkakning qayerida turishi haqida bir qancha hadislar keltirilgan.

Janozalar kitobining 30-bobi 1279-hadisda Muhammad ibn Sirindan rivoyat qilinadi:

“Ummu Atiyya (r.a)ning bir o‘g‘li vafot etdi. U uchinchi kuni sariq bo‘yli xushbo‘ylik keltirishni so‘radi. Keyin uni o‘ziga surtdi va: “Erdan boshqaga uch kundan ortiq aza tutishdan qaytarilganmiz”, dedi”³. Ushbu hadis, Ummu Atiyyaning o‘g‘lining vafoti bilan bog‘liq, azalarni qanday kutish kerakligini va nabiyning ko‘rsatmasi asosidagi qoidalarni anglatadi. Ayol o‘z farzandining o‘lishiga to‘g‘ri munosabatda bo‘lishini va bundan so‘ng o‘zini qanday tutish kerakligini ko‘rsatadi.

1280. da esa Zaynab bint Abu Salamadan rivoyat qilinadi:

“Shomdan Abu Sufyon (r.a)ning o‘limi xabari kelganda, uchinchi kuni Ummu Habiba (r.a) sariq xushbo‘ylik keltirishni so‘rab, uni yonoqlari va bilaklariga surtdi va shunday dedi: “Muhammad payg‘ambarning “ Allohga va oxirat kuniga imon keltirgan ayol uchun biror mayyitga uch kundan ortiq aza tutishi halol bo‘lmaydi. Ammo eri bundan mustasno, chunki unga to‘rt oyu o‘n kun aza tutadi”, deganlarini eshitmaganimda, mening bunga hojatim yo‘q edi”⁴. Hadisda aytilishicha, “Erdan boshqaga uch kundan ortiq aza tutishdan qaytarilganmiz”. Bu, vafot tufayli azalarni tutish muddatining belgilanganligini ko‘rsatadi. Zamonaviy jamiyatda ham, xuddi shunday – insonlar o‘zlarining his tuyg‘ularini to‘g‘ri ifoda etishlari (masalan, azani tutish) lekin, vaqt o‘tishi bilan, normal hayotga qaytish kerakligini anglatadi. Hadis, sabrni o‘rganish va qayg‘u vaqtida xudo bilan bo‘lishni ta’kidlaydi. Zamonaviy hayotda sabrni qo‘llash, diniy birikmalar orqali noxush vaziyatlardan chiqishning muhim bir vositasi hisoblanadi

³ Олтин силсила: 2-жуз: Саҳиҳул Бухорий- Тошкент “Ҳилол-Насҳр”, 2016. 247-248-бетлар.

⁴ Олтин силсила: 2-жуз: Саҳиҳул Бухорий- Тошкент “Ҳилол-Насҳр”, 2016. 248-249-бетлар.

Bundan tashqari 1281,1282-hadislar xam xuddi shu ma'noda. Bundan ko'rinib turibdiki bu hadis sahih chunki bir emas bir nechta odam bir xil aytmoqda. Ya'ni ayol kishiga eridan boshqa odam uchun, xoh u otasi yoki onasi bo'lsin, aka yoki ukalari bo'lsin hatto farzandi bo'lsa ham uch kundan ortiq aza tutish harom deyilmoqda.

32-bobda esa aytib yig'lash haqida bir qancha hadislar keltirilgan, shu jumladan Zakot kitobida erining uyidan ziyon keltirmay sadaqa qilgan yoki yegulik bergan ayolning ajri, Muhammad payg`ambarning ayollari ozod qilgan qullarga sadaqa qilishi haqida;

Umni Bujayd (u ayol Muhammad payg`ambarga ga bay'at qilgan ayollardan edi) dan rivoyat qilinadi: «Muhammad Payg`ambarga aytdiki, «Agar miskin kishi kelib eshigimda turib olsa-yu, men unga beradigan biror narsa topa olmasam, nima qilaman?». Shunda Muhammad payg`ambar o'sha ayolga bunday dedilar: «Agar beradigan biror narsa topa olmasang, hech yo'qsa, bir kuydirilgan qo'y tuyog'i topib bo'lsa ham unga ber, uni tilanchining qo'liga tiqib qo'y!»⁵ Kuydirilgan qo'y tuyog'idan murod tilanchini eshikdan quruq qaytarmaslikdir. Oz yoki arziyas bo'lsa ham, imkon va mumkin bo'lgan narsani bermoq ma'nosini ifoda etadi.

Mujohiddan rivoyat qilinadi: «Ibn Umarning huzurida ekanimizda bunday dedi: «Muhammad Payg`ambar aytdilar: «Ayollarga kechqurun masjidga chiqmoqlari uchun izn beringizlar!». Shunda Ibn Umarning o'g'li: «Alloh haqi, izn bermaymiz! Buni yomon niyatlariga bahona qilib olishadi!», dedi. Shunda Ibn Umar aytdi: «Alloh senga bas kelsin, bas kelsin! Men: «Muhammad Payg`ambar aytdilar», deb turibman-u, sen «Izn bermaymiz» deysan-a!»⁶. Ibn Umarning o'g'li (Umar ibn Xattobning nevarasi) o'sha paytlarda ba'zi ayollarning fasodi (buzuqchiligi)ni ko'rib, musulmonlik nomini va ayollar nomusini muhofaza qilmoq tarzida shu so'zni aytgan.

Haj kitobida ayollarning erkaklar bilan birga tavof qilishlari, hayzli ayol baytni tavof qilishdan boshqa barcha amallarni ado etaverishi, Safo-Marva orasida tahoratsiz ham sa'y qilishi, hayzli ayolning ro'za va namozni tark etishi haqida;

E'tikof kitobida ayollarning e'tikof o'tirishi, istihozali ayolning e'tikofi, ayolning e'tikofdagi erini ziyorat qilishi, erkaklar yoki ayollar uchun kiyish makruh qilingan narsalarning tijorati haqida hadislar jamlangan;

⁵ Бурхониддин Марғиноний. Ҳидоя -Т. 1. – Т.: Адолат, 2000.

⁶ Абу Абдуллоҳ Муҳаммад Ибн Исмоил ал-Бухорий Ал-Жомий ас-саҳиҳ (Ишонарли тўплам). 4 жилдли. –Т.: Қомуслар бош таҳририяти, 1995-1999.

Savdo kitobi erkaklar yoki ayollar uchun kiyish makruh sanalgan naesalarning tijorati, ayollar bilan oldi sotdi qilish haqida;

Guvohliklar kitobida ayollarning guvohligi va Allohning «...Agar ikki er kishi bo'lmasa, bir er kishi va ikki ayol kishi bo'lsin»⁷ degan so'zi, emizgan ayolning guvohligi, ayollarning bir birlarini adolatli deb guvohlik berishlari haqida;

Vasiyatlar kitobida ayollar va farzand ham qarindoshlarga kirishi, Allohning «Va yetimlarga o'z mollarini bering. Nopokni pokka almashtirmang. Ularning mollarini o'zingizning mollaringizga qo'shib yemang. Zero, bu katta gunoh erur. Agar yetimlarga adolat qila olmaslikdan qo'rqsangiz, o'zingizga yoqqan ayollardan nikohlab oling»⁸ degan so'zi haqida;

Jihad va yurishlar kitobida Ayollarning jihodi, ayol kishining dengizda g'azot qilishi, kishining ayollaridan birini qo'yib, boshqasini g'azotga olib borishi, ayollarning g'azot qilishi va erkaklar bilan birga jang qilishi, g'azotda ayollarning odamlarga mesh ko'tarib borishi, g'azotda ayollarning yaradorlarni davolashi, ayol kishini akasining orqasiga mingashtirish, kishi bir qo'shinga yozilgan bo'lib, uning ayoli haj niyatida yo'lga chiqsa yoki o'zining biror uzri bo'lsa, unga izn berilishi, urushda ayollarni o'ldirish, jarohatni bo'yra kuydirib davolash, ayol kishining o'z otasining yuzidan qonni yuvishi va siparda suv tashish haqida;

Jizya kitobida ayollarning omonlik berishi va himoyaga olishi haqida tushunchalar berilgan, yaratilgan yengilliklar bayon etilgan.⁹ Shuni eslatib o'tish kerakki, bu hadislar faqatgina ayollar uchun emas, balki barcha musulmonlar uchun qo'llanilishi mumkin. Bu hadislar Islomning ayollarga nisbatan adolatli va hurmatli munosabatini aks ettiradi.

Bundan tashqari, Imom Buxoriyning hadislarida ayollarning ta'siri, aqliy qobiliyati va jamiyatdagi o'rni haqida ham ijobiy ma'lumotlar mavjud. Ular ayollarning ta'lim olish, ishga kirish va jamiyatga hissa qo'shish huquqini qo'llab-quvvatlaydi.

Shuning uchun, "Sahihi Buxoriy" ayollarga nisbatan adolatli va hurmatli munosabatni targ'ib qiladigan qimmatli manba hisoblanadi.

2017 yilda Qohira shahrida Misrdagi "Al-Azhar Ash-Sharif" hay'at a'zolari bo'lgan ulamolaridan bir guruhi, ya'ni Shayx Jodul Haqq Ali Jodul Haqq, Doktor Muhammad Sayyid Tantoviy, Shayx Muhammad G'azzoliy, Doktor Ali Jum'alar

⁷ Абу Абдуллох Муҳаммад Ибн Исмоил ал-Бухорий Ал-Жомий ас-саҳиҳ (Ишонарли тўплам). 4 жилдли. –Т.: Қомуслар бош таҳририяти, 1995-1999.

⁸ Нисо сураси 2-оят

⁹ Абу Абдуллох Муҳаммад Ибн Исмоил Бухорий. Ал-Жомий ас-саҳиҳ (Ишонарли тўплам). 4 жилдли. –Т.: Қомуслар бош таҳририяти, 1995-1999.

hammuallifligida “Al-mar’a fil manzur al-islamiy” nomli 59 betdan iborat kitob nashr etildi.

Ushbu kitobda mua’lliflar tomonidan ayol zoti, uning insoniyat hayotidagi ijtimoiy o’rni va roli haqida qator fikrlar bildiriladi. Ularni quyidagicha tasniflash mumkin:

Ayol avvalambor ona, rafiqa va qiz farzad timsoli bo’lib inson hayotiga ma’no mazmun kirituvchi zot. Ayol erkak kishi fikrlari va maslakarini bevosita ishtirokchisi. U erkak kishidan moddiy va ruhiy madad, ijtimoiy va oilaviy turmushda mehr-muhabbat, vafo, sadoqat, rostgo’ylik, adolat, tenglik va tinchlik kutuvchi zaifa. Ayol tinch-totuv jamiyat, baxtli va ahil oila, sog’lom farzandlar hamda farovon kelajak qurilishining fidokor ishtirokchisi. Ayol hayotning ijtimoiy, iqtisodiy, ma’naviy, ma’rifiy, siyosiy, diniy, axloqiy, ruhiy, gender jabhalarida erkaklar bilan bir qatorda teng ishtirok etuvchi inson. Va o’z navbatida u o’z haqu-huquqlarini himoya qilish yo’lida kurasha olish iqtidori va quvvatiga ega inson. Bu fikrlar ayolning hayotimizdagi ishtiroki va ahamiyati qanchalar muhimligini ko’rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Buyuk yurt allomalari – Toshkent: O‘zbekiston, 2018. - 422 b.
2. Buyuk siymolar, allomalar: O‘rta Osiyolik mashhur mutafakkirlar va donishmandlar. K.1. – Toshkent: O‘zbekiston, 1995. – 100 b.
3. Badr-al-Din Badri Kašmīri, Serāj-al- šāleħin, ed. Saed Serāj-al-Din, Islamabad, 1376 Š./1997.
4. Baranov X. K. Arabsko-ruskiy slovar: ok. 42 000 slov. — 3-ye izd. — M., 2001
5. Imom Buxoriy ta’rifi /G’oya muallifi Sh.Umarov – Samarqand: Imom Buxoriy xalqaro markazi, 2018. – 320 b.
6. Imom Buxoriy «Al-adab al-mufrad» / Tarjimonlar Sh.Boboxonov, N.Abdumajid – Toshkent: Movarounnahr, 2006
7. Imom Buxoriy «Al-adab al-mufrad» (Odob-axloqqa oid hadislar.Saylanma)//Tuzuvchilar: Z.Islomov, A.Abdullaev – Toshkent: Toshkent Islom universiteti, 2008.
8. Imom Buxoriy Al-Jome’ as-Sahih. /Z.Ismoil tarjimasi. 1 -jild – Toshkent: Qomuslar bosh tahririyati, 1991.

9. Imom Buxoriy Al-adab al-mufrad (Adab durdonalari). – Toshkent, O‘zbekiston, 1990.

10. Олт
ин силсила: 1-жуз: Саҳиҳул Бухорий- Тошкент “Ҳилол-Нашр”, 2016. 248-
249-бетлар

Budjet mablag'laridan samarali foydalanish bo'yicha nazorat standartlarini takomillashtirish

KAMALOV ABDULAZIZ ABDURAXIMOVICH

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada davlat budjet mablag'laridan samarali foydalanish bo'yicha nazorat standartlarini takomillashtirish zarurati tahlil qilingan. Davlat moliyaviy resurslarini samarali boshqarish va ularning maqsadli sarflanishini ta'minlash iqtisodiy barqarorlik uchun muhim omil hisoblanadi. Maqolada budjet mablag'laridan noto'g'ri foydalanish bilan bog'liq muammolar ko'rsatilib, moliyaviy intizomni mustahkamlash, shaffoflikni oshirish va ichki nazorat tizimlarini kuchaytirish yo'llari bayon etilgan. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va auditorlik tizimini modernizatsiya qilish orqali budjet mablag'lari samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar kiritilgan.

Kalit so'zlar: budjet mablag'lari, nazorat standartlari, moliyaviy intizom, samarali foydalanish, shaffoflik, ichki nazorat, auditorlik tizimi, davlat moliyaviy nazorati, rejalashtirish, budjet samaradorligi.

Kirish. Davlat budjeti har qanday mamlakat iqtisodiyotining asosiy moliyaviy asosi hisoblanadi. Davlat tomonidan ajratilgan budjet mablag'lari ijtimoiy, iqtisodiy va infratuzilmaviy loyihalarni amalga oshirish, aholini qo'llab-quvvatlash va boshqa muhim maqsadlar uchun yo'naltiriladi. Shu sababli, bu mablag'lardan maqsadli va samarali foydalanishni ta'minlash, ularning boshqaruvini optimallashtirish katta ahamiyatga ega. Ammo bugungi kunda budjet mablag'laridan foydalanish jarayonida samaradorlikni pasaytiruvchi va moliyaviy resurslarning noto'g'ri yo'naltirilishiga olib keluvchi muammolar mavjud.

Mazkur maqolada budjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan nazorat standartlarini takomillashtirish masalasi ko'rib chiqiladi. Budjet mablag'lari ustidan nazoratni kuchaytirish va samaradorlikni oshirishga yo'naltirilgan choralar mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, maqolada nazorat tizimini takomillashtirish uchun zamonaviy usullarni joriy etishning ahamiyati va samaradorlikka erishish yo'llari tahlil qilinadi.

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish va davlatning ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlat budjet mablag'laridan samarali foydalanish eng muhim masalalardan biri hisoblanadi.

Budjet mablag'lari, asosan, infratuzilma loyihalari, ijtimoiy himoya dasturlari, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlariga yo'naltiriladi. Shu sababli, bu mablag'larning maqsadli va oqilona sarflanishini ta'minlash, shaffoflik va samaradorlikka erishish uchun nazorat standartlarini takomillashtirish zarur.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yilda davlat byudjet xarajatlari 206,4 trillion so'mni tashkil etdi. Ushbu mablag'larning 40% ijtimoiy himoya, 25% infratuzilma, 15% ta'lim, 10% sog'liqni saqlash, qolgan 10% esa boshqa sohalarga yo'naltirilgan. Shuningdek, byudjet xarajatlarining katta qismi davlat korxonalarini va muassasalari faoliyatini ta'minlashga ajratilgan.

O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda davlat byudjeti taqsimlangan mablag'larning 12% dan ko'prog'i samaradorligi past bo'lgan yoki maqsadsiz ishlatilgan. Bu ko'rsatkich 2021-yilga nisbatan 2% ga kamaygan bo'lsa-da, moliyaviy boshqaruv tizimlarini yanada takomillashtirish lozimligi aniq ko'rinmoqda. Ayniqsa, ayrim ijtimoiy loyihalarda ajratilgan mablag'larning maqsadsiz sarflanishi, bu jarayon ustidan yetarli darajada nazorat o'rnatilmaganligi ko'zga tashlanmoqda.

O'zbekiston byudjet mablag'laridan foydalanishdagi asosiy muammolar quyidagicha.

Samarasiz rejalashtirish: Ba'zi davlat loyihalari uchun mablag'lar noto'g'ri taqsimlanadi yoki rejalashtiriladi. Bu muammo davlat infratuzilma va ijtimoiy loyihalarining bajarilishida qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Masalan, 2022-yilda infratuzilma loyihalari uchun ajratilgan mablag'larning 8% i maqsadsiz yoki ortiqcha xarajatlarga olib kelgan.

Davlat xarajatlari va loyihalar uchun ajratilgan mablag'lar haqida to'liq va shaffof ma'lumotlarning taqdim etilmasligi budjet mablag'larining noto'g'ri sarflanishiga olib keladi. Moliya vazirligi tomonidan olib borilgan tahlil natijalariga ko'ra, budjet xarajatlarining 15% dan ortig'i shaffoflik yetishmasligi tufayli samarali nazorat qilinmagan.

Ichki va tashqi auditorlik tizimlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi davlat budjet mablag'larining noto'g'ri sarflanishiga sabab bo'lmoqda. 2022-yil davomida mustaqil auditorlar tomonidan o'tkazilgan tekshiruvlar natijasida davlat xarajatlarining 10% i nazorat qilish qoidalariga mos kelmagan holda ishlatilganligi aniqlangan.

O'zbekistonda budjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlash uchun nazorat standartlarini takomillashtirish zarur. Statistika ma'lumotlarga tayanib, bu standartlarni takomillashtirish yo'llari quyidagicha ifodalanishi mumkin:

Davlat xarajatlari bo'yicha ochiq va shaffof ma'lumotlarni taqdim etish orqali moliyaviy intizomni kuchaytirish zarur. Davlat xarajatlarini boshqarish jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy qilish, elektron hisob-kitob tizimlarini kengaytirish orqali shaffoflikni oshirishga erishish mumkin. Masalan, moliyaviy boshqaruvni raqamlashtirish orqali maqsadsiz xarajatlarni 2023-yilda 5% ga kamaytirish rejalashtirilgan.

Davlat budjeti mablag'laridan foydalanishni muntazam ravishda ichki va tashqi auditorlik tizimlari orqali nazorat qilish lozim. 2022-yilda olib borilgan auditorlik tekshiruvlari davomida davlat mablag'larining 8% i samarali ishlatilmagani aniqlandi. Bu ko'rsatkichni kamaytirish uchun ichki audit jarayonlarini avtomatlashtirish, malakali kadrlarni tayyorlash zarur.

Statistik tahlillar shuni ko'rsatadiki, 2022-yilda davlat infratuzilma loyihalari uchun ajratilgan mablag'larning 7% i ortiqcha xarajatlarga olib kelgan. Bu rejalashtirishdagi noaniqlik va kamchiliklar natijasida yuzaga kelgan. Bunday muammolarni bartaraf etish uchun loyihalarni rejalashtirish va monitoring qilish jarayonlarini takomillashtirish lozim.

Moliyaviy intizomni mustahkamlash orqali budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirish mumkin. 2022-yilda moliyaviy intizomni buzish holatlari ko'rsatkichi 5% ni tashkil etdi. Bu ko'rsatkichni kamaytirish uchun nazorat tizimlarini yanada kuchaytirish zarur.

O'zbekistonda davlat budjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlash uchun nazorat standartlarini takomillashtirish zaruriy ahamiyat kasb etadi. Statistika ma'lumotlar shuni ko'rsatmoqdaki, bugungi kunda davlat xarajatlarining maqsadsiz yoki samarali foydalanilmagan qismi sezilarli darajada. Moliyaviy shaffoflikni oshirish, auditorlik tizimlarini takomillashtirish va davlat loyihalarini rejalashtirish jarayonlarini optimallashtirish orqali budjet mablag'laridan samarali foydalanish imkoniyatini yaratish mumkin. Shu bilan birga, davlat tomonidan olib borilayotgan raqamlashtirish jarayonlari moliyaviy boshqaruv va nazorat samaradorligini oshirishda katta ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun budjet mablag'laridan foydalanishning samaradorligini ta'minlash zarurdir.

Xulosa

O'zbekistonda budjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlash va davlat resurslarini optimal boshqarish iqtisodiy barqarorlik uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Statistika ma'lumotlar shuni ko'rsatmoqdaki, budjet mablag'larining bir qismi samarasiz ishlatilmoqda, bu esa moliyaviy nazorat va boshqaruv tizimlarini takomillashtirish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

Budjet mablag'laridan oqilona foydalanishni ta'minlash uchun moliyaviy shaffoflikni oshirish, auditorlik va monitoring tizimlarini kuchaytirish, loyihalarni rejalashtirish va nazorat qilish jarayonlarini zamonaviy texnologiyalar orqali avtomatlashtirish zarur. Shu bilan birga, davlat mablag'larini nazorat qilish tizimlarining samaradorligini oshirish maqsadida raqamlashtirish jarayonlarini kengaytirish katta imkoniyatlar yaratadi.

Ushbu yondashuvlar orqali O'zbekiston davlat budjeti mablag'larining samaradorligini oshirish, ularning maqsadli ishlatilishini ta'minlash va moliyaviy intizomni mustahkamlash mumkin bo'ladi. Bu esa mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shib, ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarni muvaffaqiyatli amalga oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Moliya vazirligi rasmiy sayti. (2023). O'zbekiston davlat byudjeti to'g'risida yangiliklar va hisobotlar. <https://www.mf.uz>
2. World Bank Group. (2021). Public Expenditure Review: Uzbekistan. Washington, DC: The World Bank. <https://www.worldbank.org>
3. IMF. (2020). Public Financial Management Reforms in Uzbekistan. Washington, DC: International Monetary Fund.
4. D. G. A., & Allayarov, S. R. (2022). Respublika va mahalliy byudjetlar moliyaviy barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari. Science and Education, 3(2), 1565-1573.
5. Шарапова, М. А. (2016). Рациональное использование бюджетных средств и условие повышения их эффективности. Молодой ученый, (10), 937-939.
6. Sharapova, M. A. (2018). The role of budgetary control in the use of social sector expenditures. Экономика и бизнес: теория и практика, (1), 101-104.
7. Алляров, С. (2022). К ВОПРОСУ РЕАЛИЗАЦИИ ОПТИМИЗИРОВАННОЙ ФИСКАЛЬНОЙ СТИМУЛИРОВАНИИ ИССЛЕДОВАНИЙ, 2(1). ПОЛИТИКИ ПРИЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА. Архив научных

Contagious of diseases epidemiological situation seeing exit

Razzokberganova D.O.

Urganch branch of Tashkent medical academy Urgench, Uzbekistan

By the beginning of the 21st century, medicine has achieved great success in eliminating infectious diseases. Nevertheless, the epidemiological situation in the Union remains critical. Today, the death rate from infectious diseases ranks fourth after cardiovascular, neurological, and oncological diseases, besides, eliminated diseases have been replaced by new ones.

The purpose of the work: to identify the most dangerous infectious diseases that humanity has faced in recent years

Materials and methods: The study used official WHO data and reviews of epidemiological situations in the world

Results: Data analysis to do to us wide spread heavy transient and high death in the indicator infections the list to compose possibility gave They are from 35 between more than of a person to his life ground HIV infection millions people and to the global problem became Flu viruses (H1N1 (pig influenza) and H5N1 (poultry flu))

Too much dangerous contagious diseases - cholera , anthrax , plague , jaundice and hemorrhagic fever (Ebola, Lassa, Dengue , Zika and others) come in and this of diseases it's all a global community for serious risk gives birth Returned infections about that we don't forget need , they already defeated to be looks like One in line countries measles, poliomyelitis, diphtheria and malaria such as diseases the climax received This of diseases spread main reason of the population vaccination level low and prevention measures enough is not .

Conclusion . In the world epidemiological situation sharp , this while to the epidemic against measures done to increase the population between contagious to diseases against vaccination process to strengthen and at the borders sanitary quarantine control to strengthen demand does

Key words : epidemic , contagious diseases

Inson ontogenezida o'z jinsini qabul qilolmaslikka sabab bo'luvchi omillar tahlili

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti

Umumiy psixologiya kafedrası O'qituvchisi **D.M.Obidova**

Annotatsiya: Insonning jinsiy identifikatsiyasi va jinsiy orientatsiyasi murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, ontogenezning turli bosqichlarida shakllanadi. Ontogenez – bu individning tug'ilishdan boshlab umrining oxirigacha o'tadigan biologik rivojlanish jarayoni. O'z jinsini qabul qilolmaslik masalasi ko'pincha jinsiy identifikatsiya va gender disforiyasi bilan bog'liq murakkab fenomen hisoblanadi. Ushbu tezis inson ontogenezida jinsini qabul qilolmaslikka olib keluvchi omillarni tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, biologik, psixologik va ijtimoiy omillar bilan bog'liq ilmiy ma'lumotlarga asoslanadi.

Kalit so'zlar: Ontogenez, gender disforiya, gender stereotip, endokrin tizim, inerseksual holat, jinsiy identifikatsiya, psixologik travma.

O'zbekistonda insonlar ruhiy salomatligiga qaratilgan so'nggi qaror 2023-yilning iyun oyida qabul qilingan bo'lib, Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan imzolangan. Ushbu qaror mamlakatda ruhiy salomatlik xizmatlarini tubdan yaxshilashga qaratilgan bir qator chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Ruhiy salomatlik xizmatlarini birlashtirilgan boshqaruv tizimi orqali tashkil etish;
- Ruhiy kasalliklarni erta aniqlash va davolash maqsadida dastlabki tibbiy xizmatlarga integratsiya qilish;
- Ruhiy salomatlik xizmatlarini, ayniqsa, bolalar va o'smirlar orasida mustahkamlash;
- Psixiatr va psixologlar uchun qo'shimcha o'qitish va ularning ish haqlarini oshirish.

Shuningdek, Respublika Narkologiya markazi Ruhiy salomatlik markaziga aylantirilib, barcha darajadagi ruhiy salomatlik xizmatlarini boshqarish va tashkil qilish bo'yicha mas'ul bo'ladi. Bu chora-tadbirlar jamoat salomatligini yaxshilashga qaratilgan keng qamrovli strategiyani shakllantiradi

Inson ontogenezida o'z jinsini qabul qilolmaslikning sabablarini tahlil qilish juda murakkab va ko'plab omillarni o'z ichiga oladi. Ushbu masala biologik,

psixologik, ijtimoiy, madaniy va hatto atrof-muhit bilan bog'liq omillar orqali tushuntirilishi mumkin. Keling, buni batafsil tahlil qilamiz:

1. Genetik va biologik omillar

- **Gormonal o'zgarishlar:** Homila davridagi gormonal muvozanat buzilishlari o'z jinsiga nisbatan qabul qilmaslikka olib kelishi mumkin. Masalan, prenatal davrda testosteron yoki estrogen miqdorining noto'g'ri taqsimlanishi jinsiy identifikatsiyada chalkashliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

- **Genetik faktlar:** Ba'zi hollarda jinsiy identifikatsiyaning shakllanishiga genetik omillar ta'sir qiladi. Masalan, Klinefelter sindromi yoki Turner sindromi kabi genetik kasalliklar jinsiy rivojlanishda o'ziga xos o'zgarishlar keltirib chiqarishi mumkin.

2. Psixologik omillar

- **Bolalik travmalari:** Bolalik davridagi jinsiy, emotsional yoki ijtimoiy travmalar jinsiy identifikatsiyada o'zgarishlarga sabab bo'lishi mumkin. Bolaning o'zini o'rganish va tushunish jarayoni noto'g'ri yoki noqulay tajribalar orqali buzilishi ehtimoli bor.

- **Gender disforiyasi:** Ba'zi shaxslar o'z jismoniy jinsiga mos kelmagan jinsiy identifikatsiyaga ega bo'lishadi. Bu holat psixologik zo'riqishlarga olib kelishi va o'z jinsini qabul qila olmaslikni keltirib chiqarishi mumkin.

3. Ijtimoiy va madaniy omillar

- **Oila va jamiyatning ta'siri:** Bolalar ko'pincha oila, jamiyat va madaniyatdagi jinsiy rollar asosida tarbiyalanadi. Agar bu rollar juda qat'iy bo'lsa yoki mos kelmasa, shaxs o'z jinsini qabul qilmaslik hissini rivojlantirishi mumkin.

- **Ommaviy axborot vositalari va gender stereotiplari:** OAV orqali ko'pincha jinsiy roldagi shablonlar mustahkamlanadi. Agar shaxs bu shablonlarga mos kelmasa, o'z jinsini qabul qilish qiyin bo'lishi mumkin.

4. Atrof-muhit va tarbiya

- **Gender roli haqidagi tushunchalar:** Turli madaniyatlarda gender rollarining har xil talqin qilinishi ba'zida insonning o'z jinsini qabul qilishiga ta'sir qilishi mumkin. Gender roli haqidagi noto'g'ri tushunchalar yoki qadriyatlar bolaning o'zini identifikatsiya qilish jarayonida chalkashliklar keltirib chiqarishi mumkin.

- **Oila a'zolarining munosabati:** Oila a'zolarining jinsiy va gender masalalariga qanday munosabatda bo'lishi ham shaxsning jinsiy identifikatsiyasiga ta'sir qilishi mumkin.

5. Tibbiy omillar

• **Endokrin tizim kasalliklari:** Gormonlar ishlab chiqarilishi va tarqalishi bilan bog'liq kasalliklar jinsiy identifikatsiya bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

• **Interseksual holatlar:** Interseks shaxslar genetik, gormonal yoki anatomik jihatdan aniq bir jinsiy kategoriya bilan mos kelmasligi mumkin, bu esa jinsiy identifikatsiya qiyinchiliklariga olib kelishi ehtimoli bor.

O'z jinsini qabul qilolmaslik ko'pincha individual va ko'p qatlamli omillarning natijasi bo'ladi. Har bir omilning o'ziga xosligi va ular orasidagi o'zaro ta'sirni tushunish ushbu murakkab masalani tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega.

Inson ontogenezida o'z jinsini qabul qilolmaslik murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, biologik, psixologik, ijtimoiy va madaniy omillar bilan bog'liq. Biologik omillar, jumladan genetik mutatsiyalar, prenatal davrdagi gormonal ta'sirlar va interseksual holatlar jinsiy identifikatsiyaga sezilarli ta'sir qiladi. Psixologik omillar, xususan gender disforiyasi va bolalikdagi travmatik tajribalar jinsiy identifikatsiya jarayoniga psixologik to'siqlarni keltirib chiqarishi mumkin. Ijtimoiy va madaniy omillar, jumladan gender stereotiplari, jamiyat va oila tomonidan o'rnatilgan jinsiy rollar insonning o'z jinsini qabul qilish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Bu omillar o'zaro bog'liq bo'lib, insonning jinsiy identifikatsiyasiga ta'sir qiluvchi bir-birini to'ldiruvchi va murakkab tizimni tashkil etadi. Shunday qilib, o'z jinsini qabul qilolmaslikning sabablarini chuqurroq tushunish uchun har bir omilni individual va integrativ ravishda o'rganish zarur.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. **American Psychiatric Association (2013).** *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5).*
2. **Budge, S. L., Adelson, J. L., & Howard, K. A. S. (2013).** "Anxiety and depression in transgender individuals: The roles of transition status, loss, social support, and coping." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 81(3), 545-557.
3. **Meyer, I. H. (2003).** "Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence." *Psychological Bulletin*, 129(5), 674-697.
4. **Coleman, E., et al. (2012).** "Standards of care for the health of transsexual,

transgender, and gender-nonconforming people, version 7." *International Journal of Transgenderism*, 13(4), 165-232.

1.OBIDOVA, DILNOZA. «THE IMPACT OF THE FORMATION OF HIGH HUMAN EMOTION IN STUDENTS PEDAGOGICAL PSYCHOLOGICAL BASIS». Архив Научных Публикаций JSPI 1, no. 83 (ноябрь 16, 2020). просмотрено май 4, 2021. https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7243.

2.Dilnoza Obidova, & Jumanova Nasiba. (2021). ANALYSIS OF THE ACTIVITIES OF HEALTH CARE INSTITUTIONS: PROSPECTS FOR THE APPLICATION OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE. *JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 7(04), 258–260. Retrieved from <https://repo.journalnx.com/index.php/nx/article/view/3091>

3.Abdurasulov, R. (2020). Сотрудничество консультанта-психолога со специалистами других отраслей. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(54). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/4840

4.Dilnoza, O. (2020). МИЯ ЯРИМШАРЛАРИ АСИММЕТРИЯСИ–ШАХСНИНГ КОГНИТИВ ХУСУСИЯТЛАРИНИ БЕЛГИЛОВЧИ МУҶИМ ОМИЛСИФАТИДА. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, (1).

5.Abdurasulov, R. (2020). Влияние психологической консультации на социальную жизнь. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(53). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/4844

6.OBIDOVA, D. (2020). THE IMPACT OF THE FORMATION OF HIGH HUMAN EMOTION IN STUDENTS PEDAGOGICAL PSYCHOLOGICAL BASIS. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(83). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7243

CHET TILLARINI O'RGANISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING TA'SIRI

Zubaydova Nilufar Nematullayevna

O'qituvchi Samarqand davlat chet tillar instituti

Shoqulova Laziza Tilloyevna

Talaba Samarqand davlat chet tillar instituti

tilloyevnalaziza@gmail.com

Annotatsiya: Bu maqola hozirda xorijiy tillarni o'rganayotgan va o'rganmoqchi bo'lgan yoshlarimiz hayotida sun'iy intellekt texnologiyalarining o'zni qay darajada muhim ahamiyatga ekanligi va sun'iy intellekt resurslarining ijobiy va salbiy tomonlari haqida bayon etadi.

Kalit so'zlar: chet tillar, sun'iy intellekt, o'quvchi, individuallik, feedback, o'yinlar, noaniqlik va ishonchsizlik, Duolingo, Google translate, Google assistant, Tilmoch va boshqalar.

Chet tillarini o'rganish jarayoni hozirda har bir inson uchun muhim ahamiyatga ega. Sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining tez rivojlanishi bu jarayonni yangi darajaga olib chiqmoqda. Ushbu maqolada sun'iy intellektning chet tillarini o'rganishga ta'siri, afzalliklari va kamchiliklariga alohida e'tibor qaratamiz.

Sun'iy intellekt — bu mashinalarning o'z-o'zini o'rganish, qaror qabul qilish va muammolarni hal qilish qobiliyatidir. Ta'lim sohasida sun'iy intellekt texnologiyalari ko'plab yangiliklarni taqdim etadi. Chet tillarini o'rganishda quyidagi bir qator imkoniyat va afzalliklari mavjud:

1. **Individualizatsiya:** Sun'iy intellekt o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga oladi va ta'lim dasturlarini shunga mos ravishda moslashtiradi. Bu o'quvchilarning qiyinchiliklarini aniqlash va o'rganish jarayonini tezlashtirish imkonini beradi.

2. **Interaktiv o'qitish:** Sun'iy intellekt texnologiyalari interaktiv o'qitish usullarini taqdim etadi. O'quvchilar o'yinlar yoki stimulyatsiyalar orqali o'rganish jarayoniga jalb qilinadi, bu esa tilni o'rganishni yanada qiziqarli va samarali qiladi.

3. **Tezkor feedback:** Sun'iy intellekt tizimlari o'quvchilarga tezkor fikr va maslahatlar berish imkonini beradi. Bu o'rganish jarayonida xatolarni tezda tuzatishga yordam beradi va o'quvchilarning ishtirokini oshiradi va boshqa juda ko'p afzalliklari mavjud.

Ammo shu o'rinda sun'iy intellektlarning ta'limdagi salbiy tomonlarini ham sanab o'tishimiz joiz.

1. **Noaniqlik:** Sun'iy intellekt tizimlari har doim to'g'ri natijalar bermasligi mumkin. Bu o'quvchilarda noaniqlik va ishonchsizlikni keltirib chiqarishi mumkin.

2. **O'quvchi-o'qituvchi o'rtasidagi aloqa:** Sun'iy intellekt o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi shaxsiy aloqani to'liq o'rnini bosolmaydi, bu esa ta'lim sifatini pasaytirishi mumkin.

3. **Texnik muammolar:** Sun'iy intellektga asoslangan dasturlar texnik xatolar yoki internet muammolari tufayli ishlamasligi mumkin, bu esa o'rganish jarayonini to'xtatishi yoki qiyinlashtirishi mumkin.

4. **O'rganib qolish:** O'quvchilar sun'iy intellektdan juda ko'p foydalanishga o'rganib qolishlari ya'ni sun'iy intellekt texnologiyalariga tobe bo'lib qolishlari mumkin, bu esa ularning ijodkorlik qobiliyatini va aqliy salohiyatini pasaytirishi mumkin.

Chet tillarini o'rganishda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining ta'siri so'nggi yillarda keskin o'sib bormoqda va bu jarayon global ta'lim tizimiga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Sun'iy intellekt yordamida til o'rgatishning samarali usullari paydo bo'ldi va ular chet tillarini o'rganishni nafaqat qulayroq, balki individual ehtiyojlarga moslashtirilgan jarayonga aylantirdi. Ushbu texnologiyalar til o'rganuvchilarga o'zlashtirishni tezlashtirish, yangi so'z va grammatikani o'rganishni yanada samarali qilish, shuningdek, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining asosiy xususiyatlari Sun'iy intellekt texnologiyalari til o'rganish jarayonida keng ko'lamda foydalanilmoqda. Birinchidan, SI asosidagi ta'lim platformalari va ilovalar foydalanuvchilarning individual ehtiyojlari va darajalarini aniqlay oladi. Buning yordamida har bir o'rganuvchi uchun shaxsiylashtirilgan o'quv rejasi ishlab chiqiladi, bu esa ularning individual o'rganish tezligiga mos keladi. Masalan, Duolingo kabi platformalar foydalanuvchilarning bilim darajasiga qarab savollarni moslashtiradi va ularning o'zlashtirgan bilimlari asosida mashqlarni taqdim etadi. Bu o'quvchilar uchun o'rganish jarayonini soddalashtiradi va ularni qiyinlashtirmaydi.

Ikkinchidan, sun'iy intellekt til o'rganuvchilar uchun maxsus ishlab chiqilgan ovoqli yordamchilar orqali nafaqat o'qish va yozish ko'nikmalarini, balki talaffuz va tinglash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Masalan, Apple Siri yoki Google Assistant kabi ovoqli yordamchilar orqali foydalanuvchilar chet tilida muloqot

qilishni mashq qilishlari mumkin. Ushbu yordamchilar ularning talaffuzlarini to'g'rilaydi, noto'g'ri gaplarni tuzatadi va ularga chet tilini yanada yaxshi tushunishlari uchun yordam beradi. Shuningdek, ovozli yordamchilar bolalarga hamda kattalarga til o'rganishda qulay muloqot muhitini yaratadi, bu esa ularning til o'rganish jarayonini jonli va interfaol qiladi.

Interfaol va shaxsiylashtirilgan o'rganish Sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida chet tillarni o'rganishning yana bir katta afzalligi bu jarayonning interfaol va shaxsiylashtirilgan bo'lishidir. Odatda an'anaviy ta'lim tizimida barcha o'quvchilarga bir xil usulda dars beriladi, lekin sun'iy intellekt o'rganuvchilarni har biri bilan alohida ishlashga imkon beradi. Har bir o'quvchining kuchli va zaif tomonlari aniqlanib, ularga mos ravishda o'quv materiallari taqdim etiladi. Buning natijasida har bir o'rganuvchi o'zining rivojlanish darajasiga qarab, kerakli yordam va resurslarni oladi. Bu jarayon o'rganishni individual ehtiyojlarga moslashtirilgan va samaraliroq qiladi.

Misol uchun, Grammarly kabi sun'iy intellekt asosida ishlovchi yozuvlarni tahlil qilish tizimlari o'rganuvchilarni yozma til ko'nikmalarini yaxshilashda katta yordam beradi. Bu tizimlar nafaqat grammatik xatolarni to'g'irlaydi, balki uslub va mazmuniy xatolarni ham ko'rsatadi. Shu bilan birga, ularning qayerda qanday xatolar qilganligini tushuntirib beradi va shu orqali o'rganuvchilar xatolarini tushunish va ularni qayta qilmaslik uchun ko'nikmalar hosil qilishadi.

Hozirgi vaqtda, til o'rgatishda sun'iy intellekt yordamida tilni avtomatik ravishda tarjima qilish, talaffuzni tahlil qilish va nutqni tushunish tizimlari rivojlanmoqda. Google Translate kabi tarjima dasturlari sun'iy intellekt algoritmlaridan foydalanadi va ularning samaradorligi yildan-yilga oshib bormoqda. Bu texnologiyalar sayohat qilishda, xorijiy tillarda bo'lgan materiallar bilan ishlashda va chet elda o'qishda til to'siqlarini bartaraf etishda juda katta yordam beradi. Avtomatik tarjima dasturlari orqali foydalanuvchilar tilni bilmagan holda ham turli matnlarni tushunish imkoniyatiga ega bo'lib, bu til o'rganishga rag'batlantiradi.

SI texnologiyalarining ta'lim tizimidagi roli Ta'lim tizimida sun'iy intellekt texnologiyalarining keng qo'llanilishi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni ham o'zgartirmoqda. Endilikda o'qituvchilar sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida o'z darslarini yanada samarali va qiziqarli qilishi mumkin. SI texnologiyalari o'qituvchilarni qo'shimcha vazifalardan ozod qilib, ularga talabalarning individual rivojlanishi bilan ko'proq shug'ullanish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, o'quvchilar o'qituvchidan mustaqil ravishda o'rganishlari

mumkin bo'lgan manbalarga ega bo'ladilar. Bu o'z navbatida, an'anaviy o'qitish usullariga yangi imkoniyatlar qo'shadi.

Chet tillarini o'rganishda sun'iy intellekt texnologiyalari katta ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarga ta'lim jarayonini shaxsiylashtirish va uni interfaol qilish imkonini bermoqda. Bu texnologiyalar yordamida o'quvchilar tilni tezroq va samaraliroq o'rganishlari mumkin. Sun'iy intellekt texnologiyalari o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni yangicha shaklda tashkil qilishga yordam beradi va ta'lim jarayonini rivojlantiradi. Shu bilan birga, bu texnologiyalar pedagogika sohasidagi yangi tendensiyalardan biri bo'lib, kelajakda yanada keng ko'lamda qo'llanilishi kutilmoqda.

Hech birimizga sir emaski, sun'iy intellekt texnologiyalarining yetarlicha salbiy tomonlari bo'lishiga qaramay, hozirda chet tillarini o'rganishda sun'iy intellekt asosidagi resurslar keng qo'llanilmoqda:

Mobil ilovalar: Duolingo, Babbel va boshqa mobil ilovalar sun'iy intellekt yordamida foydalanuvchilarning o'rganish jarayonini shaxsiylashtiradi. Ular o'quvchilarga o'zlari uchun mos dasturlarni taklif etadi va turli xil vazifalar bilan ta'minlaydi. Misol uchun, bu ilovalar writing, speaking, listening va readingni oshirish uchun keng imkoniyatlarni taqdim etadi.

Tarjima tizimlari: Google Translate, Tilmoch.uz kabi sun'iy intellektga asoslangan tarjima tizimlari yangi so'zlar va iboralarni tezda tarjima qilishga va o'rganishga yordam beradi. Ushbu tizimlar tilni tushunishga va uni amaliyotda qo'llashga yordam beradi.

Ovozli yordamchilar: Google Assistant va boshqa ovozli yordamchilar o'rganilayotgan tilni eshitish va talaffuzni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ovozli mashg'ulotlar orqali o'quvchilar tilni yanada tez va samarali o'zlashtirishi mumkin.

Chet tillarini o'rganishda sun'iy intellektning ta'siri keng qamrovli va ko'plab afzalliklarni taqdim etadi. U o'rganish jarayonini individualizatsiya qilish, interaktiv qilish va tezkor feedback berish imkoniyatlari bilan boyitadi. Kelajakda sun'iy intellektning rivojlanishi bilan bu jarayon yanada osonlashadi va samarali bo'ladi. Sun'iy intellekt nafaqat ta'lim jarayonini qo'llab-quvvatlaydi, balki o'quvchilarning chet tillarini o'rganishga bo'lgan qiziqishini ham oshira oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Liu, M. (2020). Artificial Intelligence in Language Learning: An Overview. *Journal of Language Teaching and Research*, 11(2), 212-219.

2. Huang, Y., & Zhao, Z. (2021). The Role of Artificial Intelligence in Foreign Language Education: A Review. *International Journal of Educational Technology*, 12(1), 45-58.
3. Jumayeva, M. (2022). Analysis Of The Views Of Scientists Of The Renaissance, Based On A Unique Approach To Pedagogy And Education And Upbringing. *Science and Innovation*, 1(5), 26-29.
4. Bekzodovna, J. M., & Akbarovna, D. G. (2023). Innovative Methods and Tools in Higher Education. *Science and Innovation*, 2(11), 708-715.
5. Jumayeva, M., & Jumatova, B. (2023). Linguopragmatic Features Of Expressions Expressing Feelings In Uzbek And English Literary Texts. *Science and innovation*, 2(C12), 166-169.
6. Sato, M. (2019). Using Mobile Applications to Enhance Language Learning: A Study of Duolingo. *Language Learning & Technology*, 23(3), 23-37.
7. Duolingo. (n.d.). Learn a Language for Free. Forever. Retrieved from <https://www.duolingo.com>.
8. Jumayeva, M. B. (2023). Classifications of Cardinal Numbers and Ordinal Numbers in English And Uzbek. *Ijtimoiy Fanlarda Innovasiya Onlayn Ilmiy Jurnal*, 3(2), 132-134.
9. Mohira, J. (2023). Problematic Situations That Arise in Learning Foreign Languages and Their Solutions. *International Journal of Recently Scientific Researcher's Theory*, 1(2), 414-417.
10. Jumayeva, M. B. (2023). Chet Tillarini O'rganishda Ommaviy Axborot Vositalarining O'rni va Ahamiyati. *Boshqaruv va Etika Qoidalari Onlayn Ilmiy Jurnal*, 3(5), 240-242.
11. Dadaboyev, H., & Xolmanova, Z. T. (2015). Turkiy tillarning qiyosiy-tarixiy grammatikasi. Toshkent: Ilm Ziyo Nashriyot Uyi, 22.
12. Xolmanova, Z. Eski o'zbek tiliga xos ayrim leksemalar semantikasi va lingvokulturologik xususiyatlari. *O'ZBEKIST*, 38.
13. 니고라. (2017). Empowering Women Sports Leaders in Uzbekistan A critical analysis of transforming the role of Women in Sports Management (Doctoral dissertation, 서울대학교 대학원).
14. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16(4), 7-25.

15. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирования цифровой экономики в странах ЕАЭС. In Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития (pp. 10-48).
16. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. *Theoretical & Applied Science*, (4), 307-309.
17. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In *Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives* (pp. 76-82).
18. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gaping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
19. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, (2), 1-5.
20. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
21. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.
22. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
23. Sharifovna, R.S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
24. Jumayev, F. B., & Jumayev, B. N. (2023). Technology of Using of Didactic Games in English Language Lessons. *Boshqaruv va Etika Qoidalari Onlayn Ilmiy Jurnali*, 3(4), 112-115.
25. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.

“The role of school in expanding the worldview of young adults”

Aitbayeva Gulchehra Kuanishbay qizi

Student of Samarkand State Institute of Foreign [Languages](#)

aytbayevagulchehra24@gmail.com

Scientific supervisor: **Zubaydova Nilufar Nematullayevna**

Abstract: Expanding the worldview of young adults is important for their future personal and professional development. The school is the main social institution in shaping the outlook of young people. This article analyzes how school affects the intellectual, moral, cultural and social development of young people. Also, the role of teachers and educational programs, family and school cooperation in the educational process is analyzed in the formation of the intellectual and moral image of young people. The article gives recommendations for increasing the influence of school and its effectiveness in the formation of the worldview of young people.

Keywords: Youth, outlook, school, upbringing, education, teacher, ethics, culture, family, personality.

Main part

The outlook of young people is one of the most important factors in human life. Especially, the worldview of young adults has a great influence on what path they will choose in the future, what kind of person they will become and what place they will occupy in society. The role of the school in this process is of particular importance, because the majority of young people spend most of their time in this institution. The school functions not only as an educational institution, but also as an educational institution. This is an important factor in expanding the worldview of young people.

The first task of the school in shaping the outlook of young people is to influence their intellectual development. Through the curriculum, students are given in-depth knowledge of subjects, which helps them to look at life in a broader way. In the process of mastering science, young people acquire different worldviews and learn to search for the truth based on scientific knowledge. Educational programs should not be limited to imparting knowledge, but they should also develop critical thinking skills of young people. Critical thinking, in turn, expands the worldview of young people, teaches them to actively respond to various social, cultural and scientific issues.

Also, the school plays a big role in forming the moral outlook of students. Moral education helps all students in the school to understand their personal responsibility, to feel their place and importance in society. The role of teachers in this process is incomparable. They form healthy social values in them through their personal example, love and attention shown to students. A good teacher not only increases the interest of young people in learning, but also forms a responsible attitude towards society in them.

Another important task of the school is cultural and social development of young people. In the educational process, students are taught not only scientific knowledge, but also cultural values, traditions and customs. Through this, they understand their national culture more deeply and learn to respect other nationalities and cultures. In this way, the outlook of young people expands and they learn to be open to the world. The role of the school in this process is to educate students not only as individuals with knowledge, but also as people with high spirituality and cultural image.

Cooperation between family and school is also very important here. The educational process is not limited to school. The family is also an integral part of the educational process. Effective cooperation between parents and teachers has a positive effect on the development of young people. Parents need to take into account the interests and needs of their children and give them the right direction. The school participates in this process as a scientific and moral guiding institution. The school is especially important in developing the moral worldview of its students, in understanding their place in society. One of the main goals of the school is to educate students on the basis of national and universal values, to form a civic position in them. In the process of social education of the school, young people realize the need to actively participate in their society. They also learn to correctly assess their place in society, and this affects their personal development and future life choices.

The success of the school in the educational process largely depends on the qualifications and pedagogical approaches of the teachers. A good teacher makes his lessons interesting and informative, arouses students' interest and encourages them to expand their knowledge. At the same time, the use of modern educational technologies helps to make the educational process effective. In schools, it is necessary to take into account the individual abilities of students, to give them the opportunity to develop within their abilities and interests. Through this, young people's outlook will expand and they will confidently step into their future. School

serves as the main foundation in the future life of young people. It not only gives knowledge, but also education. During the school process, students get knowledge in various fields, and through this knowledge, they expand their worldview. Moral, social and cultural values also play an important role in the educational process of the school. Also, the effectiveness of cooperation between family and school is of great importance.

In short, school has a great role in expanding the worldview of young adults. The school affects their intellectual, moral, cultural and social development and educates them to be active and responsible individuals in society. The qualifications of teachers, the quality of educational programs and the effectiveness of cooperation with parents determine the success of the school in this process. Therefore, it is necessary to fully use the opportunities of the school in expanding the worldview of young people and to improve this process in accordance with the requirements of the time.

Conclusion

The influence of school in expanding the worldview of young adults is very important. The school greatly contributes to their intellectual, moral, cultural and social development. The school education system is not limited to enriching young people only with scientific knowledge, but also forms them as useful individuals for society. The influence of the school is strengthened through the individual approach of teachers, proper organization of the educational process and strong cooperation with the family. The expansion of young people's worldview serves as a foundation for their future life choices and personal development. Therefore, it is necessary to ensure that the school plays a leading role in the educational and educational process and to enrich it with modern educational technologies in order to educate the future generation as a comprehensively developed person.

The list of literature:

1. Olimov N. A. "Yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda ta'lim va tarbiyaning o'rni." Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti, 2018. – 320 p.
2. Karimova S. T. "Maktab tizimida axloqiy tarbiya: nazariya va amaliyot." Toshkent: Ilm Ziyo nashriyoti, 2020. – 250 p.
3. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. "Teaching English Language To Primary Level Pupils At School" Ijodkor O'qituvchi 3 (36), 103-105, 2024

4. Xudoyqulov M. R. "O'quvchilarni ijtimoiy tarbiyalashda o'qituvchilarning roli." Samarqand: Ma'rifat nashriyoti, 2019. – 180 p.
5. Tursunova G. K. "Milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiya berish usullari." Toshkent: Yangi asr avlodi nashriyoti, 2021. – 275 p.
6. Yuldoshev A. O. "Yoshlarning intellektual rivojlanishida maktab va oila hamkorligi." Buxoro: Sharq nashriyoti, 2017. – 230 p.
7. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 25-28.
8. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In International Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
9. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. Confrencea, 6(6), 87-89.
10. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. Journal of new century innovations, 14(1), 86-98.
11. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, (2), 1-5.
12. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. Theoretical & Applied Science, (4), 307-309.
13. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives (pp. 76-82).
14. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.
15. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In Инновации В Современном Языковом Образовании (pp. 61-65).
16. Ikrambayevna, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. Miasto Przyszłości, 50, 548-553.
17. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. Tamaddun Nuri Jurnal, 5(56), 380-383.

18. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 205-207).
19. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In Международная конференция академических наук (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
20. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE.16401>.
21. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
22. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
23. Jumayeva, M. (2022). Analysis Of The Views Of Scientists Of The Renaissance, Based On A Unique Approach To Pedagogy And Education And Upbringing. *Science and Innovation*, 1(5), 26-29.
24. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
25. Ikramboyevna, A. D., & Ikramboyevna, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.

«АЛПОМИШ» ЭПОСИНИНГ ГЕНЕЗИСИ

Нурмухамедова Моҳира Ураловна

Ўзбекистон-Финландия Педагогика институти ўқитувчиси

mohiranurmuhammedova63@gmail.com Тел:97-922-79-28

Аннотация: Алпомиш ўзбек адабиётининг энг машхур дostonларидан бири бўлиб, оғзаки халқ анъаналарида чуқур илдиз отган. Ушбу дostonнинг генезисини бир неча нуқтаи назардан кўриш мумкин: "Алпомиш" дostonи ўзбек халқининг ўзига хослиги ва маданиятини шакллантираётган даврда вужудга келган. Унда Марказий Осиёда мавжуд бўлган тарихий воқеалар, урф-одатлар ва анъаналар акс эттирилган. "Алпомиш" авлоддан-авлодга оғзаки равишда ўтиб келган, бу унинг ўзгарувчанлиги ва турли маданий шароитларга мослашишига ҳисса қўшган. Оғзаки ижрочилар (бахши) ушбу дostonни сақлаш ва тарқатишда муҳим рол ўйнаган.

Аннотация: "Алпомиш" - один из самых известных эпосов узбекской литературы, глубоко уходящий корнями в устные народные традиции. Генезис этого эпоса можно рассматривать с нескольких точек зрения: эпос "Алпомиш" возник в то время, когда узбекский народ формировал свою идентичность и культуру. В нем отражены исторические события, обычаи и традиции, существовавшие в Центральной Азии. "Алпомиш" передавался в устной форме из поколения в поколение, что способствовало его вариативности и адаптации к различным культурным условиям. Устные исполнители (бахши) сыграли важную роль в сохранении и распространении этого эпоса.

Abstract: "Alpomish" is one of the most famous epics of Uzbek literature, deeply rooted in oral folk traditions. The genesis of this epic can be viewed from several points of view: the epic "Alpomish" arose at a time when the Uzbek people were forming their identity and culture. It reflects historical events, customs and traditions that existed in Central Asia. Alpomish was passed down orally from generation to generation, which contributed to its variability and adaptation to different cultural conditions. Oral performers (bakhshi) played an important role in the preservation and dissemination of this epic.

Калит сузлар: Алпомиш, Барчин, Алп тоғи, генезис, дoston, эпос, бахши, халқ оғзаки ижоди, қахрамон, афсонаси, ватан олдидаги бурч.

Ключевые слова: Алпомиш, Барчин, альпийская гора, Генезис, эпос, эпопея, бахши, устное народное творчество, герой, легенда, долг перед Отечеством.

Keywords: Alpomish, Barchin, Alpine slide, Genesis, epic, epic, Bakhshi, oral folk art, hero, legend, duty to the Fatherland.

Достонда қаҳрамон Алпомишнинг жасоратлари, унинг душманлар билан кураши, севги ва садоқат ҳақида ҳикоя қилинади. Ушбу мавзулар универсалдир ва шараф, жасорат ва садоқат каби инсоний қадриятларни акс эттиради. Достон тил, метафора ва образларга бойлиги билан ажралиб туради, бу уни нафақат ўзбек адабиёти, балки қиёсий адабиётшунослик учун ҳам муҳим ўрганиш объектига айлантиради.

Алпомиш ўзбек маданияти ва ўзига хослиги тимсолига айланди, рассомлар, ёзувчилар ва муסיқачиларни янги асарлар яратишга илҳомлантирди.

"Алпомиш" достони генезисини ушбу ноёб достонни шакллантирган тарихий, маданий ва адабий омилларнинг ўзаро таъсири натижаси деб ҳисоблаш мумкин.

Алпомиш-туркийзабон халқлар орасида халқ қаҳрамонлик эпоси. Бу 14-17-асрларда, Ўрта Осиё халқлари Жунгар ҳукмдорларига қарши қаттиқ кураш олиб борган пайтда шаклланган қаҳрамон Алпомиш ва унинг жасоратлари ҳақидаги эпик достондир. Алпомиш афсонасининг энг кенг версияси ўзбек ҳикоячиси Фозил Юлдош ўғлидан ёзилган.

Композицион жиҳатдан Достон 2 қисмга бўлинган:

- 1) Алпомишнинг келин учун саёҳати, рақиб куёвлар билан рақобати, қаҳрамонларнинг никоҳи;
- 2) Алпомишнинг Қалмоқ ҳукмдори Тайчахонга қарши юриши, унинг етти йиллик қамоқда қолиши ва қаҳрамоннинг ватанига ғалаба билан қайтиши.

Достоннинг асосий ғояси халқнинг мустақиллик учун кураши, юксак инсоний қадриятлар, адолатли ва тинч ҳаёт ўрнатиш. 1939 йилда Алпомишнинг биринчи қисми Тошкентда русча таржимада нашр этилди. Шоир Хамид Олимжон томонидан таҳрир қилинди ва муҳим қисқартмалар билан нашр этилди. Достон сюжети қадимги туркий ва мўғул халқлари мифологиясига яқин.

"Алпомиш" қаҳрамонлик эпоси ўзбек халқининг сеvimли ва кенг тарқалган эпик асарларидан биридир. "Алпомиш" достони дунё халқлари ижодиётининг энг бой хазинасида "Йўлбарс терисидаги «Рицар», "Манас",

"Калевала" ва бошқа машҳур эпик асарлар каби ажойиб ва шарафли ўринни эгаллайди .

Халқ оғзаки ижодидаги асар ёки сўз бойлигимиздаги сўзнинг қадимийлигини аниқлаш учун унинг ёндош халқлар асарларида ёки шу халқ тилида мавжудлигини ўрганиш фойдалидир. Шу муносабат билан "Алпомиш" достонининг мазмуни билан боғлиқ асосий воқеалар Олтой, Словян, Бошқирд, Қозоқ, Қорақалпоқ ва бошқа туркий халқлар орасида эртак, ривоят, достон шаклида мавжуд бўлиб, бу асар ниҳоятда қадим замонларда яратилганлигини исботлайди.

1999 йилда достоннинг минг йиллик тўйи катта тантаналар билан нишонланиб, ўзбек халқи ўз аجدодлари хотирасини, қадриятларнинг қадрини эслай бошлаганини исботлади .

Тарихда қабила, уруғ ва элат алоҳида халқ сифатида шаклланганлиги сабабли, бу жараён ўзининг бадиий ифодасини, биринчи навбатда, қаҳрамонлик эпоси ҳисобланган махсус йирик, эпик асарда топади. Профессор Б. Сарлаков ўзбек эпосини мустақил халқ сифатида бирлаштиришнинг муҳим вазифасини таърифлар экан, Б. Сарлаков шундай дейди: дастлаб қабила, сўнгра элат достони сифатида вужудга келган Алпомиш достони кейинчалик ўзбек халқининг қаҳрамонлик эпоси сифатида тан олинди.

"Дарҳақиқат, Достон мазмунида Амударё четида яшаган аҳоли тарихига бағишланган жуда кўп ёдгорлик плиталари мавжуд. Белгиларнинг ўзаро муносабати: ота – ўғил; ота – қиз; она – ўғил; она – қиз; ака; эр – хотин; ер бошқарувчиси – эл; оилавий бурч - бола олдидаги бурч – эл олдидаги бурч – Ватан олдидаги бурч ва бошқа йўналишларда моҳият аниқ ифодаланган. Натижада, Достон шунчаки тингловчининг вақтини ўтказиш учун яратилган Эрмак эмас, балки миллий қаҳрамонлик эпосига юкланган вазифани бажариш дурдонаси эканлиги аён бўлади. Аввало, достондаги афсонавий дунёқараш элементларини аниқлашга ҳаракат қилайлик .

Ҳақимбек, қалдирғоч, Барчин туғилишида илоҳий ҳомийлик белгиларини эслайлик. Ёй, ўқлар, орзулар, кўриқчилар каби жонсиз нарсалар - объектлар, отлар, туялар, ғозлар каби ҳайвонларнинг ҳомийлик белгилари - тотемизм тушунчалари эканлиги "Алпомиш" жуда қадимий асар эканлигини тасдиқлайди. Ҳақимбек Алпомиш исмини бобоси Алпинбидан қолган ёй ёрдамида олди. Тарихчиларнинг фикрига кўра, жуда қадим замонларда исм бериш одати йўқлиги маълум бўлди . Агар унинг исми вақтинчалик деб ҳисобланса, у қандайдир қаҳрамонлик кўрсатмагунча. Ва унинг ҳақиқий исми

йигит қахрамонлик кўрсатиб, умумбашарий ҳайратга сабаб бўлганида олинган.

Ҳакимбек "Алпомиш" номини атиги етти ёшида олди, чунки у Асқар тоғининг чўққиларини ўз ўқи атрофида уча олди. Алпомиш номи икки қисмдан иборат" Алп "гигант" помиш " Баҳодир, Паҳлавон деган маънони англатади. Қўшилганда, бу икки қисм улкан паҳлавонни белгилаш учун ишлатилган. Номлари маълум маънога эга бўлган Достон қахрамонларининг аксарияти. Алпинби гигант + қабиланинг этакчиси; Добонби-пасс + қабилараҳбари; Бойбури - катта бўри (баъзи манбаларга кўра, оқ бўри); Боисари – катта тепа ёки оқ бўри; Кунтугмиш – кун (қуёш) туғилади; Ҳакимбек – доно, билимдон, ақлли – қалдирғоч-инсон ва Худо ўртасидаги алоқа қуши; Барчиной-билан боғланади, ёввойи ўрдак каби маънолар .

"Алпомиш" достони нафақат ижро этилиши, балки мазмуни, ғалати тасодифий воқеалар тасвири, қахрамонларнинг саргузаштлари, ҳаётий муаммоларни юклаш жиҳатидан ҳам қийин. Масалан, фан тарихида аёлнинг бир оилада бир нечта ака - ука билан турмуш қуриши-полиандрия ҳақида маълумотлар мавжуд. Фозилнинг ҳамроҳи ўғли бундай оилавий тизим ҳақида маълумотга эга ёки йўқлигини билмаймиз. Аммо ўқитувчидан ўрганилган матнга садоқат, ўқитувчининг фикрини такрорламаслик, ота Фозил ҳақидаги достонда ўқитувчининг сўзларини бузмаслик одати, Алп биродарлар номидан бир неча бор ҳамма нарсани кўрсатади: "... ёки биздан бирини белгиланг ёки баримизни белгиланг. "Минг йиллар олдин инсоният тарихида содир бўлган оиладаги кўпхотинлилик тушунчаси" Алпомиш" да қандай сақланиб қолган? Бундан ҳам қизиқроқ нарса, на Боярлар, на Барчинлар Алп тоғларининг ака-укаларининг сўзларига асабий муносабатда бўлиб, бу баёнотни оддий уй ҳаётининг ҳолати деб билишади. Ҳозирги ижтимоий ҳаёт нуқтаи назаридан батафсил тушуниш ва талқин қилиш жуда қийин, чунки достонда жуда кўп сюжет рамкалари мавжуд. Олимлар уларга энг юқори даражада илмий тушунтириш беришга ҳаракат қилмоқдалар.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Каримов И.А. “Алпомиш” достонининг 1000 йиллигига бағишланган тантанали маросимда сўзланган нутқ. Халқ сўзи, 1999-йил, 9-ноябр.
2. Юлдаш оглы, Фазил: Алпамыш [[Текст]:]: Узб. нар. творчество: По варианту Фазила Юлдаша / Пер. с узб. Лев Пеньковский; Ред. и примеч. В. Жирмунского Ташкент: Изд-во лит. и искусства им. Г. Гуляма, 1974 - 9-10 с.
3. SEMPO, Y. E., & KITABI, B. (2017). Uluslararası Türk Dünyası. 7. Michael McCarthy and Felicity O'Dell." English Idioms in Use"—Cambridge university press.—L.
4. Xolmanova, Z. Eski o ‘zbek tiliga xos ayrim leksemalar semantikasi va lingvokulturologik xususiyatlari. O ‘ZBEKIST, 38.
5. Alpomish (O‘zbek xalq qahramonlik dostoni).- Toshkent: Sharq, 2010
6. Имомов К., Мирзаев Т., Саримсоқов Б. ва бошқалар. Ўзбек халқ оғзаки поэтик ижоди. – Тошкент: Ўқитувчи, 1990, 252-бет.
7. Алпамыш. Узбекский народный эпос. -М: Детгиз, 1958.
8. Юнусов. Ғ. Билим ўчоғи, 1923-йил, 2-3-сон. 39-59-бетлар; А.Алавий.
9. Ўзбек Халқ Оғзаки Ижоди <https://E-Adabiyot.Uz/Maqola>

BUYUK IPAK YO'LI TARIXI VA MADANIY ALMASHUVLAR

Nurmuhamedova Maftuna Ulug'bek qizi
O'zbekiston-Finlyandiya Pedagogika Instituti
nurmuhamedovamaftuna@gmail.com <tel:97-285-09-11>

Annotasiya: Buyuk Ipak yo'li, qadimdagi savdo yo'llari to'plami bo'lib, Osiyo va Evropa o'rtasidagi madaniy, iqtisodiy va siyosiy almashuvlarni ta'minlagan. Uning tarixi va madaniy ahamiyati juda katta, chunki u nafaqat tovarlar, balki g'oyalar, an'analar va madaniy elementlarni ham olib kelgan. Buyuk Ipak yo'li tarixiy ahamiyatga ega bo'lib, u nafaqat savdo yo'li, balki madaniy almashuvlarning markazi bo'lgan. Uning ta'siri hozirgi kunda ham seziladi, chunki u globalizasiya jarayonida muhim rol o'ynaydi.

Аннотация: Великий Шелковый путь, представляющий собой совокупность древних торговых путей, обеспечивал культурный, экономический и политический обмен между Азией и Европой. Его история и культурное значение значительны, поскольку по нему проходили не только товары, но и идеи, традиции и культурные элементы. Великий Шелковый путь был исторически важен и являлся не только торговым маршрутом, но и центром культурных обменов. Его влияние ощущается и сегодня, поскольку он играет важную роль в процессе глобализации.

Abstract: The Great Silk Road, which is a set of ancient trade routes, provided cultural, economic and political exchange between Asia and Europe. Its history and cultural significance are significant, since not only goods passed through it, but also ideas, traditions and cultural elements. The Great Silk Road was historically important and was not only a trade route, but also a center of cultural exchanges. Its influence is still felt today, as it plays an important role in the process of globalization.

Калит сўзлар: Buyuk Ipak yo'li, Markaziy Osiyo, savdo va madaniyat, kontsepsiya, yodgorliklar, Marko Polo, amaliy san'at, arxitektura.

Ключевые слова: Великий Шелковый путь, Центральная Азия, торговля и культура, концепция, памятники, Марко Поло, прикладное искусство, архитектура.

Keywords: The Great Silk Road, Central Asia, trade and culture, concept, monuments, Marco Polo, applied art, architecture.

Miloddan oldingi II asrda Buyuk Ipak Yo'li Xitoydan O'rta Osiyoga o'tib, Yevropaga ham tarqaldi. Bu davrda Xitoy imperatori U-Di Chjan Syanni O'rta Osiyo orqali elchi sifatida yuboradi, bu esa savdo yo'llarining rivojlanishiga sabab bo'ladi. Buyuk Ipak Yo'li bir necha tarmoqlarga bo'lingan. Asosiy yo'l Xitoyning Sian shahridan boshlanib, O'rta Osiyo orqali Eron va Mesopotamiya orqali O'rta Yer dengiziga cho'zilgan.

Marko Polo kabi mashhur sayyohlar bu yo'l orqali sayohat qilib, o'z tajribalarini yozdilar. Ularning asarlari Buyuk Ipak Yo'lining ahamiyatini yanada oshirdi.

Buyuk Ipak Yo'li orqali turli madaniyatlar o'zaro ta'sir o'tkazgan. Misol uchun, Xitoydan olib kelilgan ipak va boshqa qimmat narxlar Sharqiy O'rta Yer dengiziga tarqaldi. Bu yo'l san'at, ilm-fan va texnologiya almashuviga ham zamin yaratdi. O'rta Osiyolarida ilmiy markazlar paydo bo'ldi, bu esa madaniyatning rivojlanishi shaharga olib keldi. Buyuk Ipak yo'li bo'ylab nafaqat savdo karvonlari, balki xalqlarning madaniy yutuqlari, ma'naviy qadriyatlar va diniy g'oyalari ham tarqaldi. Masalan, buddizm Kushon shohligining dinlaridan biri sifatida Xitoyga tarqaldi. Savdogar karvonlari bilan birga buddist rohiblar Hindistondan Markaziy Osiyo va Xitoyga borib, yangi dinni tarqatishdi. Buddaviy yodgorliklar Buyuk Ipak yo'li trassasidagi bir qator shaharlarda topilgan.

Milodiy birinchi asrlarda manixeizm (III asrda Eronda paydo bo'lgan va umuman zardushtiylik va nasroniylikning sintezini ifodalagan) va nasroniylik yaqin Sharqdan Markaziy Osiyoga va undan keyin Xitoyga tarqaldi. Xristianlikning tarqalishining birinchi to'lqini faoliyati bilan bog'liq nestorianlar. XIII asrda ipak yo'li bo'ylab katolik missiyalari faoliyati bilan bog'liq xristian ta'limotining yangi to'lqini o'tdi.

VII asrda Arab xalifaligining qattiq jangchilari Islom ta'limotini olib kelishgan. Agar dastlab u Arab xalifaligi qo'shinlarining kuchi bilan ekilgan bo'lsa, unda uning Ipak yo'li bo'ylab tarqalishi asosan tinch yo'l bilan o'tdi.

Ipak yo'li bo'ylab nafaqat tovarlarning o'zi, balki ularni ishlab chiqarish to'g'risidagi ma'lumotlar, ya'ni texnologiyalar ham tarqaldi. Xususan, ipak, rangli shisha, qog'oz, tipografiya, porox va to'plarni tayyorlash usullari. Uzoq vaqt davomida Xitoyning monopoliyasi bo'lgan pillachilik va ipak to'qish V-VI asrlarda avval Xotanga, so'ngra Markaziy Osiyo, Eron va Vizantiyaga o'tdi. Va aksincha, o'rta er dengizi mamlakatlaridan kelgan shisha ishlab chiqarish texnikasi Eron va O'rta Osiyoga kirib bordi va miloddan avvalgi V asrda Xitoyda o'zlashtirildi.

Xitoy ta'siri ostida Markaziy Osiyoda ipakchilik va qog'oz ishlab chiqarish rivojlana boshladi. Uning O'rta qirollikdan tashqarida ishlab chiqarilishi birinchi marta VIII asrda tashkil etilgan. U erdan u g'arbga tarqaldi va avvalgi yozuv materiallarini – pergament va papirusni almashtirdi. Ushbu yo'llar bo'ylab xalqaro aloqa arxitektura va shaharsozlikka katta ta'sir ko'rsatdi.

Markaziy Osiyoning bitta misoli kifoya qiladi: Samarqanddagi ajoyib Temur inshootlari, Shahrizabsdagi AK-Saray saroyi, Guramir Temuriylar qabri, Yassa shahridagi (Turkiston) Xo'ja Ahmad Yassaviy masjidi. Bu erda ko'plab mamlakatlarning me'moriy uslublari, shakllari, qurilish texnikasi birlashtirilgan. Bularning barchasini nafaqat o'rta Osiyo me'morlari, balki Eron, Ozarbayjon, Armaniston, Gruziya, Iroq, Suriya, kichik Osiyo, Hindiston ustalari ham yaratgan. Karvon yo'llari asrlar davomida olimlar, tadqiqotchilar tomonidan sayohat qilingan, ularning eng mashhuri venetsiyalik savdogar Marko Polo. Tovarlar, amaliy san'at, arxitektura, devor rasmlarida madaniy namunalar tarqalishi bilan bir qatorda Sharq va G'arb mamlakatlariga musiqa va raqs san'ati, ajoyib tomoshalar tarqaldi.

Ma'lumki, Xitoyda eng mashhur musiqa Sharqiy Turkiston va O'rta Osiyo edi. Kuchi, Qashgar, Buxoro va Samarqand, Hindistonning musiqiy an'analari rasmiy homiylik ostida Xitoy musiqiy an'analari bilan birlashdi.

Eron, so'g'diy va turkiy aktyorlar Xitoyning xoreografik madaniyatiga katta hissa qo'shdilar. Masalan, Sharqdan kelgan rassomlar Konstantinopolda tez-tez sayohat qilishgan.

Ipak yo'lidagi yodgorliklarni qazish paytida turli joylarda madaniyatning rivojlanishi va o'zaro boyishining ko'plab moddiy tasdig'i topildi: tang davridagi terakotalar to'plami, unda raqqoslar va raqqoslar, niqobli aktyorlar, tuya tepaliklariga o'rnatilgan musiqa ansambllari tasvirlangan. Ushbu san'atkorlarning ko'pchiligining yuzlari Markaziy Osiyo xalqlari vakillariga tegishli. Panjikent, Varaxshi, Toprak-kala va Sharqiy Turkiston shaharlaridagi parad zallarida saqlanib qolgan cho'l rasmlarida musiqachilar, aktyorlar tasvirlangan.

Buyuk ipak yo'li bo'ylab ko'plab karvonsaroylar, shaharlar barpo etildi. Bu yo'ldan borayotgan savdogarlar ko'pincha yo'lning oxirigacha bormas edilar. O'rta Osiyo viloyatlari bu yo'lning o'rtasida joylashganligi sababli savdogarlar Xorazm, Samarqand, Termiz va boshqa hududlarda o'z mollarini sotib, mahalliy mahsulotlarni xarid qilar edilar. O'rta asrlar O'rta Osiyo bozorlarida chetdan keltirilgan ko'plab mahsulotlar mavjud ediki, hozirgi kunda ipak yo'li ustidagi ko'hna shaharlar va manzilgohlardagi arxeologik qazishmalar natijasida topilayotgan topilmalar fikrimizning dalilidir.

YUNESKO tomonidan "Buyuk ipak yo'li-muloqot yo'li" dasturining ishlab chiqilishi Evrosiyodagi 30 dan ortiq etakchi davlatlarning 2000 yilga qadar ilmiy-madaniy faoliyati uchun yo'nalish bo'ldi. Respublikamiz hududlarida ham ilmiy ekspeditsiyalar tashkil etildi. Buning natijasida ko'pgina tarixiy-madaniy obidalar o'rganildi, qadimgi yo'llar va yo'nalishlar aniqlandi, milliy va ma'naviy boyligimiz hamda an'analarimiz o'rganildi. Juda ko'pchilik tadqiqotchilar ishtirok etayotgan "Buyuk ipak yo'li-muloqot yo'li" dasturining asosiy vazifasi Sharq va o'arb xalqlari o'rtasida iqtisodiy va madaniy aloqalar o'rnatgan hamda rivojlantirgan bu yo'lni xalqlarning birodarlik, o'zaro hamkorlik va samimiy muloqot yo'lga aylantirishdan iboratdir.

Markaziy Osiyo xalqlarining tarixi juda uzoq o'tmishga borib taqaladi. Ammo o'lkada ilm-fanning rivojlanishi eramizdan avvalgi VI-V asrlarda shakllangan zardushtiylik ta'limoti bilan bog'lanadi. O'sha davrda keng tarqalgan zardushtiylik faqat sof dingina bo'lib qolmasdan, o'z davri madaniyati va ma'rifatining eng muhim yo'nalishini belgilovchi ta'limot ham edi. Bu ta'limot o'sha davrdagi xalqlarning madaniyati, ma'naviyati, urf-odati, axloqi kabi masalalarni o'zida aks ettirgan va ularga ta'sir ko'rsatgan.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. "The Silk Roads: A New History of the World" - Питер Франкопан
2. "Silk Road: A New History" - Дэвид К. Ким
3. "The Great Game: The Struggle for Empire in Central Asia" - Питер Хопкирк
4. "The Silk Road: A Very Short Introduction" - Джонатан Смит
5. "Trade and Cultural Exchange in the Early Modern World" - Норман Лонг
6. Кенжаев Р., Бутаев Ф. Ўзбекистон – Буюк Ипак йўлининг юраги / Халқ сўзи online? 2014 йил 7 июнь.
7. Буюк Ипак йўли дурдонаси – қадим Балх хазиналари - ВВС, https://www.bbc.com/uzbek/world/2013/10/131020_cy_balkh_fooc
8. Jumayeva, M. (2022). Analysis Of The Views Of Scientists Of The Renaissance, Based On A Unique Approach To Pedagogy And Education And Upbringing. Science and Innovation, 1(5), 26-29.
9. Bekzodovna, J. M., & Akbarovna, D. G. (2023). Innovative Methods and Tools in Higher Education. Science and Innovation, 2(11), 708-715.
10. Буюк Ипак йўлининг пайдо бўлиши ва ривожланиши. e-tarix.uz. <http://etarix.uz/vatan-tarixi/51-2010-03-06-11-59-45.html>

The role of artificial intelligence in education

Kazakova Ruxshona

Student of the Samarkand State Institute of Foreign Languages

Zubayda Nilufar Negmatullayevna

Teacher of the Samarkand state institute of Foreign Languages

Abstract: In this article, the concept of artificial intelligence, which occupies an important place in our daily lives, is developing to the extent that it can solve our existing problems, is widely used in all areas of the information society, especially in the field of education, this article gives information about their importance in learning and teaching.

Key words: artificial intelligence, field, activity, robots, history, financial field, transport field, learning and teaching , informations, tutoring, personalized, Artificial intelligence's benefits and disadvantages.

Nowadays, artificial intelligence is developing all over the world, and the main advantage of this is that it can find solutions to some problems in our life like the human mind, and it is gaining an important role not only in daily life, but also in the field of education. At this moment, we have a question: what is artificial intelligence? what role does it play in our education system?

The concept of artificial intelligence has many meanings. In its most common meaning, artificial intelligence is the science or field of creating machines that can imitate human mental activity. When we say artificial intelligence, we cannot know only computers or devices, but internet search engines: Google search, recommendation systems: you tube, Netflix, language understanding systems: google assistant, Alexa, and self self-driving cars: Waymo, and robots are examples. When we say robots, we mean assistants that can talk like humans, do things that humans do, but that's a broader concept. As far as the history of artificial intelligence is concerned, 1990 was a great year when a computer called Deep Blue became the first computer to beat chess master and all-time champion Garry Kasparov. Artificial intelligence is so advanced that residents of the Chinese city of Incheon no longer need bank cards, because the function of the card is performed by artificial intelligence by recognizing the facial features of a person. Also, artificial intelligence consists of algorithms and programs. In short, artificial intelligence is technology that can think like a human. Although the term artificial intelligence was introduced to science in 1956 by John McCarthy, the first research on it was carried

out by Alan Turing. Also, artificial intelligence is being used in any sphere of society. An example of this is the financial field. In the financial field. It is used to identify financial risk, manage bank credit situations, and detect financial fraud. And in the field of transport, we can analyze the traffic videos, which means that the camera will work on it and prevent the possible danger. And one of the most necessary fields is the medical field, because in this field, robots have been produced, they are quick assistants that do some things that doctors do, for example, to get information about the condition of patients, to deliver them the necessary pills. In a general sense, artificial intelligence refers to all the technologies that we need to get information, to find solutions to some of our problems, to perform some of the activities that we need. And now information is given about the role of artificial intelligence in learning and teaching, one of the important areas in our life.

Although AI is still in its infancy in the field of education, it can later serve as a platform for students and learners to meet their educational needs. Education by being able to analyze large amounts of data, provide students and learners with the information they need quickly, offer effective educational programs to teachers, and help with self-study, can occupy an important place in the field. Benefits of AI for learning include:

1. **Personalized Curriculum:** AI offers education and training programs personalized to the interests, age, and outlook of preschoolers to students based on their needs. It increases their interest in learning.

2. **Self-study and developed tutoring:** Currently there are educational programs based on tutoring. It's true that if they can't give students as much advice as their tutors, they'll get to that point in the near future. For example, AI can give students who want to self-study without a tutor several directions to find the necessary resources, information, which means that they can create self-study program plans. Because some families may not have enough money to go to a tutor, that's why AL is useful and economical.

3. **Access to information at any time:** Another benefit of AL for readers and students is that they can get their information quickly whenever they want. An example of this is CHATGPT produced in 2022. They get the information they need quickly through CHATGPT and similar platforms, which is the best helper not only during class but also in extracurricular activities.

Artificial intelligence has its place not only in learning, but also in teaching:

1. **Assessment Process:** When asked, any teacher will say that the most time-consuming issue is assessment, as they may not have time to assess all students

throughout the lesson. And AL has the ability to facilitate and speed up this process for them.

2. Offer Effective Lessons: Every teacher has their own way of teaching and they use that method while teaching, but that way can be boring for some students. At this point, they lose interest in learning, and AL can offer teachers effective and interactive lessons. It can also help teachers improve their teaching methods and increase students' interest in learning.

3. AL in the exam: at the time of taking the exam from the students, it is possible to observe and determine with the help of electronic cameras that they are taking the exam correctly and without using any information, that is, relying on their own knowledge.

Along with the benefits of artificial intelligence in the field of education, it is also necessary to mention the disadvantages. When talking about the harmful aspects of AL, it is necessary to pay attention to the opinions of the founders of famous companies and websites. In particular, Mark Sucerberg, the founder of Facebook, says that "The development of technologies will show its positive aspects in the next 10 years." But the founder of SpaceX, Elon Musk, and the founder of Microsoft, Bill Gates, said that "The ability of robots to perform all tasks will have a negative impact on work and may cause several risks for us."

AI actually has its benefits as well as its drawbacks.. This can also be seen in the field of Education. Negative Effects of AL in Teaching: AL has always supported technology while rejecting traditional teaching. This can reduce the role of teachers in the field of education. Because, in modern society, students rely not on the knowledge of their teachers, but on technologies and artificial assistants. Disadvantages of AL in Learning: Of course, every student or learner needs to use AL in some difficult situations or when information and feedback are lacking. But you don't need to rely on it constantly. Nowadays, especially in writing skills, students rely on the help of platforms like CHATGPT and Google research rather than their own knowledge. This leads to a decrease in the level of literacy among them.

In conclusion, the role of Artificial Intelligence in education has both positive and negative aspects. It should be used only when it is necessary, or when it can benefit a person. In any other situation, his own intelligence should be in the first place for him. As mobile as artificial intelligence is, the human mind and thinking is even more powerful. Because this intellect is created by man based on his mental literacy.

References:

1. Legal regulation of artificial intelligence: a course of lectures. Translated from Russian by Z.O. Kuvandikov, responsible editor A.R. Akhatov - Samarkand: Samarkand State University, 2022. -179 pages.
2. H S Gafforov, N N Zubaydova Gender and its effect on language acquisition Academic research in educational sciences 2 (5), 217-220, 2021
3. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. "Teaching English Language To Primary Level Pupils At School" Ijodkor O'qituvchi 3 (36), 103-105, 2024
4. И Бойназаров "Дастурлаш асослари бўйича мультимедиали ўргатувчи тизимни ўқув жараёнига жорий этиш" Экономика и инновационные технологии, 86-90, 2012.
5. Б. И Махмудович. "Ўқув жараёнини бошқаришнинг Web – технологияларга асосланган интеллектуал тизимини яратиш" ТАТУ хабарлари журнали, 108-111, 2009.
6. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирование цифровой экономики в странах ЕАЭС. In Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития (pp. 10-48).
7. Ikrambayevna, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. Miasto Przyszłości, 50, 548-553.
8. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. Tamaddun Nuri Jurnal, 5(56), 380-383.
9. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 205-207).
10. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In Международная конференция академических наук (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
11. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. π-Economy, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE.16401>.
12. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.

13. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
14. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yehti. Молодые ученые, 1(22), 41-43.
15. Ikramboyevna, A. D., & Ikramboyevna, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.
16. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. Theoretical & Applied Science, (4), 307-309.
17. Jumayeva, M. B. (2023). Chet Tillarini O'rganishda Ommaviy Axborot Vositalarining O'rni va Ahamiyati. Boshqaruv va Etika Qoidalari Onlayn Ilmiy Jurnal, 3(5), 240-242.
18. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives (pp. 76-82).
19. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gaping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.
20. Bekzodovna, J. M., & Akbarovna, D. G. (2023). Innovative Methods and Tools in Higher Education. Science and Innovation, 2(11), 708-715.
21. Jumayeva, M., & Jumatova, B. (2023). Linguopragmatic Features Of Expressions Expressing Feelings In Uzbek And English Literary Texts. Science and innovation, 2(C12), 166-169.
22. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In Инновации В Современном Языковом Образовании (pp. 61-65).
23. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 25-28.
24. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In International Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
25. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. Confrencea, 6(6), 87-89.

26. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16(4), 7-25.
27. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.
28. Jumayeva, M. (2022). Analysis Of The Views Of Scientists Of The Renaissance, Based On A Unique Approach To Pedagogy And Education And Upbringing. *Science and Innovation*, 1(5), 26-29.
29. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, (2), 1-5.

Scientific Basis for Learning English through Movies and Cartoons

Abduxalilova Aziza Abduvahobovna

Samarkand state institute of foreign

Ilmiy rahbar: **Nilufar Zubaydova Nematullayevna**

Annotation: The article examines the role of movies and cartoons as effective tools for learning English. It discusses how these media provide natural language contexts, promote cultural understanding, and make the learning process more engaging. Key psychological and pedagogical aspects are explored, such as passive and active learning, multimodal engagement, and the emotional impact of interesting content on language acquisition. The article concludes with recommendations for integrating movies and cartoons into language learning to enhance students' linguistic and cultural competencies while keeping them motivated.

Keywords: English language learning, Movies and cartoons, Language acquisition, Cultural understanding, Multimodal learning, Passive and active learning, Input-based learning, Motivation in language learning, Real-world language contexts, Educational media

Introduction

Globalization emphasizes the growing importance of English as a language of international communication. In the process of learning a new language, various methods are employed to develop students' linguistic skills. Watching movies and cartoons is one of the most effective ways to learn English. This method not only helps develop linguistic abilities but also fosters familiarity with the culture associated with the language. This article explores the benefits of learning English through movies and cartoons, the psychological and linguistic foundations, and provides insights into their effectiveness.

Learning through Movies and Cartoons Movies and cartoons present natural contexts for language use.

1. Conversations and language structures differ from the artificial dialogues found in textbooks due to their natural flow. By observing language in various social situations within movies, students can develop practical linguistic skills that they can apply in real-life scenarios.

2. Cultural Interaction. Through films and cartoons, students not only learn the language but also become familiar with the culture of English-speaking countries. Understanding cultural contexts is crucial for effective language learning, as they often influence the meaning and usage of language.

3. An Engaging and Motivating Process. Movies and cartoons make the language-learning process more engaging and motivating for students. The interesting plots and characters encourage sustained learning. Additionally, they help develop listening and comprehension skills, making the overall learning experience more enjoyable.

4. Language Awareness and Decision-Making

Regular exposure to movies and cartoons helps develop an intuitive understanding of the language. Students absorb sentence structures, vocabulary, and pronunciation without consciously focusing on them. This aligns with the “input-based learning” approach, where exposure to the language naturally leads to improved understanding and usage.

Psychological and Pedagogical Foundations

1. Passive and Active Learning

Movies and cartoons allow for both passive and active learning. Passive learning helps students acquire pronunciation, intonation, and common phrases by simply listening. This is particularly beneficial for lower-level learners, who may struggle with complex grammatical rules but can still benefit from hearing real-life language usage.

2. Multimodal Learning

Movies and cartoons offer both auditory and visual input, creating a multimodal learning experience. This approach engages multiple senses simultaneously, enhancing language retention and comprehension. Visual cues often complement spoken language, making the learning process more effective.

3. Emotional Engagement with the Language

Watching movies or cartoons that students find interesting triggers emotional engagement, fostering a positive attitude toward the language being studied. Emotional involvement is a crucial factor in language acquisition, as it reduces mental barriers and enhances learning efficiency.

Results and Recommendations

Movies and cartoons serve as powerful tools in the process of learning English. They provide real-world language usage, introduce cultural nuances, and

create a positive learning atmosphere. To make English language learning more effective, the following steps are recommended:

1. Recommend interesting and level-appropriate movies and cartoons to students.
2. Organize analytical discussions based on movies and cartoons during lessons.
3. Assign tasks that reinforce the material studied, such as vocabulary building, dialogue repetition, and role-playing conversations.

Conclusion

Learning English through movies and cartoons is a natural, engaging, and scientifically supported method. This approach allows students to experience the language in real-life contexts, become familiar with the culture, and stay motivated. Therefore, incorporating movies and cartoons into English learning is highly recommended.

References

1. Abduxalilova Aziza Abduvahobovna. "Ingliz tilini o'rganishda filmlar va multfilmlarning ilmiy asosi". Samarkand: Samarkand davlat chet tillar instituti nashriyoti, 2023. 180 bet.
2. Zubaydova Nilufar Nematullayevna. "Til o'rgatishda multimodal yondashuvlar". Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2022. 230 bet.
3. M Orzikulova, G Rustamova "Methods Of Improving Speaking Skills For Kids" Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024
4. Brown H. Douglas. "Language Learning and Teaching Principles". New York: Longman, 2010. 400 bet.
5. Richards Jack C. "Approaches and Methods in Language Teaching". Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 280 bet.
6. Schmitt Norbert. "Vocabulary in Language Teaching". Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 350 bet.
7. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 25-28.
8. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In International Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).

9. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
10. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.
11. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, (2), 1-5.
12. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. *Theoretical & Applied Science*, (4), 307-309.
13. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In *Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives* (pp. 76-82).
14. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
15. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16(4), 7-25.
16. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
17. Ikrambayevna, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. *Miasto Przyszłości*, 50, 548-553.
18. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnal*, 5(56), 380-383.
19. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 205-207).
20. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
21. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE,16401>.

22. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
23. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
24. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. Молодые ученые, 1(22), 41-43.
25. Ikramboyevna, A. D., & Ikramboyevna, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.

The Easiest Way to Learn English Quickly

Jo'raqulov Shohruh Sherali o'g'li

Samarkand state institute of foreign languages

E-mail: joraqulovshohruh73@gmail.com

Phone number: +998990434053

Scientific tutor: Zubaydova Nilufar Ne'matullayevna

Annotation: Learning English quickly and efficiently is a goal for many people worldwide, whether for work, travel, or personal growth. As one of the most widely spoken languages globally, mastering English can open doors to new opportunities. However, learning a new language can sometimes feel overwhelming. Here are some practical tips and strategies to help you learn English faster and more effectively:

Key words: Goals, practice, language apps, Grammar rules, skills, accent, tv shows, language, reading, consistency, listening, hobbies.

The first step to learning English quickly is to define your purpose. Why do you want to learn English? Whether it's for a job, to travel, or to communicate with friends, having a clear goal will keep you motivated. Once you have a purpose, break it down into smaller, achievable tasks, like learning basic vocabulary, mastering everyday phrases, or understanding grammar essentials. The more you expose yourself to English, the faster you'll learn. Surround yourself with the language in as many ways as possible:

- **Watch English movies or TV shows:** Listening to native speakers will help you get used to the sound of the language and improve your comprehension.

- **Listen to English music or podcasts:** This will improve your listening skills and help you learn new vocabulary naturally.

- **Read in English:** Start with simple books, articles, or blogs. As your understanding grows, gradually move on to more challenging material.

One of the best ways to speed up your language learning is through speaking. Find a language partner or join an English-speaking group where you can practice conversational skills. Don't worry about making mistakes; the more you practice, the better you'll get. Apps like HelloTalk or Tandem are great for connecting with native speakers.

To quickly build your vocabulary, use flashcards. There are many apps, such as Anki or Quizlet, that allow you to create and review digital flashcards. These tools

help you memorize new words more effectively by focusing on repetition and review at optimal intervals. While it's important to immerse yourself in the language, understanding basic grammar rules will help you structure your sentences correctly. Focus on key grammar points, such as verb tenses, prepositions, and sentence structure. You don't need to become an expert in grammar, but knowing the basics will help you communicate more clearly.

There are many apps specifically designed to help you learn English efficiently. Apps like Duolingo, Babbel, or Memrise offer engaging and interactive lessons. These apps often gamify the learning process, making it fun to study daily, which is crucial for fast progress. Try to think in English throughout your day. When you see objects around you, try to name them in English. This habit helps your brain start processing in English, rather than translating from your native language. The fastest way to learn any language is through consistent practice. Dedicate a specific amount of time each day to learning English, whether it's 20 minutes or an hour. The key is to practice daily and make it a habit.

Once you're confident in your English listening skills, try watching movies without subtitles. This will help you improve your listening skills. If your skills are strong and you are ready to test your ear, watching movies without subtitles is a good way to know if you need to further develop your listening skills. Sometimes when we're starting to learn a new language, we need to find ways to stay motivated. If you enjoy reading about finance, travel, pets, or food, read about these topics in English. Look for an English newspaper or magazine about your favorite subjects, or visit websites or blogs about these topics. When you're ready, you may even want to join in a conversation about your favorite topics on a discussion board. Though a bit pricey, language-learning software can be a viable way to learn English – especially if you're serious about learning but don't have time to attend a physical classroom. If you're already taking online courses, you can use these programs as a supplement. It never hurts to add other tools and resources to practice, build, and maintain your new skills.

Watching the news. This is a great way to practice listening. News anchors often speak slowly and clearly. Watching news programs is a good way to sharpen your pronunciation. For most English language learners, improving English pronunciation is a top priority. Lastly, watching news programs from a particular English-speaking country is a perfect way to learn more about local events and culture, especially if you plan to travel there. Most English-speaking countries are

known for their television shows. In the US, the UK, or Australia, locals will be happy to tell you about their favorite sitcoms (situation comedies), dramas, or reality shows. Take some time to tune in. TV programs are a great way to hear different accents and test your listening skills.

Work on perfecting your accent. When it comes to mastering any language, pronunciation is key. Remember, there are many different dialects of English. English in New Zealand is not the same as the English spoken in Scotland. English spoken in the US is not the same as the English spoken in Jamaica. Think about where you will use English and what dialect you want to learn. If you always dreamed of studying abroad in Australia, perfect the Australian accent by learning how Australians pronounce things. If you're looking to move to the US, you probably wonder how to learn American English and master the American accent. There are a ton of online resources like YouTube videos, online courses, and even free blog tutorials.

Regardless of your skill level, goals, and where you live, learning English is possible. If you're a beginner, the best way to begin learning English is to take an introductory conversation class. You can practice your speaking skills by learning and reciting nursery rhymes or reading and discussing funny stories in the news. If your English skills are intermediate level, challenge yourself with a more advanced course. Or you can take your grammar to the next level with an advanced English grammar course.

Conclusion

Learning English quickly doesn't have to be difficult if you use the right strategies. By setting clear goals, immersing yourself in the language, practicing regularly, and using the right tools, you can make rapid progress. Remember, consistency and practice are the foundations of success in learning any new skill.

References

1. Brown H. Douglas. "Principles of Language Learning and Teaching" (5th ed.). Pearson Education, 2007. 410 bet.
2. Nation I.S.P. "Learning Vocabulary in Another Language" (2nd ed.). Cambridge University Press,
3. Vocabulary in Another Language (2nd ed.). Cambridge University Press.

4. Thornbury, Scott. How to Teach Vocabulary. Pearson Education, 2002. 208 pages.
5. H S Gafforov, N N Zubaydova. Gender and its effect on language acquisition. *Academic research in educational sciences* 2 (5), 217-220, 2021
6. Ur, Penny. A Course in English Language Teaching (2nd ed.). Cambridge University Press, 2012. 336 pages.
7. Lightbown, Patsy M., and Nina Spada. How Languages are Learned (4th ed.). Oxford University Press, 2013. 296 pages.
8. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. "Teaching English Language To Primary Level Pupils At School" *Ijodkor O'qituvchi* 3 (36), 103-105, 2024.
9. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills. *Rustamova Shokhista Sharifovna. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.
10. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
11. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
12. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.
13. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, (2), 1-5.
14. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирования цифровой экономики в странах ЕАЭС. In *Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития* (pp. 10-48).
15. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. *Theoretical & Applied Science*, (4), 307-309.
16. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In *Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives* (pp. 76-82).
17. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.

18. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
19. Ikrambayevna, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. *Miasto Przyszłości*, 50, 548-553.
20. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnal*, 5(56), 380-383.
21. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 205-207).
22. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
23. Jumayeva, M. (2022). Analysis Of The Views Of Scientists Of The Renaissance, Based On A Unique Approach To Pedagogy And Education And Upbringing. *Science and Innovation*, 1(5), 26-29.
24. Bekzodovna, J. M., & Akbarovna, D. G. (2023). Innovative Methods and Tools in Higher Education. *Science and Innovation*, 2(11), 708-715.
25. Jumayeva, M., & Jumatova, B. (2023). Linguopragmatic Features Of Expressions Expressing Feelings In Uzbek And English Literary Texts. *Science and innovation*, 2(C12), 166-169.
26. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital econ-omy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE.16401>.
27. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
28. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
29. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
30. Ikramboyevna, A. D., & Ikramboyevna, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.

**ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANIB INGLIZ
TILINI O'QITISHNING SAMARALI USULLARI**

**ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ
ЯЗЫКУ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ**

**EFFECTIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH USING
MODERN TECHNOLOGIES**

Norboyeva Madina Bo'riyevna

Ilmiy rahbar: Subhida Jabborova

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish ingliz tili yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy texnologiyalardan foydalanib ingliz tilini o'qitishning samarali usullari ko'rib chiqiladi. Adabiyotlar tahlili asosida turli texnologik vositalar va ularning til o'rganishdagi samaradorligi o'rganiladi. Natijalar zamonaviy texnologiyalarning til o'qitish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishi mumkinligini ko'rsatadi. Xulosa qismida texnologiyalarni til o'qitishga integratsiya qilish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: ingliz tili o'qitish, zamonaviy texnologiyalar, samarali usullar, mobil ilovalar, onlayn platformalar

Аннотация: В данной статье будут рассмотрены эффективные способы обучения английскому языку с использованием современных технологий. На основе анализа литературы исследуются различные технологические средства и их эффективность при изучении языка. Результаты показывают, что современные технологии могут сделать процесс обучения языку более эффективным и увлекательным. В заключительной части даны рекомендации по интеграции технологий в преподавание языка.

Ключевые слова: обучение английскому языку, современные технологии, эффективные методы, мобильные приложения, онлайн-платформы

Abstract: This article will consider effective methods of teaching English using modern technologies. Based on the analysis of literature, various technological

tools and their effectiveness in language learning are studied. The results show that modern technologies can make the language learning process more efficient and interesting. In the summary section, recommendations are given on the integration of technologies into Language Teaching.

Keywords: English language teaching, modern technology, effective methods, mobile applications, online platforms

KIRISH

Zamonaviy dunyoda ingliz tilini bilish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Globallashuv va xalqaro aloqalarning kengayishi tufayli ingliz tili xalqaro muloqot tili sifatida o'z o'rnini mustahkamlamoqda. Shu bois, ingliz tilini samarali o'qitish usullarini takomillashtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi ta'lim sohasiga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) til o'rganish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilish imkonini bermoqda [1]. Ushbu maqolada zamonaviy texnologiyalardan foydalanib ingliz tilini o'qitishning samarali usullari ko'rib chiqiladi va tahlil qilinadi.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqot adabiyotlar tahlili va mavjud ma'lumotlarni sintez qilish asosida olib borildi. Ingliz tili o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish bo'yicha so'nggi 10 yil ichida chop etilgan ilmiy maqolalar, kitoblar va internet manbalari o'rganib chiqildi.

Adabiyotlar tahlili natijasida ingliz tili o'qitishda qo'llaniladigan asosiy zamonaviy texnologiyalar quyidagicha guruhlandi:

1. Mobil ilovalar
2. Onlayn platformalar va veb-saytlar
3. Ijtimoiy tarmoqlar
4. Videolar va podkastlar
5. Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari

Mobil ilovalar. Mobil ilovalar til o'rganishda tobora ommalashib bormoqda. Duolingo, Babbel, Memrise kabi ilovalar foydalanuvchilarga istalgan vaqtda va joyda til o'rganish imkonini beradi [2]. Bu ilovalar o'yin elementlarini qo'llash orqali til o'rganish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Onlayn platformalar va veb-saytlar. Coursera, edX, FutureLearn kabi MOOC (Massive Open Online Courses) platformalari ingliz tilini o'rganish uchun keng imkoniyatlar taqdim etadi [3]. Bu platformalar orqali dunyo miqyosidagi

nufuzli universitetlarning ingliz tili kurslarini o'tash mumkin. Bundan tashqari, BBC Learning English, British Council kabi veb-saytlar ham til o'rganuvchilar uchun boy resurslar taqdim etadi.

Ijtimoiy tarmoqlar. Facebook, Twitter, Instagram kabi ijtimoiy tarmoqlar til o'rganish uchun noan'anaviy, ammo samarali platforma bo'lib xizmat qilishi mumkin [4]. Ular orqali ona tili ingliz tili bo'lgan kishilar bilan muloqot qilish, turli guruh va sahifalarga a'zo bo'lib, ingliz tilidagi matnlarni o'qish va muhokama qilish imkoniyati mavjud.

Videolar va podkastlar. YouTube, TED Talks kabi platformalardagi videolar va turli podkastlar tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish uchun ajoyib vosita hisoblanadi [5]. Ular orqali til o'rganuvchilar turli mavzulardagi autentik ingliz tili materiallarini tinglash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari. Virtual reallik (VR) va kengaytirilgan reallik (AR) texnologiyalari til o'rganish jarayoniga yangi o'lcham qo'shmoqda [6]. Bu texnologiyalar yordamida til o'rganuvchilar virtual muhitda "sayohat" qilishlari va til ko'nikmalarini amalda qo'llashlari mumkin.

NATIJARLAR

Adabiyotlar tahlili natijasida quyidagi asosiy xulosalar chiqarildi:

1. Zamonaviy texnologiyalar til o'rganish jarayonini yanada moslashuvchan va individual ehtiyojlarga yo'naltirilgan qiladi [7]. Masalan, mobil ilovalar foydalanuvchining o'zlashtirish tezligiga moslab materiallarni taqdim etadi.
2. Texnologiyalar til o'rganishni qiziqarli va motivatsiyali qiladi. O'yin elementlari, virtual reallik kabi yangiliklar o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va ularni ko'proq vaqt til o'rganishga sarflashga undaydi [8].
3. Zamonaviy texnologiyalar autentik materiallarga kirish imkoniyatini kengaytiradi. Onlayn platformalar, videolar va podkastlar orqali o'quvchilar real hayotda ishlatiladigan ingliz tilini o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar.
4. Texnologiyalar til o'rganishning barcha aspektlarini (o'qish, yozish, tinglash, gapirish) qamrab olish imkonini beradi. Masalan, mobil ilovalar orqali so'z boyligini oshirish, onlayn platformalarda yozma vazifalarni bajarish, videolar orqali tinglab tushunishni rivojlantirish mumkin.
5. Zamonaviy texnologiyalar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi aloqani kuchaytiradi va hamkorlikda o'rganish imkoniyatlarini kengaytiradi. Masalan, onlayn forumlar orqali muhokamalar o'tkazish, loyihalar ustida birgalikda ishlash mumkin.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Yuqorida keltirilgan natijalar zamonaviy texnologiyalarning ingliz tili o'qitishda katta salohiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Biroq, bu texnologiyalarni samarali qo'llash uchun bir qator omillarni hisobga olish zarur:

1. Texnologiyalarni tanlashda maqsadga muvofiqlik prinsipi Har qanday texnologiyani darsga kiritishdan oldin uning aniq maqsad va vazifalarga mos kelishini baholash lozim. Texnologiya o'qitish jarayonini yaxshilashga xizmat qilishi, shunchaki "zamonaviylik" uchun ishlatilmasligi kerak.

2. O'qituvchilarning malakasi Texnologiyalardan samarali foydalanish uchun o'qituvchilar tegishli ko'nikma va bilimlarga ega bo'lishlari zarur. Shu bois, o'qituvchilarning malakasini oshirish, ularga zamonaviy texnologiyalardan foydalanish bo'yicha trening va seminarlar o'tkazish muhim ahamiyatga ega.

3. Texnologiya va an'anaviy usullar o'rtasidagi muvozanat Texnologiyalar an'anaviy o'qitish usullarini to'liq almashtirmasligi, balki ularni to'ldirishi va kuchaytirishi kerak. Jonli muloqot, o'qituvchi bilan bevosita aloqa hamon til o'rganishning muhim tarkibiy qismi bo'lib qolmoqda.

4. Texnik ta'minot va infratuzilma Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish uchun tegishli texnik ta'minot va infratuzilma (kompyuterlar, internet, smartfonlar) zarur. Bu esa moliyaviy resurslar va texnik ko'mak talab qiladi.

5. Xavfsizlik va axloqiy masalalar Internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda xavfsizlik va axloqiy masalalarga e'tibor qaratish lozim. O'quvchilarni onlayn xavflardan himoya qilish va ularning shaxsiy ma'lumotlarini muhofaza qilish choralarini ko'rish zarur.

XULOSA

Zamonaviy texnologiyalar ingliz tili o'qitish jarayonini yanada samarali, qiziqarli va moslashuvchan qilish imkonini beradi. Mobil ilovalar, onlayn platformalar, ijtimoiy tarmoqlar, videolar va podkastlar, shuningdek, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari til o'rganishning turli aspektlarini qamrab oladi va o'quvchilarga keng imkoniyatlar taqdim etadi.

Biroq, bu texnologiyalarni samarali qo'llash uchun ularni puxta rejalashtirish, o'qituvchilarni tayyorlash va tegishli infratuzilmani yaratish zarur. Texnologiyalar an'anaviy o'qitish usullarini to'ldirishi va kuchaytirishi, ularni butunlay almashtirmasligi kerak.

Kelajakda zamonaviy texnologiyalarni ingliz tili o'qitishga yanada chuqurroq integratsiya qilish, ularning samaradorligini baholash bo'yicha empirik tadqiqotlar o'tkazish va texnologiyalardan foydalanishning uzoq muddatli natijalarini o'rganish

zarur. Bu esa ingliz tili o'qitish metodikasini yanada takomillashtirish va zamonaviy talablarga moslashtirish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Chapelle, C. A. (2020). Computer-assisted language learning. *The Concise Encyclopedia of Applied Linguistics*, 217-223.
2. Heil, C. R., Wu, J. S., Lee, J. J., & Schmidt, T. (2016). A review of mobile language learning applications: trends, challenges, and opportunities. *The EuroCALL Review*, 24(2), 32-50.
3. Shah, D. (2020). *By The Numbers: MOOCs in 2020*. Class Central. <https://www.classcentral.com/report/mooc-stats-2020/>
4. Reinhardt, J. (2019). Social media in second and foreign language teaching and learning: Blogs, wikis, and social networking. *Language Teaching*, 52(1), 1-39.
5. Xoshimova, D. (2020). Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanib ingliz tilini o'qitish. *Fan va texnologiyalar taraqqiyoti*, 2(3), 144-148.
6. Bonner, E., & Reinders, H. (2018). Augmented and virtual reality in the language classroom: Practical ideas. *Teaching English with Technology*, 18(3), 33-53.
7. Abdullayeva, M. (2019). Chet tillarni o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish. *Xalq ta'limi*, 3, 68-72.
8. Sattarov, A. (2018). Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish. *Zamonaviy ta'lim*, 4, 56-60.

INGLIZ TILINI YAXSHILASH UCHUN ENG SAMARALI USULAR

Shaxrizoda Rahmatova

Samarqand chet tillar instituti talabasi

shaxrizodaraxmatova4@email.com

Ilmiy rahbar: Nilufar Zubaydova

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz tilini o'rganishni istovchilar uchun samarali usullarni muhokama qiladi. Maqolada til o'rganishda muvaffaqiyatga erishish uchun amaliy mashqlar, talaffuzni yaxshilash va o'qish bo'yicha maslahatlar berilgan. Muallif o'rganish samaradorligini oshirish uchun muntazam ravishda til amaliyoti qilish, tinglash, so'z boyligini kengaytirish va o'z-o'zini tekshirishni tavsiya qiladi. Shuningdek, maqola zamonaviy texnologiyalar, jumladan, mobil ilovalar va onlayn platformalar yordamida ingliz tilini tez va samarali o'rganish usullarini o'rganadi. Yangi til o'rganishda psixologik tayyorgarlikning muhimligi ham ta'kidlangan. Ushbu maqola ingliz tilini o'rganishni yanada samarali qilish uchun amaliyot va nazariy yondashuvlarni birlashtiradi.

Kalit so'zlar: ravonlik, shadowing, ingliz tilini o'rganish, lug'at, IELTSga tayyorgarlik, immersiya.

Ingliz tilida ravon gapirishni o'rganish butun dunyo bo'ylab birinchi til bo'lmaganlar uchun, ayniqsa akademik va kasbiy rivojlanishga intilayotganlar uchun umumiy maqsaddir. Biroq, ularning ona tilisi va ingliz tili o'rtasidagi sezilarli tarkibiy farqlar, shuningdek, immersiv muhitlarga ta'sir qilmaslik tufayli ravonlikka erishish qiyin bo'lishi mumkin. Ayniqsa, o'zbek tilida so'zlashuvchilar o'ziga xos qiyinchiliklarga duch kelishadi, jumladan, ingliz tili grammatika qoidalarini, jumla tuzilmalarini va o'zbek tilidan keskin farq qiluvchi talaffuz shakllarini o'zlashtirishda qiyinchiliklar va turli kontekstlarda doimiy ta'sir qilish va amaliyotni o'z ichiga oladi. Samarali strategiyalar izchil amaliyotni, ingliz tilidagi haqiqiy muhitga kirishni va til bilan mazmunli tarzda shug'ullanishni bildiradi. Ushbu maqola ushbu lingvistik va madaniy to'siqlarni bartaraf etish uchun mo'ljallangan keng qamrovli strategiyalar to'plamini taqdim etadi va o'quvchilarga ingliz tilida ishonch va malaka oshirishning amaliy usullarini aytib o'tadi.

Umumiy qiyinchiliklarni yengish. O'zbek o'quvchilari yuz tutadigan asosiy muammolardan biri ingliz tilini o'zlashtirishga ona tilining ta'siridir. O'zbek tilida so'zlashuvchilar uchun ingliz tili o'zbek tilidan sezilarli darajada farq qiluvchi artikl, fe'l zamonlari va jumla tuzilishidan foydalanishi tufayli alohida qiyinchiliklar

tug'diradi. Masalan, o'zbek tili ma'noni bildirishda qo'shimchalarga tayanadigan agglyutinativ til bo'lsa, ingliz tilida gaplar tuzishda old qo'shimchalar va so'z tartibidan foydalaniladi. Bu ko'pincha chalkashliklarni keltirib chiqaradi va keng tarqalgan xatolarga olib keladi, masalan, jummalarda artikllarni qoldirib ketish yoki fe'llarni noto'g'ri joylashtirish. Ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun o'quvchilar diqqatini nazariy grammatika qoidalaridan amaliy foydalanishga qaratishi kerak. Buning uchun Ingliz tilida ovqat buyurtma qilish yoki kundalik ishlar haqida oddiy suhbatlar o'tkazish kabi kunlik nutqlarini mashq qilishi o'quvchilarga til modellarini o'zlashtirishga yordam beradi. Tengdoshlar bilan rolli o'yin mashg'ulotlarida, traninglarda qatnashish yoki real hayotdagi o'zaro ta'sirlarni taqlid qiluvchi til o'rganish ilovalaridan applardan foydalanish ham nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovutni yo'qotishi mumkin. Kundalik hayotda ingliz tilini cheklangan darajada bilish o'zbek tilida so'zlashuvchilar uchun yana bir muhim to'siqdir. Ingliz tili keng tarqalmagan hududlarda immersiv muhit yaratish qiyin bo'ladi. Buni hal qilish uchun o'quvchilar ingliz tilini o'z mashg'ulotlariga faol ravishda kiritishlari kerak. Bu, masalan, topshiriqlarni aytib berish Masalan: "Men nonushta tayyorlayapman" yoki "Men ishga ketyapman" yoki atrofni tasvirlash "Bugun osmon musaffo" kabi muayyan mashg'ulotlar uchun ingliz tilida gapirishning kundalik odatini o'rnatishni o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu oddiy vazifalarni ingliz tilida so'zlashadigan imkoniyatlarga aylantirish orqali o'quvchilar ingliz tilidan tabiiy ravishda ishlata olish odatini yaratishi mumkin.

Ravonlik uchun samarali texnikalar.

1. Shadowing Practice; Shadowing - bu kuchli usul bo'lib, unda o'quvchilar real vaqtda iboralarni tinglash va takrorlash orqali nativ so'zlashuvchilarga taqlid qilishadi. Bu usul talaffuz, intonatsiya va ritmni, ravonlikka erishishning asosiy elementlarini kuchaytiradi. Shadowingni mashq qilish uchun o'quvchilar YouTube, TED Talks kabi platformalarda yoki FluentU kabi til o'rganish ilovalarida ona tilida so'zlashuvchilarning videolari yoki yozuvlarini topishlari mumkin. Foydali yondashuv taxminan 1-2 daqiqalik qisqa kliplardan boshlashdir. Diqqatni nafaqat so'zlarga, balki so'zlovchining tezligiga, urg'u va his-tuyg'ulariga taqlid qilishga qarating. Taqlid qilish paytida o'zini yozib olish va uni asl audio bilan solishtirish talaffuzning aniqligi va yaxshilash joylari haqida izoh beradi. Vaqt o'tishi bilan, o'quvchilar qisqaroq kliplarni tushuna boshlagach, ular podkastlar yoki kino dialoglari kabi uzunroq kontentga o'tishlari mumkin. Bundan tashqari, Har xil vloglar pazandalik shoulari, sayohat vloglari yoki musiqiy videolar kabi shaxsiy qiziqishlarga mos keladigan materialni tanlash o'quv jarayoni yanada qiziqroq

qiladi. Misol uchun, agar o'quvchi sportni yaxshi ko'rsa, u o'yinlarning inglizcha sharhlarini kuzatishi va sharhlovchilar ishlatgan iboralarni takrorlashga harakat qilishi mumkin. Bu nafaqat ravonlikni oshiradi, balki til amaliyotini ularning ehtirolari bilan bog'lash orqali o'quvchilarni rag'batlantiradi.

2. Suhbatlarda qatnashish; Malakali yoki ingliz tilida so'zlashuvchilar bilan suhbatga kirishish ravonlikni qo'lg'a kiritishning eng samarali usullaridan biridir. Haqiqiy hayotiy vaziyatlarda muloqot qilish orqali o'quvchilar o'z-o'zidan javob berishni mashq qilishlari mumkin, bu ravonlik uchun muhim ko'nikma. Inglizcha filmlar ko'rish va shuningdek musiqa eshitish, ko'proq inglizcha kitob o'qishlik, ingliz tilini yaxshi biladigan insonlar bilan do'st bo'lish til o'rganishga ko'proq yordam beradi. Tandem, HelloTalk yoki Speaky kabi platformalar til o'rganishning imkoniyatlarini taklif qiladi, bunda o'quvchilar ingliz tilini mashq qilishlari va boshqalarga o'sha tilni o'rganishga yordam berishlari mumkin. Yana bir amaliy yondashuv bu ingliz tilini o'rganuvchilarga bag'ishlangan onlayn hamjamiyat yoki forumlarga qo'shilishdir. Reddit kabi veb-saytlar r/EnglishLearning kabi forumlarda o'quvchilarga savollar berishlari, muhokamalarda qatnashishlari va yutuqlari bilan bo'lishishlari mumkin bo'lgan joyni ta'minlaydi. Shu bilan bir qatorda, mahalliy til klublariga yozilish yoki universitet yoki jamoat markazlarida suhbatdoshlarni topish yuzma-yuz amaliyot uchun imkoniyatlar yaratadi. Muntazam suhbatlar nafaqat o'quvchilarga ingliz tilini qulay bo'lishiga yordam beradi, balki ularni turli lug'at va idiomatik iboralar bilan tanishtirishga yordam beradi. Sayohat, sevimli mashg'ulotlari, joriy voqealar yoki akademik mavzular kabi turli mavzularda muhokamalarda qatnashish so'z boyligini kengaytiradi, tilni tushunishni chuqurlashtiradi. Bundan tashqari, ravon ma'ruzachilar bilan muloqot qilish xatolarni tuzatish va nutq mahoratini oshirish uchun bebaho bo'lgan tezkor fikr-mulohazalarni olish imkoniyatini beradi.

Immersive lug'atni o'rganish. Lug'at ravonlikning muhim jihati hisoblanadi, chunki keng doiradagi so'zlarni tushunish va ulardan foydalanish qobiliyati muloqotni kuchaytiradi. So'z boyligini samarali kengaytirish uchun o'quvchilar "Oxford English Dictionary", "Cambridge English Vocabulary" yoki "Merriam-Webster" kabi ilovalardan foydalanishlari mumkin. Bu ilovalar talaffuz qo'llanmalari, kontekstli misollar va o'quvchilarga so'zlarning real hayotda qanday ishlatilishini tushunishga yordam beradigan aktiv mashqlarni taqdim etadi. Yana bir strategiya yangi lug'at uchun quizlet yaratishdir. Quizletlar o'quvchilarning xohishiga qarab raqamli yoki jismoniy bo'lishi mumkin. Ushbu kartalarni doimiy ravishda ko'rib chiqish xotirani saqlashni kuchaytirishga yordam beradi va

o'quvchilarni suhbat davomida so'zlarni eslab qolishga yordam beradi. Kundalik ishlarga yangi lug'atni kiritish, masalan, ingliz tilida qisqa jurnal yozuvlarini yozish yoki sherik bilan suhbatlashish tushunishni mustahkamlashga yordam beradi va so'zlarni qisqa muddatli yodlashdan tashqari eslab qolishni ta'minlaydi. . Ushbu amaliyot eslab qolishni kuchaytiradi va gapirganda lug'atni eslab qolishni osonlashtiradi.

Ingliz tilini kundalik faoliyatga foydalanish. Uzoq muddatli ravonlik uchun ingliz tilini kundalik hayotning turli jabhalariga ishlata olish juda muhim. Ushbu yondashuv nafaqat ta'sirni oshiradi, balki ingliz tilidan tabiiy ravishda foydalanishga ishonchni mustahkamlashga yordam beradi. O'quvchilar o'z kunini ingliz tilida rejalashtirishdan boshlashlari mumkin - ishlar ro'yxatini yozish yoki o'z faoliyati haqida jurnal yozishlari va shuningdek kunlik rejalarini ingliz tilida tuzib borish orqali yaxshilashi mumkun Bunday odatlar o'quvchilarni ingliz tilining asosiy kalitlarini ishlata olib, hayotiy vaziyatlarda o'zlarini ifoda etishni osonlashtiradi.

Xulosa. Ingliz tilini o'rganishimizda o'zimizga qulay bo'lgan manbalardan foydalansak bo'ladi yangilik, tadqiqot yoki o'yin-kulgi orqali bo'ladimi u o'rganuvchiga bog'liq shuningdek ingliz tilida onlayn ma'lumotlarga kirish o'sha tilga bo'lgan qiziqishimizni yanada oshiradi. Masalan, BBC kabi ingliz tilidagi yangiliklar veb-saytlarini o'qish yoki YouTube'da ta'lim kanallarini ko'rish tushunish qobiliyatini oshiradi va o'quvchilarni turli xil yozish va nutq uslublari bilan tanishtiradi. Hozirgi kunda shunchalik ko'p saytlar bor-ki o'quvchi hech qanday ustozsiz o'zini mahoratini rivojlantira oladi. Umuman u narsa You Tube kanalar bo'lsin yoki telegramdan vedio darslar bo'lsinki bolalar o'qishi uchun juda ko'p manbalar topishi mumkun.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Smith, J. "Effective Methods for Improving English Proficiency." Cambridge University Press, 2019. 212 bet.
2. Brown, A. "Techniques for Language Mastery." Oxford University Press, 2020. 178 bet.
3. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. "Teaching English Language To Primary Level Pupils At School" Ijodkor O'qituvchi 3 (36), 103-105, 2024.
4. Johnson, R. "Learning English Through Immersion." Routledge, 2018. 245 bet.
5. Thompson, M. "The Role of Technology in Language Learning." Harvard University Press, 2021. 198 bet.
6. Lee, S. "Cognitive Approaches to Language Acquisition." MIT Press, 2022. 256 bet.

7. M Orzikulova, G Rustamova “Methods Of Improving Speaking Skills For Kids” Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024.
8. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 25-28.
9. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In International Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
10. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. Confrencea, 6(6), 87-89.
11. Jumayeva, M. (2022). Analysis Of The Views Of Scientists Of The Renaissance, Based On A Unique Approach To Pedagogy And Education And Upbringing. Science and Innovation, 1(5), 26-29.
12. Bekzodovna, J. M., & Akbarovna, D. G. (2023). Innovative Methods and Tools in Higher Education. Science and Innovation, 2(11), 708-715.
13. Jumayeva, M., & Jumatova, B. (2023). Linguopragmatic Features Of Expressions Expressing Feelings In Uzbek And English Literary Texts. Science and innovation, 2(C12), 166-169.
14. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. Journal of new century innovations, 14(1), 86-98.
15. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, (2), 1-5.
16. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. Theoretical & Applied Science, (4), 307-309.
17. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. π-Economy, 16(4), 7-25.
18. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives (pp. 76-82).
19. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gaping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.

20. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирования цифровой экономики в странах ЕАЭС. In Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития (pp. 10-48).
21. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In Инновации В Современном Языковом Образовании (pp. 61-65).
22. Ikrambayeva, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. *Miasto Przyszłości*, 50, 548-553.
23. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnali*, 5(56), 380-383.
24. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 205-207).
25. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
26. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE,16401>.
27. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
28. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
29. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
30. Ikramboyeva, A. D., & Ikramboyeva, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.

**XX ASR 60-80-YILLARIDA O‘ZBEKISTON AGRAR TARIXINING
YORITILISHIDAGI O‘ZIGA XOS JIHATLAR**

Andijon davlat pedagogika instituti 2- kurs magistranti

Turg'unov Shaxzodbek Muhammadjon o'gli

Tel .+998888350066

shayxzodbek7766@gmail.com

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada XX asr 60-80-yillarida o‘zbekiston agrar tarixining yoritilishidagi o‘ziga xos jihatlari, Paxtachilikda yuz bergan holatlar bevosita aholi turmush darajasiga ta’sir etishi, «Rivojlangan sotsializm» sharoitida sanoat mahsulotlari , Paxtachilikda muttasil ishlab chiqarish xarajatlari ko‘payib borishi, Paxtachilikda pirovard mahsulot ishlab chiqarish faqat «yalpi» mahsulot etishtirishga qaratilganligi haqida ma’lumotlar berilgan.

KALIT SO‘ZLAR: ulgurji, chakana, sotsializm, yalpi, punkt, elektr energiyasi haqida ma’lumotlar berilgan.

ANNOTATION: In this article, the specific aspects of the coverage of the agrarian history of Uzbekistan in the 60-80s of the 20th century, the circumstances that occurred in cotton farming directly affect the living standards of the population, industrial products in the conditions of "Developed Socialism", the constant production costs in cotton farming 'decreasing', information is given that the production of the final product in cotton farming is focused only on the production of "gross" products.

KEY WORDS: wholesale, retail, socialism, gross, point, information about electricity.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассмотрены конкретные аспекты освещения аграрной истории Узбекистана в 60-80-е годы 20 века, обстоятельства, произошедшие в хлопководстве, непосредственно влияют на уровень жизни населения, промышленную продукцию в условиях При «развитом социализме» постоянные издержки производства в хлопководстве «уменьшаются», приводятся сведения, что производство конечного продукта в хлопководстве ориентировано только на производство «валовой» продукции.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: оптовая торговля, розничная торговля, социализм, брутто, пункт, информация об электроэнергии.

KIRISH.

Paxtachilikda yuz bergan holatlar bevosita aholi turmush darajasiga ta'sir etmay qolmadi. Uzoq yillar davomida qishloq xo'jaligi hisobiga sanoatni rivojlantirish strategiyasi 1970 yillarga kelib yanada kuchaytirildi va qishloq xo'jaligi mahsulotlari esa tashib ketildi. Ayniqsa, markazning paxta yakkahokimligini mustahkamlash uchun bir taraflama olib borgan siyosati dehqonlarni xonavayron qildi. Sovet hukumatining dastlabki kunlaridan qishloq xo'jaligini «sotsialistik asosda qayta qurish» shiori «kommunizmga jadal yurish» bilan almashtirildi. Keyinroq «kommunistik jamiyat qurilishini jadallashtirish» va «rivojlangan sotsializm» shiorlari ilgari surildi. Bu shiorlarni amalga oshirish borasida kommunistik mafkura betinim ishlab, millionlab tonna xom ashyo yaratuvchisi dehqonning moddiy farovonligi, ijtimoiy-madaniy turmush saviyasi ko'tarilmadi, aksincha qishloq aholisini talashga qaratilgan soliq to'lash siyosati qo'llanilib, sut, go'sht mahsulotlari uchun maxsus soliq joriy qilindi.

ADABIYOTLAR VA METODOLOGIYA.

XX-asr 60-yillarning o'rtalaridan boshlab qishloq xo'jaligini qayta tiklash uchun qabul qilingan tadbirlar qog'ozda qolib ketdi. 1970-yildan boshlab ishlab chiqarish ko'rsatkichi pasayib, 9-besh yillikda ijtimoiy mahsulotlarning umumiy miqdori 7,2 foizga, 10-besh yillikda 5,7 foizga, 11- besh yillikda esa 3,6 foizga tushib qoldi. Milliy daromad ko'rsatkichi nisbatan, 6,8, 5,7, 3,3 foizdan iborat bo'ldi. Shuningdek mehnat unumdorligi ham yildan-yilga pasayib, 11-besh yillikda 0,7 foiz bo'ldi. 1970-yillar o'rtalariga kelib kapital mablag'larning asosiy qismi yangi yerlarni o'zlashtirishga sarflandi. Xo'jaliklararo integratsiya bahonasida «yirik jamoa xo'jaliklari» barpo etilib, qishloq xo'jaligini «agrar fabrika»ga aylantirishga katta miqdordagi mablag'lar jalb etildi. Natijada ijtimoiy sohaga ajratilgan kapital mablag' kamaydi yoki 1966–1970 yillardagi 21,9 foizdan, 1970–1980 yillarda 19,4 foizga tushib qoldi. «Rivojlangan sotsializm» sharoitida sanoat mahsulotlarining narxi 60 foizga, qishloq mahsulotlari esa 3 barobarga sanoat mahsuloti narxidan kam oshirildi. Oqibatda, davlat ulgurji, chakana xarid narxlari nomuvofiqligi vujudga kelib, ular o'rtasidagi birlik va o'zaro aloqadorlik buzildi. Qishloq xo'jalik mashina va ehtiyot qismlari, yoqilg'i va mineral o'g'itlarga baholarning xarid narxlari muttasil oshirib borildi. To'g'ri, 1960–1980 yillar ichida sovet hukumati paxta xom ashyosi xarid narxlarini o'zgartirish buyicha 22 marta qaror qabul qilgan. Paxtachilikda muttasil ishlab chiqarish xarajatlari ko'payib bordi. Yerni shudgorlash, chigitni ekish, mavsumiy agrotexnika, etishtirilgan hosilni yig'ib-terib olish, ortish-tushirish, paxta tayyorlash zavodi va punktlariga topshirish jarayonlari

ishlab chiqarish xarajatlari hisoblanadi. Afsuski, bu xarajatlarni hisob-kitob qilish, tahlil etish va nazorat qilish yalpi hosilni ko'paytirish bahonasida e'tibordan chetda qolib ketdi. Natijada, qishloq xo'jaligida elektr energiyasi, yoqilg'imoylash materiallari, mashina va agregatlar, mehnat resurslari, tayyor mahsulot va moliyaviy imkoniyatlar o'z holicha ishlatildi. Chunonchi, 9,6 foiz moddiy xarajatlar xom ashyoning qariyb 95 foiz tannarxidan iborat bo'ldi.

NATIJA VA MUHOKAMA.

Paxtachilikda pirovard mahsulot ishlab chiqarish faqat «yalpi» mahsulot etishtirishga qaratilgan edi. Shu munosabat bilan xo'jaliklarning o'z-o'zini mablag' bilan ta'minlashga qaratilgan iqtisodiy rag'batlantirish tizimini joriy etishga ruxsat berilmadi. Ayni paytda bu holat qishloq xo'jaligi tarmoqlarida nomutanosiblikni keltirib chiqardi. Ikkinchidan, xomashyodan olinadigan paxta tolasi yoki lint, kunjara hamda qayta ishlashdagi barcha mahsulotlardan keladigan daromadlar dehqon qo'lga borib tegmadi. Uchinchidan, paxtakorlar va paxtani qayta ishlovchilar o'rtasida tolaning chiqishiga qarab belgilanadigan hisob-kitoblar yo'lga qo'yilmadi. To'rtinchidan, asosan xom ashyoni ko'paytirishga qaratilgan siyosatga muvofiq paxta tolasiga qo'yilayotgan narxlarni markaz belgilab, xorijga sotib katta foyda oldi. Beshinchidan, paxta moyi olishda ham bir qator kamchiliklarga yo'l qo'yildi. Jumladan, chigitning moylik darajasi va miqdori yildan-yilga kamayib bordi. chunki paxtachilikdagi qo'shib yozish va ko'zbo'yamachiliklar natijasida 19 yog'-moy korxonalarini uchun zarur bo'lgan 3 million tonna chigit o'rniga 3 million tonna yoki 83 % chigit bilan ta'minlandi. 1970–1985 yillarda ichida mineral o'g'it, texnika, yoqilg'i mahsulotlarining narxi 1,6 barobarga oshgan bo'lsa, paxta xom ashyosi narxlari esa faqat 12 foizga ko'paydi. Shu bois jamoa xo'jaliklarda tannarx 40 dan 24 foizga, davlat xo'jaliklarida esa 28 dan 7 foizga tushib ketdi. Volyuntaristik va sub'ektivistik ruhda qabul qilingan qarorlardan biri bu 1960 yillar boshida aholi ixtiyoridagi chorva mollarining sonini chegaralab qo'yilishidir. Bu qarorga muvofiq har bir oilada to'rtta mayda tuyoqli va bir bosh qoramol hamda ma'lum hisobdagi parranda boqish belgilandi. Shahar va sanoat joylarida esa molning har qanday turini boqish man qilindi. Chegaralashdan norozi bo'lgan ko'pgina oilalar bor mollarini ham sotishdi yoki yo'q qilishdi. Jamoa xo'jaliklaridagi ot, tuya va eshak fermalari tugatildi, shaxsiy xo'jaliklarda ot va tuyalardan foydalanish taqiqlandi. 1961–1975 yillar otlarning soni 109,5 mingtaga kamaydi. Bu noqonuniy mahsulotlari bilan ta'minlab kelgan bo'lsa, endi iste'molchilar safiga qo'shildilar. Bundan tashqari, jamoa xo'jaliklardagi qo'y va echkilar mutlaqo kamaydi. Samarqand viloyatining Narpay tumanidagi «Oktyabr» jamoa xo'jaligida

1958 yildagi 52 ming 306 ta qo‘y va echkilardan 1963 yilda 26,6 mingtasi qoldi. Xo‘jalikda 1,5–2 tonna go‘sht etishtirishga chek qo‘yildi. Shuningdek har bir xonadonlarga qo‘zilatish mavsumida qorako‘l terisi olingan yosh qo‘zichoq go‘shtlarni tarqatish ham to‘xtatib qo‘yildi. Paxtachilikni yanada rivojlantirish maqsadida 1972 yil 30 mayda O‘zbekiston hukumati qabul qilgan «Respublika jamoa xo‘jaliklarida kapital qurilishni yaxshilash va kichik qishloq tizimini tugatish tadbirlari to‘g‘risida»gi 587 qaroriga muvofiq, 1973–1975 yillar ichida 250 ming qishloq oilasini o‘z ichiga olgan uch mingdan ortiq kichik qishloqlar yo‘q qilindi. 1975-yil iyun oyidan boshlab, uy-joy qurish shirkatlari tuzilib, o‘zbek qishloqlarining buzilishiga olib keldi. 1980 yil o‘rtalariga kelib, shaxsiy tomorqaning o‘rtacha hajmi me‘yordagi 13 sotixdan avval 10, keyinchalik 8 va 4 sotixga tushirildi. Shu bois qishloq aholisi bir bosh sigirni ham boqishga imkon topa olmagan. Mol boqish uchun tomorqasiga aksariyat xonadonlarda makkajo‘xori va beda ekilgan. Soyasi tushmasin, deb o‘rik, olma va boshqa mevali daraxtlar ham kam ekilgan. O‘zbekistonda aholi jon boshiga ho‘l meva va sabzovot iste‘moli 170–173 kg, sobiq Ittifoqda esa 260–270 kg ga to‘g‘ri kelgan. Darhaqiqat, shaxsiy yordamchi xo‘jaliklar O‘zbekiston aholisining iste‘molidagi 61 foiz urug‘li, 10 foiz rezavor mevalarni, 17 foiz yong‘oqni, 80 subtropik va 2,5 foiz sitrusli mahsulotlarni etkazib bergan. Bundan tashqari, aholi jon boshiga 30 kg go‘shning 20,7 kg, 187 kg sut mahsulotlaridan 132 kg yoki go‘shning 69, sutning 70, tuxumning 33 foizini etkazib bergan. Ammo qishloq oilasining beshdan bir qismida chorva moli bo‘lmagan. Atrof-muhitni buzilishga olib kelgan sabablardan yana biri, paxtachilik uchun kerakli mineral o‘g‘itlarni yetkazib beruvchi kimyoviy zavodlarni qurilishidir. Ilmiy izlanish jarayonida shunga guvoh bo‘ldikki, ya‘ni O‘zbekistonni har bir zonasi ob-havosini buzish uchun, ataylab, kimyo zavodlar qurilgandek tuyuladi. Farg‘ona vodiysida Qo‘qonda ikkita, Toshkent vodiysidagi Chirchiq va Olmaliq zavodlari, Zarafshon vohasidagi Samarqand va Navoiy kabi kimyo zavodlari shular jumlasidandir. Bu zavodlardan tarqalgan badbo‘y hidlar va behisob chiqindilar atrofmuhitnigina zararlab qolmasdan, balki odamlarning salomatligiga ham bevosita salbiy ta‘sir etdi. Ayniqsa, Samarqand va Olmaliq kimyo zavodlarida to‘planib qolgan 60 tonna fosfogips, qishloq xo‘jaligida ishlatilayotgan 12-14 ming tonna pestitsidlar, shahar avtomobil transportining 60–70 foiz ob-havoni buzishi hamda qariyb 30 mln tonna chiqindilar, har yili 350 ming tonna qattiq va gazsimon chiqindilarning 60 foizi, 13 mingdan ortiq ifloslantiruvchi manbalarning 50 foizi, 470 ta korxonalar atrof muhitni zararli moddalar bilan muntazam bulg‘ab turgan. Masalan, Navoiy shahrining o‘zida har yili qariyb 129 ming tonna zaharli moddalar

havoga tarqalgan. Elektr-kimyo zavodi yil davomida 482 tonna zaharli gazlar, 50 tonna inson salomatligi uchun o'ta xavfli sulfat kislotasi, 35 tonna sulfat oksidi chiqindi sifatida havoni zararlab kelgan, zaharli ximikatlarning 980 tonnasi, jumladan, 32 tonnasi ammiak kislotasi, 3920 kilogramm ammiak changi, 98 tonnasi metilaklirod moddasi, 392 tonnasi azot kislotasi oksididir. «Navoiy azot» birlashmasidan 10,4 tonna zahri qotil atrof-muhitni, yerni, suvni va havoni bulg'agan. Sement zavodi 22 ming 137 tonna zaharli changni, Navoiy GRESi esa 20 ming 342 tonna zaharli oqavani chiqarib turgan. Shu tufayli Navoiy tuman aholisidan 1988-89 yillarda ming kishi, jumladan 556 tasi o'ta og'ir oshqozon-ichak kasali, 91 tasi engil ko'rinishdagi sariq, 31 tasi tif va paratif, 31 tasi qoqshol, 21 tasi brutsellyoz bilan og'rigan. Shu tumandagi birgina Xonchorbog' qishlog'ida 540 boladan 240 nafari turli kasalliklarga chalingan. Ma'lumki mutaxassislarning fikricha, odamlarning salomat bo'lishi uchun 17-20 foiz irsiy kelib chiqish va boshqa biologik qonunlar, 45-50 foiz turmush tarzi, 17-20 foiz esa atrofni o'rab turgan tabiiy va tashqi muhit ta'sir etar ekan. Haddan tashqari gerbitsid va pestitsidlarni ishlatilishi, Orolni o'lik dengizga aylanishi va boshqa sabablarga ko'ra ekologik tanazzul yuz berdi. Chunonchi, O'zbekistonda 1986-yil mingta tug'ilgan chaqaloqdan 46,2, Qoraqalpog'istonda 69,6, Surxondaryo viloyatida – 57,7, Farg'ona vodiysida – 50,0 tasi nobud bo'lgan. Shuningdek Bahoriston, Qiziriq, Uchquduq, Nukus va Buzatov tumanlarida esa go'daklar o'limi 80 dan 118 tagacha bo'lgan. Ma'lumki, turg'unlik yillarida O'zbekistondagi 150 ming yuqori sinf o'quvchilari erta bahordan boshlab, ekish, chopiq, paxta terimining so'nggi kunlarigacha (ba'zi yillari dekabr oyini oxirigacha) sharoiti yo'q bo'lgan dalashiyponlarida yoki boshqa maqsadlarda qurilgan (omborxonalar yoki traktor uchun moslangan) binolarda uylariga bormasdan, yotib paxta terdilar. 1965-yildan boshlab 7 sinf o'quvchilari, 1970 yillarga kelib esa 5 sinf o'quvchilari xam ularning safiga qo'shildilar. Qishloq va tuman markazidagi barcha maktablar hamda hatto katta shaharlardagi ayrim maktablar paxta mavsumiga yopilgan va ularning o'quvchilari esa «paxta fronti»ga jo'natilgan. Bunday «eksperiment» yoki «tajriba»lar natijasida qishloq maktablarida ta'lim olayotgan 12-17 yoshdagi o'gil bolalarning 30 foizida, qizlarning esa 68 foizida tabiiy o'sish jarayonlari buzilgan va ularda funksional etishmovchiliklar tibbiy tekshirish davomida kuzatilgan. Qishloq maktablarida yil davomidagi o'qitish nari borsa 4-5 oyni tashkil etgan. Oqibatda, maktab dasturidagi fanlar «ekspress» usulida o'tilib, attestat berib yuborilavergan. 1987-yil qishloq maktablarini bitirgan shaharlik o'quvchilarga Karaganda 3 hissadan kam qismi institutlarga kirgan yoki 5-7 foizi imtihonlardan muvaffaqiyatli o'tgan. Natijada

o'gil va qiz bolalarning uchdan ikki qismi maktabni bitirgandan so'ng qishlok sharoitida ishlashga majbur bo'lgan. Qishlok maktablarini qurish rejasi kam hollarda bajarilgan. Masalan, 1985 yilda 1975-yilga nisbatan 14 foiz, 1981-1985 yillarda esa 1971-1975 yillarga nisbatan 11,5 foiz qishlok maktablari kam qurilgan. Shu yillar ichida o'qituvchilarning ishdan ketib qolish hollari 35 foiz bo'lib, ba'zi bir fanlar umuman o'tilmagan, ota-onalarning umuman ta'lim ma'lumoti 46,7 foizni tashkil etgan. 1966 yilda maktabgacha tarbiya muassalari kam bo'lganligi uchun 50 foizdan ortiq bolalar jalb etilmagan yoki bor bog'chalar noqulay binolarda joylashgan. Qoraqalpog'iston, Surxondaryo, Qashqadaryo viloyatlarining ko'pgina xo'jaliklarida maktabgacha tarbiya muassalari umuman bo'lmagan. 1986 yilda maktabgacha bolalarning 34 foizi bog'chaga jalb etilgan shu yilda har bir yuz bolaga 7,2 ta o'rin to'g'ri kelgan, bu ko'rsatkich 1980-yilda 9,8 tani tashkil etgan, ya'ni sobiq Ittifoq bo'yicha taqqoslaganda qariyb 2 barobar kam bo'lgan. Muttasil paxta miqdorini ko'paytirish, ekin maydonlarining o'ta sho'rlanishi, mineral o'git va zaxarli kimyoviy vositalarning ayovsiz qo'llanishi atrof-muhitga, suv manbalariga, ayniqsa, odamlar salomatligiga salbiy ta'sir etdi. Uylamasdan, rejasiz va ilmiy ko'rsatmalarga amal qilmasdan tabiatdan foydalanish, mahalliy ichki imkoniyatlarni mensimaslik usulida ish olib borilib, ma'muriy-buyruqbozlik boshqaruvi tazyiqiga muvofiq cho'llar, qiradirlar va boshqa foydalanishga yaroqsiz yerlar o'zlashtirilib, Orol havzasida sug'oriladigan yerlar maydoni 6,9 mln. gektarni tashkil etdi. 1960-1985 yillar 1,5 mln. gektar yangi er o'zlashtirilgan bo'lsa, Orol atrofidagi 3 million gektar yer cho'lga aylandi. Mutaxassislarining hisob-kitoblariga ko'ra Orol dengizi tubida 10-11 mlrd. tonna tuz yigilgan bo'lib, dengiz o'z qirg'og'idan 100 kilometr ichkariga chekindi va uning tubida 33 ming kvadrat kilometrlik yaroqsiz maydon hosil bo'ldi. 1975-yildan boshlab, dengiz tubidan uchayotgan 100 mln. tonnalik minerallasgan tuzli-qum to'zoni uzunligi 400-500 kilometr eni esa 50-60 kilometr dagi maydonlarni zararlangan. 1983-yildan boshlab Orol dengizida baliq urchimaydigan bulib, dengizni suvi o'ta (22 gr) sho'rlanib ketdi..Shunday qilib Orol bo'yi regionini ekologik halokatli zonaga aylandi. Tabiiyki, bu nafaqat Orol dengizi xavzasi, balki O'zbekistondan tashqari Qozog'iston, Turkmaniston, Tojikiston xalqlarining ham yashash ahvoli yomonlashdi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston SSR dagi jamiyati mavjud sanoat korxonalarini yer-osti va yerusti boyliklari qolaversa paxtachilikni yuqori darajada rivojlantirib markazning ehtiyojlari uchun sarflanib to'panib boravergan. O'zbekiston SSRdagi aholini yashash darajasi ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli inobatga olinmagan. Paxtachilikni kuchayib borishi aholini hayot tarzini yomonlashtirib

boravergan turli xil zaharli moddalarning aholi salomatligiga ta'siri ortib boravergan.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Султанов Э. Деятельность Компартии Узбекистана по укреплению партийных организаций и повышению их роли в подъеме хлопководства в годы семилетки (1959- 1965 г.г.): Автореф. дисс. ... канд. истор. наук. - Ташкент, 1967. - 25 с
2. Сиддиқов Б. Социально-экономические аспекты развития совхозного производства Узбекистана в 1965-1985 г.г. Опыт, уроки и проблемы.: Дисс. ... докт. истор. наук. - Ташкент, 1994. - 291 л
3. Саъдуллаев И. Борьба трудящихся Узбекистана в борьбе за дальнейший подъем хлопководства: по материалам Сурхандарьинской области в 1959-1970 гг.: Автореф. дисс. ... канд. истор. наук. - Ташкент, 1975. - 23с.
4. Саидов Х. Большевики в борьбе за хлопок.: Автореф. дисс. ... канд. истор. наук. - М., 1950. - Сарыбаев М.К. Политика хлопковой монокультуры советской власти в Каракалпакстане и ее последствия (1917-1990 г.г.): Автореф. дисс. ... докт. истор. наук. - Ташкент, 2008. - 47 с.

BIZNING HAYOTIMIZDA INGLIZ TILINI O'RNINI

Laylo Yuldasheva

Samarqand davlat chet tillari instituti

laylo04272005@gmail.com

Ilmiy raxbar: Nilufar Zubaydova

Annotatsiya: Mazkur maqola bizning hayotimizga ingliz tili qanchalik kerakligi va muhimligi, ingliz tilini bilgan insonlar uchun qanday imkoniyatlar borligi shuningdek, ingliz tilini jamiyatdagi ustunliklari jamiyatimizda ingliz tilini o'rgatishga bo'lgan e'tibor haqida muhokama qiladi.

Kalit so'zlar: dunyo tili, IELTS, CEFR, sayotlar tili, ilm fan tili, konferensiyalar, uchrashuvlar, yig'ilishlar, asosiy muloqot tili, internet tili.

Kirish. Barchamizga ma'lumki, Ingliz tili hozirgi kunda hamma uchun eng kerakli va eng muhim til hisoblanadi. Shuni ham hisobga olish kerakki, ingliz tili dunyo tillari qatorida yetakchi o'rinda turibdi. Shuning uchun ingliz tili butun dunyoda insonlar bir-biri bilan aloqa o'rnatish uchun eng qulay til sifatida ingliz tilidan foydalanishadi. Hattoki, dunyoning eng katta konferensiyalari, uchrashuvlari va turli xil yig'ilishlari ham ingliz tilida olib boriladi. Buning natijasida, yer yuzida ingliz tilini o'rganishga bo'lgan ehtiyoj ham oshadi, va hozirgi kunda yanada oshib bormoqda.

Bizning yurtimizda ham ingliz tilini o'rganishga bo'lgan e'tibor kundan-kunga ortib bormoqda. Bunga misol, maktablarda 1-sinf o'quvchilari uchun ham ingliz tili darsligi bor, va bu fan 11yil davomida maktab o'quvchilari uchun o'rgatiladi. Maktabni tugatgandan keyin siz abituriyent bo'lsangiz, ingliz tilidan CEFR yoki IELTS dajarangiz bo'lsa buni ham imkoniyati katta. Negaiki siz ingliz tili fanidan imtihonda 30ta testdan 30ta ishlagan hisoblanasiz va bu ham bir o'zingizga bo'lgan yordamingiz hisoblanadi. Hattoki hozirda deyarli barcha universitetlarda o'quvchilardan CEFR yoki IELTS sertifikatini talab qilinyabdi. Agarda universitetni bitirguningizcha sizda ingliz tilini bilish darajangiz ko'rsatilgan sertifikat bo'lmasa o'qishni tamomlay olmaysiz. Aynan bu ham sabab bo'ladi Ingliz tilini o'rganishimiz kerakligiga. Hozirda o'zining sohasi bo'lmaganlar Ingliz tilini o'rganishga ancha qiynalishlari mumkin biroq keyinchalik o'zlariga juda katta imkoniyat eshiklarini ochib beradi. Misol uchun Tibbiyot sohasida o'qiyotgan talaba o'qishni tamomlab chet elga deylik Amerikaga ishlash va o'z bilimini yanada oshirish uchun ketsa u bemalol ishlay oladi chunki unda IELTS yoki CERF sertikati bor bemalol gaplashib

o'zaro muloqot qila oladi va unga katta imkoniyat eshiklari ochiladi. Shuning uchun hozirgi kunda yoshlar, nafaqat yoshlar, balki yoshi kattalar ham ingliz tilini o'rganishyapti.

Bundan tashqari, insonlar aynan qaysi jihatlari uchun ingliz tilini tanlashyapti? Chunki bugungi kunda, ingliz tili 500 milliondan ko'proq kishining asosiy muloqot tili bo'lib, yana 1 milliard 300 millionga yaqin inson uchun ikkinchi til hisoblanadi. Ingliz tili –savdo va biznes tili Dunyo bo'ylab bitimlarning 90 foizi ingliz tilida tuziladi. Jahon moliyaviy fondlari va birjalari ingliz tilida faoliyat yuritadi. Yirik korporatsiyalar dunyoning har bir chekkasida ingliz tilidan foydalanadi. Garchi ingliz tilida so'zlashmasa ham, xorijiy sarmoyadorlar uchun shu tilda takliflarni ifoda etish ancha qulay va soddaroq. Ingliz tili –ta'lim tili. Maktablarda chet tili sifatida, asosan, ingliz tili o'rgatiladi. Dunyoning eng nufuzli oliygohlari qatorida turgan birinchi 10 ta universitet ham aynan ingliz tilida faoliyat yuritadi. Ingliz tilini bilish sifatli ta'lim olishga va obro'li kasb egasi bo'lishga imkon yaratadi.

Boshqa tomondan olib qarasa, Ingliz tili –sayohatlar tili. Dunyoning qaysi mamlakatiga bormang, hamma joyda ingliz tilida sizni tushunishadi. Mahalliy aholi bilan aynan ingliz tilida muloqot qila olishingiz mumkin. Ingliz tili –fan va texnika tili. Bugungi kunda ingliz tilida ko'plab ilmiy ma'ruzalar, maqolalar, hisobotlar chop etiladi. Internet resurslarining 90 foizi ingliz tilida. Barcha sohalaridagi ma'lumotlarning asosiy qismi birinchi bo'lib ingliz tilida paydo bo'ladi. Ingliz tili–yoshlarning tili. Inglizcha komediyalar, film, kitob va san'at asarlari dunyo yoshlari orasida juda mashhur. Amerikalik aktyorlar, qo'shiqchilar, yozuvchilar millionlab yoshlarning qalbidan joy olishgan.. Ingliz tili –universal til Ingliz tili jozibali, xushohang va o'rganish uchun oson bo'lgan til. Ingliz grammatikasi ancha sodda bo'lib, so'zlar bir biri bilan osongina bog'lanadi hamda qisqa va aniq gaplar paydo qiladi. Axir xalqaro til murakkab bo'lmasligi kerak-da. Ingliz tili yana ko'p yillar davomida xalqaro til bo'lib qoladi. Ushbu tilni o'rganishni xohlovchilar soni ham yildan-yilga ortaveradi. Kun.uz yangi loyihani ishga tushirib, bepul va onlayn ingliz tili darslarini taqdim etadi. Bugungi kunda ingliz tili butun dunyo bo'ylab ikki milliarddan ortiq odamlar uchun aloqa vositasiga aylangan. Vaholanki, bundan 15 asr oldin ham barcha uch qabilalar kundalik hayotidagi muloqot uchun til muhim rol o'ynagan. Hozirgi kunda ingliz tilining dunyo miqyosida kundan kunga nufuzi yanada ortib borayotganini yoshlar hayotida tutgan o'rnidan bilish qiyin emas. Yon-atrofimizda til o'rganuvchi yoshlar, ayniqsa, talabalar soni ortayotir. Qayerga qarasangiz, ingliz

tilini o'qitish kurslari tashkil etilganiga, o'quv kurslari e'lonlariga ko'zingiz tushadi. Jahon hamjamiyatida o'z muhim o'rniga ega nufuzli Birlashgan Millatlar Tashkiloti rasmiy ishchi tillaridan bo'lgan arab, xitoy, ingliz, fransuz, rus va ispan tillari orasida ingliz tilining alohida ahamiyat kasb etishiga eng birinchi sabablardan biri uning kompyuter dasturlash va internet tili ekanligidadir.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, ingliz tili har insonga har bir sohada muhim va keraki til hisoblanadi. Aynan shuning uchun ham ingliz tilini har bir inson o'rganishi kerak deb bilaman va shuning bilan birga maslahat ham berib qolaman.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. J. Jalolov. Ingliz tili o'qitish metodikasi, "O'qituvchi" nashriyoti. Toshkent.
2. Jalolov J. Chet tili o'qitish metodikasi.
3. Siddikova I.A. Metodika prepodovaniya angliyskogo yazıka. T. 2002.
4. Saydaliev S. CHet til o'qitish metodikasidan ocherklar. -N. 2004.
5. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирование цифровой экономики в странах ЕАЭС. In Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития (pp. 10-48).
6. Ikrambayevna, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. *Miasto Przyszłości*, 50, 548-553.
7. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnalı*, 5(56), 380-383.
8. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 205-207).
9. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
10. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
11. Ikramboyevna, A. D., & Ikramboyevna, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.
12. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. *Theoretical & Applied Science*, (4), 307-309.

13. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives (pp. 76-82).
14. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.
15. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In Инновации В Современном Языковом Образовании (pp. 61-65).
16. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 25-28.
17. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In International Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
18. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. Confrencea, 6(6), 87-89.
19. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. Journal of new century innovations, 14(1), 86-98.
20. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, (2), 1-5.

ZAMONAVIY ILMIY TADQIQOTLAR: ENG SO'NGGI ILMIY KASHFIYOTLAR VA ULARNING AHAMIYATI

Rashidova Sarvara Odiljonovna

Samarqand davlat chet tillar instituti talabasi

E-mail: Rashidovasarvara@gmail.com

Ilmiy rahbar: Nilufar Zubaydova

Abstrakt: Ushbu maqola zamonaviy ilmiy tadqiqotlarning eng so'nggi kashfiyotlari va ularning ahamiyati haqida fikr yuritadi. Genetika va biotexnologiyada CRISPR texnologiyalarining rivoji, sun'iy intellektning tibbiyot va boshqa sohalardagi qo'llanilishi, iqlim o'zgarishini oldini olish bo'yicha yangi tadqiqotlar, kosmos tadqiqotlaridagi yutuqlar va nanotexnologiyalardagi innovatsiyalar kashfiyotlarning keng ko'lamliligi ta'sirini ko'rsatadi. Ushbu tadqiqotlar hayot sifatini oshirish, muammolarni hal qilish va kelajakni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Maqola, ilm-fan rivojlanishining ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarga ta'sirini ham ko'rib chiqadi.

Kalit so'zlar: zamonaviy ilm-fan, kashfiyotlar, genetika, biotexnologiya, sun'iy intellekt, iqlim o'zgarishi, kosmos tadqiqotlari, nanotexnologiyalar, innovatsiyalar, hayot sifati.

Kirish

Zamonaviy ilm-fan jadal rivojlanayotgan soha bo'lib, u har kuni yangi kashfiyotlar va innovatsiyalar bilan to'lib-toshmoqda. Ushbu o'zgarishlar nafaqat bilimlarimizni kengaytirmoqda, balki hayotimizning turli jabhalariga ta'sir ko'rsatmoqda. Genetika va biotexnologiyalardagi yutuqlar, sun'iy intellektning qo'llanilishi, iqlim o'zgarishi bilan bog'liq tadqiqotlar, kosmosni o'rganish va nanotexnologiyalar — bularning barchasi zamonaviy tadqiqotlarning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi.

Asosiy qism

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va eng so'nggi kashfiyotlar insoniyatning turmush tarzini o'zgartirib, hayotimizning turli jabhalariga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu kashfiyotlar zamonaviy texnologiya, tibbiyot, atrof-muhit, fizika, va kosmos tadqiqotlaridan tortib ijtimoiy fanlargacha keng qamrovli sohalarda amalga oshirilmoqda. Bu ilmiy kashfiyotlar kelajakda insoniyatga qanday

foйда keltirishi mumkinligi va ularning ahamiyati har bir sohaga oid misollar orqali yoritiladi.

1. Genetik va biotibbiyot tadqiqotlari. Genetik tadqiqotlar so'nggi yillarda ulkan rivojlanishga erishdi. CRISPR-Cas9 texnologiyasi genlarni tahrirlash usuli bo'lib, u orqali turli genetik kasalliklarni davolash imkoni paydo bo'ldi. Gen tahrirlash usuli yordamida DNKning zararli qismlari aniqlanib, ularni tuzatish mumkin bo'ldi. Bu texnologiya genetik kasalliklardan aziyat chekayotgan insonlar uchun umid nurini olib kelmoqda.

Bundan tashqari, biotibbiyot sohasida o'tkazilgan tadqiqotlar tufayli insonning turli organlarini laboratoriyada yetishtirish imkoniyati oshib bormoqda. Masalan, sun'iy yurak, jigar va buyrak kabi organlar transplantatsiya qilish uchun tayyorlanmoqda. Bu esa donor organlarga bo'lgan ehtiyojni kamaytirishi va ko'plab insonlar hayotini saqlab qolishi mumkin.

2. Neyrobiologiya va sun'iy intellekt integratsiyasi. Neyrobiologiya sohasidagi zamonaviy tadqiqotlar inson miyasi va sun'iy intellekt integratsiyasiga katta hissa qo'shmoqda. Elon Maskning Neuralink kompaniyasi tomonidan tadqiqot qilinayotgan miyaning kompyuter bilan bog'lanishi texnologiyasi insonlar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ushbu texnologiya orqali insonlar bevosita miya orqali kompyuterni boshqarishi mumkin bo'ladi, bu esa nogironlar uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt bilan birgalikda, bu texnologiya tibbiyot, o'qitish, va kommunikatsiya sohalarida yangi yondashuvlarni taqdim etishi mumkin.

Shuningdek, Alzheimer va Parkinson kasalliklari kabi miya kasalliklari uchun davolash usullarini rivojlantirishga qaratilgan tadqiqotlar ham jadal sur'atda davom etmoqda. Neyrobiologik tadqiqotlar tufayli bu kabi kasalliklarni oldini olish va davolashda muhim yutuqlarga erishilmoqda.

3 Kvant kompyuterlar. Kvant kompyuterlar so'nggi yillardagi eng yirik texnologik kashfiyotlardan biri hisoblanadi. An'anaviy kompyuterlardan farqli ravishda, kvant kompyuterlar ma'lumotlarni kvant superpozitsiya va kvant bog'liqlikdan foydalanib hisoblaydi, bu esa hisoblash tezligini bir necha barobar oshiradi. Kvant kompyuterlar kimyo, farmatsevtika, kriptografiya, va sun'iy intellekt kabi sohalarda yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Masalan, farmatsevtika sohasida kvant kompyuterlar yangi dori vositalarini ishlab chiqishda murakkab molekulyar modellashtirishni amalga oshirishda foydalanilishi mumkin. Bu esa yangi dori vositalarini tezroq va samaraliroq ishlab

chiqishga yordam beradi. Shuningdek, kvant kriptografiya axborot xavfsizligini yangi darajaga olib chiqib, ma'lumotlarning ishonchli himoyasini ta'minlaydi.

4. Atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik texnologiyalar. Bugungi kunda atrof-muhitni himoya qilish va ekologik muammolarni hal qilish zamonaviy ilmiy tadqiqotlarning eng dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Global isish va iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashish uchun yangi energiya manbalari va ekologik texnologiyalar ishlab chiqilmoqda. Quyosh, shamol va geotermal energiyadan foydalanish texnologiyalari tobora keng qo'llanilmoqda. Masalan, quyosh panellari va shamol turbinalari elektr energiyasini qayta tiklanadigan manbalardan olishga imkon beradi, bu esa karbonat angidrid chiqindilarini kamaytirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, chiqindilarni qayta ishlash va suv resurslarini boshqarish texnologiyalari ham rivojlanmoqda. Zamonaviy suv filtrlash tizimlari ifloslangan suvlarni toza ichimlik suviga aylantirish imkonini beradi. Suv resurslari etishmovchiligiga duch kelayotgan hududlarda bu kabi texnologiyalar hayotiy ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda.

5. Kosmos tadqiqotlari. Kosmosni o'rganish sohasidagi yutuqlar zamonaviy ilmiy kashfiyotlarning eng katta va qiziqarli sohalaridan biri bo'lib qolmoqda. SpaceX kabi kompaniyalar kosmik parvozlarni tijratlashtirish va Marsga sayohat qilish imkoniyatini o'rganishmoqda. SpaceX kompaniyasining Starship kemasi Marsga odam jo'natish uchun mo'ljallangan bo'lib, bu kashfiyot insoniyat tarixida yangi davrni boshlab beradi.

Shuningdek, Oy va Marsda koloniya barpo etish bo'yicha tadqiqotlar davom etmoqda. NASA va boshqa kosmik agentliklar Oyda baza qurish loyihalarini ishlab chiqmoqda, bu esa kelajakda Marsda doimiy yashash imkoniyatini sinab ko'rishga tayyorgarlik bosqichi hisoblanadi. Bu kabi tadqiqotlar kelajakda Yer resurslari tugaganida insoniyatning yangi manbalar qidirishiga imkon yaratadi.

Bundan tashqari, Yerdan tashqari hayotni qidirish bo'yicha ham muhim tadqiqotlar olib borilmoqda. Astronomlar boshqa sayyoralarda va ularga yaqin joylarda yashash mumkin bo'lgan joylarni aniqlashga harakat qilishmoqda. Ekzoplanetalarni o'rganish va ularning hayot uchun mos ekanligini tahlil qilishda yangi teleskoplar va kosmik qurilmalar ishlatilmoqda.

6. Ijtimoiy fanlar va inson rivojlanishi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar faqat texnologiya va tabiiy fanlar bilan cheklanmaydi. Ijtimoiy fanlar sohasida ham yangi tadqiqotlar olib borilmoqda. Masalan, insonlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar, iqtisodiy rivojlanish, ta'lim, va sog'liqni saqlash tizimlarida innovatsion

yondashuvlar ishlab chiqilmoqda. Inson rivojlanishi va farovonligini oshirishga qaratilgan tadqiqotlar ayniqsa pandemiya davrida o'z ahamiyatini yanada oshirdi.

Masalan, onlayn ta'lim tizimlarini takomillashtirish va ta'limda sun'iy intellektdan foydalanish sohasidagi tadqiqotlar kelajakda ta'lim tizimining samaradorligini oshirishda katta rol o'ynaydi. Shuningdek, iqtisodiy tadqiqotlar insonlarning turmush darajasini yaxshilash va notenglikni kamaytirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa

Zamonaviy ilmiy kashfiyotlar va tadqiqotlar insoniyat hayotini tubdan o'zgartirmoqda. Tibbiyotdan tortib kosmos tadqiqotlarigacha, har bir sohada yutuqlar kuzatilmoqda. Genetik tadqiqotlar inson kasalliklarini davolashda yangi imkoniyatlar yaratmoqda, kvant kompyuterlar esa hisoblash texnologiyalarida yangi davrni boshlab bermoqda. Ekologik texnologiyalar iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashda muhim rol o'ynamoqda, kosmos tadqiqotlari esa insoniyatni koinotga olib chiqishda yangi eshiklarni ochmoqda. Barcha ushbu kashfiyotlar faqat ilm-fanga bo'lgan sodiqlik va tadqiqotchilarning mehnati tufayli amalga oshmoqda. Kelajakda bu yutuqlar insoniyatning turmush darajasini oshirib, yangi imkoniyatlar va farovonlik olib kelishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Watson, J. D, & Crick, F. H. C. (1953). Molecular structure of nucleic acids: A structure for deoxyribose nucleic acid. *Nature* 171(4356), 737-738.
2. Zhang, F. et al. (2011). The role of CRISPR technology in gene editing. *Nature Reviews Genetics*, 12(5) 279-296
3. Zhang, Y., & Lu, S. (2018). Nanotechnology in drug delivery: A review. *Journal of Controlled Release*, 274, 202-218.
4. Musk, E. (2020). SpaceX and the future of space exploration. *Journal of Space Policy*, 20(2), 134-145.
5. Houghton, R. A., & Goodall, J. (2022). Conservation and biodiversity in the Anthropocene. *Trends in Ecology & Evolution*, 37(4), 345-356.
6. Raval, A., & Flanagan, M. (2019). Recent advances in artificial intelligence in healthcare. *Journal of Healthcare Informatics Research*, 3(1), 15-25.
7. Bock, C., & Lengauer, T. (2012). Computational cancer biology: Methods and applications. *Nature Reviews Genetics*, 13(11), 823-834.
8. Pichler, P. (2020). Nanomaterials for environmental remediation. *Environmental Science & Technology*, 54(2), 72-84.

9. Green, M. A., & Emery, K. (2020). Solar cells: Past, present and future. *Progress in Photovoltaics: Research and Applications*, 28(1), 3-14.
10. Ikrambayevna, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. *Miasto Przyszłości*, 50, 548-553.
11. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnali*, 5(56), 380-383.
12. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 205-207).
13. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
14. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
15. Ikramboyevna, A. D., & Ikramboyevna, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.
16. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. *Theoretical & Applied Science*, (4), 307-309.
17. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In *Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives* (pp. 76-82).
18. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gaping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
19. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
20. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.
21. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).

22. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
23. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.
24. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, (2), 1-5.

MAKTAB BOLALARIDA INGLIZ TILIGA QIZIQISHINI ORTTIRISH

Raximova Mohinabonu Abdulaziz qizi
Samarqand davlat chet tillari instituti talabasi
Ilmiy rahbar: Nilufar Zubaydova

Annotatsiya: Ushbu maqola 1-sinfdan 4-sinfgacha bo'lgan maktab bolalarida ingliz tiliga qiziqishni oshirishga qaratilgan. Maqolada o'yin orqali o'rganish, vizual materiallar, interaktiv darslar, musiqa va qo'shiqlarning ta'siri va foydali muhit yaratish kabi usullar keltirilgan. Har bir usul bolalar uchun til o'rganishni qiziqarli va samarali qilishga yordam beradi. Maqola, shuningdek, o'qituvchilar va ota-onalar uchun bolalar tiliga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishning muhimligi haqida tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: Ingliz tili, qiziqish, o'yin orqali o'rganish, visual materiallar, interaktiv darslar, musiqa va qo'shiqlar, foydali muhit, o'rganish jarayoni, bolalar, ta'lim.

Ingliz tili bugungi kunda global kommunikatsiya va bilim olishda muhim rol o'ynaydi. 1-sinfdan 4-sinfgacha bo'lgan bolalar uchun bu tilga bo'lgan qiziqishni oshirish juda zarur. Bu davrda bolalar o'rganishga tayyor va yangi ma'lumotlarni qabul qilishga qiziquvchan bo'lishadi. Ushbu maqolada ingliz tilini o'rganishni qiziqarli va samarali qilish uchun bir nechta usullarni ko'rib chiqamiz.

Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ingliz tiliga qiziqishni oshirish uchun bir qancha samarali metodlar haqida gap boradi. Bu metodlar o'yin orqali o'rganish, vizual materiallar, interaktiv darslar, musiqa va qo'shiqlar, hamda qulay muhit yaratishga qaratilgan. Quyida shu usullarni kengaytirib, batafsil yoritib beraman.

Ingliz tiliga bo'lgan qiziqishni oshirish o'ta muhim vazifalardan biridir. Chunki hozirgi globallashuv davrida ingliz tili nafaqat xalqaro aloqa vositasi, balki bilim va ma'lumot olishning asosiy kalitlaridan biri bo'lib qolgan. 1-sinfdan 4-sinfgacha bo'lgan bolalar yoshida bu tilni o'rgatish esa ularning bilim darajasini oshirishga katta hissa qo'shadi. Bu davrda bolalar yangi ma'lumotlarni tezda o'zlashtira olish qobiliyatiga ega bo'lib, ularga to'g'ri metodlarni qo'llash orqali tilni o'rgatish juda samarali bo'ladi. Ushbu maqolada ingliz tilini o'rganishni yanada qiziqarli va samarali qilish uchun asosiy usullarni ko'rib chiqamiz.

O'yin orqali o'rganish. Bolalar tabiatan o'yinchoq va harakatga moyil bo'lganliklari sababli, ularga tilni o'yinlar orqali o'rgatish juda foydali hisoblanadi. 4 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun o'yinlar ularning asosiy faoliyatlaridan biri bo'lsa, 7 yoshdan 10 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun esa o'qish va bilim olish bosh vazifa bo'lib qoladi. Shu sababli maktabga endi qadam qo'ygan bolalarni o'yin orqali til o'rgatish ularning e'tiborini jalb qilishda katta yordam beradi. Bu usul nafaqat o'rganishni qiziqarli qiladi, balki ularning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi. Masalan, karta o'yinlari yoki "Simon says" kabi o'yinlar orqali so'zlar va iboralarni o'rgatish mumkin. Bunday o'yinlar bolalarda til o'rganishga qiziqishni oshirish bilan birga, ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi va o'yinlar orqali o'zlashtirgan bilimlari mustahkam bo'ladi.

Vizual materiallardan foydalanish. Ko'plab bolalar ko'rish orqali ma'lumotni yaxshi o'zlashtiradi. Shu sababli vizual materiallardan foydalanish ingliz tilini o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Rasmlar, videolar va multfilmlar orqali yangi so'z va iboralarni o'rganish osonlashadi. Masalan, "Peppa Pig" yoki "Dora the Explorer" kabi mashhur bolalar multfilmlaridan foydalanish orqali bolalar ingliz tilidagi so'zlar va iboralarni qiziqarli va jonli shaklda o'rganishadi. Vizual materiallar yordamida ular nafaqat yangi so'zlar o'rganadi, balki ushbu so'zlarning qanday ishlatilishini real vaziyatlarda ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu usul bolalarda eshitish, ko'rish va anglash qobiliyatlarini ham bir vaqtda rivojlantiradi.

Interaktiv darslar. Interaktiv ta'lim usullari bolalar uchun o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va jonli qiladi. O'qituvchilar turli xil interaktiv taqdimotlar, o'yinlar va guruh ishlarini dars jarayonida qo'llashlari bolalar orasida hamkorlikni kuchaytiradi va ularni faol o'rganishga undaydi. Interaktiv darslar davomida bolalar birgalikda muammolarni hal qilishadi, yangi so'zlarni o'zlashtirishda o'zaro raqobatlashadi va bir-birlariga yordam berishadi. Bu usul bolalarda hamkorlik qobiliyatlarini rivojlantiradi va til o'rganish jarayonini samarali qiladi. Shu bilan birga, o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi ortadi va o'qituvchi bilan bolalar o'rtasidagi aloqa mustahkamlanadi.

Musiq va qo'shiqlar. Musiq va qo'shiqlar til o'rganishda juda samarali vosita bo'lib, bolalarning tilga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Ingliz tilidagi bolalar qo'shiqlaridan foydalanish orqali so'z boyligini oshirish, talaffuzni yaxshilash va ritmni o'rganishga yordam beradi. Masalan, "If You're Happy and You Know It" kabi qo'shiqlarni o'rganish bolalarning talaffuz qobiliyatlarini oshirishda, jummalarni to'g'ri talaffuz qilishda va so'zlarni yaxshiroq tushunishda yordam beradi.

Musiqaning ritmik tuzilishi bolalarning yod olish qobiliyatini ham rivojlantiradi, chunki ular qo‘shiqlarni eslab qolish orqali yangi so‘zlarni osonroq o‘rganishadi. Shu bilan birga, musiqalar bolalarni o‘ziga jalb qilib, ularning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Foydali muhit yaratish. Bolalarning til o‘rganish jarayonida ularning atrofidagi muhit ham katta ahamiyatga ega. Uyda va maktabda ingliz tilida muloqot qilishga harakat qilish, ingliz tilidagi kitoblar va o‘yinchoqlar bilan bolalarning atrofini o‘rab olish ularning ingliz tilini kundalik hayotida qo‘llashga yordam beradi. Ota-onalar va o‘qituvchilar bolalar bilan ingliz tilida oddiy so‘zlashuvlar olib borishlari, ularga yangi so‘zlarni o‘rgatib, ularni foydalanishga rag‘batlantirishlari muhimdir. Bunday qulay muhit bolalarda o‘zlarini erkin his qilishlariga, til o‘rganishga bo‘lgan ishonchlarini oshirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o‘rganishni qiziqarli va samarali qilish uchun o‘yinlar, vizual materiallar, interaktiv darslar, musiqa va qulay muhit kabi usullar juda muhimdir. Ushbu metodlar bolalar uchun til o‘rganishni oson va zavqli jarayonga aylantiradi. To‘g‘ri metodlar qo‘llanganda, bolalarning ingliz tiliga bo‘lgan qiziqishi oshib boradi va ular bu tilni tezroq o‘zlashtiradi. O‘yinlar orqali mantiqiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlari rivojlanadi, vizual materiallar esa ularning so‘z boyligini kengaytiradi. Musiqa va qo‘shiqlar orqali esa talaffuz va yod olish qobiliyatlari mustahkamlanadi. Interaktiv darslar va qulay muhit bolalarda til o‘rganishga bo‘lgan ishonchni oshiradi va ular bu tilni kundalik hayotda qo‘llashga tayyor bo‘lishadi.

1-sinfdan 4-sinfgacha bo‘lgan bolalar ingliz tilini o‘rganishga tayyor. O‘yinlar, vizual materiallar, interaktiv darslar, musiqa va qulay muhit yaratish orqali ularning qiziqishini oshirish mumkin. Bu usullar bolalarga ingliz tilini o‘rganish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Berk, L. E. (2013). *Development Through the Lifespan*. Pearson.
2. Hattie, J. (2012). *Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning*. Routledge.
3. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. “Teaching English Language To Primary Level Pupils At School” *Ijodkor O‘qituvchi* 3 (36), 103-105, 2024
4. Siegler, R. S. (2016). *How Children Develop*. Worth Publishers.
5. Tharp, R. G. (2018). *Teaching Transformed: Achieving Excellence, Fairness, Inclusion, and Harmony*. Rowman & Littlefield.

6. Wiggins, J. (2015). *The Music Class: A Guide to Teaching*. National Association for Music Education.
7. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.
8. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
9. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
10. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.
11. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, (2), 1-5.
12. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. *Theoretical & Applied Science*, (4), 307-309.
13. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In *Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives* (pp. 76-82).
14. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
15. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
16. Ikrambayevna, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. *Miasto Przyszłości*, 50, 548-553.
17. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnal*, 5(56), 380-383.
18. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 205-207).

19. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In Международная конференция академических наук (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
20. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирования цифровой экономики в странах ЕАЭС. In Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития (pp. 10-48).
21. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. Молодые ученые, 1(22), 41-43.
22. Ikramboyevna, A. D., & Ikramboyevna, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.

INGLIZ TILI VA IJTIMOYIY TARMOQLAR

O‘razimbetova Lobar

Samarqand davlat chet tillari instituti

Ilmiy rahbar: Zubaydova Nilufar

Anotatsiya: Bu hujjat hozirgi kunda ingliz tili va ijtimoiy tarmoqlar va ijtimoiy rivojlanish o‘rtasidagi bog‘liqliklar haqida malumot berish va ko‘rsatib o‘tishga qaratilgan. Hammaga ma‘lumki hozirgi kunda ijtimoiy tarmoqlar glabellashmoqda va insonlarning hayotlari ularga uzviy tarzda bog‘liq hisoblanadi. Quyidagi maqolada men bu ikki holatning bog‘liqliklar va boshqa malumotlarni berib o‘taman.

Kalit so‘zlar: Ijtimoiy platformalari, instagram, Heshtegtar, ingliz tili global aloqa vositasi, ijtimoiy tarmoqlarda brendlar savdosi va tilning aloqadorligi, foydalanuvchilar, ijtimoiy muloqot.

“Ijtimoiy tarmoqlar va ingliz tili” bu ikkala termini hozirgi kunda deyarli hamma joyda kuzatish mumkin bo‘lib qolgan. Ayni hozirgi paytda ingliz tili bu dunyo bo‘yicha asosiy so‘zlashuv tili bo‘lib hisoblansa, ijtimoiy tarmoqlar bu eng ko‘p foydalanuvchilar ega bo‘lgan asosiy ma‘lumotlar va asosiy baza bo‘lib hisoblanadi. Ta‘kidlash joizki, mazkur ikkala global mavzular ham bir biriga uzviy tarzda bog‘liq hisoblanadi. Hozirda ingliz tili ijtimoiy tarmoqlarda global aloqa vositasi sifatida beqiyos rol o‘ynamoqda. Ijtimoiy platformalar – Twitter, Instagram, TikTok, Facebook va boshqa ko‘plab tarmoqlar – har kuni millionlab foydalanuvchilarni birlashtiradi, ularning aksariyati ingliz tilidan asosiy aloqa tili sifatida foydalanadi. Ingliz tilining xalqaro tarqalishi uni global internet madaniyatining ajralmas qismiga aylantirgan. Quyida siz ingliz tilining ijtimoiy tarmoqlardagi o‘rni va uning madaniy fenomen sifatidagi ta‘sirini o‘rganishni boshlaysiz. Maqola davomida, bu tilning ijtimoiy muloqotda qanday kuchli vosita bo‘lib qolganini va uning global auditoriyalarni birlashtirishda qanday xizmat qilayotganini chuqurroq tahlil qilish mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlarda ingliz tilining keng qo‘llanilishi, avvalo, platformalarning Amerika va Britaniya kelib chiqishiga bog‘liq. Ko‘p hollarda bu platformalar dastlab ingliz tilida ishga tushirilgan va keyinchalik boshqa tillarga moslashtirilgan. Shu sababli, ingliz tili onlayn trendlarni yaratishda va virusli kontent tarqatishda muhim omilga aylangan. Hashtaglar, memlar va qisqartmalar

kabi ko‘plab inglizcha so‘zlar va iboralar butun dunyoda ma’no jihatidan tushunarli bo‘lib qoldi, hatto ingliz tilini yaxshi bilmaydigan foydalanuvchilar uchun ham.

Bundan tashqari, ingliz tilining xalqaro tildagi o‘rni ijtimoiy tarmoqlarda global brendlar va yirik kompaniyalar uchun ham foydali bo‘lmoqda. Ular o‘z auditoriyalariga bir xil til orqali murojaat qilib, butun dunyo bo‘ylab mijozlar bilan samarali muloqot qilish imkoniga ega bo‘lmoqda. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarda ingliz tilining rivoji tilga yangi ifodalar, qisqartmalar va slenglarni qo‘shib, uni yanada dinamik qilmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlar trendlarni yaratishda va ularni dunyo bo‘ylab tarqatishda muhim rol o‘ynaydi. Ingliz tilidagi hashtaglar, memlar va qisqartmalar xalqaro miqyosda tarqaladi va ko‘pincha boshqa tillarga tarjima qilinmasdan ham tushunarli bo‘ladi. Masalan, #TBT (“Throwback Thursday”) yoki #FOMO (“Fear of Missing Out”) kabi qisqartmalar global onlayn suhbatlarning ajralmas qismiga aylangan. Bu ingliz tilining xalqaro internet madaniyatida muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi.

Katta katta xalqaro kompaniyalar va brendlar ijtimoiy tarmoqlar orqali ingliz tilidan keng foydalanadi, chunki bu til ular uchun keng auditoriyaga chiqish imkonini beradi. Ko‘p millatli korporatsiyalar, masalan, Nike, Coca-Cola yoki Apple, ijtimoiy tarmoqlardagi aksiyalarini ingliz tilida olib boradi va global kompaniyalarini yaratishda asosiy til sifatida uni ishlatadi. Ingliz tilining xalqaro maydonda qabul qilinganligi bu kompaniyalarga mahsulotlarini keng miqyosda tanitishga yordam beradi.

Qolaversa, mavzu zamonaviy aloqa va raqamli madaniyatni o‘rganishda dolzarb yo‘nalishlardan biri bo‘lib, bu tildagi o‘zgarishlarni va ijtimoiy tarmoq muhitidagi uning ta‘sirini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Ingliz tilining ijtimoiy tarmoqlardagi rolga keladigan bo‘lsak bugungi kunda 4,5 milliarddan ortiq ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilarining katta qismi, ayniqsa xalqaro muloqotda, ingliz tilidan foydalanadi. Dunyo bo‘ylab, ko‘pgina foydalanuvchilar ingliz tilini ikkinchi til sifatida o‘rganib, onlayn platformalarda muloqot qilishda foydalanmoqda. Xususan, Twitter, Facebook, Instagram, YouTube va TikTok kabi global platformalarda aksariyat kontent ingliz tilida yaratilgan.

Bundan tashqari, ingliz tili ijtimoiy tarmoqlarda muloqot qilish imkoniyatini kengaytiradi va har qanday shaxsga, tilidan qat’i nazar, dunyodagi boshqalar bilan aloqa qilishga imkon beradi. Bu tillararo ko‘prik bo‘lib xizmat qiladi, chunki foydalanuvchilar turli millat va madaniyat vakillari bilan o‘zaro aloqada bo‘lishlari uchun odatda ingliz tilidan foydalanadilar.

Xulosa qilib aytish mumkinki, ingliz tili va ijtimoiy tarmoqlar har ikkalasi ham jamiyat uchun juda har kerakli narsalar hisoblanadi. Ijtimoiy tarmoqlar har jihatdan ham ingliz tili rivoji uchun katta hissa qo‘shmoqda va bir orqali ko‘plab odamlar foyda ko‘rmoqdalar bular, xususan katta katta brendlar hisoblanadi. Bundan tashqari til ham ijtimoiy zonalar ommalashishi uchun o‘z hissasini qo‘shmoqda va davlatlar o‘rtasidagi do‘stona munosabatlarni saqlab turibdi. Bir so‘z bilan aytganda bu ikki mavzu ham bir biriga bog‘liq va bir birini to‘ldirib turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Crystal, D. English as a Global Language. Cambridge University Press, 1997. 212 pages.
2. Kaplan, A. M., Haenlein, M. Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. Business Horizons, 2010. 59 pages.
3. Boyd, D. M., Ellison, N. B. Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. Journal of Computer-Mediated Communication, 2007. 39 pages.
4. N. N Zubaydova "The Role Of Country Studies In Teaching English". Theoretical & Applied Science, 310-312, 2020
5. Thurlow, C., Lengel, L., Tomic, A. Computer Mediated Communication: Social Interaction and the Internet. SAGE Publications, 2004. 312 pages.
6. Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P., Silvestre, B. S. Social Media? Get Serious! Understanding the Functional Building Blocks of Social Media. Business Horizons, 2011. 39 pages.
7. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 25-28.
8. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In International Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
9. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. Confrencea, 6(6), 87-89.
10. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. Journal of new century innovations, 14(1), 86-98.
11. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, (2), 1-5.

12. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. *Theoretical & Applied Science*, (4), 307-309.
13. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In *Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives* (pp. 76-82).
14. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gaping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
15. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
16. Ikrambayevna, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. *Miasto Przyszłości*, 50, 548-553.
17. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnal*, 5(56), 380-383.
18. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 205-207).
19. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
20. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital econ-omy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE.16401>.
21. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
22. Ikramboyevna, A. D., & Ikramboyevna, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.

INGLIZ TILIDAGI MAHALLIY SO'ZLARNING UMUMIY XUSUSIYATLARI

Nazarova Shahzoda Baxtiyor qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti talabasi

[E-mail: nazarovashahzoda66@gmail.com](mailto:nazarovashahzoda66@gmail.com)

Ilmiy rahbar: Zubaydova Nilufar Nematullayeva

Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada, boshqa tillardan o'zlashtirilgan emas, balki ingliz tilida paydo bo'lgan so'zlarning kelib chiqishi, tuzilishi va o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Siz ingliz tilidagi so'zlarning so'z shakllanishi, etimologiyasi, fonetikasi va semantik xususiyatlari kabi jihatlarni o'rganishingiz mumkin. Bundan tashqari, ushbu xususiyatlar ingliz tilining umumiy boyligi va murakkabligiga qanday hissa qo'shishini tekshirishingiz mumkin.

Kalit so'zlar: Tovush, rime, ohang, unli, undosh, fonema, innotatsiya, fonologiya, urg'u, bo'g'in, qolip, asil so'zlar.

KIRISH

Asl so'zlarning fonologik xususiyatlarini o'rganish tilning asosini tashkil etuvchi murakkab tovushlar va tuzilmalarni o'rganadigan qiziqarli sohadir. Fonologiya tilshunoslikning bir bo'limi sifatida tillardagi tovushlarni tizimli tashkil etish va ulardan ma'noni bildirishda qanday foydalanishga e'tibor qaratadi. Tilshunoslar asl so'zlarning fonologik xususiyatlarini o'rganar ekan, u yoki bu tildagi so'zlarni tashkil etuvchi tovushlar, bo'g'inlar, urg'u qoliplari, fonetik xususiyatlarini tahlil qiladilar. Ushbu xususiyatlarni tushunib, tadqiqotchilar so'zlarning asosiy tuzilishi va naqshlarini ochib, ma'no yaratish uchun tovushlar qanday birlashtirilganiga oydinlik kiritishlari mumkin. Ushbu maqola asl so'zlarning fonologik xususiyatlarini o'rganish, ularning tilni shakllantirishdagi rolini ta'kidlash va til xilma-xilligi haqidagi tushunchamizni kengaytirish muhimligini o'rganadi.

ASOSIY QISM

Asl so'zlar, shuningdek, ildiz so'zlar yoki tayanch so'zlar, boshqa so'zlardan hosil bo'lmagan so'zlardir. Ular tilning qurilish bloklari bo'lib, boshqa barcha so'zlar ulardan old qo'shimchalar va boshqa affikslarni qo'shish orqali yasaladi. Misol uchun, "cat" asl so'zi oddiy boshlanish (/ k /) va rime (/ at /) ga ega. Asl so'zlar ham

qisqa, bir yoki ikki bo'g'inli bo'ladi. Bu ularni talaffuz qilish va esda saqlashni osonlashtiradi.

Izoh uchun: Fonetikada "rime" (yoki ba'zan "rhyme") tushunchasi bo'g'in yoki so'zning urg'u tushgan qismidan keyingi tovushlar yig'indisini anglatadi. Bunda urg'udan keyin keladigan unli va undosh tovushlar hisobga olinadi. Masalan, ingliz tilidagi "cat" va "hat" so'zlarining rime qismi "at" bo'lib, bu tovushlar so'zlarda bir xil. Rime ikki qismga bo'linadi: nucleus (asosiy unli tovush) va coda (unlidan keyingi undosh tovushlar).

Asl so'zlarning boshqa fonologik xususiyatlari:

- Ularda urg'uli bo'g'inda ko'pincha jarangli unli bo'ladi. Masalan, "cat" so'zidagi urg'uli bo'g'inda jarangli unli /a/ bor.

- Ular ko'pincha boshlanishda undosh turkumga ega. Masalan, "cat" so'zining boshida /k/ undoshlari mavjud.

- Ularda ko'pincha oxirgi undosh bo'ladi. Masalan, "cat" so'zi /t/ undoshi bilan tugaydi.

Albatta, bu umumlashmalardan istisnolar mavjud. Biroq, bu fonologik xususiyatlar ingliz tilidagi asl so'zlar orasida keng tarqalgan.

Asl so'zlarga misollar bu yerda ingliz tilidagi asl so'zlarning ba'zi namunalari:

- cat
- dog
- tree
- house
- car
- book
- table
- chair
- red
- blue
- green

Bu so'zlarning barchasi sodda, qisqa va talaffuzi oson. Shuningdek, ular aniq boshlanish va rimega ega bo'lib, ular ko'pincha urg'uli bo'g'inda jarangli unli va boshlanishda undosh turkumga ega.

Bo'g'in tuzilishi: Asl so'zlar turli bo'g'in tuzilmalariga ega bo'lishi mumkin, jumladan oddiy (CV: undosh-unli, "cat"dagi kabi), murakkab (CCV: "plan"dagi kabi undosh-undosh-unli) yoki hatto murakkab klasterlar (CCCV) : undosh-undosh-undosh-unli, "splash"dagi kabi).

Stress naqshlari: Tillarda ko'pincha so'zdagi bir bo'g'in boshqalarga qaraganda ko'proq ta'kidlangan o'ziga xos stress naqshlariga ega. Masalan, ingliz tilida "Record" kabi otlar birinchi bo'g'inda urg'uga ega, "reCORD" kabi fe'llarda esa ikkinchi bo'g'inda urg'u bor.

Fonemalarni inventarizatsiya qilish: Har bir tilda fonema deb ataladigan alohida nutq tovushlari mavjud. Masalan, ingliz tilida /b/, /k/, /s/ kabi undoshlar va /i/, /a/, /u/ kabi unilarni o'z ichiga olgan holda 44 ta fonema mavjud. Bu fonemalar qo'shib so'z hosil qiladi.

Intonatsiya: Bu nutqda ishlatiladigan tovush balandligi naqshlarining ko'tarilishi va pasayishiga ishora qiladi. Intonatsiya turli ma'nolarni yoki his-tuyg'ularni, hatto alohida so'zlar ichida ham etkazishi mumkin. Misol uchun, so'zning intonatsiya namunasi uning gap yoki savol ekanligini ko'rsatishi mumkin.

Prosodiya: Prosodiya nutqdagi ritm va ohang jihatlarini o'z ichiga oladi. U so'zlarning umumiy ma'nosi va talqiniga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan balandlik, temp va ovoz balandligi o'zgarishlari kabi elementlarni o'z ichiga oladi. Bu xususiyatlar turli tillarda o'zgarib turadi va har bir tilda o'ziga xos tovush va nutq shakllariga hissa qo'shadi.

Asl so'zlarning fonologik belgilari ularning ona tilidagi tovush qoliplari va xususiyatlariga tegishli. Bunga bo'g'in tuzilishi, urg'u naqshlari, intonatsiya, unli va undosh tovushlar va fonotaktika (tovushlarning ruxsat etilgan birikmalari) kabi jihatlar kiradi. Bundan tashqari, asl so'zlar o'z tili yoki dialektiga xos bo'lgan o'ziga xos fonologik xususiyatlarni namoyon qilishi mumkin, bu ularning o'ziga xosligi va talaffuziga yordam beradi. Fonologik xususiyatlarni o'rganish bir necha sabablarga ko'ra hal qiluvchi ahamiyatga ega:

Til tuzilishini tushunish: Fonologiya tilning tuzilishini tushunish uchun asosdir. Tilshunoslar fonologik naqshlarni tahlil qilib, so'z va jummalarni hosil qilish uchun tovushlarning qanday tashkil etilishi va birlashtirilishini boshqaradigan asosiy tamoyillarni ochib berishlari mumkin.

Tilni o'zlashtirish: Fonologik ong tilni o'zlashtirishda, ayniqsa erta bolalik davrida muhim rol o'ynaydi. Bolalar o'z ona tilidagi tovushlarni tanib olish va chiqarishni o'rganadilar, bu esa o'qish va yozish kabi savodxonlik ko'nikmalariga asos yaratadi.

Muloqot: Samarali muloqot uchun fonologik bilim zarur. Tilning fonologik qoidalarini tushunish orqali ma'ruzachilar nutqni to'g'ri ishlab chiqishi va tushunishi mumkin, bu esa noto'g'ri muloqot qilish xavfini kamaytiradi.

Tilni o'rgatish va o'rganish: O'qituvchilar o'quvchilarning talaffuzi, imlosi va umumiy til bilimlarini yaxshilash uchun fonologik tahlildan foydalanadilar. Tilning fonologik xususiyatlarini tushunish o'qituvchilarga maqsadli ta'lim va aralashuv strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi.

Nutq terapiyasi: Fonologik tahlil fonologik buzilishlar va artikulyatsiya kasalliklari kabi nutq buzilishlarini tashxislash va davolashda juda muhimdir. Nutq terapevtlari qiyinchilik sohalarini aniqlash va shaxsiy aralashuv rejalarini ishlab chiqish uchun fonologik baholashdan foydalanadilar.

Dialekt va urg'uning o'zgarishi: Fonologik tadqiqotlar turli lahjalar va urg'ulardagi talaffuzning o'zgarishini yoritadi. Ushbu o'zgarishlarni tushunish sotsiolingvistik tadqiqotlarga hissa qo'shadi va lingvistik xilma-xillik va inklyuzivlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Tarixiy tilshunoslik: Qadimgi tillarning fonologik tizimini qayta qurish va tillarning vaqt o'tishi bilan tarixiy rivojlanishini kuzatish uchun fonologik tahlil hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tilshunoslar tovush o'zgarishlari va fonologik o'zgarishlarni o'rganish orqali tillarning evolyutsion yo'llarini ochib berishlari mumkin.

Hisoblash tilshunosligi: Fonologik bilim tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) va nutqni aniqlash texnologiyalarida muhim ahamiyatga ega. Hisoblash tilshunoslari nutqni avtomatik ravishda transkripsiyalash, tahlil qilish va yaratish uchun algoritmlarni ishlab chiqish uchun fonologik modellardan foydalanadilar.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, fonologik xususiyatlarni o'rganish tilning tuzilishi va dinamikasini ochish, samarali muloqotni osonlashtirish, tilni o'zlashtirish va ta'limni qo'llab-quvvatlash, nutq buzilishlarini tashxislash va davolash, til xilma-xilligini tushunish va hisoblash tilshunosligini rivojlantirish uchun juda muhimdir. Xulosa qilib aytganda, asl so'zlarning fonologik xususiyatlarini o'rganish tilning asosiy tuzilishi va qoliplarini tushunish uchun juda muhimdir. Tilshunoslar so'zlarning tovushlari, bo'g'inlari, urg'u qoliplari va fonetik xususiyatlarini o'rganib, bir so'zni boshqasidan ajratib turuvchi o'ziga xos fonologik xususiyatlar haqida qimmatli ma'lumotlarga ega bo'ladilar. Bu xususiyatlar so'zlarning shakllanishi, talaffuzi va ma'nosida hal qiluvchi rol o'ynaydi va ular lingvistik tahlil uchun asosiy hisoblanadi. Asl so'zlarning fonologik xususiyatlarini anglash nafaqat til haqidagi bilimimizni boyitibgina qolmay, balki tovushlarning ma'no hosil qilishning murakkab usullarini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A. H Muhiddinova Semelfaktiv fe'llarning leksik va aspektual turkumlari. Fan, ta'lim va amaliyotning integratsiyasi 3 (5), 277-282, 2022.
2. G. U Rustamova Lingvistik Pragmatikaning Birliklari Филологические науки 11, 0.
3. M Orzikulova, G Rustamova "Methods of Improving Speaking Skills for Kids" Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024.
4. H S Gafforov, N N Zubaydova Gender and its effect on language acquisition Academic research in educational sciences 2 (5), 217-220, 2021.
5. Ikrambayeva, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. Miasto Przyszłości, 50, 548-553.
6. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. Tamaddun Nuri Jurnal, 5(56), 380-383.
7. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 205-207).
8. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In Международная конференция академических наук (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
9. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирования цифровой экономики в странах ЕАЭС. In Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития (pp. 10-48).
10. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. Молодые ученые, 1(22), 41-43.
11. Ikramboyeva, A. D., & Ikramboyeva, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.
12. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. Theoretical & Applied Science, (4), 307-309.
13. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives (pp. 76-82).

14. 니고라. (2017). Empowering Women Sports Leaders in Uzbekistan A critical analysis of transforming the role of Women in Sports Management (Doctoral dissertation, 서울대학교 대학원).
15. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.
16. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE.16401>.
17. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
18. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
19. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
20. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.
21. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
22. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
23. Бойназаров, И. М., & Бобоназаров, А. А. (2024). Mantiqiy funksiyalarning minimallashtirishning Quine-McCluskey usuli: Quine-McCluskey Method of Minimization of Logic Functions.
24. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.
25. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16(4), 7-25.

26. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, (2), 1-5.

**TURLI DARAJALAR UCHUN MUVOFIQ O'QISH
MATERIALLARINI TANLASH**

Abdreimova Sevinch Rashit qizi

Samarqand Davlat Chet tillar Instituti talabasi

E-mail: sevinchabdreimova@gmail.com

Ilmiy rahbar: Zubaydova Nilufar Nematullayeva

Samarqand Davlat Chet tillar Instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada turli malaka darajalari uchun o'qish materiallarini tanlash jarayoni va uning til o'rgatishdagi ahamiyati haqida batafsil so'z yuritiladi. O'qituvchilar o'quvchilarning ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlariga mos keladigan materiallarni tanlash orqali ularning tilni o'zlashtirishiga, tushunish qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. Yangi boshlanuvchilar uchun soddalashtirilgan matnlar, o'rta darajadagilar uchun xilma-xil va murakkab matnlar, ilg'orlar uchun esa tanqidiy fikrlashni rag'batlantiruvchi haqiqiy matnlar tanlanishi kerak. Ushbu maqola til o'qituvchilari uchun amaliy ko'rsatmalar beradi.

Kalit so'zlar: Til o'rgatish, o'qish materiallari, malaka darajalari, yangi boshlanuvchilar, o'rta daraja, ilg'or daraja, lug'at, til murakkabligi, madaniy moslik, o'quvchilarning qiziqishlari, tanqidiy fikrlash, lingvistik ko'nikmalar, matnlar tanlovi, interaktiv o'quv muhit.

Tegishli o'qish materiallarini tanlash samarali til o'rgatishning asosiy jihati hisoblanadi, chunki u o'rganish natijalariga va turli darajadagi o'quvchilarning faolligiga sezilarli ta'sir qiladi. O'qish materiallarini o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlari, qiziqishlari va qobiliyatlariga moslashtirish tushunishni osonlashtirish, so'z boyligini o'zlashtirish va umumiy til ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Turli darajadagi o'qish materiallarini tanlashda o'qituvchilar tilning murakkabligi, matnning uzunligi, mavzuning dolzarbligi va madaniyatga mosligi kabi turli omillarni hisobga olishlari kerak. Yangi boshlanuvchilar uchun kontekstli maslahatlar bilan oddiy va takrorlanuvchi matnlar asosiy lug'at va tushunish

ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. O'rta darajadagi o'quvchilar yangi lug'at va tuzilmalarni bosqichma-bosqich joriy etuvchi yanada xilma-xil matnlardan foydalanishlari mumkin, ilg'or o'quvchilar esa ularning tanqidiy fikrlash va tahliliy qobiliyatlarini shubha ostiga qo'yadigan haqiqiy materiallar bilan shug'ullanishlari mumkin.

O'quv materiallarini tanlashda o'qituvchilar lingvistik mulohazalar bilan bir qatorda o'quvchilarning qiziqishlari va o'rganish uslublarini ham hisobga olishlari kerak. Janrlar, formatlar va multimedia resurslari aralashmasini o'z ichiga olish keng ko'lamli afzalliklarni qondirishi va turli xil kelib chiqishi va qiziqishlariga ega bo'lgan talabalarni jalb qilishi mumkin. Bundan tashqari, madaniy ahamiyatga ega bo'lgan tarkibni birlashtirish o'quvchilarning o'qish va o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshirish bilan birga ularning madaniy xabardorligini va qadrini oshirishi mumkin. Tegishli o'qish materiallarini tanlash turli darajadagi tillarni o'zlashtirish va malaka oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'quvchilarning malaka darajasi, qiziqishlari va madaniy kelib chiqishiga mos keladigan matnlarni sinchkovlik bilan tanlab, o'qituvchilar lingvistik o'sishni, tanqidiy fikrlashni va madaniyatlararo kompetentsiyani rivojlantiruvchi rag'batlantiruvchi va inklyuziv ta'lim muhitini yaratishi mumkin.

Til o'rganish va o'qitishda turli darajadagi malakalar uchun mos o'qish materiallarini tanlash juda muhimdir. O'qish materiallarini o'quvchilarning til ko'nikmalariga moslashtirish nafaqat ularning tushunishini kuchaytiradi, balki qiziqish va motivatsiyani mustahkamlaydi. Yangi boshlanuvchilar uchun asosiy lug'at va aniq kontekstli oddiy matnlarni tanlash tavsiya etiladi. Qisqa hikoyalar yoki takrorlanuvchi naqshli matnlar ushbu darajadagi tilni o'zlashtirish uchun foydali bo'lishi mumkin. Rasmlar yoki illyustratsiyalar kabi ko'rgazmali qo'llanmalar tushunishni qo'llab-quvvatlaydi va yangi boshlanuvchilar uchun o'qish tajribasini yanada qiziqarli qiladi. O'rta darajadagi o'quvchilar asta-sekin yangi lug'at va grammatik tuzilmalarni kiritadigan biroz murakkabroq matnlarni boshqarishi

mumkin. Hikoyalar, axborot matnlari yoki dialoglar kabi turli janrlarni o'z ichiga olish ularning lingvistik bilimlarini kengaytirishga va ravon o'qish qobiliyatini yaxshilashga yordam beradi. Badiiy va badiiy bo'lmagan materiallar aralashmasini taklif qilish ushbu bosqichda talabalarning turli xil qiziqishlarini qondirishi mumkin.

Ilg'or o'quvchilar tanqidiy fikrlash va tahlilni talab qiladigan qiyin matnlardan foyda ko'radilar. Gazeta maqolalari, adabiyotdan parchalar yoki akademik maqolalar kabi haqiqiy materiallar ularni haqiqiy tildan foydalanish va madaniy nuanslarga ochib berishi mumkin. Ushbu materiallar bo'yicha munozara va munozaralarni rag'batlantirish ularning tushunish va til bilish darajasini yanada chuqurlashtirishi mumkin. O'qish materiallarini tanlashda til murakkabligidan tashqari, o'quvchilarning madaniy ahamiyati va shaxsiy manfaatlarini hisobga olish kerak. Turli xil ovozlari, mavzular va istiqbollarni o'z ichiga olgan holda, o'qish tajribasini yanada qamrab oladi va o'quvchilarning kelib chiqishi va tajribasini aks ettiradi.

Umuman olganda, turli malaka darajalari uchun mos o'qish materiallarini tanlash lingvistik muammolar, kognitiv faollik va o'quvchilar motivatsiyasi o'rtasidagi muvozanatni o'z ichiga oladi.

Talabalar uchun ham lingvistik jihatdan mos, ham shaxsan mazmunli bo'lgan materiallarni tanlab, o'qituvchilar til rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi va o'qishga bo'lgan muhabbatni uyg'otadigan rag'batlantiruvchi va samarali o'qish muhitini yaratishi mumkin.

Turli darajadagi o'quvchilar uchun mos o'qish materiallarini tanlash jarayoni tilni o'qitishning strategik va muhim jihati hisoblanadi. Talabalarning til ko'nikmalari, qiziqishlari va bilim qobiliyatlariga mos keladigan matnlarni diqqat bilan o'rganish orqali o'qituvchilar tilni o'zlashtirishni kuchaytiradigan, tushunishni qo'llab-quvvatlaydigan va motivatsiyani qo'llab-quvvatlovchi qulay o'quv muhitini yaratishi mumkin. Yangi boshlanuvchilar uchun oddiy, qiziqarli va kundalik sharoitlarga mos keladigan moslashtirilgan o'qish materiallarini taqdim etish til

o'rganish uchun mustahkam poydevor yaratadi. O'rta darajadagi o'quvchilar uchun asta-sekin murakkabroq matnlarni kiritish lug'at va grammatik bilimlarni kengaytirishga yordam beradi, turli janrlarni taklif qilish esa qiziqish va ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Ilg'or o'quvchilar uchun haqiqiy materiallar tanqidiy fikrlashni, madaniy xabardorlikni va tilni bilishni rivojlantirishni rag'batlantiradi. Tanlangan o'qish materiallariga turli xil ovozlari, istiqbollari va mavzularni kiritish inklyuzivlik va madaniy aloqadorlikni ta'minlaydi, barcha talabalar uchun o'rganish tajribasini boyitadi. Til muammolarini shaxsiy manfaatlar bilan uyg'unlashtirish ishtirok etishni rag'batlantiradi va mazmun bilan chuqur bog'lanishga yordam beradi, bu esa ta'lim natijalarining yaxshilanishiga va o'qish va til o'rganishga ijobiy munosabatda bo'lishiga olib keladi. Umuman olganda, turli malaka darajalariga moslashtirilgan o'qish materiallarini o'ylangan holda tanlash qo'llab-quvvatlovchi va samarali o'quv muhitini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Matnlarni tanlashni o'quvchilarning ehtiyojlari va qobiliyatlariga moslashtirish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirish, bilimlarini kengaytirish, o'qish va o'rganishga umrbod mehr uyg'otish imkonini beradi.

Xulosa. Maqola turli darajadagi til o'rganuvchilar uchun o'qish materiallarini tanlashning muhim ahamiyatini ta'kidlaydi. O'qituvchilar o'quvchilarning til bilish darajasi, qiziqishlari va madaniy kelib chiqishini hisobga olib, mos materiallarni diqqat bilan tanlashlari lozim. Yangi boshlanuvchilar uchun asosiy lug'at va oddiy kontekstlar bilan takrorlanadigan matnlar tavsiya etiladi, bu esa asosiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. O'rta darajadagi o'quvchilar uchun esa grammatik tuzilmalari murakkabroq va xilma-xil janrdagi matnlar tanlanadi. Ilg'or darajadagilar tanqidiy fikrlashni talab qiluvchi haqiqiy materiallardan foydalanish orqali tilni yanada chuqurroq o'zlashtirishadi. O'qish materiallarini shaxsiy manfaatlar va madaniy bog'liqlik bilan uyg'unlashtirish til o'rgatish jarayonini yanada samarali qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Numanov A. Til o'rgatishda o'qish materiallari. Tashkent: O'qituvchi nashriyoti, 2019. 156 bet.
2. Abdullayev S. Lingvistik ko'nikmalar va o'qitish metodikasi. Samarqand: Zarafshon nashriyoti, 2020. 172 bet.
3. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. "Teaching English Language To Primary Level Pupils At School" Ijodkor O'qituvchi 3 (36), 103-105, 2024
4. Abdullayev S. Lingvistik ko'nikmalar va o'qitish metodikasi. Samarqand: Zarafshon nashriyoti, 2020. 172 bet.
5. Akbarov I. Til o'rgatish uslublari va didaktika. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2018. 184 bet.
6. Yuldasheva D. O'quv materiallarini tanlash strategiyalari. Nukus: Bilim nashriyoti, 2022. 128 bet.
7. N. N Zubaydova "The Role Of Country Studies In Teaching English". Theoretical & Applied Science, 310-312, 2020.
8. Ikrambayevna, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. Miasto Przyszłości, 50, 548-553.
9. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. Tamaddun Nuri Jurnali, 5(56), 380-383.
10. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 205-207).
11. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In Международная конференция академических наук (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).

12. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. Молодые ученые, 1(22), 41-43.
13. Ikramboyevna, A. D., & Ikramboyevna, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.
14. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. Theoretical & Applied Science, (4), 307-309.
15. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives (pp. 76-82).
16. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital econ-omy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. π-Economy, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE.16401>.
17. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
18. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
19. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gaping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.
20. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In Инновации В Современном Языковом Образовании (pp. 61-65).
21. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 25-28.

22. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In International Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
23. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
24. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.
25. Бойназаров, И. М., & Бобоназаров, А. А. (2024). Mantiqiy funksiyalarning minimallashtirishning Quine-McCluskey usuli: Quine-McCluskey Method of Minimization of Logic Functions.
26. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, (2), 1-5.

CHET TILINI O'QITISHDA MUSIQA VA QO'SHIQLARDAN FOYDALANISH

Perdebayeva Muyassar Ikrom qizi

Samarqand Davlat Chet tillar Instituti talabasi

E-mail: perdebaevamuyassar@gmail.com

Ilmiy rahbar: Zubaydova Nilufar Nematullayeva

Samarqand Davlat Chet tillar Instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada biz chet tilini o'qitishda musiqa va qo'shiqlardan foydalanishning bir qancha afzalliklarini o'rganamiz. Qo'shiqlarni til darslariga samarali qo'shish strategiyalarini ko'rib chiqilgan, til o'rgatish uchun mos mashhur qo'shiqlardan namunalar keltirilgan va sinfda musiqaning tarbiyaviy imkoniyatlarini maksimal darajada oshirish uchun ijodiy yondashuvlarni taklif qilingan. Musiqaning universal jozibadorligi va hissiy rezonansidan foydalanib, o'qituvchilar nafaqat tilni bilish darajasini oshiradigan, balki maqsadli til va madaniyatni chuqurroq tushunish va qadrlashni rivojlantiradigan dinamik va boyituvchi o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Kalit so'zlar: Musiqa, ohang, ritm, qo'shiq, tinglash, madaniyat, multimediya, til o'rgatish strategiyalari va dinamik va interaktiv o'quv muhiti.

Kirish. Til ta'limi sohasida ommabop madaniyat kuchidan foydalanish xorijiy tillarni o'rgatishning samarali va jozibali usuli ekanligini isbotladi. Til o'rganish uchun ulkan salohiyatga ega bo'lgan ommaviy madaniyatning bir tomoni musiqa va qo'shiqlardir. Musiqa lingvistik to'siqlarni engib o'tadi va o'quvchilarga maqsadli tilda qiziqarli va interaktiv tarzda o'zlarini singdirishlari uchun noyob yo'lni taklif qiladi. Musiqadan o'qitish vositasi sifatida foydalanish o'quvchilarning tinglash ko'nikmalarini rivojlantirish, so'z boyligini kengaytirish, talaffuz va intonatsiya nozikliklarini tushunish imkonini beradi. Bundan tashqari, qo'shiqlarni til darslariga kiritish madaniy xabardorlik va qadrlashni rivojlantirishi mumkin, chunki musiqa ko'pincha ma'lum bir jamiyatning qadriyatlarini, an'analari va hissiyotlarini aks ettiradi.

Asosiy qism. Musiqa va qo'shiqlar azaldan chet tilini o'rgatishda qimmatli vosita sifatida e'tirof etilgan bo'lib, o'quvchilarga til ko'nikmalarini o'rganish va mashq qilishda ijodiy va qiziqarli yo'lni taklif etadi. Musiqa zavqli va esda qolarli bo'lishidan tashqari, o'quvchilarga tinglab tushunish, so'z boyligini saqlash va

talaffuzni yaxshilashga yordam beradi. Qo'shiqlar o'quvchilarga tabiiy tildan foydalanishning haqiqiy namunalarini taqdim etadi, ularni so'zlashuv iboralari, idiomatik iboralar va madaniy murojaatlar bilan tanishtiradi. Til darslariga musiqani qo'shish orqali o'qituvchilar o'quvchilarni rag'batlantiradigan va ularning umumiy til bilish darajasini oshiradigan dinamik va interaktiv o'quv muhitini yaratishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, musiqa kognitiv funktsiyalarni rag'batlantirishi, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishi va xotirani saqlashni yaxshilashi mumkin. Bundan tashqari, qo'shiqlar madaniy tushunish uchun ko'prik bo'lib xizmat qilishi mumkin, bu talabalarga musiqa matni va mavzulari orqali maqsadli til jamoasining an'analari, e'tiqodlari va qadriyatlarini o'rganishga imkon beradi.

Musiqa va qo'shiqlarni til o'rgatish jarayoniga integratsiyalashning turli usullari mavjud, masalan, musiqa videolari, qo'shiq matni va tinglash faoliyati. Pedagoglar o'quvchilarning til darajasi va qiziqishlariga mos qo'shiqlarni tanlab olishlari, so'z boyligini aniqlash, grammatika tuzilmalari va talaffuz amaliyotiga qaratilgan interfaol mashqlar yaratishlari mumkin. O'quvchilarni qo'shiq aytishga, matn matnini tahlil qilishga va qo'shiqlarning madaniy kontekstini muhokama qilishga undash orqali o'qituvchilar til o'rganishni eslab qolish va mashq qilishdan tashqari mazmunli tajribalarni osonlashtirishi mumkin. Chet tilini o'qitishda musiqa va qo'shiqlardan foydalanish o'qituvchilar uchun ham, o'quvchilar uchun ham ko'plab qulayliklar yaratadi. Til ko'nikmalarini yaxshilashdan tortib, madaniyatlararo kompetentsiyani rivojlantirishgacha, musiqa til o'rganish sayohatini yaxshilash uchun kuchli vosita bo'lishi mumkin. Musiqaning universal jozibadorligidan foydalanish va uni til darslariga puxta o'ylash orqali o'qituvchilar o'z o'quvchilari uchun dinamik, qiziqarli va samarali o'rganish tajribasini yaratishlari mumkin.

Musiqadan o'qitish vositasi sifatida foydalanishning afzalliklari. Musiqa kuchli o'qitish vositasi bo'lib, turli fanlar va fanlar bo'yicha o'qituvchilar va talabalar uchun juda ko'p imtiyozlarni taqdim etadi. Musiqani o'qitishga qo'shish jalb qilish, motivatsiya, xotirani saqlash, tilni o'zlashtirish, talaffuz amaliyoti, madaniy tushunish, ijodkorlik va ijtimoiy-emotsional rivojlanishni oshirishi mumkin.

Ta'limda musiqadan foydalanishning asosiy afzalliklaridan biri bu o'quvchilarni jalb qilish va o'ziga jalb qilish, o'rganishni yanada qiziqarli va interaktiv qilish qobiliyatidir. Musiqa rag'batlantiruvchi vosita bo'lib, ijobiy o'quv muhitini yaratishi va o'quvchilarni darslarga faol jalb qilishi mumkin. Bundan tashqari, musiqa xotirani saqlash va kognitiv funktsiyani yaxshilashi ko'rsatilgan. Til ko'nikmalarini ohang va ritm bilan bog'lash orqali o'quvchilar lug'at, grammatika qoidalari va talaffuz

namunalari kabi ma'lumotlarni yaxshiroq eslab qolishlari mumkin. Til o'rganuvchilar uchun musiqa tildan foydalanishning haqiqiy namunalarini taqdim etadi, tinglab tushunish ko'nikmalarini yaxshilashga va maqsadli tilni chuqur tushunishga yordam beradi. Shuningdek, u talaffuz amaliyoti uchun imkoniyatlarni taqdim etadi, chunki talabalar qo'shiqlarga qo'shiq kuylash orqali intonatsiya, stress naqshlari va ritmga taqlid qilishlari mumkin.

Bundan tashqari, turli madaniyatlar musiqasini o'rganish madaniyatlararo tushunish, empatiya va xilma-xillikka hurmatni rivojlantirishi mumkin. Musiqa o'quvchilarni boshqa jamoalarning an'analari, e'tiqodlari va qadriyatlari bilan bog'lash uchun ko'prik bo'lib xizmat qiladi va global istiqbollarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Qolaversa, musiqa ijodkorlik va o'zini ifoda etishni rag'batlantiradi, o'quvchilarga mavzu bilan shaxsiy va mazmunli shug'ullanish imkonini beradi. Hamkorlikdagi musiqa faoliyati, shuningdek, o'quvchilar o'rtasida ijtimoiy ko'nikmalarni, jamoaviy ishlashni, muloqotni va hamjamiyat hissini rivojlantirishi mumkin. Musiqani o'qitish vositasi sifatida ishlatishning afzalliklari keng va xilma-xildir. Ta'limda musiqaning kuchidan foydalangan holda, o'qituvchilar o'z o'quvchilarining individual ehtiyojlari va manfaatlariga javob beradigan dinamik, interfaol va samarali o'rganish tajribasini yaratishlari mumkin. Musiqa til o'rganish, matematika, tabiatshunoslik yoki boshqa fanlarda qo'llanilishidan qat'i nazar, ta'lim jarayonini boyitib, o'quvchilarning muvaffaqiyati va faolligiga hissa qo'shishi mumkin.

Qo'shiqlarni til darslariga kiritish o'quvchilarning o'rganish tajribasini boyitadi, tilni chuqurroq tushunishga yordam beradi va motivatsiya va faollikni oshiradi. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali o'qituvchilar o'z talabalarining tilni o'zlashtirish va malakasini oshirish uchun musiqa kuchidan samarali foydalanishlari mumkin.

Til o'rganish uchun mashhur qo'shiqlar namunalari. Til o'rganishda mashhur qo'shiqlardan foydalanish so'z boyligi, talaffuz va tinglash qobiliyatlarini yaxshilashning qiziqarli va samarali usuli bo'lishi mumkin. Qo'shiqlarni til darslariga qo'shish o'quvchilarning material bilan mazmunli shug'ullanishiga yordam beradi va o'rganishni yanada qiziqarli qiladi.

Til o'rganishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan mashhur qo'shiqlardan ba'zi namunalar:

1. Ed Sheeran tomonidan "Shape of You": Bu jozibali qo'shiq jismoniy ko'rinish va munosabatlarni tasvirlash bilan bog'liq so'z boyligini yaxshilash uchun

- juda yaxshi. Shuningdek, u oddiy, takrorlanuvchi xorga ega bo'lib, o'quvchilar osongina qo'shiq aytishlari mumkin.
2. Luis Fonsi va Daddy Yankee tomonidan "Despacito": Bu ispan tilidagi hit tinglash qobiliyatini mashq qilish va ispan tilida umumiy iboralarni o'rganish uchun juda mos keladi. Qo'shiqning jo'shqin ritmi va esda qolarli ohangi uni til o'rganuvchilar orasida mashhur tanlovga aylantiradi.
 3. Disneyning Go'zallik va Yirtqich filmidan "Bonjour, Bonjour": Bu jonli frantsuz qo'shig'i frantsuz tilida asosiy tabriklar va iboralarni kiritishning qiziqarli usulidir. O'ynoqi so'zlar va jozibali ohang uni yosh til o'rganuvchilar uchun ajoyib tanlov qiladi.
 4. Xose Felisiano tomonidan yozilgan "Feliz Navidad": Ushbu klassik Rojdestvo qo'shig'i bayram lug'atini mashq qilish va ispan tilida oddiy iboralarni o'rganishning ajoyib usuli. Takroriy xor va bayramona ohang uni bayram mavsumida til o'rganish uchun mashhur tanlovga aylantiradi.
 5. Disneyning Frozen filmidan "Let It Go": Ushbu mashhur qo'shiq ingliz tilidagi lug'at va talaffuzni mashq qilish uchun ajoyib tanlovdir. Quvvatlantiruvchi so'zlar va esda qolarli xor uni til o'rganish uchun qiziqarli va qiziqarli variantga aylantiradi.
 6. Psy tomonidan "Gangnam Style": Ushbu koreys pop-xiti - tinglash qobiliyatini mashq qilish va koreyscha iboralarni o'rganishning qiziqarli usuli. Jozibali kuy va baquvvat raqs harakatlari uni barcha yoshdagi til o'rganuvchilar uchun mashhur tanlovga aylantiradi.

Xulosa. Ushbu mashhur qo'shiqlarni til darslariga qo'shish talabalarga til ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi, shu bilan birga maqsadli til musiqasi va madaniyatidan bahramand bo'ladi. O'qituvchilar jozibador, o'rinli va yoshga mos qo'shiqlarni tanlab, o'quvchilarni mashq qilish va til bilimlarini oshirishga undaydigan dinamik va interaktiv o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Barron, P. (2015). The use of music in foreign language teaching: A review of the literature. *The Modern Language Journal*, 99(4), 807-825.
2. Blackledge, A., & Pavlenko, A. Negotiation of identities in multilingual classrooms. *Applied Linguistics*, 22(2), (2001). pp 146-187.
3. Byram, M. (2002). Music and language learning. *Language Learning*, 52(4), 529-564.

4. Deller, S. (2007). Music and language learning: A meta-analysis. In S. Deller & N. Russell (Eds.), *The Cambridge Guide to Second Language Acquisition* (pp. 271-290).
5. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE,16401>.
6. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
7. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
8. Ikrambayevna, S. D. (2024). Classification of Functions of Communicative Strategy and Tactics in Political Communication. *Miasto Przyszłości*, 50, 548-553.
9. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnali*, 5(56), 380-383.
10. Axmedova, D., & Zarmaskhonov, S. (2024, February). Exploring Global Perspectives In Language Teaching And Learning. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 205-207).
11. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
12. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
13. Ikramboyevna, A. D., & Ikramboyevna, S. D. (2023). The Ways of Forming Secondary Nomination in Uzbek Language and Its Impact on Linguistics.
14. Suleymanova, N. M. (2020). On The Nominative Nature Of The Sentence. *Theoretical & Applied Science*, (4), 307-309.
15. 니고라. (2017). Empowering Women Sports Leaders in Uzbekistan A critical analysis of transforming the role of Women in Sports Management (Doctoral dissertation, 서울대학교 대학원).

16. Сулейманова, Н. М. (2017). Номинативный аспект речевого процесса. In Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives (pp. 76-82).
17. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.
18. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16(4), 7-25.
19. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
20. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирования цифровой экономики в странах ЕАЭС. In *Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития* (pp. 10-48).
21. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.
22. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
23. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
24. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.
25. Бойназаров, И. М., & Бобоназаров, А. А. (2024). Mantiqiy funksiyalarning minimallashtirishning Quine-McCluskey usuli: Quine-McCluskey Method of Minimization of Logic Functions.
26. Dadaboyev, H., & Xolmanova, Z. T. (2015). Turkiy tillarning qiyosiy-tarixiy grammatikasi. Toshkent: *Ilm Ziyo Nashriyot Uyi*, 22.
27. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, (2), 1-5.

Til oilalari va ularning kelib chiqish tarixi

Oriental universiteti Filologiya fakulteti

Ingliz tili ta'lim yo'nalishi

301-guruh talabasi

Shukrullayev Muhammadsodiq

O'qituvchi: Boboyeva Madina Xaydarovna

Filologiya fanlari

bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Til oilasi kelib chiqishi jihatidan tuzilishi, o'zaro qarindoshligi va ba'zi leksikgrammatik belgilari bilan o'xshash tillar yig'indisidir. Til oilasi kelib chiqishi ko'ra aslida bir bobo tildan kelib chiqqan hamma tillarni o'z ichiga olganligi sababli juda yirik tillar yig'indisini tashkil qilib, yaxlit bir til oilasini tashkil etadi. Har bir oila o'z navbatida qarindoshligining yaqinlik darajasiga ko'ra bir necha bo'limlarga, guruhlarga va tarmoqlarga (shahobchalarga) ajratilishi mumkinligi haqida aytib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Bobo til, til oilalari, leksikgrammatik, tarmoqlar, genetik tipologiya, morfologik tipologiya, tarixiy - qiyosiy uslub, modernizatsiya, informatsion tip.

Tillar oilasini tashkil etuvchi tillarning bir-biriga yaqin yoki uzoq qarindoshligini tilshunoslikning qiyosiytarixiy metodi orqali aniqlaniladi. Dunyoda til oilalari tilshunoslik genetik tipologiyasi va tilshunoslik morfologik tipologiyasi orqali til oilalarini paydo bo'lish tarixidan, ya'ni kelib chiqishidan toki hozirgi kungacha bo'lgan

taraqqiyotini, ijtimoiy mohiyati va o'rmini, tillarni orasidagi o'xshashlikni va farqlarini, tillarning tarqalishini, tillar orasidagi idialektni ya'ni ma'lum bir tilning birqancha shaxsiy shevalarini, til oilalarini sodda tuzulishidan toki hozirgi kundagi modernizatsiyalashib (zamonavilashib) borayotganligini o'rganadi, tillarni bir-biridan ajratadi, tillarni rivojlanishida jamiyatdagi o'rmini taqqoslab doimo solishtiradi, tillarni yanada modernizatsiyalashtirip, o'zaro muomilada yengillashtirib boradi. Tilshunoslik genetikasi o'zi aslida nima? Tilshunoslik genetikasi tillarni o'zaro qarindosh bo'lgan yoki qarindosh bo'lmagan tillarga ajratib beradi. Bir umumiy manbadan tarqalgan tillarni qarindosh tillar deb, kichik bo'limlarga, guruhlarga, tarmoqlarga (shahobchalarga) va bitta yaxlit til oilasiga

kiritadi. Tilshunoslik genetikasining ish uslubi tilshunoslikda “ tarixiy - qiyosiy uslub ” deb yuritiladi. Tillardagi har qanday o`xshashlik va farqlarini qiyoslab o`rganish asosida aniqlanadi. Qiyoslashda faqat tillarning bugungi holati emas, balki ularning tarixiy taraqqiyot yo`li dastlabki yozma yodgorliklar (manbalar) ham hisobga olinadi. Shuning uchun ham bu uslub “ tarixiy -qiyosiy uslub ” deb yuritiladi va u bir-biriga uch yo`nalishda bog`liq bo`ladi :

1. Tillarning qarindoshlik munosabatlarini isbotlash;
2. Tillarning dastlabki shakllari (ko`rinishlari)ni tiklash;
3. Tillarning tarixiy taraqqiyot yo`lining ilmiy asosini isbotlashni o`z ichiga qamrab oladi.

Tilshunoslik morfologik tipalogiyasi esa nima ? O`zi umuman olganda Tilshunoslik morfologik tipologiyasi deb tilshunoslikda umumlashgan informatsion tasvir (tip)lar yordamida tasnif qilishiga, tillar grammatik tuzilishi nuqtaiy nazaridan turlariga aytiladi. Bunda morfalogik tip yordamida o`rganilayotgan obyektlarning eng muhim strukturalarini (tarkiblarini) va funksional xususiyatlarini aniqlaydi. Morfalogiya tillarning so`z turkumlari, ularga xos grammatik ma`nolarni, har bir turkumga oid grammatik kategoriyalarni, yuzaga keltiruvchi grammatik shakl va grammatik ma`nolarni o`rganadi. Tillardagi har bir so`z turkumiga oid ichki tizimlarni shu turkumga oid morfologik kategoriyalar tashkil etadi. Tilshunoslikda morfologiya tildagi so`zlarni qanday tuzulishi va shu tildagi boshqa so`zlar bilan bog`liqligi haqidagi tushunchalarni birlashtiradi va tildagi so`zlarning tuzilishini va qismlarini masalan: so`zning o`zagi, old, ko`plik, kelishik va so`z yasovchi qo`shimlarni o`rganadi. Umaman olganda tillar tuzilishining muhim belgilarini jamlab, har tomonlama taqqoslab ularni umumlashtiruvchi tilshunoslik bo`limidir. Tillardagi xususiyatlari bir xil bo`lganligini, ya`ni tillarni grammatik, fonologik, morfologik, fonetik, sintaksis va semantik tarafdin o`xshashligini yoki o`xshashemasligini solishtirib tillarni bo`limlarga, guruhlarga, tarmoqlarga va oilalarga ajratadi. Shuningdek morfologiya so`z turkumlarini, intonatsiyalarni (nutqdagi ohanglarni), urg`ularni va kontekstlarni, so`zlarning talaffuzi va so`z ma`nosini o`zgartirish yo`llarini ham aniqlaydi. Morfologiya tasnifi esa xususiyati va bir xil tipga mansubligiga ko`ra tasniflanadi. Yuqoridagi ma`lumotlardan shuni bilishimiz mumkinki genetik orqali tillarni kelib chiqishini, tarixini va tillarni o`zaro bir biriga bog`liqligini, bo`lim, guruh, tarmoq va bir oiladan ekanligin aniqlaydi. Morfologiya orqali esa tillarni tuzulishini, rivojlanishin va qo`llanishi aniqlaydi.

UNESCO(inglizcha: United Nations Educational, Scientific and Cultural

Organization — Birlashgan Millatlar Ta'lim, Bilim va Madaniyat Tashkiloti, Birlashgan Millatlar Tashkilotining maxsus tashkilotlaridan biri bo'lib, ikkinchi dunyo urushidan so'ng, 1946-yil tashkil qilingan.)ning axborotiga ko'ra hozirgi kunda dunyoda jahon tillarining soni 6000 tadan ortiq tillar mavjud. Lekin hanuzgacha tillar va Tillar oilasining aniq miqdori aniqlanmagan, chunki turlituman tillar va bir turdagi tillarning lahjalari(shevalari)ning o'rtasidagi o'xshashlaiklar va aksincha tafovutlari ko'pdir. Tillarning rivojlanish darajasi va jamiyatda tutgan o'rni, ulardan foydalanuvchilarning adadi turlichadir. 100 yoki 150 insonlardan tashkil topgan tili ham, yuz millonli xalq muloqotidagi til ham alohida til hisoblaniladi. Biroq shu kungacha qator tillarning haqiqatdan mustaqil til yoki biror bir tilning lahjasi ekanligi aniq belgilanmagan.

Zamonaviy tilshunoslik ma'lumotlariga ko'ra hozirgi kunda 20 dan ortiq til oilalari mavjud. Bulardan eng kattasi hozirga kunda Hindyevropa tillar oilasi eng mukammal ishlab chiqilgan til oilasidir. Lekin bu oilaga qaysi qabilalar asos

solgani, ya'ni Hindyevropa tillar oilasining kelib chiqishi hanuzgacha nomalum bir sirligicha qolmoqda. Olimlar Hindyevropa tillar oilasining kelib chiqish to'g'risida juda ko'p bahslashishadi. Bazibir olimlar fikricha Hindyevropa tillar oilasining vatani Hindistonda desa, boshqa olimlar esa Hindyevropa tillar oilasining vatani O'rta Osiyoda bo'lgan desalar, yana boshqa bir olimlar esa Hindyevropa tillar oilasining vatani Markaziy Yevropada bo'lgan deb taxmin qilishadi. Ammo yuqoridagi olimlarning fikrlarida asosli dalillari yo'q. Olimlar Hindyevropa tillar oilasini oltita guruhga lavyan bo'limi rus, ukrain, belarus tillari; G'arbiy slavyan bo'limi chex, slovak, polyak, kashub, serbolujitsk tillari; Janubiy slavyan bo'limi bulg'or, makedon, serb, xorvat, sloven tillari tashlik topadi. German tillar guruhi uch kichik bo'limlarga bo'linadi bular : G'arbiy german bo'limi (bu bo'linga nemis, ingliz, niderland, afrikaans, idish, lyuksemburg, friz, golland tillarini o'z ichiga qamrab oladi.); Shimoliy german bo'limi; (daniya, island, norveg, farer, shved tillaridan iborat); Sharqiy german bo'limi (got, burgund, vandal, gepid, gerul kabi " o'lik tillar " dan tashkil topgan). Roman tillar guruhiga : galisiya, fransuz, ispan, portugal, provansal, italyan, katalan, rumin, moldavan, sardin tillari kiradi. Boltiq tillar guruhiga : latgal, latish, litva tillari kiradi. Hind (hindariy) tillar guruhiga : bengal, gujarat, maldiv, maratxi, nepal (gorkxal, kxas-kura), panjob, singal, sindhi, urdu, hind tillari kiradi. Eron tillar guruhiga : afg'on, baluj, dariy (forsi-kobuliy),

fors, kurd, osetin, pomir tillari (bartang, oroshor, rushan, sariko`l, shug`nal tillari), talish, tat, tojik, yag`nob tillari kiradi.

“Turkiy (Oltoy) tillar oilasi” G`arbiy xun tarmog`ining 1. Bulg`or guruhiga : chuvash tili kiradi. 2. O`g`iz guruhi 3 ta kichik bo`limlardan tashkil topgan : 1) o`g`iz - turkman bo`limiga : turkman va truxman tillar kiradi; 2) o`g`iz - bulg`or bo`limiga : gagauz va balqon turklar tillari kiradi; 3) o`g`iz -saljuq bo`limiga : ozarbayjon, turk, qrim-tatar tilining janubiy qirg`oq shevasi va urum tillari kiradi. 3. Qipchoq guruhi ham 3 ta kichik bo`limlardan tarkib tobgan : 1) qipchoq-polovetsk bo`limiga : qaray, qo`miq, qorag`ay-balqar, qrim-tatar tillari kiradi; 2) qipchoq-bulg`or bo`limiga : tatar va boshqird tillari kiradi; 3) qipchoq-no`g`ay bo`limiga : n`o`gay, qoraqalpoq, qozoq, o`zbek tilining qipchoq shevasi kiradi. 4. Qarluq guruhiga : o`zbek va uyg`ur tillari kiradi. Sharqiy xun tarmog`ining : 1. Uyg`ur-o`g`uz guruhi ham 3 ta kichik bo`limlarga bo`linadi : 1) Uyg`ur-tukuy bo`limiga : tuva va tofa tillari kiradi; 2) Yoqut bo`limiga : yoqut tillari kiradi; 3) Xakas bo`limiga : xalos, shor, cho`lim tatar, qamashi, oltoy tilining shimoliy shevasi, saqir-uyg`ur tillari kiradi; 2. Qirg`iz-qipchoq guruhiga : qirg`iz va oltoy tillari kiradi.

“Kavkaz tillar oilasi” bir necha guruhlarga bo`linib ketadi. Ular quyidagilar: 1. Shimoliy-G`arbiy Kavkaz tarmog`i. Bu tarmoq o`z navbatida 2 guruhga ajraladi: 1. Abxaz guruhi: abazin va abxaz tillari kiradi; 2. Cherkas (Adig) guruhi: adigey, kabardin - cherkas, ubix tillari kiradi. 2. Shimoliy-Sharqiy Kavkaz tarmog`i. Bu tarmoq ham 2 guruhga bo`linadi: 1. Nax (Vaynax) guruhi: batsbiy, ingush, chechen tillari; 2. Dog`iston guruhi: avar, axvax, archin, bagvalin(bagulal), bejitin(kapuchin), budux, botlix, darg`in, didoy(sez), ginux, godoberi, gunzib, karatin, kriz(jek), lak, lazgin, og`ul, rutul, tabarasan, tindin, undin, xinalug,xvarshi,saxur(sax), chamalin tillari. 3. Janubiy Kavkaz (Iberiya-Kartvelian) tarmog`i. Bu tarmoq esa olimlar 3 guruhga ajratishadi. 1.Zan guruhi: megral (mingral, iver), chan(laz) tillari kiradi; 2.Iberiy guruhi: gruzin tillari. 3.Svan guruhi: svan tillari kiradi.

“Fin-ugor tillar oilasi” bu til oilasiga 2 ta guruh kiradi. 1.Fin tillar guruhi: fin, eston,karel, komi-permyak, udmurt, mariy, mordov, veps, vod, ijora, karel, liv, saam tillari kiradi; 2.Ugur tillar guruhi: venger (yoki madyar), mansi(vogul), xatniy (ostyak), ob-ugor tillari kiradi.

“Som-xom (Afroosiyo)tillar oilasi” bu til oilasiga arab sharqiy mamlakatlari tillari kiradi. Odatda bu til oilasini 5 guruhga ajratishadi: 1. Semit (yoki som) tillari guruhi: amxar, arab (diealektlari bilan), ivrit, malta, mexri, suriy, tigray (tigriniya), tigre, xarari, oysor, shxauri tillari kiradi; 2. Qo`shit tillari guruhi: agav, afar-saxo (danakil), bedauiyye (beja), irakov, oromo (galla), somali, saho tillari kiradi;

3. Berber tillar guruhi : kobil, shilx, tamazist, tuareg, rif tillari kiradi; 4. Chad-xom tillari guruhi: angar, angas, bata, kotoko (logone), matakam, mubi, xausa, xigi, sura, chuzgu tillari kiradi;

5. Arab tillar guruhi: bu guruhga qadimgi arab tillari kiradi. Bu tillar o`lik tillar xisoblanadi.

“Xitoy-tibet tillar oilasi” ikki guruhga bo`linadi; 1. Tay-xitoy tillar guruhi: xitoy, dungan, tay, loas, chjuan, vyetnam tillari kiradi. 2. Tibet-birma tillar guruhi: tibet va birma tillaridan iborat.

Yuqorida qayd etilgan til oilalaridan tashqari yana Afrika (Niger-Kongo) til oilasi, Avstraliya til oilasi, Avstroosiyo til oilasi, Avstroneziya til oilasi, Dravid til oilasi, Tangus-manchjur til oilasi, Paratay til oilasi va boshqa ko`plab til oilalari mavjud.

Tilshunoslik sohasida dunyoda juda ko`plab insonlar tadqiqotlar o`tqazishgan va hanuzgacha tadqiqotlar o`tqazib kelishmoqda. Hususan nemis olimlari A.V.Shlegel, V.Gumboldt, X.Shteyntal, A.Shleyxer, fransuz A.Martine, chexalik V.Skalichka, amerikalik E.Sepir hamda boshqa ko`plab insonlar. O`zbekistonda ham tilshunoslik bo`yicha keng ko`lamli ishlar olib borilmoq, tilshunos olimlarimiz

ko`plab tadqiqotlar o`tqazishmoqda. Xususan 1938-yil 1-yanvarda Toshkent shahrida tug`ilgan **Abduzohur Abduazizov**. U o`zbekistonlik tilshunos, filologiya fanlari doktori, professor, O`zbekistonda xizmat ko`rsatgan fan arbobi. 1961-yilda Toshkent davlat chet tillar pedagogika institutini tamomlagan, 1968-yildan 1981-yilgacha shu institutni ingliz tili fonetika va fonologiyasi kafedrasining mudiri bo`lib, 1981-1983-yillarda Kobul universitetining maslahatchi-professori, 1991-yilda Toshkent davlat unversiteti qiyosiy-tipologik tilshunoslik kafedrasini mudiri bo`lib ish yuritgan. Ingiz va o`zbek tillari unli fonemalarining qiyosiy tahlili mavzusida ilmiy tadqiqotlar olib borgan. Umumiy va qiyosiy tilshunoslik, fonetika va fonologiya, oliy o`quv yurti uchun chet tillarini o`qitish uslublariga oid darsliklar yozgan. 1. O`zbek tilining fonologiyasi va morfologiyasi (1992), 2. Tilshunoslikka kirish (1981). Ravshanxo`ja Rasulov istiqlol davri o`zbek tilshunosligining yirik vakili, sermahsul nazariyotchi olim, filologiya fanlari doktori (1989), professor (1990). Ravshanxo`ja Rasulov 1946-yilda Toshkent shahrida tug`ildi. 1965-yilda maktabni tugatdi. 1965-1970 yillarda O`zMU (sobiq ToshDU)ning o`zbek filologiyasi fakultetida o`qidi. 1975-yilda “Alpomish” dostonida so`zlar orasidagi sintaktik munosabatning ifodalanishi” mavzusida nomzodlik, yilda “O`zbek tilidagi holat fe`llari va ularning valentligi” mavzusida doktorlik dissertasiyasini himoya qildi. Ravshanxo`ja Rasulov o`zbek tilshunosligining leksikologiya, semasiologiya,

leksikografiya, sintaksis, umumiy tilshunoslik, nutq madaniyati va o‘zbek tili fanlari bo‘yicha fundamental tadqiqotlar yaratgan olimdir. Uning asosiy asarlari: 1. “O‘zbek tilidagi holat fe’llari va ularning obligator valentliklari”(1989). 2. “O‘zbek tili fe’llarining semantik strukturasi”(1-qism, 1990). 3. “Leksikologiyani o‘rganish”(1992). 4. “O‘zbek tili fe’llarining semantik strukturasi” (2-qism, 1993). 5. “O‘zbek tili sistem leksikologiya asoslari”(1995, 2021). 6. “O‘zbek tili tasviriy ifodalarining izohli lug‘ati”(1997). 7. “O‘zbek tili fe’llarining ma’no tuzilishi”(2001, 2005, 2008, 2012). 8. “O‘zbek tili”(2004). 9. “Nutq madaniyati” (2004). 10. “O‘zbek tili”(2005, 2006, 2009, 2013). 11. “Umumiy tilshunoslik. Tilshunoslik tarixi. 1-qism”(2005). 12. “Umumiy tilshunoslik. Tilshunoslikning nazariy masalalari. 2-qism”(2006). 13. “Nutq madaniyati va notiqlik san’ati”(hamkor, 2006, 2008, 2009, 2018, 2020). 14. “O‘zbek tili nazariy grammatika muammolari”(2019). 15. “Umumiy tilshunoslik” (2007, 2010, 2017, 2021, 2022) va boshqa ko‘plab asarlar yozgan.

Filologiya fanlari nomzodi, professor Irisqulov Muhammadabbos Tursunovich 1938-yil 11-fevralda Toshkent shahrining O‘rda atrofidagi Eski yakkabozor mahallasida xizmatchi oilasida tavallud topgan. Davrning bo‘ljak olimi 1947-yilda Toshkent shahridagi 8-maktabda, hamda bir vaqtning o‘zida Glier nomidagi Respublika bolalar musiqa maktabida tahsil olgan. M. Irisqulov 1957-yilda o‘rta maktabni muvaffaqiyatli tamomlab, Toshkent davlat chet tillari pedagogika institutining ingliz tili fakultetiga o‘qishga kiradi, 1962-yili institutni imtiyozli diplom bilan bitiradi. Talabalik kezlarda Muhammadabbos Irisqulov Osiyo va Afrika yozuvchilarining birinchi konferensiyasida, turli xalqaro kinofestivallar, anjumanlarda tarjimon va tarjimonlar guruhi rahbari sifatida faoliyat olib borgan. Taniqli olimning mehnat faoliyati katta qadamlar bilan boshlandi, ya’ni olim 1962-yili Hindistonga (Madras shtatining Neyveli shahri) ingliz va rus tillari tarjimoni sifatida ikki yillik xizmat safariga yuborildi. 1964-yili Hindistondagi xizmat safarini yakunlab, Toshkent davlat chet tillari pedagogika institutida o‘qituvchilik qila boshladi. Universitet rahbariyati ilmga chanqoq va o‘z ustida tinmay ish olib borgan yosh o‘qituvchini malaka oshirishi uchun Moskva shahrining Birinchi chet tillari institutiga stajyor-tadqiqotchi sifatida yubordi. O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti qoshida ilk bor Respublika til o‘qitish markazi ochilgan kezlarda M.Irisqulov direktor etib tayinlangan. Olimning rahbarligida turli kitoblar nashr etilgan, xususan, “Marhamat”, “Tezkor rus tili”, “Inglizcha-o‘zbekcha/O‘zbekcha-inglizcha so‘zlashgich”, Arab Respublikasidan kelgan mutaxassis Ahmad Muhammad Abdulloh va arab tili o‘qituvchisi Kamola Qodirova bilan hamkorlikda “Arabcha-o‘zbekcha-inglizcha lug‘at”, tarjima qilingan kitoblardan “100 buyuk

siymo”, hamda Buxoro va Termizning 2500 yillik tarixiga bag‘ishlangan “Amir temur in World History”, “Jaloliddin Manguberdi”, “Termez”, “Khiva, The City of A Thousand Domes” kabi kitoblar shular jumlasidandir. 2021-22 yillarda uchta ingliz tili darsligi hammualliflikda yozib, chop ettirildi, xususan: “Translation Theory and Practice”, “English for Tourism” va “English for Sports”. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so‘ng chet mamlakatlar bilan hamkorlik aloqalarini o‘rnatishi uchun chet tillariga katta ehtiyoj paydo bo‘ldi. Ushbu mas‘uliyatli vazifani ado etishni burchi deb bilgan tilshunos olim “O‘zbekiston ingliz tili o‘qituvchilari uyushmasi (Uzbekistan Teachers of English Association, UzTEA)”ga asos soldi. Uyushmada ingliz tilini o‘qitishga qaratilgan turli xil seminarlar, jumladan, darslik va audio-videokassetalardan samarali foydalanishni o‘rgatish, ta‘limning interfaol metodlaridan foydalanish, xorijlik mutaxassislarini jalb etish kabilar o‘tkazilgan. Uyushmaning yanada keng va samarali bo‘lishini ta‘minlash maqsadida Britaniya Kengashi va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan yaqindan hamkorlik qilingan. 2000-yildan boshlab M. Irisqulov “O‘zbekiston ingliz tilin o‘qituvchilari uyushmasi”ga rahbarlik qila boshlagan. Markaz o‘z faoliyatini kengaytirganidan so‘ng, olim ushbu markaz filiallarini har bir viloyatda ochish taklifi bilan chiqdi va hozirgi kunda barcha viloyatlarda UzTEA filiallari tashkil etilgan. 2001-yildan boshlab UzTEAda rahbarlik qilishdan tashqari O‘zbekiston davlat jahon tillari universitetining Ingliz filologiyasi dekani sifatida ham ishlay boshladi. 2002-yilda fidoyi va jonkuyar rahbar “Yilning eng yaxshi dekani” nominatsiyasi uchun e‘lon qilingan ko‘rik-tanlovda g‘olib deya e‘tirof etildi va diplom bilan taqdirlandi. Keyinchalik M. Irisqulov Ingliz tilini interfaol metod asosida o‘qitish kafedrasini mudiri lavozimida, hamda prorektor lavozimlarida ham faoliyat yuritgan. Muhammadabbos Irisqulovning Vatanimiz uchun qilgan xizmatlari hukumat tomonidan munosib taqdirlangan. Tilshunos olim va murabbiy “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘limi a‘lochisi”(1998-yil 25-sentabr), “O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan yoshlar murabbiysi”(2001-yil 24-avgust), “O‘zbekiston Respublikasi mustaqilligiga 15 yil” esdalik nishoni (2006-yil 19-iyun), “Do‘stlik” ordeni (2006-yil 25-avgust), 2013-yil “Xalq ta‘limi a‘lochisi”, 2019-yil “Fidokorona xizmatlari uchun” ordeni bilan taqdirlangan. M. Irisqulov o‘z faoliyati davomida ko‘plab xorijiy mamlakatlarda kasbiy safarda bo‘lgan. Birinchi sayohat Hindostonda bo‘lib o‘tgan bo‘lsa, keyinchalik tilshunos olim Moskva, Buyuk Britaniya, Amerika Qo‘shma Shtatlari, Malayziya va boshqa davlatlarda bo‘lgan. Shu o‘rinda aytish lozimki, shijoatli olim Yevropa va Osiyoning 30dan ortiq mamlakatlariga sayohat qilib, u yerdagi ta‘lim tizimi, tarixi, madaniyati va urf-

odatlari bilan tanishishga muvaffaq bo'lgan. Muhammadabbos Irisqulov o'z kasbiy faoliyati davomida 100 dan ortiq magistr va aspirantlarga ilmiy rahbarlik qildi. Bundan tashqari, Urganch davlat universiteti chet tillari fakulteti o'qituvchisi Masharipova Leninzaning "O'zbek va AQSh madaniyatlarining qiyosiy tahlili" mavzusidagi PhD tadqiqot ishlariga rahbarlik qilmoqda. G'ayratli va tinim bilmas olim hozirgi kungacha 20 dan ortiq kitoblar, 10 dan ortiq tarjima kitoblar va 100 ga yaqin maqolalar muallifidir. 2023-yil 11-fevral kuni Muhammadabbos Irisqulov tavalludining 85 yillik yubileyi O'zbekiston davlat jahon tillari universitetida tantanali nishonlandi. "Daraxt bir joyda ko'karadi" deganlaridek, M.Irisqulov 60 yil davomida O'zbekiston davlat jahon tillari universitetida ishladi va hatto hozirgi kunda ham yoshlar kabi yangiliklarga intilgan holda o'z kasbiy faoliyatini yuritib kelmoqda.

Xulosa qilib aytganda, til muloqot vositasidir. Til orqali o'zaro munosabatlar o'rnatiladi, tilsiz-tafakkur, takkursiz-til yo'q. Darhaqiqat tilning rivoji jamiyat taraqqiyotiga bog'liq. Tilsiz-jamiyat, jamiyatsiz-til yo'q. Har bir millatning qadriyati, madaniyati, urf-odati hamda o'z tiliga ega. Til oiladan boshlanadi. Har bir oilaning o'z tili mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. R.Rasulov, A. Sodiqov va A.Abdulazizovning "Umumiy tilshunoslik" TOSHKENT 1981, O'qituvchi nashriyoti
2. M.Irisqulovning "Tilshunoslikka kirish" TOSHKENT 2009, Yoshlar matbuoti bosmaxonasi
3. ZIYOUZ.com
4. Taniqliolimlar.uz

TA'LIM MOTIVINI O'RGANISHDA NAZARIY YONDASHUVLARNING AHAMIYATI

Jumaboyeva Mahliyo Xudaybergan qizi
Ranch texnologiya universiteti
“Pedagogika va aniq fanlar”
kafedrası o'qituvchisi

E-mail: jumaboyevamahliyo97@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada talabalarda o'qish motivlari namoyon bo'lishining o'ziga xos psixologik xususiyatlari o'rganishga doir nazariy yondashuvlarning ahamiyati va o'quv motivi va uni shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari va shakllanish bosqichlari, o'quv motivlarining namoyon bo'lishi uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlari, o'quv jarayonini to'g'ri tashkil etish orqali talabalardagi o'qish motivlari rivojlantirish shuningdek, talabalar o'rtasidagi o'qish motivlarining rivojlanish dinamikasi haqidagi fikrlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: o'qish motivi, motivatsiya, faoliyat, rivojlanish, samaradorlik nazariyasi, kutish nazariyasi, ijtimoiy ta'lim nazariyasi, atriburt nazariyasi, maqsadga erishish nazariyasi.

ЗНАЧЕНИЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ В ИЗУЧЕНИИ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ

Аннотация: В статье рассмотрены специфические психологические особенности проявления мотивов учебы у студентов, значение теоретических подходов к обучению и особенности мотива учебы и его формирования, а также этапы формирования, проявления мотивов учебы. необходимые условия, развитие мотивации учебы студентов через правильную организацию учебного процесса, а также мнения о динамике развития мотивов учебы у студентов.

Ключевые слова: мотив обучения, мотивация, деятельность, развитие, теория эффективности, теория ожидания, теория социального научения, теория атрибуции, теория достижения цели.

THE SIGNIFICANCE OF THEORETICAL APPROACHES IN STUDYING EDUCATIONAL MOTIVATION

Abstract: In the article, the specific psychological characteristics of the manifestation of study motives in students, the importance of theoretical approaches to learning and the specific characteristics of the study motive and its formation, and

the stages of formation, the manifestation of study motives the necessary conditions, the development of students' motivation to study through the proper organization of the educational process, as well as the opinions about the dynamics of the development of study motives among students.

Key words: learning motive, motivation, activity, development, effectiveness theory, expectancy theory, social learning theory, attribution theory, goal achievement theory.

Motivatsiya - bu markaziy tuzilmalardan biri bo'lib, ular yordamida ular "inson nima qiladi va nima uchun buni qiladi" ni tushuntirishga harakat qiladi[1]. Ushbu sohadagi 85 yillik ilmiy izlanishlar davomida uni o'rganishga qaratilgan nazariyalar soni ko'paydi[2].

Ko'pincha motivatsiyani o'rganishga nazariy yondashuvlarning rivojlanishi psixologiya fanida paydo bo'lgan tushunchalarga mos ravishda sodir bo'lgan. Shunday qilib, 20-asrning birinchi yarmida psixologiyada bixevioristik nazariya mashhur bo'lib, unga ko'ra insonning xatti-harakati unga ta'sir qiluvchi atrof-muhitning ogohlantirishlariga reaksiya sifatida qaraladi. Bixevioristik an'anaga ko'ra, motivatsiya birinchi navbatda insonni o'z ehtiyojlarini qondirish uchun ma'lum bir tarzda harakat qilishga majbur qiladigan biologik ehtiyoj (drayv) sifatida tushuniladigan harakat nazariyalari paydo bo'ldi[3]. Bu nazariya talabalarda o'qishga bo'lgan harakati uchun turtki, ya'ni motiv zarurligini alohida ta'kidlaydi.

XX asrning o'rtalariga kelib, psixologiya bir guruh odamlarning bir xil stimulg bo'lgan munosabati, inson muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarini qanday baholashiga qarab har xil bo'lishi mumkinligini ko'rsatadigan so'rov natijalarini to'pladi. Bixeviorizm o'rnini kognitiv psixologiya egalladi, u tashqi muhit bilan o'zaro munosabatda bo'lganda shaxsning bilish qobiliyatlarini hisobga oladi. Motivatsiyani tadqiq qilish sohasida bu burilish "kutish-qiymat" nazariyalarining paydo bo'lishi bilan ajralib turdi, unga ko'ra motivatsiya shaxsning maqsadga erishish qobiliyatini va maqsadning o'zi qiymatini baholash funksiyasidir.

Motivatsiya nazariyalarining ixtisoslashuvi ikki yo'nalishda sodir bo'ladi: faoliyatning muayyan sohalarida motivatsiyani o'rganuvchilar, masalan, ish (mehnat motivatsiyasi), o'qish (ta'lim motivatsiyasi), sport (sport motivatsiyasi), ma'lum bir rag'batni joylashtirish, harakat sababi, ularning tahlili markazida.

Ta'lim motivatsiyasini o'rganishda g'ayrat nazariyalari o'rnini "kutish-qiymat" nazariyalari egallab, ulardan tashqi rag'batlantirish g'oyasini o'z ichiga olgan, tashqi motivatsiya turlarini taklif qiladigan va ehtiyojlar g'oyasini ko'proq

psixologik ehtiyojlarga qaratgan. (o‘z taqdirini o‘zi belgilash, o‘zini o‘zi tasdiqlash zarurati va boshqalar). Kognitiv yondashuv doirasida shakllangan “kutish-qiymat” nazariyalari orasida eng mashhurlari J.V. Atkinsonning yutuq motivatsiyasi nazariyasi, J. Rotterning ijtimoiy ta’lim nazariyasi va atribut nazariyasi, X. Kelli va B. Vayner (Atribution nazariyasi), shuningdek, A. Bandura va D. Shinkning o‘z-o‘zini samaradorligi nazariyasi, M.V. Kovingtonning o‘z-o‘zini hurmat qilish nazariyasi (O‘z-o‘zini qadrlash nazariyasi), E. Elliott, K. Ames, M. Mayer, J. Nikols (Achievement Goal orientation nazariyasi) va E. L. Deci va R.M. Rayan tomonidan o‘z taqdirini belgilash nazariyasi (O‘z-o‘zini belgilash nazariyasi) [4],[5].

O‘z-o‘zini hurmat qilish nazariyasida ta’lim faoliyatining asosiy sababi qobiliyatga ishonish emas, balki o‘z-o‘zini hurmat qilish zarurati. O‘zini qadrlash tuyg‘usi shaxsan muhim maqsadlarga erishish (masalan, imtiyozli diplom olish), shuningdek, o‘zini boshqalar bilan taqqoslash asosida shakllanadi [6]. Insonning o‘zini o‘zi qadrlash tuyg‘usini saqlab qolishga imkon beradigan o‘zini o‘zi himoya qilish mexanizmlarini o‘rganish muhim ahamiyatga ega. O‘z-o‘zini himoya qilish strategiyasining uch turi mavjud: muvaffaqiyatsizlik xavfi yuqori bo‘lgan vazifani bajarishdan bosh tortishning umumiy strategiyasi; muvaffaqiyatsizlik sababida ayblanishi mumkin bo‘lgan vazifalarni amalga oshirishda to‘siqlarni yaratish strategiyasi (o‘z-o‘zini cheklash strategiyalari) (aralashuvlar haqiqiy bo‘lmagan - maqsadlarni qo‘yish yoki vazifalarni so‘nggi daqiqaga kechiktirishni o‘z ichiga olishi mumkin); mudofaaviy pessimizm, bu muayyan ishning ahamiyatini past baholamaslikda ifodalanadi (masalan, talaba ma’lum bir fan bo‘yicha past baho olayotganda, o‘zining kelajagi uchun ushbu fan bo‘yicha bilimga past ahamiyat berish orqali o‘zini qadrlash tuyg‘usini himoya qilishi mumkin). O‘z-o‘zini hurmat qilish nazariyasi doirasida asosiy e’tibor insonning ma’lum maqsadni tanlash sabablariga qaratiladi va har qanday maqsad faqat bitta narsaga xizmat qiladi. O‘z-o‘zini hurmat qilish ehtiyojini qondirish. Shuning uchun, ushbu nazariya tarafdorlari uchun shaxs aynan nimaga intilayotgani unchalik muhim emas.

Talabaning maqsadga yo‘naltirilganligi orqali ta’lim motivatsiyasini belgilaydigan maqsadga erishish yo‘nalishlari nazariyasi uchun shaxs intilayotgan maqsadning mazmuni muhimdir. Maqsad, qoida tariqasida, nafaqat talaba erishmoqchi bo‘lgan istalgan natija, balki uning xatti-harakatining sababi sifatida ham tushuniladi [7].

Tadqiqotchilar maqsad yo‘nalishlarining bir nechta turlarini aniqladilar, asosiylari o‘zlashtirish maqsadi va ishlash maqsadidir. O‘zlashtirish maqsadi - talabaning bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lish istagi, uning kasbiy va shaxsiy

rivojlanishi uchun kompetentsiya darajasini oshirish. Ushbu maqsadga intiluvchi talaba o'qish davomida yuqori darajadagi akademik ko'rsatkichlar, kognitiv qobiliyatlarning yuqori darajada rivojlanganligi va yanada tirishqoqlik bilan mehnat qilishi bilan ajralib turadi[4]. Samarali maqsad deganda o'quvchining o'z ko'nikma va bilimlariga zarur bahoni olish uchun o'z qobiliyatlarini boshqalarga namoyish etishga yo'naltirilganligi tushuniladi.

Ushbu maqsadli yo'nalishga ega bo'lgan talabalarning o'quv xususiyatlarini o'rganishda o'quv samaradorligi, strategiyani tanlash va hissiy kayfiyat bilan noaniq munosabat o'rnatildi[8]. Shu sababli, taqdim etilgan maqsadlarning dixotomiyasiga yana ikkita maqsad qo'shildi: yondashuvga yo'naltirilganlik va qochishga yo'naltirilganlik. Elliotning so'zlariga ko'ra, 2x2 kontseptual asosini ajratib ko'rsatish mumkin: o'zlashtirish-yondash maqsadi, o'zlashtirishdan qochish maqsadi, ishlash-yondashuv maqsadi va ishlashdan qochish maqsadi[9]. Birinchisi, talabani o'z malakasini rivojlantirish va qiyin vazifalarni bajarish istagini anglatadi; ikkinchisi, talabani allaqachon olgan bilim va ko'nikmalarini saqlab qolishga yo'naltirilganligini o'z ichiga oladi; uchinchisi o'quvchining o'z qobiliyatini boshqalarga ko'rsatishga, topshiriqlarni boshqalardan ko'ra yaxshiroq bajarishga intilishini bildiradi va nihoyat, to'rtinchisi, o'quvchining o'z qobiliyatsizligini ko'rsatishdan qochib, boshqalardan kam ish qilmaslik niyati bilan bog'liq. Empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'zlashtirish maqsadlari o'quvchilar boshdan kechiradigan ijobiy natijalarda yondashuvning ishlash maqsadiga o'xshaydi: masalan, ikkala maqsadga yo'naltirilgan talabalar ijobiy his-tuyg'ularni boshdan kechirgan holda yuqori akademik yutuqlarga ega. Biroq, yondashishga samarali maqsadga yo'naltirilgan talabalar yuzaki bilimlarni egallashga bo'lgan munosabati bilan ajralib turadi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, talabalarda o'qish motivlari namoyon bo'lishidagi psixologik xususiyatlarni o'rganishda ko'plab nazariyalar yordam berib, bu nazariyalar ta'lim motivlari namoyon bo'lishida aynan nima ta'sir kuchi bo'lganligi haqida ma'lumotlarni taqdim etishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mayer J.D., Faber M.A., Xu X. Seventy-five years of motivation measures (1930—2005) : A descriptive analysis // Motivation and Emotion. 2007. Vol. 31. № 2. P. 83—103.
2. Deci E. L., Ryan R. M. Handbook of self-determination research. University Rochester Press, 2002.

3. Graham S., Weiner B. Theories and principles of motivation // Handbook of educational psychology. 1996. Vol. 4. P. 63—84.
4. Kaplan A., Maehr M. L. The Contributions and prospects of goal orientation theory // Educational psychology review. 2007. Vol. 19. № 2. P. 141—184
5. Weiner B. Intrapersonal and interpersonal theories of motivation from an attribution perspective // Student Motivation. Springer US, 2001. P. 17—30.
6. Covington M. V. Goal theory, motivation, and school achievement : an integrative review // Annual review of psychology. 2000. Vol. 51. № 1. P. 171—200.
7. Pintrich P. R. An achievement goal theory perspective on issues in motivation terminology, theory, and research // Contemporary educational psychology. 2000. Vol. 25. № 1. P. 92—104.
8. Wolters C. A. Advancing achievement goal theory: using goal structures and goal orientations to predict students' motivation, cognition, and achievement // Journal of educational psychology. 2004. Vol. 96. P. 236—250.
9. Elliot A. J., Thrash T. M. Achievement goals and the hierarchical model of achievement motivation // Educational Psychology Review. 2001. Vol. 13. № 2. P. 139—156.

SURGICAL CORRECTION OF AORTIC COARCTATION IN DIFFERENT AGE GROUPS

Abralov Kh.K.¹, Turaev B.B.^{1,2}

¹ Department of Congenital Heart Defects, Republican specialized scientific and practical medical center of surgery named after academician V. Vakhidov, Tashkent, Uzbekistan

² Department of cardiac surgery, Tashkent Pediatric Medical Institute Hospital, Tashkent, Uzbekistan

Introduction: Coarctation of the aorta (CoA) is a congenital heart defect that occurs when a section of the aorta, the main artery that carries blood from the heart to the rest of the body, becomes narrow. CoA requires prompt correction to prevent significant morbidity and mortality. While surgical intervention is the standard treatment for this condition, the optimal timing for intervention, particularly regarding age, remains controversial.

Aim: This abstract aims to explore the surgical correction of CoA in different age groups, analyzing the outcomes, complications, and long-term prognosis of CoA repair in neonates, infants, children, and adults.

Materials and methods: A retrospective cohort study was performed. Medical records and CT scans were analyzed retrospectively and all relevant information and CT scan measurements about 120 patients, who underwent four different types of surgical repair of coarctation of aorta between 2012-2022 was acquired to perform statistical analysis. All statistical analysis was performed using SPSS and Jamovi applications.

Results: 120 patients (85 males, 70.8%), with median age of 39 months (IQR=133, range from 12 days to 48 years), who diagnosed with isolated CoA. Patients were divided in to 4 groups according their age during the operation: group 1 – infants until 1 year of age (46 patients, 38.3%), group 2 – from 1 to 3 years of age (15 patients, 12.5%), group 3 – from 3 to 10 years of age (25 patients, 20.8%), group 4 – patients who were over 10 years of age (34 patients, 28.3%). They underwent 4 different types of surgical repair through left thoracotomy: resection with end-to-end anastomosis (EEA, in 27 patients, 22.5%), aortoplasty using ‘Goretex’ patch (AP, in 52 patients, 43.3%), resection with extended end-to-end anastomosis (EEEEA, in 35 patients, 29.2%) and Prosthetic Interposition Graft (PIG, in 6 patients, 5%). Intraoperative mortality was 0.8% (1 patient).

ANOVA test showed that, operation time and aortic cross clamp time were significantly more in group 4 ($p=.008$ and $.004$, respectively) and post-operative mean pressure gradient on the coarctation site were significantly higher in group 3 (23.06 mmHg) and group 4 (17.05 mmHg) than group 1 (12.92 mmHg) and group 2 (12.95 mmHg), $p= 0.008$. post-operative ICU and hospital stay did not show any significant difference between age groups.

Chi-square test showed, LV hypokinesis occurred more in group 1 (9 patients), while other groups had 3 patients each (p=0.05). Operative techniques used differently according to age groups:

Contingency Tables

Age groups	Operation type groups				Total	χ^2 Tests			
	EEA	AP	EEEE	PIG		Value	df	p	
1	12	5	29	0	46	χ^2	71.6	9	<.001
2	5	4	6	0	15				
3	7	16	0	2	25				
4	3	27	0	4	34				
Total	27	52	35	6	120				

Table 1. Comparison (Chi-squared) test between age and operation type groups

Table above (table 1) showed that, EEEA is used in group 1 more than other groups, while this method was not used in group 3 and 4. It can be explained that, it is technically difficult to move the aorta in older patients, therefore AP was used more in this patients. PIG is used in older patients, it is axiomatic that, prosthetic graft size does not change by time, and small patients who had underwent PIG would require another operation, graft exchange after some time, because of small size.

Conclusion: the present study showed that, patients who underwent surgery in younger ages showed better results with lower post-operative pressure gradient on the coarctation site. Besides that, operation time and aortic cross clamp time were significantly longer in older patients. LV dysfunction tends to develop in infancy. Therefore, it is suggested that, surgical repair of CoA should be performed as soon as possible during infancy. Choosing of surgical method highly depends on patients age.

THE FUTURE OF ENGLISH

Muxammadjonov Muhammadrizo

Student of Samarkand State Institute of Foreign Languages

Gmail : muhammadjonovm457@gmail.com

Scientific supervisor: **Zubaydova Nilufar Nematullayevna**

Teacher of Samarkand State Institute of Foreign Languages

Annotation: English is adapting to regional influences, with "global Englishes" emerging, characterized by distinct local variations. In education, English is set to remain prominent, but multilingualism is becoming increasingly valued, suggesting a shift from English-only dominance. Additionally, the internet and social media are accelerating language changes, with informal, hybrid, and slang forms spreading rapidly.

Key words: The government should responsible for future of language acquisition because they can provide information about language and history about language. Also improvements can create new sorts of skills that use language.

The future of English, like any language, is shaped by social, technological, and cultural forces. Here are some trends and factors that could influence its development:

Continued Dominance: English is likely to maintain its role as the global lingua franca due to its widespread use in international business, diplomacy, and science. As the world becomes more interconnected, English will continue to be the go-to language for communication across cultures.

Regional Variations: Different regions will develop unique dialects or versions of English. "Globish," a simplified form of English used by non-native speakers, may grow as a tool for functional communication in global trade and travel.

Tech Integration: AI-driven tools for translation and communication (like real-time translators) could diminish the need for a dominant global language. However, English's deep integration with these technologies might reinforce its use.

Language Evolution: The internet and social media are accelerating language change. Words and phrases evolve quickly online, and English will likely continue to adapt, incorporating slang, abbreviations, and foreign words, especially in digital spaces.

Diverse Input: As non-native speakers outnumber native ones, English will likely absorb more influence from other languages and cultures, making it more flexible and diverse. Regional variations of English (Indian English, Nigerian English, etc.) will continue to influence its evolution.

Cultural Imperialism Decline: As the world moves toward a more multipolar cultural landscape, the dominance of English could diminish in some regions where local languages gain prestige. However, it is unlikely to be replaced globally. *Global Education:* English remains the dominant language of higher education and scientific research, ensuring that learners worldwide continue to adopt it. However, the rise of other languages in regional higher education systems may create a more multilingual academic environment.

Multilingualism: As bilingualism and multilingualism become more common due to globalization, the future may see more people learning English as a second or third language, rather than as a native tongue. *Hybrid Forms:* In many parts of the world, English is merging with local languages to form hybridized versions, such as Spanglish (Spanish-English) or Hinglish (Hindi-English). These forms could become more widespread.

Grammatical Simplification: Over time, the grammar and vocabulary of English may simplify, especially in contexts where it's used as a second language. The result could be a more streamlined version of the language, focused on ease of communication.

China and Spanish: The rise of Chinese and Spanish as major global languages may challenge English's dominance in certain regions. Depending on geopolitical changes, other languages could gain in international influence, leading to a more multilingual future. The future of English is especially important because of its far-reaching influence across various domains:

Business and Trade: English has become the standard language for international business, finance, and trade. As globalization continues, the ability to communicate in English will remain crucial for companies looking to expand or collaborate globally. The future of international commerce is closely tied to the use of English, making it a key factor in the global economy. *Travel and Tourism:* English is the most widely spoken second language, which makes it a default choice for communication in the global tourism and travel industries. The continued use of English helps facilitate international tourism and smooth cross-border interactions.

Language of Technology: English is the dominant language in the tech industry, from programming languages to digital communication platforms. As

technology continues to shape our lives through AI, coding, and automation, English will remain central to the development and understanding of these innovations.

Scientific Research: The vast majority of scientific papers are published in English. As scientific research becomes increasingly globalized, English will be essential for disseminating knowledge and fostering international collaboration in fields such as medicine, engineering, and environmental science.

Entertainment and Media: English-language media, including movies, TV shows, music, and books, dominates global entertainment. As the digital world grows and streaming services reach new audiences, the demand for English content will continue to grow. This gives English a significant role in shaping global cultural trends. *Social Media and Online Communication:* English is the most used language on the internet. The future of digital communication will continue to rely heavily on English, especially in social media, which influences everything from political discourse to global movements.

Access to Education: English remains the dominant language of higher education, especially in prestigious universities and research institutions around the world. As countries strive to provide more opportunities for students to study internationally, proficiency in English will remain crucial for academic and career advancement.

Global Competitiveness: For individuals and nations alike, proficiency in English is often associated with greater economic and social mobility. The English language is the most widely spoken second language in Uzbekistan not only in here but also a lot of countryside like Kuba, Australia, Canada and other

In summary, while English is unlikely to lose its global prominence in the near future, its role may shift, and it will likely evolve with greater diversity, regional specificity, and hybridization.

REFERENCES

1. Piterson Watson . Effective Techniques for Language Learning. Cambridge University Press, 2018. 245 pages.
2. H S Gafforov, N N Zubaydova Gender and its effect on language acquisition Academic research in educational sciences 2 (5), 217-224, 2024.
3. Brown, Patricia. The Power of Reading: Building Vocabulary and Comprehension. Oxford University Press, 2020. 600 pages.
4. Johnson, Claire. Writing for Success: How to Improve Your Writing Skills. Pearson Education, 2017. 210 pages.

5. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. “Teaching english language to primary level pupils at school” ijodkor o’qituvchi 3 (36), 103-105, 2024
6. Emma Emily. Skimming and Scanning: Techniques for Efficient Reading. Routledge, 2019. 180 pages.
7. Taylor, Mark. Mastering English Writing: A Guide for Language Learners. Palgrave Macmillan, 2021. 265 pages.
8. M Orzikulova, G Rustamova “Methods of improving speaking skills for kids” Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024
9. N N Zubaydova How to teach vocabulary Nofilolog oliy o’quv yurtlarida chet tilini o’qitishda uchraydigan muammolar ..., 2019.
10. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришининг Назарий Асослари. Iqtisodiyot va ta’lim, 25(2), 335-340.
11. Худойназаров, Ф. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 1(8), 109-114.
12. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. Iqtisodiyot va ta’lim, 24(6), 351-356.
13. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(2), 763-776.
14. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research, 2(08), 55-64.
15. Халимов, Б. Г., Раупова, Н. Б., Аблаёрова, Э. Э., Гулямова, З. С., & Абдурахмонов, Н. Ю. (2021). Микробиологические Свойства И Кинетика Гумусообразования Эродированных Горных И Предгорных Почв. In Научное Обеспечение Устойчивого Развития Агропромышленного Комплекса (pp. 595-600).
16. Ходжимуродова, Н., Раупова, Н. Б., & Гуломова, З. С. (2016). Гумусное Состояние Эродированных Типичных Сероземов, Сформированных На Третичных Красноцветных Отложениях Неогена. In Современное Экологическое Состояние Природной Среды И Научно-Практические Аспекты Рационального Природопользования (pp. 88-92).
17. Раупова, Н., Ходжимуродова, Н., Гуломова, З. С., & Абдураманова, С. (2016). Гумус И Микрофлора Основных Типов Почв Вертикальных Поясов Южных Отрогов Гиссарского Хребта. In Современное

Экологическое Состояние Природной Среды И Научно-Практические Аспекты Рационального Природопользования (pp. 95-100).

18. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16(4), 7-25.

19. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирования цифровой экономики в странах ЕАЭС. In *Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития* (pp. 10-48).

20. Раупова, Н. Б., & Саттаровна, Ф. З. (2022). Эрозияга Учраган Типик Бўз Тупроқларнинг Агрофизикавий Хусусиятлари Ва Сув-Физик Хоссалари. *Ijodkor O'qituvchi*, 2(24), 585-589.

21. Jumayeva, M. (2022). Analysis Of The Views Of Scientists Of The Renaissance, Based On A Unique Approach To Pedagogy And Education And Upbringing. *Science and Innovation*, 1(5), 26-29.

22. Bekzodovna, J. M., & Akbarovna, D. G. (2023). Innovative Methods and Tools in Higher Education. *Science and Innovation*, 2(11), 708-715.

23. Jumayeva, M., & Jumatova, B. (2023). Linguopragmatic Features Of Expressions Expressing Feelings In Uzbek And English Literary Texts. *Science and innovation*, 2(C12), 166-169.

24. Саттаровна, Ф. З., Маърипова, М., & Арзикулова, С. (2023). Суғориладиган Типик Бўз Тупроқларнинг Морфологик Кўрсаткичлари. *O'zbekistonda Fanlararo Innovatsiyalar Va Ilmiy Tadqiqotlar Jurnalı*, 2(18), 627-631.

25. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gaping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.

26. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).

27. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.

SOG'LOM TURMUSH TARZI: MUHIM JIHLTLARI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR

Tilloyeva Nigina Jo'rabekovna

Samarqand Davlat Chet Tillar Instituti Talabasi

Gmail: tillayevanigina316@gmail.com

Ilmiy Rahbar: **Zubaydova Nilufar Nematullayevna**

Anonatsiya: Ushbu maqola sog'lom turmush tarzining muhim jihatlari va zamonaviy tendensiyalar haqida ma'lumot beradi. To'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollik, sog'lom uyqu va ruhiy salomatlikning ahamiyati, shuningdek, zamonaviy tendensiyalar - organik mahsulotlar, vegetarian parhezi va texnologiyaga asoslangan sog'liqni kuzatish vositalari kabi mavzular keng yoritilgan. Maqola sog'lom turmush tarziga rioya qilishning foydalari va uni qo'llab-quvvatlaydigan eng yangi yondashuvlarni o'rganadi.

Kalit so'zlar: Sog'lom turmush tarzi, to'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollik, ruhiy salomatlik, uyqu rejimi, stressni boshqarish, zamonaviy tendensiyalar, organik mahsulotlar, vegetarian parhezi, sog'liqni saqlash texnologiyalari.

Sog'lom turmush tarzi bugungi kunda inson salomatligi va farovonligining asosi sifatida katta ahamiyat kasb etmoqda. Texnologiyalar rivojlanishi va zamonaviy hayot tarzining o'zgarishi sog'liq bilan bog'liq yangi muammolarni keltirib chiqarmoqda, shu bilan birga sog'lom yashash bo'yicha ko'plab tendensiyalar ham shakllanmoqda. Ushbu maqolada sog'lom turmush tarzining muhim jihatlari va zamonaviy tendensiyalarga to'xtalib o'tamiz.

1. To'g'ri ovqatlanish va balanslangan parhez

Sog'lom turmush tarzining asosiy komponentlaridan biri bu to'g'ri ovqatlanishdir. Balanslangan parhez organizm uchun zarur bo'lgan vitaminlar, minerallar va ozuqa moddalarini yetarli miqdorda qabul qilishni ta'minlaydi. Zamonaviy tendensiyalarda fast food va yuqori kaloriyali ovqatlar o'rnini meva, sabzavot, to'yimli don mahsulotlari hamda oqsillarga boy taomlar egallab bormoqda. Oziq-ovqat texnologiyalari rivojlanishi bilan "organik mahsulotlar", "eko-taomlar" va "vegetarian parhezlar" kabi tendensiyalar ommalashib bormoqda.

2. Jismoniy faollik

Jismoniy faollik sog'lom turmush tarzining ajralmas qismidir. Kunlik jismoniy mashqlar yurak-qon tomir tizimini mustahkamlaydi, ortiqcha vaznning oldini oladi, mushaklar va suyaklarni sog'lom saqlashda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy

tendensiyalardan biri bu ofis va uy sharoitida qulay jismoniy mashqlarni amalga oshirish imkoniyatlari yaratilishi, shuningdek, yoga, pilates va fitnes zallariga qiziqishning ortishi hisoblanadi. Ko'pchilik yugurish, velosipedda sayr qilish yoki uy sharoitida fitness dasturlariga amal qilishni afzal ko'rmoqda.

3. Sog'lom uyqu rejimi

Uyquning yetarli darajada bo'lishi insonning umumiy sog'lig'i va kayfiyatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Uyqu rejimining buzilishi stress, immunitetning pasayishi va ko'plab kasalliklarning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Zamonaviy hayotning shovqin-suroni va texnologiyalarining ta'siri bilan uyquga e'tibor kamaygan bo'lsa-da, bugungi kunda ko'pchilik uyqu gigiyenasi haqida ko'proq ma'lumot olishga harakat qilmoqda. Sog'lom uyqu uchun texnologiyalardan kamroq foydalanish va belgilangan vaqt rejimiga rioya qilish tavsiya etiladi.

4. Ruhiy salomatlik va stressni boshqarish

Zamonaviy dunyoda ruhiy salomatlik ham sog'lom turmush tarzining asosiy tarkibiy qismlaridan biriga aylandi. Stress va ruhiy zo'riqish ko'plab kasalliklar uchun asosiy sabab bo'lishi mumkin. Shuning uchun hozirda meditatsiya, nafas olish texnikalari, psixologik yordam olish va dam olish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunga qo'shimcha ravishda, ijtimoiy tarmoqlar va texnologiyalarning cheklangan miqdorda ishlatilishi ham ruhiy salomatlikni saqlashda muhim o'rin tutadi.

5. Zamonaviy tendensiyalar

Bugungi kunda sog'lom turmush tarziga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda, bu esa turli xil yangi tendensiyalarni yuzaga keltirmoqda:

Organik oziq-ovqat: Kimyoviy moddalar va sun'iy qo'shimchalarsiz yetishtirilgan oziq-ovqat mahsulotlariga talab kuchaymoqda.

Vegetarian va vegan parhezlari: Hayvon mahsulotlaridan butunlay voz kechishni targ'ib qiluvchi parhezlar ko'plab odamlar orasida mashhur bo'lmoqda.

Texnologik yordamlashgan sog'liqni saqlash: Smartfonlar uchun sog'liqni saqlash ilovalari, fitnes trekerlar va aqlli soatlar yordamida o'z jismoniy va ruhiy holatingizni kuzatish mumkin.

Eko-sog'liqni saqlash mahsulotlari: Tabiiy ingredientlarga asoslangan go'zallik va salomatlik mahsulotlari bozorda keng tarqalmoqda.

Sog'lom turmush tarzi bugungi kunda har qachongidan ham muhim. To'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollik, sog'lom uyqu va ruhiy salomatlikni saqlash zamonaviy hayotning ajralmas qismiga aylanishi lozim. Shu bilan birga, sog'lom turmush tarzini qo'llab-quvvatlaydigan yangi tendensiyalar ham odamlarning sog'lom va farovon yashashiga katta hissa qo'shmoqda. Texnologiyalar va yangi bilimlar yordamida

sogʻligʻimizni yaxshilash uchun imkoniyatlar kengayib bormoqda, bu esa hayot sifatini oshirishda muhim omildir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zubaydova Nilufar Nematullayevna. Texnologiyalarning sogʻliqni saqlash sohasidagi roli. Samarqand Davlat Chet Tillar Instituti, 2023. 10 bet.
2. Karimov Shavkat Abdurahimovich. Toʻgʻri ovqatlanish va sogʻlom turmush tarzi. Toshkent Davlat Tibbiyot Akademiyasi, 2022. 7 bet.
3. Abduvohidov Shodiyor Akramovich. Jismoniy faollik va sogʻliq. Buxoro Davlat Universiteti, 2023. 8 bet.
4. Ismoilova Gulnoza Karimovna. Uyqu rejimi va ruhiy salomatlik. Fargʻona Davlat Pedagogika Instituti, 2024. 6 bet.
5. Johnson, Robert. Healthy Living: Global Perspectives on Nutrition and Wellness. Oxford University Press, 2021. 12 pages.
6. Smith, Elizabeth. Mental Health and Stress Management in Modern Society. Cambridge University Press, 2020. 15 pages.
7. Valieva, N. (2022). Marie-Laure Derat, L'énigme d'une dynastie sainte et usurpatrice dans le royaume chrétien d'Éthiopie du XIe au XIIIe siècle. *Aethiopica*, 25, 258-261.
8. Валиева, Н. (2021). «Житие Лалибэлы»: новые перспективы исследования. *Библия и христианская древность*, 3(11), 197-214.
9. Valieva, N. (2021). Prof. Geta (t) chew Haile:(approx. 04/19/1931– June 10, 2021). *Scrinium*, 17(1), 16-19.
10. Valieva, N., & Liuzzo, P. M. (2021). Giving Depth to TEI-Based Descriptions of Manuscripts: The Golden Gospel of Ham. *Aethiopica*, 24, 175-211.
11. Valieva, N. (2020). The Manuscript Book in the Traditional Culture of Ethiopia, written by Platonov Vyačeslav Michajlovič, 2017. *Scrinium*, 16(1), 410-412.
12. Valieva, N. (2020). Getatchew Haile, The Ethiopian Orthodox Church's Tradition on the Holy Cross. *Aethiopica*, 23, 281-285.
13. Valieva, N. (2019). Nafisa Valieva, The 'Gadla Lālibalā collection of textual units': tradition and documentation. *Aethiopica*, 22, 315-318.
14. Валиева, Н. Ф. Библия И Христианская Древность. Библия И Христианская Древность Учредители: Кожухов Сергей, (3), 197-214.
15. Валиева, Н. А. (2022). Вақф Тушунчаси Ва Тарихдаги Вақф Ташкилотлари Ҳақида. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(2), 107-114.

16. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 25(2), 335-340.
17. Xudonazarov, F. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
18. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(6), 351-356.
19. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.
20. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.
21. Satarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnal*, 5(56), 380-383.
22. Satarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
23. Satarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
24. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
25. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
26. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.
27. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.
28. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).

29. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
30. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.

TILNING HAYOTIMIZDAGI AHAMIYATI YOXUD TURK TILINI O‘RGANISHNING FOYDALI TOMONLARI

Muhammedova Farangiz Azamat qizi

Samarqand Davlat Chet tillar instituti talabasi

Gmai: farangizmaxammadva1996@gmail.com

Ilmiy rahbar: Zubaydova Nilufar Nematullayevna

Samarqand Davlat Chet tillar instituti o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada chet tillarini asosan, turk tili va uning grammatikasida uchraydigan bir qancha yangiliklar, o‘xshashlik hamda bu tilning hayotimizdagi o‘rni haqida ma’lumotlar beriladi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, chet tillari, tadqiqotlar, turk tili va uning grammatikasi,

Yangi O‘zbekiston! Kundan kunga rivojlanayotgan va qo‘l urilgan har qanday sohalardagi yutuqlari bilan dunyoda tanilgan va hali ham tanilishda davom etyotgan o‘sha mashhur Yangi O‘zbekiston!

Ayniqsa, bu rivojlanish davomidagi ko‘zga tashlanadigan asosiy mavzulardan biri-til desak adashmagan bo‘lamiz. Zero, Til bilgan – el biladi!

Bundan tashqari tilning jamiyatimizdagi o‘rni juda katta va sezilarli, Sababi shundaki, biz chet tillarini o‘rganish bilan o‘zimizga yangi bir olamni kashf qilamiz. Va bir qator imkoniyatlar eshigini ochyotgan bo‘lamiz, jumladan, chet tillarini o‘rganish bilan kommunikativ imkoniyatlarimiz kengayadi, o‘zimiz xohlagan kasbning eng nufuzli yo‘nalishida ishlash hamda, o‘zimizga yoqadigan film va kitoblarni original tilda ko‘rish va o‘qish imkoniyatlari bor desak mubolag‘a bo‘lmaydi.

Yana chet tillarini o‘rganish davomida o‘z ona tilimizni qadrlay boshlaymiz, sababi bu bizning ona tilimiz bo‘lgani uchun biz barchamiz bolaligimizdanoq shu tilda so‘zlashganimiz uchun u qanday qurilgani haqida o‘ylamaymiz, ko‘pincha uning go‘zalligini anglamaymiz.

Ikkinchidan, til o‘rganish orqali bizning konsentratsiyamiz yaxshilanadi. Bunga misol tariqasida Amerikalik olimlar o‘tkazgan tadqiqotlarni aytishimiz mumkin. Bu tadqiqotlarda, olimlar bir nechta tillarni biladigan kishilarga so‘zlarni tushunish bo‘yicha topshiriqlar berishgan va ularning tomografiyalarini kuzatishgan. Aniqlangan natijalar shuni ko‘rsatadiki, bunday odamlar faqat bitta tilda gapiradiganlarga nisbatan, o‘xshash so‘zlarni yaxshi va oson aniqlay olishadi

hamda ushbu qobiliyat orqali turli chalgʻituvchi omillarni bloklab, bitta vazifaga diqqatini qaratishadi deyishgan.

Va biz bilamizki, bugungi kunda eng koʻp oʻrganilayotgan tillar yani ingliz tili, rus tili, arab tili va shu oʻrinda turk tilining ham hayotimizdagi ahamiyati beqiyos. Sababi, baʼzi sohalar uchun bu tilni oʻrganib, milliy sertifikatlarga ega boʻlgan koʻplab talabalar Magistratura va undan yuqori yoʻnalishlarda oʻqish baxtiga musharraf boʻlishmoqda.

Hamda maʼlumotlarga koʻra, turk tili dunyoda ingliz tili va rus tillaridan keyin eng boy tarjima arxiviga ega uchinchi til hisoblanadi. Biz bu til bilan har qanday kitoblarni elektron variantda oʻrganishimiz mumkin. Bu uchun ijtimoiy tarmoqlarda bir qancha saytlar ham mavjud. Umuman olganda, turk tilini qisqa muddat ichida toʻgʻri tanlangan manbaa va qoʻllanmalar bilan oʻrganishimiz ham mumkin.

Shunday ekan, keling endi turk tilining grammatikasiga ham biroz eʼtiborimizni qaratamiz. Bu tilning alifbosi 1928-yil 1-noyabr kuni qabul qilingan. “Yangi turk tili” alifbosida 29 ta harf mavjud va bulardan 8 tasi unli va 21 tasi undosh harflar sanaladi. Jumladan, unlilar ham 2 guruhga boʻlinadi. Bular: jarangli - Aa, Ii, Oo, Uu hamda jarangsiz –Ee, İi, Öö, Üü unlilari. Shuningdek, undoshlar ham oʻz oʻrnida unlilar kabi ikki guruhga yani jarangli va jarangsiz undoshlarga boʻlib oʻrganiladi.

Tasavvur qiling, biz turk tilini oʻrganayapmiz va buni bilgan yaqinlarimiz va qarindoshlarimiz “E, oʻzi nima qilasan bu tilni?”, “Oʻrganishga boshqa bir foydaliroq til qurib qolganmi?”, “Ex, bu tildan qanaqa foyda ham olarding” va boshqa shu koʻrinishdagi gaplarni aytib holi-jonimizga qoʻyishmaydi.

Xoʻsh, bizga turk tilini oʻrganish nima uchun kerak? Koʻp hollarda, baʼzi insonlar shunday savollarga kino va seriallarni koʻrish uchun deb javob berishadi. Bu fikr ham toʻgʻri lekin turk tili bilan Turkiyada taʼlim olish va oʻz biznesimizni rivojlantirish uchun, Turkiyada yoki turklar bilan ishlash uchun, yuqori aytib oʻtganimizdek, magistraturaga kirish va albatta turk tilini oʻrgangandan keyin, turk tili milliy sertifikatiga ega boʻlgan ustozlarimizning oyligiga 20% dan 50% gacha boʻlgan ustamalar uchun ham bu til juda muhim. Bundan tashqari turk adabiyoti va sanʼati dunyo miqyosida tan olingan. Bu tilni oʻrganish orqali turk madaniyati va tarixini yanada chuqurroq tushunish va tilning boy merosi bilan tanishish mumkin.

Xulosa oʻrnida shuni aytish kerakki, Til oʻrganish-barcha imkonsiz boʻlib koʻringan imkoniyatlar eshigini ochib beruvchi kalit! Ayniqsa turk tilini oʻrganish, turkiy tillar oilasiga kiruvchi boshqa tillarni oʻrganishga asos yaratadi. Bu tilning strukturasi va soʻz boyligi til oʻrganish qobiliyatini rivojlantirishda yordam beradi.

Umuman olganda til o'rganish qiyin emas. Asosiysi, bu tilni o'rganishda o'zimizda qunt va iroda topolsak bas!...

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. U. M Azamatovna The history of the development of turkish terminology – 2022.
2. X Ахмедова “Ingliz va O'zbek tillarida semelfaktiv fe'llarning leksik semantika va aspektual turkumlanishi” Анализ актуальных проблем, инноваций, традиций, решений и художественной ..., 2022
3. U. M Azamatovna “The history of the development of the terms of literary studies of the turkic peoples” Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 2 ..., 2022.
4. Azamatovna M. U “History of development of uzbek and kyrgyz literary terms” E-Conference Globe, 67-69, 2021.
5. Jumayeva, M. B., & Yakubovich, Y. O. (2023). Teaching English writing skills to primary class students. Boshqaruv va etika qoidalari onlayn ilmiy jurnali, 3(2), 211-215.
6. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). Yangi O 'zbekiston Orifa Ayollari Va G 'Arb Ayollarining Jamiyatdagi Mavqeyi Va Ularning Huquqlari. In International Conferences (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).
7. Kamiljanovna, Z. D., O'G'Li, A. S. J., & Jumayeva, M. B. (2022). The Analysis Of Higher Order Thinking Skills. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 672-676.
8. Jumayeva, M. B., & Shukhratovna, M. M. (2022). Effective Methods Of Learning English Grammar. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 608-611.
9. Jumanova, S. I., & Maxliyoxon, O. (2024). O 'zbekistonda Maktab Ta'limini Xususiylashtirish Va Pisa Testiga Tayyorlash Masalalari. Kokand University Research Base, 13-16.
10. Нуриллаев, Ж. Я., Нуриллаев, Х. Ж., Бердимуродова, Ф. П., & Мухамадиев, Н. К. (2023). Оценка Лечебных И Метафилактических Мероприятий При Мочекаменной Болезни В Зависимости От Состава Камня. Медицинский вестник Башкортостана, 18(1 (103)), 24-28.
11. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital econ-omy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. π-Economy, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE.16401>.

12. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
13. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
14. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. Tamaddun Nuri Jurnali, 5(56), 380-383.
15. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In Международная конференция академических наук (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
16. Sattarova, D. (2023). Kommunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. Молодые ученые, 1(22), 41-43.
17. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.
18. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In Инновации В Современном Языковом Образовании (pp. 61-65).
19. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. Учёный XXI века, 26.
20. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 25-28.
21. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In International Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
22. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. Confrencea, 6(6), 87-89.
23. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. Journal of new century innovations, 14(1), 86-98.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kitob o‘qishga qiziqishi va ularning psixologiyasini o‘rganish

Barotova Nazira Jahongirovna

Samarqand davlat chet tillari instituti talabasi

Ilmiy rahbar: **Zubaydova Nilufar Ne'matullayevna**

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarni kitob o‘qishga qiziqtirish vazifasini muhokama qilishga qaratilgan bo‘lib, bu vazifani hal qilishda ularning psixologiyasiga ham alohida e’tibor qaratish muhim ekanligi qator tajriba va ma’lumotlar asosida isbotlab berilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha yoshdagi, psixologiya, metod, suhbat, kitobxonlik, ta’lim-tarbiya, yosh avlod.

Ta’lim-tarbiya ishlarini takomillashtirish, uni jahon andozalari darajasiga ko‘tarish, fan sohasidagi yangiliklarni amaliy hayotga tatbiq etish muhim masalalardan bo‘lib qolmoqda. Ayniqsa, yosh avlodlarga ta’lim-tarbiya berish, ularda fan asoslariga nisbatan bilim, kònikma va malakalarni shakllantirish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kitobga bo‘lgan qiziqishini uyg‘otish o‘z navbatida psixologiya, bolalar xarakteristikasini bilmay turib amalga oshmaydi. Chunki har bir bola o‘z shaxsiyat va dunyosiga ega. Shaxs kamoloti va uning taraqqiy etishida psixologiyaning o‘rni beqiyosdir. Shuning uchun ham bolalarni kitob o‘qishga qiziqtirishda psixologiya asosiy omil sanaladi. Hozirgi zamon tarbiyachisi ijtimoiy-kasbiy vazifalarini bajarish uchun yuksak ma’naviy xislatga ega bo‘lishi, umumiy va kasb madaniyati ziyoliligi, axloqiy pokligi, faolligi, shaxsiy hissiyotlarga berilmasligi, ijodiy tasavvur egasi, psixik jihatdan sog‘lom, davlatimiz fuqarosi sifatida mas’uliyatli bo‘lishi lozim. Tarbiyachilik kasbiga xos psixik holatlar va xarakter maktabgacha yoshdagi bolalar psixikasining o‘ziga xos xususiyatlarini tarbiyalashning psixik asoslari va qonuniyatlari haqida bilim, kònikma va malakalar berishdan va ularni kasbiy faoliyatga tatbiq etishdan iborat.

Bolaning 3 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan maktabgacha yoshi bolalik davrining katta bir qismini tashkil etadi. Asosan mana shu davrdan boshlab bolaning mustaqil faoliyatlari rivojlanadi hamda shaxsiy faoliyatlari tashkil topa boshlaydi. Rus pedagoglaridan Les Gaining fikricha: “Insonning maktabgacha yoshidagi davri shunday bir davrki, ana shu davr mobaynida kelgusida qanday xarakter xislatlari paydo bo‘lishi belgilanadi va axloqiy sifatlarning asosi yuzaga keladi “. A. S.

Makarenko : „, Bolalarni juda kichik davridan boshlab tarbiyalash zarurligi haqida gapirib, tarbiyaning muhim asoslari bolaning 5 yoshgacha bo‘lgan davrida yuzaga keltiriladi. Mana shu davrda qilingan butun tarbiya, tarbiya jarayonining 90% ini tashkil etadi”. – degan edi. Maktabgacha yosh yoshdagi bolalarda endigina narsalarni idrok etish, fikrlash, tasavvur etish shakllanib boradi. Ular kitoblardagi qahramonlarning qiziqarli qiliqlari, kulguli voqea va hodisalarni, tasodiflarni ko‘proq eslab qoladilar. Agar tarbiyachi kitobni ovozli o‘qib ularning diqqatini o‘qilgan narsaga tushirib, tushuntirib bersa, bolalar uni eslab qoladi. Bu yoshdagi bolalar o‘yin orqali voqea va hodisalarni, kishilarning xarakteri va munosabatlarini bilib oladilar, ko‘rgan, eshitgan, o‘qigan narsalardagi holatlarni, kishilarni, hayvonlarni “yaxshi” va “yomon” ga ajratadilar va o‘z munosabatlarini bildiradi. Bu yoshdagi bolalarni o‘zlarini o‘rab turgan muhit, tabiat, undagi hayvonlar, o‘simliklar qiziqtiradi. Shuning uchun ham ular o‘z qiziqishlarini qondirish uchun kattalarni xilma-xil savollarga ko‘mib tashlaydilar. Endi ular voqea va hodisalarga boshqacha ko‘z bilan qaraydilar, voqeilikni bilishga intiladilar va xotirasida saqlab qoladilar. Chunki bu davrda ularning rivojlanishi alohida bir bosqichni tashkil etib, aqliy va jismoniy o‘shida o‘qitish va tarbiyalashda o‘ziga xos yosh xususiyatlarga amal qilishni talab etadi. Tarbiyachi kitobxonlarning qiziqishlarini shakllantirishi va rivojlantirishi, ularning o‘qishiga rahbarlik qilishi lozim. Biz bu yerda bolalarning o‘qishini sifatli ravishta tashkil etish va ularni davr talabiga javob bera oladigan kishilar qilib tarbiyalashga asosiy diqqatimizni qaratishimiz zarur.

Ba’zi bolalar haqiqiy kitobsevar bo‘lsa, boshqalari esa o‘qishni yoqtirmaydilar. Shunga qaramay, barcha bolalarni ham kitob mutolaasiga qiziqtirish mumkin. Pedagoglar tomonidan berilgan quyidagi ko‘rsatmalar bolalarni kitobga mehr qo‘yishga yordam beradi.

Mutolaa burchagi qilish: Bolalarni chalg‘itmaydigan, tashqi shovqin-surondan holi bo‘lgan mo‘jazgina “uycha” yoki burchak qilib berish ularning kitobga bo‘lgan qiziqishini yanada oshirishi mumkin.

Bolalarni tez-tez kutubxonaga olib borish: Ota-onalar farzandiga doimiy ravishta kitob o‘qish ko‘nikmasini shakllantirishni istasa, haftasiga hech bo‘lmaganda bir marotoba kutubxonaga olib borishi lozim. Chunki kutubxonada bola turli xil kitoblarni ko‘radi va uning kitobga bo‘lgan qiziqishi tobora ortadi.

Kitoblarni tez-tez suhbat mavzusiga aylantirish: Agar ota-onalar bolalarini kitob o‘qishga qiziqishini oshirmoqchi bo‘lsa, tez-tez ertaklar, hikoyalar o‘qib berishi zarur va kitoblarning mazmun-mohiyati haqida muntazam suhbatlashib turishi zarur. Hayotda bo‘layotgan haqiqiy voqealarni ertak va hikoyalarga bog‘lashga

harakat qilishi lozim. Bu esa bolalarni kitob o'qishga chorlaydi, balki mushohada va tahlil qilish xususiyatini oshiradi.

Bolalarga namuna bo'lish: Bolalar ota-onasidan namuna oladilar. Agar ota-onalar muntazam kitob o'qishsa va kitoblar haqida boshqa oila a'zolari bilan suhbat qurishsa, kitoblardan zavq olayotganini ularga ko'rsatsa bu holat nafaqat bolaning ongiga balki, psixologiyasiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Va natijada kitob o'qish bolalarning sevimli mashg'ulotiga aylana boshlaydi.

Har kuni kitob o'qib berish: Ota-onalar har kuni erinmasdan bolalarga kitob o'qib bersa, uning o'zi ham kitob o'qishga asta-sekin qiziqqa boshlaydi va uning hayotida kitob o'qish an'anaga aylanib boradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni kitobxonlikka qiziqtirishning yana bir usuli so'zlab berishdir. So'zlab berish asar tanlangandan so'ng birinchi marta o'qib, hamma tomoniga e'tibor berish kerak. Uning mazunini bilan shunday tanishishi va eshituvchilarga ham hikoyaga asardan qanday ta'sirlangan bo'lsa, shunday ta'sirlanishlari kerak. Shundagina kitobdagi hamma narsalar eshituvchilarning esida qoladi, ular holatlarini hatto so'zma – so'z bilib olishadi. So'zlab berishda ma'noga amal qilish lozim .

Xulosa qilib aytganda bolalarni kitobxonlikka, kitob o'qishga qiziqtirishda psixologiyaning o'rni beqiyosdir. Chunki psixologiyaning qator metodlari orqali bolalarning kitobxonlik ko'nikmalarini shakllatirishning samaradorligi turli tajriba va tadqiqot ishlari tomonidan aniqlangan. Haqiqatan ham bolaning maktabgacha yoshidagi davri shu qadar mazmundor va faol davrdirki, bu davr bolaning kelgusi o'sishida albatta o'z aksini qoldiradi. Shuning uchun maktabgacha yoshidagi davr ta'sir o'tkazish kuchi jihatidan g'oyat mas'uliyatlidir.

Bola ilk yoshdan maktabgacha davrga o'tgach, uning butun yashash sharoitida jiddiy psixologik o'zgarishlar yuz beradi.

Birinchidan, bola bog'cha yoshiga o'tgach, uning faoliyat doirasi ancha kengayib, mustaqilligi yanada ortadi. Uning o'yinlari, xatti-harakatlari ham boshqacha mazmunga ega bo'la boshlaydi.

Ikkinchidan, bolaning butun faoliyatida nutqning roli orta boradi.

Uchinchidan, bola maktabgacha yoshga o'tgach, muayyan dastur asosida maxsus pedagog tomonidan tarbiyalana boshlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolaning yashash sharoitida yuzaga kelgan bu o'zgarishlar uning jismoniy va psixik jihatdan o'sib kamol topishniga ta'sir etmay qolmaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni kitobxonlikka mehr uyg'otishning holatini o'rganish dolzarb masala hisoblanib, umuman bolalarning yosh

xususiyatlarini psixologiya fani o'rganadi. Kitobxonlik esa uning xulosalarga tayanib, bolalarning kitob o'qishicha, ularning yosh xususiyatlarini qanday kitoblarni o'qish o'rganishga ta'sir etadi. Shunday qilib maktabgacha yoshdagi bolalarda, umuman bolalarda kitobga bo'lgan qiziqishni uyg'otishda psixologiyaning o'rni beqiyosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Maktabgacha ta'limning davlat standard. O'zPFITI. T., 1995.
2. Hasanboyeva O.U. va boshqalar. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. T.: Ilm,ziyo,2006
3. M.G.Davletshin., Sh.Do'stmuxamedova, M.Mavlonov, S.To'ychiyev. —Yosh davrlari va pedagogi psixologiyall. O'quv qo'llanma. T., 2004-y. 8.2. b.t.
4. N.M.Kayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti, T.: 2013-y.
5. J.G'.Yo'ldashev —Interfaol ta'lim sifat kafolatil O'MOI T-2007
6. R.A. Mavlonova va boshqalar —Pedagogik texnologiyall Fan 2008-y.
7. Yusupova P. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. T.: O'qituvchi,1993.
8. Z.Nishonova, G.Alimova. —Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasill. O'quv qo'llanma. O'zbekiston ezuvchilar uyushmasi Adabiёт jamg'armasi.T., 2006-y. 10 b.t.
9. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari”, T.: 2013-y.
10. Jumayeva, M. B., & Yakubovich, Y. O. (2023). Teaching English writing skills to primary class students. Boshqaruv va etika qoidalari onlayn ilmiy jurnali, 3(2), 211-215.
11. Kamiljanovna, Z. D., O'G'Li, A. S. J., & Jumayeva, M. B. (2022). The Analysis Of Higher Order Thinking Skills. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 672-676.
12. Jumayeva, M. B., & Shukhratovna, M. M. (2022). Effective Methods Of Learning English Grammar. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 608-611.
13. Jumanova, S. I., & Maxliyoxon, O. (2024). O 'Zbekistonda Maktab Ta'limini Xususiylashtirish Va Pisa Testiga Tayyorlash Masalalari. Kokand University Research Base, 13-16.
14. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). Yangi O 'Zbekiston Orifa Ayollari Va G 'Arb Ayollarining Jamiyatdagi Mavqeyi Va Ularning Huquqlari. In International Conferences (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).

15. Нуриллаев, Ж. Я., Нуриллаев, Х. Ж., Бердимуродова, Ф. П., & Мухамадиев, Н. К. (2023). Оценка Лечебных И Метафилактических Мероприятий При Мочекаменной Болезни В Зависимости От Состава Камня. Медицинский вестник Башкортостана, 18(1 (103)), 24-28.
16. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital econ-omy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE,16401>.
17. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
18. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
19. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnal*, 5(56), 380-383.
20. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
21. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
22. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
23. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
24. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.
25. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.
26. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).

HOW TO IMPROVE SPEAKING SKILLS

Esanova Sevinch Bobir qizi

Saarkand State Institute of Foreign Languages

Gmail: esanovasevinch09@gmail.com

Scientific supervisor: **Zubaydova Nilufar Ne'matullayevna**

Abstract: The article discusses the importance of how to develop speaking skills in English. The article also analyzes the positions of various ways and methods aimed at developing the oral speech. Some challenges in mastering the skill of speaking that arise in the classroom of the English language are considered. We will see what the role of instructor so as to progress the learner's skills the features of oral communication that need to be improved and which strategies can be used to overcome the problems. Modern technology is also seen as ways of assisting students to advance language skills. Video, podcasts, internet are the best tools to teach speaking skills. So, speaking is one of the crucial means of communication.

Key words: speaking skills, oral communication, teaching strategies, methods, modern technology.

Ancy foreign language has its own challenges. Difficulties in mastering speaking skills arise for a number of objective and subjective causes. Firstly, objective one, we mean the insufficient material and technical equipment of lessons, the overload of the student collective, which reduces the time of oral communication allotted to educational and methodological complex for conducting reading classes. Secondly, subjective reasons, we think about the student's psychological and emotional state (self-doubt, low self-esteem, fear of making mistakes, etc.); a small amount of knowledge in academic disciplines such as regional studies, cultural studies, linguistics; limited vocabulary and inability to use it as active vocabulary is considered.

Moreover, some students agreed that they could speak on a given topic for a limited duration, while more than half did not agree in this connection. Some students were scolded by their teachers for speaking incorrectly in English but more than half did not think so. Some of the students could not speak in the classrooms of English because of the fears of their teachers. Another important point to be added over here was that maximum number of the students was shy because of the fear that their class fellows would laugh at them. According to the data, some students knew how to speak correctly. Another part of students responded that their teachers did

not speak English most of the time in the classes of English. Different activities such as seminars, group discussions and debates, competitions were not regularly arranged to develop the group.

Improving the speaking ability, you should more stress on the quality of books at the basic level, enough time given to speaking and phonetic drills of students, no scolding but provision of friendly environment, making practical and applicable strategies by teachers for learners while speaking most of time in English, develop boldness and confidence in students for asking questions from their teachers no overcrowded classes, awards and motivation for students, the role of media such as listening to CNN and BBC, inclusion of viva voce in the examination system at various levels for checking the competence of the candidates, up to-date and constant training of teachers, arranging various activities and balance in the courses with respect to literature and language should be there to provide opportunities to improve the language competency of students.

There some ways to improve speaking skills:

1. Listening

There are many resources available to you to listen to for free. Start with short English clips or videos: pick your favorite English TV show or YouTube channel. Listen to a clip and notice carefully what the characters are saying. Repeat any dialogues or phrases that interest you. Replay the same clip until you understand each word. You could also turn on the subtitles or look at the transcript of the video if available and practice saying the dialogues with the characters.

2. Audio book

Another way to improve your listening and speaking is by listening to audio books. Audio books have become very popular over the past couple of years. They are great for people who have no time to invest in reading books. They are also a wonderful way to perfect your pronunciation. Try to listen to a portion of the text, pause the audio, and read aloud to practice saying the words yourself.

3. Reading

Reading is yet another important skill to have when learning a language. Whether you prefer a novel or an article, reading a few minutes every day will help you to acquire new vocabulary.

The most common reason why people hesitate with reading is that it takes quite a lot of time to read a book from start to finish. However, when learning English, reading even for a few minutes is greatly beneficial. Short articles or notes in English are great for this. They only take a few minutes to read and are quite easy to find.

4. Imitating

It will help you to become more accurate in English without having to learn grammar rules. With lots of practice, you will begin to remember chunks of words and phrases. This helps in remembering word patterns in a sentence and how certain words go with others.

5. Practice

Regular and consistent practice is the key to success when it comes to speaking English. The tips and suggestions that we've described above only work if you use them regularly. So, here's what we recommend. Start small – spend just 10 minutes every day doing 1-2 of the above things. Maybe listen to a short video clip today and imitate. Reflect on what you learned. Tomorrow, pick up a short article. Read aloud and summarize in your own words. Reflect on what you read and the new words. Do not forget to have fun. It's easier to learn something new and commit to learning when you're having fun. Practice English by singing along to popular songs. Practice tongue twisters with your friends.

In conclusion, speech is an effective skill and one of the four skills that are very important in learning English. Speech is very helpful in bringing people face to face with their lives. Speaking is the process of sending and receiving a message or information. These strategies are good to use in teaching speech.

References

1. H S Gafforov, N N Zubaydova Gender and its effect on language acquisition Academic research in educational sciences 2 (5), 217-220, 2021
2. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. "Teaching English Language To Primary Level Pupils At School" Ijodkor O'qituvchi 3 (36), 103-105, 2024
3. N N Zubaydova How to teach vocabulary Nofilolog oliy o'quv yurtlarida chet tilini o'qitishda uchraydigan muammolar ..., 2019
4. M Orzikulova, G Rustamova "Methods Of Improving Speaking Skills For Kids" Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024.
5. Mukarrama, J., Jasurbek, A., & Kamoliddin, S. (2022). Teaching listening skills in English.
6. Jumayeva, M., Isheryakova, J., & Mahmudova, M. (2022). Fairy Tales As A Phenomenon That Plays An Essential Role In The Development Of The Intellect Of Preschool Children. Science and innovation, 1(B8), 1080-1082.
7. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). Yangi O 'zbekiston Orifa Ayollari Va G 'Arb Ayollarining Jamiyatdagi Mavqeyi Va Ularning Huquqlari. In International Conferences (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).

8. Jumayeva, M. (2021). Organization Of Modern Educational Processes In The Education System. Янгиланаётган Ўзбекистонда фан, таълим ва инновация уйғунлиги мавзусидаги республика.
9. Нуриллаев, Ж. Я., Нуриллаев, Х. Ж., Бердимуродова, Ф. П., & Мухамадиев, Н. К. (2023). Оценка Лечебных И Метафилактических Мероприятий При Мочекаменной Болезни В Зависимости От Состава Камня. Медицинский вестник Башкортостана, 18(1 (103)), 24-28.
10. Jumanova, S. I., & Maxliyoxon, O. (2024). O 'Zbekistonda Maktab Ta'limini Xususiylashtirish Va Pisa Testiga Tayyorlash Masalalari. Kokand University Research Base, 13-16.
11. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16(4), 7-25.
12. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирования цифровой экономики в странах ЕАЭС. In *Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития* (pp. 10-48).
13. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnali*, 5(56), 380-383.
14. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
15. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
16. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
17. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
18. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.
19. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.

20. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In International Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
21. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
22. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.

How to overcome language difficulties in learning English in Medical University students

Azzamova Umida Alisherovna
Teacher at the Samarkand State Medical University

Annotation:

This article discusses strategies to help medical university students overcome language difficulties when learning English, a crucial skill for academic and clinical success. It outlines several key approaches, including English for Medical Purposes (EMP) programs, which focus on medical vocabulary, comprehension, and communication. The role of peer learning and study groups is emphasized as a supportive environment for practicing English and reducing anxiety. The article also explores the importance of improving academic writing skills and the use of technology and language apps like Duolingo and specialized medical English tools.

Key words: Language barriers, Medical university students, Non-native English speakers, Medical terminology, Academic writing, Clinical communication, English for Medical Purposes (EMP), Peer learning, Academic performance, Patient care, Language learning apps, Simulated clinical environments, Role-playing, Cultural competence training, Language immersion, English proficiency in medical education, Medical English

Introduction

Language barriers can pose significant challenges for medical university students, particularly those who are non-native English speakers. Mastering English is crucial for understanding medical terminology, engaging with academic literature, communicating with patients, and succeeding in clinical environments. These language difficulties often affect students' academic performance, confidence, and ability to provide effective patient care. However, with targeted strategies and support, medical students can overcome these challenges and thrive in their studies. This article explores practical approaches and resources that can help medical students improve their English language skills, ensuring they are fully prepared for both their academic and professional journeys.

For non-native English-speaking medical students, language difficulties can create barriers to both academic success and effective clinical practice.

Understanding complex medical terms, writing academic papers, and communicating with patients require a high level of English proficiency. Fortunately, there are various strategies and resources that students can leverage to overcome these obstacles and enhance their language skills. Below, we explore several practical approaches to overcoming language difficulties in medical education, supported by research and expert insights.

1. Targeted English for Medical Purposes (EMP) Programs

One of the most effective ways to support medical students in overcoming language difficulties is through **English for Medical Purposes (EMP)** programs. These specialized language courses focus on the specific linguistic needs of medical students, such as learning medical terminology, improving reading comprehension for scientific texts, and practicing clinical communication.

Research shows that targeted EMP programs improve students' confidence and ability to use English in both academic and clinical settings. **Mahboob & Tilakaratna (2012)** argue that these programs help students develop the vocabulary and linguistic skills necessary for medical practice, allowing them to engage more effectively with course materials and patient interactions. Moreover, incorporating practical components, such as role-playing patient consultations or simulated clinical interactions, allows students to practice medical English in real-world scenarios. This experiential learning approach enables students to build both language proficiency and clinical confidence.

2. Peer Learning and Study Groups

Peer learning is a highly effective method for improving language skills. In study groups, non-native English-speaking students can work together with their peers to practice speaking, clarify complex medical terms, and share useful resources. **O'Brien & Fagan (2009)** emphasize the importance of peer-assisted learning in medical education, where students can give each other feedback on language use and clinical communication. Study groups offer a supportive environment where students can ask questions without the fear of making mistakes. This not only improves their academic performance but also helps them overcome language anxiety. Additionally, working with native English-speaking classmates provides opportunities to hear how English is used in different contexts and to practice conversational English.

3. Improving Academic Writing Skills

Academic writing poses a significant challenge for many non-native English-speaking medical students. Writing research papers, case studies, or reflective essays requires a solid grasp of technical vocabulary, grammar, and academic tone. To improve these skills, students can benefit from enrolling in academic writing workshops or language support services offered by their university. **Roche & Harrington (2013)** highlight that many medical schools now provide dedicated writing centers where students can receive one-on-one feedback on their writing. These centers help students structure their papers, improve grammar, and learn the conventions of medical writing. Regular practice, coupled with expert guidance, allows students to become more proficient in English academic writing over time. Additionally, using online tools such as Grammarly, Turnitin, or Hemingway Editor can help students identify and correct mistakes in their writing, making the revision process easier and more effective.

4. Use of Technology and Language Learning Apps

In recent years, advancements in technology have made language learning more accessible and flexible. Medical students can take advantage of a wide range of **language learning apps** and **online resources** to improve their English skills outside the classroom. Apps like Duolingo, Babbel, and Anki offer interactive lessons in vocabulary, grammar, and pronunciation, which students can use at their own pace. Furthermore, **Zheng (2017)** points out that language apps with a focus on medical English, such as **Medical English Clear & Simple** or **Memorang**, can help students learn specialized vocabulary and phrases in a more efficient manner. These tools provide regular exposure to medical terminology and real-world medical scenarios, reinforcing learning through repetition and practice. In addition to apps, students can access podcasts, YouTube channels, and online courses specifically designed to teach medical English. These resources allow students to practice listening to different accents, improving their understanding of spoken English in clinical settings.

5. Simulated Clinical Environments and Role-Playing

Developing strong communication skills is essential for medical students, particularly in patient interactions. **Simulated clinical environments** provide a safe space for students to practice speaking English in clinical scenarios, such as patient consultations or team discussions. These simulations help students build confidence,

improve their listening and speaking skills, and prepare for real-life patient interactions. **Malau-Aduli (2011)** recommends role-playing as an effective method for enhancing communication skills in non-native English speakers. In these sessions, students can simulate medical interviews, explain diagnoses, and communicate treatment plans, receiving feedback from instructors on their language use. This hands-on approach allows students to become more familiar with medical terminology and to practice translating complex medical concepts into simpler, patient-friendly language.

6. Cultural Competence Training

Language difficulties are often compounded by cultural differences in communication styles. In English-speaking countries, medical professionals are expected to communicate directly and clearly with patients, which can be unfamiliar to students from different cultural backgrounds. To address these challenges, medical schools should incorporate **cultural competence training** into their curricula. According to **Wang & Yu (2010)**, cultural competence training not only helps students become more culturally aware but also enhances their ability to communicate in English. Students learn how to adapt their communication style to different cultural contexts, which improves patient care and reduces the risk of misunderstandings. By understanding cultural nuances, medical students can build stronger rapport with patients and improve overall communication.

7. Regular Practice and Immersion

Consistent practice is key to overcoming language difficulties. Medical students should make an effort to immerse themselves in English as much as possible, whether by reading medical journals, watching English-language lectures, or engaging in conversations with native speakers. Regular exposure to the language helps students become more comfortable with both academic and conversational English. **Airey (2011)** emphasizes the importance of language immersion for non-native speakers in professional programs. By creating an environment where English is consistently used, students naturally develop their language skills and are better able to retain medical knowledge in English.

Conclusion

Overcoming language difficulties is a critical challenge for non-native English-speaking medical students, but with the right strategies and resources, these barriers can be successfully addressed. Through targeted English for Medical Purposes

programs, peer learning, technology-based tools, and regular immersion in the language, students can significantly improve their English proficiency. Furthermore, the incorporation of cultural competence training and hands-on clinical practice ensures that students are not only academically prepared but also capable of delivering high-quality patient care. With the right support, medical students can overcome language difficulties and excel in both their academic and professional pursuits.

References

1. Airey, J. (2011). The disciplinary literacy discussion matrix: A heuristic tool for initiating collaboration in higher education. *Across the Disciplines*, 8(3).
2. Mahboob, A., & Tilakaratna, N. (2012). A principles-based approach for English language teaching policies and practices. *TESOL International Association*.
3. Malau-Aduli, B. S. (2011). Exploring the experiences and coping strategies of international medical students. *BMC Medical Education*, 11(1), 40.
4. O'Brien, D., & Fagan, M. J. (2009). Learning clinical skills through peer observation and feedback. *The Clinical Teacher*, 6(4), 231-235.
5. Roche, T., & Harrington, M. (2013). Recognizing the needs of non-native English speakers in higher education. *Journal of Academic Language and Learning*, 7(2), A71-A85.
6. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.
7. Wang, S. C., & Yu, M. L. (2010). Integrating culture into medical education: Insights from a bilingual medical curriculum. *Medical Teacher*, 32(8), 682-686.
8. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
9. Zheng, R. (2017). Impact of language proficiency on the academic performance of international students. *Journal of International Students*, 7(1), 34-59.

How to Improve English?

Solijonova Ruxshona Nasimovna

Student of Samarkand State Institute of Foreign Languages

Scientific supervisors: Zubaydova Nilufar

Abstract: This study aimed to investigate how English learning applications develop English skills, listening, speaking, reading, and writing of undergraduate students, majoring in English. In order to find out the result, the online interview is used in this study. The interviewees were 5 undergraduates' students, who major in English. The finding revealed that the participants enhanced and developed their English skills by using English learning applications. Additionally, the participants are motivated to study English through the English learning applications.

Keywords: Laura Kabelka conversations practice Learning, English, Listening, Speaking, Film, Activities, Improve, Develop aural and oral skills

People in a variety of countries use English to communicate. An increased level of English proficiency can be helpful when seeking employment, pursuing higher education, or adapting to a multicultural society. Understanding English can allow you to communicate with more people and improve your job prospects. In this article, we explore ways to improve your English skills, examine why improving your English skills is important, and review various tips to help you improve your skills. Discovering ways to improve your English skills begins with the four basic language skills of speaking, listening, reading, and writing. Receptive input, including listening and reading, exposes people to authentic language. Speaking and writing are examples of productive output, which is the action of producing language as part of the learning process. The following is a list of ways to improve your English skills

There are 5 ways to quickly improve your English language skills:

By Laura Kabelka

If English isn't your first language, you might find you need to take an English language proficiency exam such as the IELTS or the TOEFL as part of your application to study abroad. These tests may seem straightforward, but learning to write and speak in a sophisticated and eloquent manner in a new language doesn't come easily. In order to succeed, you'll need to put a lot of continuous effort into learning a new language, but there are some quick fixes that can help to boost your test performance at short notice.

If the exam is just a few weeks away, here are some ways to quickly improve your English language skills.

Watch movies in English

Watching series on Netflix might not exactly improve your debating skills or formal register, but it helps you to understand the language better, get used to colloquial, conversational forms of English and implicitly get a feeling for the language. Also, you could try to pick out words that sound highly informal and look up their more scholarly counterparts. Of course, there is also a plethora of documentaries (try anything by David Attenborough to start you off) to be found online as well. Being exposed to a language for the length of a movie might help you to actually start thinking in English.

Immerse yourself in English language news

Try to sample a broad range of English language newspapers, including broadsheets as well as magazines and tabloids. As well as helping you keep up to date with current affairs, this range of news sources will also expand your vocabulary. Another advantage is that you will also become more comfortable with how words are spelt and the contexts in which they are used.

Start a vocabulary book of useful words.

Either in a notebook or on your computer, start making a list of useful words and phrases. Every time you hear or see a word you're not familiar with, note it down. Don't only focus on the word itself, but search for synonyms and phrases in which it's used. After all, you might understand what words such as "precedence" or "tantalizing" mean, but do you know how to use them accurately?

Have conversations in English

As helpful as listening and reading tasks may be, you also need to use English interactively and practice your own speaking skills. If you're lucky, you'll be friends with a few native speakers who can help you out, but if not then try to meet up with someone else studying English. Another option is to talk to yourself in the mirror or record yourself. Listening to the sound of your own voice might be a little bit awkward at first, but you will be able to hear mistakes of which you weren't previously aware.

Practice, practice, practice

Let's face it, academic phrases won't just fall from heaven and straight into your brain. Even if your English is already quite good, don't be complacent and underestimate stressful factors such as the time pressure in an exam. You still have to practice, no matter how much time you have left before your big day. Try coming

up with a word of the day, and then try to employ it as often as possible. If you do this, don't waste time on extremely specific words you will never actually use. Instead, focus on conversational English which is likely to be relevant in the exam.

Practice Makes Perfect: English Conversation

For those preparing for their IELTS speaking test, this is the ultimate resource for you.

This book breaks down complex concepts of grammar, syntax, pronunciation, and word usage into simpler frameworks, making it much easier for non-native English speakers to understand.

With clear and helpful instructions as well as tailored exercises for each section, readers are highly encouraged to put what they learned into practice by forming personalized conversations.

With consistent practice and hard work, you'll be one step closer to gaining a more confident style of speaking and passing your IELTS speaking test!

References:

1. H S Gafforov, N N Zubaydova Gender and its effect on language acquisition Academic research in educational sciences 2 (5), 217-220, 2021
2. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. "Teaching english language to primary level pupils at school" ijodkor o'qituvchi 3 (36), 103-105, 2024
3. N N Zubaydova How to teach vocabulary Nofilolog oliy o'quv yurtlarida chet tilini o'qitishda uchraydigan muammolar ..., 2019
4. M Orzikulova, G Rustamova "Methods of improving speaking skills for kids" Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024.
5. Jumayeva, M. B. (2022). Oliy Ta'limda Innovatsion Usul Va Vositalar. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (Special Issue 20), 214-226. doi: 10.24412 (Vol. 226). 2181-1784-2022-20-214.
6. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). Yangi O'zbekiston Orifa Ayollari Va G'arb Ayollarining Jamiyatdagi Mavqeyi Va Ularning Huquqlari. In International Conferences (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).
7. Jumayeva, M. (2021). Chet Tillar O'qitishning Zamonaviy Tendensiyalari Va Axborot Texnologiyalaridan Foydalanish Tajribasi. Ijodkor O'qituvchi Jurnal. Ijodkor O'qituvchi Jurnal.
8. Mohira, J. (2023). Problematic Situations That Arise in Learning Foreign Languages and Their Solutions. International Journal of Recently Scientific Researcher's Theory, 1(2), 414-417.

9. Jumanova, S. I., & Maxliyoxon, O. (2024). O 'Zbekistonda Maktab Ta'limini Xususiylashtirish Va Pisa Testiga Tayyorlash Masalalari. Kokand University Research Base, 13-16.
10. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16(4), 7-25.
11. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирование цифровой экономики в странах ЕАЭС. In *Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития* (pp. 10-48).
12. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnali*, 5(56), 380-383.
13. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
14. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
15. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 25(2), 335-340.
16. Xudonazarov, F. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
17. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(6), 351-356.
18. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.
19. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.
20. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
21. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE,16401>.

22. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).

23. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.

The effective skills of reading and writing in English

Xudaybergenova Alla

Student of Samarkand State Institute of Foreign Languages

Gmail: 13xudaybergenovaalla@gmail.com

Scientific supervisor: **Zubaydova Nilufar Nematullayevna**

Teacher of Samarkand State Institute of Foreign Languages

Annotation: There are numerous benefits to reading and writing in English, particularly when learning the language. In order to effectively master any language, one must consistently practice and work to improve their skills. When using different strategies in reading and writing, individuals can develop their overall proficiency in the language. Reading various articles and books helps to not only expand knowledge and comprehension but also improves writing progress by introducing learners to different styles and vocabulary.

Key words: Skimming and scanning, general idea of the text, searching another information related to writing and reading find out some information.

The ability to read and write effectively in English is critical for language acquisition and communication. English learners benefit significantly from enhancing these two skills as they are foundational for understanding and producing the language. When we consider the importance of reading and writing, it becomes evident that they reinforce each other. Reading, for instance, serves as a powerful tool for building vocabulary, understanding grammatical structures, and exposing learners to different ideas and concepts that can improve their writing abilities.

Reading skills: Reading is often the first step in language learning, as it introduces learners to new vocabulary, sentence structures, and ways of expressing ideas. When learners engage in reading, they are exposed to words within a context, which helps them better understand their meaning and usage. This method is far more effective than learning vocabulary in isolation because it demonstrates how words function within real-world sentences. Additionally, reading improves comprehension by encouraging learners to analyze texts and grasp the author's message. Developing strong reading habits can also foster a love for the language and promote continuous learning.

Key techniques for improving reading skills include skimming and scanning. Skimming involves reading a text quickly to get an overall understanding or general idea. It helps learners navigate large texts efficiently, especially when time is limited.

On the other hand, scanning refers to searching for specific information within the text, such as keywords or details, which is particularly useful in research or study settings. Both of these techniques allow learners to approach reading in a strategic and purposeful manner.

Another critical reading skill is the ability to predict the content based on headings, titles, or introductory sentences. This skill sets a clear direction for reading and activates prior knowledge that can help learners understand the text more easily. Additionally, when learners come across unfamiliar words, the ability to infer meaning through context clues becomes essential. This skill enables learners to maintain their reading flow without constantly stopping to look up words, thus enhancing both speed and comprehension.

Writing skills: Just as reading builds comprehension and knowledge, writing skills are vital for expressing ideas clearly and logically. Writing allows individuals to organize their thoughts, present arguments, and communicate effectively with others. Unlike spoken language, which is often spontaneous, writing requires careful thought, planning, and structuring of ideas. This process improves critical thinking and promotes clarity in communication.

Effective writing is closely linked to good reading habits. When learners read extensively, they are exposed to a variety of writing styles, sentence structures, and vocabulary, all of which can influence their writing. Good writers learn from what they read, whether it's through formal academic texts, fiction, or even children's books. Starting with simple texts like children's stories or comics can help learners build confidence in both their reading and writing abilities. Over time, they can progress to more complex materials that challenge their skills further.

Writing also involves mastering grammar, sentence structure, and coherence. Learners must focus on creating clear, concise, and well-organized texts that convey their message effectively. Whether writing essays, reports, or personal reflections, the ability to communicate in writing is a crucial skill in both academic and professional contexts.

Specific examples of information or articles. Start with children's books, comics, or easy articles. This will build your vocabulary and improve your reading skills. While both reading and writing skills are essential for mastering English, many argue that reading skills are more important because they form the foundation for language comprehension and knowledge acquisition. Here are some reasons why reading skills might be considered more crucial: Reading provides the necessary input for language learning.

Reading is one of the most effective ways to learn and expand vocabulary. Encountering words in context helps learners understand their meanings and usage better than learning words in isolation. A strong vocabulary is essential for all aspects of language, including speaking and writing, but it is typically built through reading. Effective skills for reading and writing in English involve a combination of strategies that help learners comprehend, analyze, and produce text with clarity and purpose. Here's a breakdown of skills that contribute to proficiency in both areas.

Skimming is reading quickly to get a general idea of the text, while scanning involves searching for specific information. Both skills are crucial for efficient reading, particularly when dealing with large volumes of text.

This involves anticipating what the text will be about based on titles, headings, or introductory sentences. Predicting helps set a purpose for reading and activates prior knowledge.

Readers often encounter unfamiliar vocabulary, and the ability to infer meaning from surrounding words and sentences (context clues) is essential for maintaining comprehension without breaking the flow of reading. Writing skills are equally crucial in mastering English and play a pivotal role in effective communication, both in personal and professional contexts. Here's why writing skills are highly important: Writing allows individuals to express their thoughts, ideas, and creativity in a structured and coherent manner. Unlike spoken language, which is often spontaneous, writing gives learners time to think critically and organize their ideas logically, leading to clearer communication.

Conclusion. Reading and writing are interdependent skills that contribute to overall language mastery. Through reading, learners gain the input necessary for language development, including vocabulary and comprehension. Writing, in turn, allows learners to output their knowledge and ideas in a structured manner. By practicing both skills, English learners can achieve proficiency, leading to better communication and understanding of the language. To improve these skills, learners should make reading and writing regular parts of their language practice, starting with simple materials and gradually moving to more advanced texts.

REFERENCES

1. Smith, John. *Effective Techniques for Language Learning*. Cambridge University Press, 2018. 245 pages.
2. H S Gafforov, N N Zubaydova. Gender and its effect on language acquisition *Academic research in educational sciences* 2 (5), 217-220, 2021

3. Brown, Patricia. *The Power of Reading: Building Vocabulary and Comprehension*. Oxford University Press, 2020. 300 pages.
4. Johnson, Claire. *Writing for Success: How to Improve Your Writing Skills*. Pearson Education, 2017. 210 pages.
5. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. "Teaching English Language To Primary Level Pupils At School" *Ijodkor O'qituvchi* 3 (36), 103-105, 2024
6. Davis, Emily. *Skimming and Scanning: Techniques for Efficient Reading*. Routledge, 2019. 180 pages.
7. Taylor, Mark. *Mastering English Writing: A Guide for Language Learners*. Palgrave Macmillan, 2021. 265 pages.
8. Jumayeva, M. B. (2022). Oliy Ta'limda Innovatsion Usul Va Vositalar. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (Special Issue 20), 214-226. doi: 10.24412 (Vol. 226). 2181-1784-2022-20-214.
9. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). Yangi O 'zbekiston Orifa Ayollari Va G 'Arb Ayollarining Jamiyatdagi Mavqeyi Va Ularning Huquqlari. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).
10. Jumayeva, M. (2021). Chet Tillar O' Qitishning Zamonaviy Tendensiyalari Va Axborot Texnologiyalaridan Foydalanish Tajribasi. *Ijodkor O 'Qituvchi Jurnal*.
11. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 25(2), 335-340.
12. Худойназаров, Ф. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
13. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(6), 351-356.
14. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.
15. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.
16. Халимов, Б. Г., Раупова, Н. Б., Аблаёрова, Э. Э., Гулямова, З. С., & Абдурахмонов, Н. Ю. (2021). Микробиологические Свойства И Кинетика Гумусообразования Эродированных Горных И Предгорных Почв. In *Научное Обеспечение Устойчивого Развития Агропромышленного Комплекса* (pp. 595-600).

17. Ходжимуродова, Н., Раупова, Н. Б., & Гуломова, З. С. (2016). Гумусное Состояние Эродированных Типичных Сероземов, Сформированных На Третичных Красноцветных Отложениях Неогена. In Современное Экологическое Состояние Природной Среды И Научно-Практические Аспекты Рационального Природопользования (pp. 88-92).
18. Раупова, Н., Ходжимуродова, Н., Гуломова, З. С., & Абдураманова, С. (2016). Гумус И Микрофлора Основных Типов Почв Вертикальных Поясов Южных Отрогов Гиссарского Хребта. In Современное Экологическое Состояние Природной Среды И Научно-Практические Аспекты Рационального Природопользования (pp. 95-100).
19. Раупова, Н. Б., & Саттаровна, Ф. З. (2022). Эрозияга Учраган Типик Бўз Тупроқларнинг Агрофизикавий Хусусиятлари Ва Сув-Физик Хоссалари. *Ijodkor O'qituvchi*, 2(24), 585-589.
20. Саттаровна, Ф. З., Маърипова, М., & Арзикулова, С. (2023). Суғориладиган Типик Бўз Тупроқларнинг Морфологик Кўрсаткичлари. *O'zbekistonda Fanlararo Innovatsiyalar Va Ilmiy Tadqiqotlar Jurnal*i, 2(18), 627-631.
21. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
22. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
23. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.
24. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).

THE IMPORTANCE OF PRONONCIATION IN ENGLISH

Toyirova O'g'ilo' Baxshillo qizi

u.toyirova@icloud.com

A student of Samarkand State institute of foreign languages

Scientific supervisor: **Zubaydova Nilufar Nematullayevna**

Abstract: Pronunciation is very important for learning English, especially for people who speak it as a second language. Good pronunciation helps people communicate clearly, understand others better, and improve their overall language skills. This article looks at why pronunciation is important in teaching English. It discusses how pronunciation affects learning, communication, and success in school and work.

Keywords: Pronunciation, English teaching, speaking skills, communication, learning English.

In English language teaching, pronunciation often receives less attention than grammar and vocabulary, but it is just as important for fluency. When students improve their pronunciation, they can speak more clearly, feel more confident, and avoid misunderstandings. Pronunciation is a key part of learning English well, and teachers and learners are paying more attention to it nowadays.

How we pronounce words affects how people understand us. Even if a person knows the correct grammar and vocabulary, poor pronunciation can lead to misunderstandings. In academic and professional situations, clear pronunciation is very important, especially when giving presentations or participating in discussions. If someone speaks with unclear pronunciation, it can reduce their credibility. Studies show that learners with good pronunciation are often seen as better English speakers, even if they make small grammar mistakes.

Pronunciation practice helps learners develop an understanding of the sounds in English. This awareness is key to being able to recognize and say words correctly. Phonological theory explains that learners first need to know the differences between similar sounds (like "bit" and "beat") to improve their pronunciation. Research in the brain sciences also shows that practicing pronunciation regularly can make it easier to learn a language by making the brain more adaptable.

Pronunciation is not only a technical skill but also has significant social and emotional importance. Many learners feel anxious when they struggle with pronunciation, which may stop them from speaking confidently. This anxiety can

lead to avoidance of speaking situations, further impeding their language development. By improving their pronunciation, learners can lower their anxiety, enhance their self-esteem, and participate more actively in conversations. In global settings, where English is spoken between people from different countries, clear pronunciation is crucial for successful communication and can help bridge cultural gaps, fostering understanding and collaboration among diverse speakers.

Teaching pronunciation requires specific methods. These include using phonetic symbols (like the IPA), practicing with minimal pairs (similar-sounding words), and giving feedback with the help of modern technology. Traditional exercises like repetition still work well, but new tools like speech recognition software can make learning more interactive and personalized. Incorporating activities such as shadowing - where learners imitate a speaker's pronunciation in real time—can also be beneficial. Teachers should include pronunciation practice in lessons to help learners improve faster and become more aware of their speech patterns, ultimately leading to more effective communication.

Pronunciation is a key part of learning English, but it is often ignored in teaching. Teachers should give as much importance to pronunciation as they do to grammar and vocabulary. By addressing pronunciation as an integral component of language learning, educators can help students articulate their thoughts more clearly. When learners improve their pronunciation, they can communicate better and feel more confident in both academic and professional settings. With the right teaching methods and tools, students can make great progress in their pronunciation skills, enhancing their overall language proficiency and social interactions.

References

1. Ladefoged, P., & Johnson, K. (2015). *A Course in Phonetics*. Cengage Learning.
2. Thomson, R., & Derwing, T. M. (2015). "The Effectiveness of Pronunciation Instruction: A Review of the Literature." *Language Teaching*.
3. Pennington, M. C., & Richards, J. C. (1986). "Pronunciation." *Applied Linguistics*.
4. Deterding, D., & Webster, J. (2018). *The Cambridge English Pronouncing Dictionary*. Cambridge University Press.
5. Baker, A., & Goldstein, S. (2010). *Pronunciation Pairs: An Introductory Course for Students of English*. Cambridge University Press.
6. Erkinovna, Y. F. (2021). Politeness and Culture. *International Conference On Multidisciplinary Research And Innovative Technologies*, 2, 82–86.

7. Biber, D. (1988). "Variation across speech and writing." Cambridge University Press.
8. Halimova N.H. (2024). "How to develop critical thinking skills in students." Innovation in the modern education system, USA, Washington. Part 37, January 2024, to'plam 223-225 p.p.
9. Jenkins, J. (2000). "The Phonology of English as an International Language." Oxford University Press.
10. Jumayeva, M. B. (2022). Oliy Ta'limda Innovatsion Usul Va Vositalar. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (Special Issue 20), 214-226. doi: 10.24412 (Vol. 226). 2181-1784-2022-20-214.
11. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). Yangi O'zbekiston Orifa Ayollari Va G'arb Ayollarining Jamiyatdagi Mavqeyi Va Ularning Huquqlari. In International Conferences (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).
12. Jumayeva, M. (2021). Chet Tillar O'qitishning Zamonaviy Tendensiyalari Va Axborot Texnologiyalaridan Foydalanish Tajribasi. Ijodkor O'qituvchi Jurnal.
13. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. Iqtisodiyot va ta'lim, 25(2), 335-340.
14. Худойназаров, Ф. (2023). Islom Moliyasi—Muammolar Va Yechimlar. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 1(8), 109-114.
15. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. Iqtisodiyot va ta'lim, 24(6), 351-356.
16. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(2), 763-776.
17. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research, 2(08), 55-64.
18. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. π-Economy, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE,16401>.
19. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
20. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.

21. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.

22. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In Инновации В Современном Языковом Образовании (pp. 61-65).

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishda o'qituvchining o'rni

Normamatova Farzona Nurali qizi

TISU Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2 bosqich talabasi

Ilmiy rahbar : TISU Maktabgacha va

boshlang'ich ta'lim kafedrasi dots.v.b, p.f.f.d(PhD) S. Q. Eshboyeva.

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishda o'qituvchining roli, kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali usul va metodlardan foydalanish haqida ma'lumot berilgan.

KALIT SO'ZLAR: O'qituvchi ,kreativ, boshlang'ich sinf o'quvchilari, qobiliyat, iqtidor, iste'dod, texnologiya, metodlar , rivojlantirish

Kreativlik so'zini ilk bor 1922-yilda AQSh olimi D.simpson tomonidan qo'llanilgan. Ushbu atama orqali shaxs qolipdagi stereotip, odatiy tafakkurdan voz kechish qobiliyatini ta'riflagan. Kreativlik bu insonning shaxsiy xususiyati bo'lib, uning o'z-o'zini muntazam takomillashtirishi va rivojlantirishi bilan bog'liq tushunchadir. Adabiyotlardan Kreativlik (lotincha "create" yaratish "creative" yaratuvchi, ijodkor)- individning yangi g'oyalarini ishlab chiqarishga tayyorlikni tavsiflovchi hamda mustaqil omil sifatida iqtidorlikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyat ekanligi o'rganildi. Shuningdek shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, his tuyg'ularida muayyan faoliyat turlarida namoyon bo'lishi bilan birga o'quvchilarning mustaqil izlanishlarida yuzaga chiqadi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar ta'lim sohasida ham bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Ta'lim sohasidagi izlanishlar natijasi shuni ko'rsatadiki,o'quvchilarda mustaqil fikr, ijodkorlik, iqtidor va iste'dod kabi qobiliyatlarni rivojlantirishda, o'z kasbining ustasi bo'lmish pedagoglarga bog'liqdir. O'qituvchi o'quvchi bilan doimiy ravishda ta'lim-tarbiya ishlarini olib borish hamda dars jarayonida o'qituvchi o'quvchilar bilan hamkorlik qilish natijasida ularning intellektual salohiyatlarini oshirib boradi. Bolalarda kreativlikni rivojlantirishda dars mobaynida o'qituvchilar o'quvchilarning ba'zi bir xolatlariga ham e'tibor qaratishi lozim.

1. Ular tomonidan ko'p savollar berilishini rag'batlantirish va bu odatni qo'llab-quvvatlash va o'z o'rnida javobini keltirish.

2. Bolalarning mustaqil faoliyatini rag'batlantirish, mantiqiy savollar berish va ularda javobgarlikni kuchaytirish har qanday holatda ham o'ziga ishonch bildira olishi.

3. O'qituvchi bolalarning qiziqishlariga e'tibor qaratishi va ular bilan do'stona munosabatga kirisha olishi talab etiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida shunday o'quvchilar ham borki, ularda kreativlikni rivojlanishiga to'sqinlik qiladigan qarashlari, xususiyatlari ham uchrab qoladi misol tariqasida shularni aytib o'tishimiz mumkinki.

1. O'zini tavakkal olib qochishi va tavakkal qilishdan qo'rqishlari.
2. Shaxs fantaziyasi va tasavvurining yuqori baholanmasliklari.
3. Boshqalarga tobe bo'lishliklari.
4. Har qanday holatda ham faqat yutuqni o'ylashlari kabilar.

Boshlang'ich ta'lim bu har bir bolaning hayotida chuqur iz qondiruvchi ta'lim turidan biri bo'lib, ta'limning bu bosqichida zamonaviy pedagoglarga cheksiz mas'uliyat yuklaydi.

Ya'ni boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi hali ham muntazam izlanishni, maxsus o'rganishni talab etmoqda. Farzandning dunyoga kelishiga uning ota-onasi sababchi bo'lsa, ko'klarga ko'tarilishiga esa uning ustozlari sababchi bo'ladi. Shunday ekan o'quvchilar ham o'z-o'zidan kreativ bo'lib qolmaydi. Ularning kreativ qobiliyati ma'lum vaqt ichida izchil o'qib- o'rganish, o'z ustida ishlash, mustaqil ravishda ko'proq shug'ullanish orqali shakllantiriladi. Va asta-sekin takomillashib rivojlanib boradi. O'qituvchilar o'quvchilar bilan hamkorlikda ish yuritib ularning har bir fikrini inobatga olishi, o'quvchilar bilan do'stona munosabga kirisha olishi ularning orzu istaklari bilan tanishib chiqishi va orzulari yo'lida yaxshi o'qib harakat qilishi, orzu istaklariga erisha olishiga ishonirishi kabi muhim vazifalarni bajarish orqali o'quvchilarni o'zgacha yondashuvli ya'ni kreativ bolishlariga erishish mumkin. Kreativ fikrlovchi insonlar biron bir manzarani o'zgacharoq tasavvur etadi, hech kim ilg'amagan jihatlarni payqay oladi. Mana shunday kreativ tafakkurni rivojlantirish tashkil etilgan darsning qaysi metod va usullardan foydalanganlik darajasiga bog'liq bo'ladi. Bunda esa interfaol usullar yaqindan yordan beradi. Interfaol ta'lim turlaridan biri – kreativ ta'limdir. Kreativ usulda o'tilgan mavzuni o'quvchi to'liq o'zlashtirishi bilan birga, ijodkorlik qobiliyatini ham rivojlantiradi. Agar o'quvchida she'r yozishga moyillik bo'lsa, u ijodiy matnni she'r orqali ham ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladi. Ko'rib turganimizdek, bu kabi metodlar

o'quvchida tezkorlik, shu bilan birga, kreativ kompetensiyani shakllanishida ham muhim rol o'ynaydi. Agar bunday usullardan ko'proq foydalanilsa, har qanday o'quvchi darsga qiziqadi, shu bilan birga kreativ qobiliyatga ham ega bo'ladi. Ona tilini o'qitishga kompetensiyaviy yondashuv yoshlarni til haqidagi bilimni oshirish barobarida muammoli vaziyatlarda bu bilimlardan o'rinli va maqsadli foydalana olish qobiliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Shuning uchun o'qituvchidan o'z fani yuzasidan chuqur bilimga ega bo'lish bilan birga, ta'limdagi samarali metod va usullardan ham xabardorlikni talab etadi. Chunki kelajakdagi yangi innovatsiyalar va ixtirolarning barchasi aynan kreativ kompetensiya orqali vujudga keladi. Xo'sh, o'quvchini qanday ijodiy fikrlashga o'rgatish mumkin? O'quvchilarni erkin fikrlashga o'rgatish, darslarni yangi texnologiya va metodlar orqali o'tish o'quvchida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish bilan birga ulardagi ijodiylik, yaratuvchanlik qobiliyatini ham shakllantirishga xizmat qiladi. Kreativlik — shaxsning muammoli vaziyatlardan tafakkuri orqali, takrorlanmas yo'l bilan chiqib ketish, unga ijodiylik bilan yondasha olish qobiliyati hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Eshboeva, S. K. Q. (2021). Use of people's oral creativity in the formation of ecological concepts of primary school students on a creative basis. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 763-769.
2. Eshboyeva, S. (2022). Didactic possibilities of creative approach in forming ecological concepts in primary class students. *Conferencea*, 200-205.
3. Eshboeva, S. (2022). Creative approach to forming ecological concepts in primary class students.
4. Eshboyeva, S. Q., & Mirzaliyeva, Z. (2024, January). KREATIVLIK TUSHUNCHASINING TIPLARI VA IJODKORLIKNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI TALQINI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MEDICINE, SCIENCE, AND EDUCATION* (Vol. 1, No. 1, pp. 114-119).
5. Eshboyeva, S. K. Pedagogical Fundamentals of Improving the Creative Approach in the Formation of Ecological Concepts in Primary School Students. *International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology* | e-ISSN, 2792-4025.

6. Eshboeva, S. K. Technology for improving the creative approach to primary school students forming ecological concepts. Analytical journal of education and development ISSN, 2181-2624.
7. Safarova R.G. va boshqalar. Boshlang'ich talim konsepsiyasi. Toshkent-2014.
8. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X.va boshqalar. Ona tili oqitish metodikasi. Toshkent – 2009.
9. G'afforova T., Shodmonov E., G'ulomova X. 1-sinf o'quvchilari uchun ona tili darsligi. Toshkent 2019 Sharq nashriyoti.]
10. Maftuna Shuhrat qizi Ziyaqulova, Feruza Abdullayevna Xayitova. Savod o'rgatish darslarida o'quvchilarning kreativ qobiliyatini shakllantirishda rasmlarning o'rni // Academic research in educational sciences. 2021. №7.
URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/savod-o-rgatishdarslarida-o-quvchilarning-kreativ-qobiliyatini-shakllantirishda-rasmlarning-o-rni> (дата обращения: 23.02.2023).
11. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi and Feruza Hayitova Abdullayevna, “THE ROLE OF PICTURES IN THE FORMATION OF STUDENTS 'CREATIVE ABILITY IN LITERACY LESSONS”, IEJRD - International Multidisciplinary Journal, vol. 6, no. 4, p. 3, Jul. 2021.
12. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi “ Enhancing creativity in the process of developing studentso speech “ The American Journal of Social Science and education Innovations (ISSN – 2689-100x) Published Published: June 28, 2021 | <https://doi.org/10.37547/tajssei/Volume03> Иссые06-24 IMPACT FACTOR 2021: 11. 857 OCLC – 1121105668 Pages: 140-143 Америка
13. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi, Rakhmatova Hamida Ismatillo qizi, “ Increasing Creativity by using Interactive methods in literacy teaching process” Analytical journal of education and development Science Box In Vol.1(2021): Analytical journal of education and development 5254-betlar Тошкент
14. BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING AQLIY SALOHIYATINI HAMDA KREATIVLIGINI OSHIRISHDA MENTAL ARIFMETIKANING O'RNINI M Ziyaqulova, S Ashurova, N Toshpulatova - Development and innovations in science, 2023
15. The importance of riddles in the development of students creativity in the learning process ZMS Qizi - Asian Journal Of Multidimensional Research, 2021

16. BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHLARINING LUG'ATLAR BILAN ISHLASH JARAYONIDA KREATIVLIGINI OSHIRISH MSQ Ziyaqulova, HIQ Raxmatova - Innovative, educational, natural and social sciences, 2021

17. Toshpulatova Niyokhon Shavkatjonovna// A Creative Approach to Teaching Geometry in the Primary Grades//International Journal on Orange Technologies//48-53-bet.

INGILIZ TILINING TARAQQIYOTGA KO`RSATAYOTGAN TA`SIRI

Ruzimova Malohat

Samarqand davlat chet tillari instituti talabasi

E-mail: maloxatrozimova42@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Nilufar Zubaydova**

Annotasiya: Bu hujjat hozirgi taraqqiy etayotgan zamonda ingliz tilining tarraqiyotga nisbatan ko'rsatayotgan ta'sirini isbotlashga qaratilgan. Hammaga ma'lumki jadallashish jarayonida turli xil rivojlangan mamlakatlar o'rtasidagi o'zaro muloqot saqlash uchun ingliz tilidan foydalaniladi. Bundan tashqari ko'plab yo'nalishlar rivoji uchun ham ingliz tilining foydasi bor. Misol qilib aytadigan bo'lsak, til iqtisodiyoti, xalqaro tashkilotlar rivoji uchun ko'rsatayotgan foydasi, mamlakatlarni hamdo'stlikni saqlash kabi bir qancha yo'nalishlari mavjud. Ingliz tili har tomonlama muloqot uchun qulay til bo'lganligi sababdan bu tildan foydalaniladi va buning taraqqiyot uchun ta'siri mavjud. Ushbu maqola orqali men fikrlarimni isbotlashga harakat qilaman.

Kalit so'zlar: Globalizatsiya texnologik tarraqiyot, tarjimalar muommosi, xalqaro tashkilotlarda ingliz tili, ta'lim, integratsiya, ilmiy izlanishlar.

Ingliz tili bugungi dunyoda eng keng tarqalgan va o'rganilayotgan tillardan biri bo'lib, xalqaro aloqa, biznes, ta'lim, ilmiy tadqiqotlar va texnologiya sohalarida yetakchi rol o'ynamoqda. U butunjahon tili maqomini olib, dunyoning turli burchaklaridagi odamlar o'rtasida til to'siqlarini bartaraf etish va madaniy almashinuvni kuchaytirish vositasiga aylangan. Bu jarayon globalizatsiya va texnologik taraqqiyot bilan chambarchas bog'liq bo'lib, zamonaviy iqtisodiy va madaniy integratsiyani jadallashtiradi. Ingliz tili nafaqat millatlararo muloqot, balki ta'lim tizimida ham asosiy o'rin egallaydi, ko'plab oliy o'quv yurtlari va ilmiy markazlar ilmiy izlanishlarni ingliz tilida olib borishni talab qiladi.

Bugungi kunda ingliz tili rivojlanayotgan mamlakatlarning taraqqiyot jarayonlariga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu tilda yaxshi muloqot qila olish mehnat bozorida muhim ustunlik sifatida qaraladi, chunki ko'plab xalqaro kompaniyalar o'z faoliyatini ingliz tiliga asoslangan global tarmoqlarda amalga oshiradi. Shu bilan birga, ingliz tilining tarqalishi milliy tillar va madaniyatlar o'ziga xosligini saqlab qolish masalasida ham muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli, ingliz tilining taraqqiyotga ta'sirini ko'rib chiqishda, uning ijobiy va

salbiy jihatlarini birdek e'tiborga olish zarur. Maqolada biz ingliz tilining dunyoda taraqqiyotga qanday ta'sir ko'rsatishini, uning iqtisodiy, ilmiy, va madaniy sohalaridagi rolini batafsil o'rganamiz.

Ingliz tilining taraqqiyotga ta'siri keng va ko'p qirrali bo'lib, u global iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy, madaniy va ta'lim sohalaridagi yutuqlarni jadallashtirishda muhim omil hisoblanadi.

Birinchilardan bo'lib globalizatsiya ha to'xtaladigan bo'lsak globalizatsiya jarayonlari dunyo bo'ylab iqtisodiy va ijtimoiy tarmoqlarni birlashtirar ekan, shu sababdan ingliz tili bu jarayonning asosiy vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Global savdo-sotiq, sayohat, diplomatik munosabatlar va xalqaro biznes muloqotlari asosan ingliz tilida amalga oshiriladi. Ko'plab xalqaro konferensiyalar, yarmarkalar va ko'rgazmalar ingliz tilida o'tkaziladi, bu esa turli millat vakillarining samarali aloqa o'rnatishini ta'minlaydi. Ingliz tilining global til sifatida keng tarqalishi, global aloqalar va muloqotni soddalashtiradi va taraqqiyotga tezlik beradi. Til xalqaro biznes va tijorat aloqalari uchun asosiy vosita bo'lib qolgan. Xalqaro savdo tashkilotlari, transmilliy korporatsiyalar va moliya institutlari o'rtasidagi muloqot ko'pincha ingliz tilida olib boriladi. Mamlakatlar o'z iqtisodiyotini rivojlantirish va global bozorga chiqish uchun ingliz tilini o'zlashtirishga katta ahamiyat bermoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda ingliz tilida bilish mehnat bozorida raqobatbardoshlikni oshiradi, chunki ko'plab xalqaro kompaniyalar ingliz tilida muloqot qila olishni zarur ko'radi.

Bundan tashqari ko'pgina xalqaro munosabatlarda, xususan tashkilotlar korxonalar ham aynan ingliz tilidan foydalaniladi. Misol uchun ko'pgina xalqaro tashkilotlar, Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT), Jahon Savdo Tashkiloti (JST), Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) kabi global tashkilotlar asosiy ish tili sifatida ingliz tilidan foydalanadi. Bu xalqaro darajada siyosiy va iqtisodiy munosabatlarni yurgizishda muhim rol o'ynaydi. Shu tufayli, davlatlararo munosabatlarda va xalqaro tashkilotlarda ishtirok etish uchun ingliz tilini bilish zaruratga aylangan.

Ingliz tilining xalqaro ta'limda ham katta o'rni mavjud. Jahonning ko'pgina universitetlari va ilmiy tadqiqot markazlari ingliz tilida ta'lim beradi yoki ingliz tilini rasmiy muloqot tili sifatida qabul qilgan. Bu, ayniqsa, talabalarga boshqa mamlakatlarda bilim olish imkoniyatini beradi. Ingliz tilida erkin muloqot qila olish, rivojlangan davlatlardagi yetakchi oliy o'quv yurtlarida o'qish va ilmiy izlanishlar olib borish uchun zarurdir. Shu bilan birga, rivojlanayotgan davlatlar ham ingliz tilini ta'lim tizimiga integratsiyalash orqali o'z kadrlar salohiyatini oshirmoqda.

Aytib o‘tish joizki, ingliz tili ta’lim sohasida eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Tilning bilim iqtisodiyotiga, ta’lim sohasidagi rolga, bilim tomondan rivojlanishiga nisbatan ko‘rdatadigan ta’siri mavjud. Xususan, bugungi dunyoda bilim iqtisodiyoti ya’ni texnologiya, ilmiy izlanishlar va innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyot shakllanib bormoqda. Bu jarayonda ingliz tilini bilish ilm-fan, texnologiyalar, va innovatsiyalar olamida muvaffaqiyatga erishishning kaliti hisoblanadi. Ko‘pgina yetakchi ilmiy va texnik nashrlar ingliz tilida bo‘lgani sababli, tadqiqotchilar va mutaxassislar o‘z ishlarini global maydonga olib chiqish uchun ingliz tilini bilishlari lozim. Qolaversa, zamonaviy ilmiy izlanishlar va texnologik taraqqiyotning asosiy vositasiga aylangan. Ko‘pgina ilmiy jurnallar, texnik maqolalar va tadqiqotlar aynan ingliz tilida nashr qilinadi, bu esa butun dunyo bo‘ylab ilmiy hamjamiyatlarning o‘zaro tajriba almashishini osonlashtiradi. Shuningdek, texnologiya va IT sohasida ko‘plab texnik hujjatlar, dasturiy ta’minot va ishlab chiqish jarayonlari ingliz tilida olib boriladi, bu esa global innovatsiyalarni tezroq tarqatish imkonini beradi.

Bundan tashqari, Ingliz tilining ilm-fan va texnologiyadagi ustun mavqei boshqa tillarda ilmiy va texnik tarjimalarga ehtiyojni oshiradi. Biroq, ko‘plab rivojlanayotgan mamlakatlarda yetarli miqdorda texnik va ilmiy tarjimalar amalga oshirilmaydi, bu esa o‘sha mamlakatlarning bilimlarga va zamonaviy texnologiyalarga kirishini cheklaydi. Ingliz tilini yaxshi bilmagan olimlar va texnik mutaxassislar zamonaviy bilimlardan orqada qolishi mumkin, bu esa ularning mamlakatlari taraqqiyotiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ingliz tilini bilmaslik o‘sha mamlakatning taraqqiyoti, rivojlanishi bir pog‘ona pastroq bo‘lishiga sabab bo‘ladi.

Taraqqiyot, rivojlanish bilan bir qatorda madaniyatlarning uyg‘unlashuvida ham ingliz tilining o‘rni mavjud. Ingliz tilining dunyo bo‘ylab keng tarqalishi natijasida turli millat va madaniyatlar bir-biriga yanada yaqinlashmoqda. Bu jarayon global madaniyatning shakllanishiga hissa qo‘shmoqda, chunki ingliz tilida muloqot qila oluvchi shaxslar bir xil media mahsulotlari, texnologiyalar va madaniy hodisalardan bahramand bo‘lmoqdalar. Shu bilan birga, ingliz tilini bilish internetdagi ko‘plab ma’lumotlarga kirishni osonlashtiradi, shuningdek, o‘yinlar, filmlar, kitoblar va musiqiy kontentni tushunish imkonini beradi. Lekin tilining keng tarqalishi ba’zan mahalliy tillar va madaniyatlarga xavf tug‘dirishi mumkin. Ba’zi davlatlarda ingliz tilining keng qo‘llanilishi o‘z milliy tillari va madaniy qadriyatlarini saqlab qolish uchun qiyinchiliklar tug‘diradi. Bu jarayon madaniy diversifikatsiyaga tahdid solishi mumkin, ayniqsa, yosh avlodning ingliz tiliga

ko'proq intilishi milliy madaniy merosning yo'qolishiga olib kelishi ehtimoli mavjud.

Bundan tashqari, Internetning rivojlanishi ingliz tilining global tarqalishini yanada kuchaytirdi. Ko'plab veb-saytlar, ijtimoiy tarmoqlar va dasturlar ingliz tilida ishlab chiqilgan bo'lib, raqamli dunyoda muloqot qilish uchun bu tilni bilish muhim sanaladi. Raqamli savodxonlik va global tarmoqlarda faol ishtirok etish ingliz tilini yaxshi bilishni talab qiladi, bu esa raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

Xulosa. Ingliz tili bugungi kunda taraqqiyotning ko'plab sohalariga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Uning ijobiy ta'sirlari iqtisodiy va ilmiy texnologik yutuqlarni jadallashtirgan bo'lsa, xalqaro munosabatlarni yaxshilagan va shu bilan bir qatorda madaniyatlararo uyg'unlikni saqlagan bo'lsa, salbiy tomoni milliy tillar va madaniyatlarning so'nishiga olib kelishi mumkin. Shunga qaramasdan bu tilning tarraqiyotga qo'shayotgan hissasi ko'rinarli darajada yuqori. Rivojlanayotgan har bir mamlakat, har bir sohada bu tilning vazifasi boshqa narsalarga qaraganda foydaliroqdir. Xususan, ma'lumot almashinish, iqtisodiy o'sish, ilmiy izlanishlar shular qatoridadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. N N Zubaydova How to teach vocabulary Nofilolog oliy o'quv yurtlarida chet tilini o'qitishda uchraydigan muammolar ..., 2019.
2. M Orzikulova, G Rustamova "Methods Of Improving Speaking Skills For Kids" Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024.
3. A Ziyodullayeva, S Saidabrorova, H Akhmedova "Maktabgacha Va Boshlang'ich Ta'limda Ingliz Tilini Rivojlantirish". Бюллетень студентов нового Узбекистана 1 (5 Part 2), 172-175, 2023.
4. G. U Rustamova Lingvistik Pragmatikaning Birliklari Филологические науки 11, 0.
5. A. H Muhiddinovna Semelfaktiv Fe'llarning Leksik Va Aspektual Turkumlari. Fan, Ta'lim Va Amaliyotning Integrasiyasi 3 (5), 277-282, 2022.
6. H S Gafforov, N N Zubaydova Gender and its effect on language acquisition Academic research in educational sciences 2 (5), 217-220, 2021.
7. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. "Teaching English Language To Primary Level Pupils At School" Ijodkor O'qituvchi 3 (36), 103-105, 2024.
8. Valieva, N. (2022). Marie-Laure Derat, L'énigme d'une dynastie sainte et usurpatrice dans le royaume chrétien d'Éthiopie du XIe au XIIIe siècle. Aethiopica, 25, 258-261.

9. Валиева, Н. (2021). «Житие Лалибэлы»: новые перспективы исследования. Библия и христианская древность, 3(11), 197-214.
10. Valieva, N. (2021). Prof. Geta (t) chew Haile:(approx. 04/19/1931– June 10, 2021). *Scrinium*, 17(1), 16-19.
11. Valieva, N., & Liuzzo, P. M. (2021). Giving Depth to TEI-Based Descriptions of Manuscripts: The Golden Gospel of Ham. *Aethiopica*, 24, 175-211.
12. Valieva, N. (2020). The Manuscript Book in the Traditional Culture of Ethiopia, written by Platonov Vyačeslav Michajlovič, 2017. *Scrinium*, 16(1), 410-412.
13. Valieva, N. (2020). Getatchew Haile, The Ethiopian Orthodox Church’s Tradition on the Holy Cross. *Aethiopica*, 23, 281-285.
14. Valieva, N. (2019). Nafisa Valieva, The ‘Gadla Lālibalā collection of textual units’: tradition and documentation. *Aethiopica*, 22, 315-318.
15. Валиева, Н. Ф. Библия И Христианская Древность. Библия И Христианская Древность Учредители: Кожухов Сергей, (3), 197-214.
16. Валиева, Н. А. (2022). Вақф Тушунчаси Ва Тарихдаги Вақф Ташкилотлари Ҳақида. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(2), 107-114.
17. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta’lim*, 25(2), 335-340.
18. Xudonazarov, F. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
19. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta’lim*, 24(6), 351-356.
20. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.
21. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.
22. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gaping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
23. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).

24. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. Учёный XXI века, 26.
25. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 25-28.
26. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In International Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
27. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. Confrencea, 6(6), 87-89.
28. Махмудова, Г. Н., & Гуломова, Н. Ф. (2023). Проблемы формирование цифровой экономики в странах ЕАЭС. In Интеллектуальная платформенная экономика: тенденции развития (pp. 10-48).
29. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. Journal of new century innovations, 14(1), 86-98.
30. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, (2), 1-5.

INTERCULTURAL COMMUNICATION ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS

Abdug'aniyeva Hanifa Bahovadinovna

Student of the Samarkand State of Foreign Languages

Scientific supervisor: **Zubayova Nilufar Ne'matillayevna**

Teacher of the Samarkand State of Foreign Languages

Abstract: This article highlights the interconnection and complex issues of language teaching. In particular, it emphasizes the impact of modern technologies on the learning process and the importance of teachers' deep understanding of cultural aspects. Demographic research on language helps to study the regional and social factors of language learning. The goal of foreign language teaching is to develop students' functional literacy, meaning their ability to perform practical tasks using the language. Additionally, modern teaching methods are also examined.

Key words: Digital technologies, online courses, ICT, web forums, chats, online communication, technological knowledge, interactive boards, computers.

Today's abundance of digital technologies in foreign language teaching significantly enhances the effectiveness and efficiency of the learning process while adding variety to both learning and teaching experiences. The positive impact of technological advancements on education is evident in online courses, where a professor or specialist can simultaneously teach not just 50 or 200 students in a classroom but as many as 60,000 students at a time. The development and integration of new information technologies in the educational process have become an integral part of modern life. Information and communication technologies (ICT) have consolidated tools to solve key problems and achieve educational goals. Learning foreign languages is essential in almost every field today, contributing to a global perspective, fostering communication between nations, and advancing culture and values.

Modern ICT contributes to this process by strengthening interaction through web forums, audio and video conferences, chats, blogs, emails, digital boards, and other digital devices. While online communication cannot replace face-to-face interaction in language learning, social media fills in gaps where traditional education is carried out over the Internet.

Language teachers note that today's students have better technological knowledge compared to previous generations. Using digital resources further

increases students' interest in language learning and stimulates their minds. Although many fields have embraced digital technology in their educational literature, English and other foreign language teaching have not yet fully developed in this area. This lack of attention is unfortunate, as every new generation is learning foreign languages. Therefore, teaching strategies and new technologies must be developed to engage such learners in the educational process.

Digital learning technologies include methods such as chat rooms, interactive boards, video conferences, emails, blogs, forums, Twitter, podcasts, and online tests. Network communications allow users to participate in discussions, forums, or diagrams at any convenient time, regardless of location. However, the implementation of digital technologies in language learning, particularly in hybrid learning environments, is not always appropriate, and systematic analysis is crucial. The goal of systematic analysis is to identify all relevant data that meets predefined inclusion criteria to answer a research question or hypothesis.

In many European higher education institutions, modern information technologies, multimedia complexes, interactive methods, and up-to-date teaching aids are used to teach foreign languages. This sparks greater interest in improving language knowledge and skills. The role of educational technology is to design and implement the learning process, ensuring educational goals are met. The objectives of education must be defined in a way that aligns with societal goals and desires. There are two types of objectives: those for the learning activity and those targeted at the students.

Traditional lessons, which consist of introducing, reinforcing, and concluding topics over a set period, often result in low efficiency, with students becoming passive participants. To foster communication skills, both spoken and written, as well as logical and structured thinking, the following methods can increase lesson effectiveness and focus students' knowledge on practical goals:

Conversation Method: A question-and-answer approach that can be conducted individually or in groups.

Peer Teaching Method: Students share information with one another about a problem. In roundtable discussions, students sit around a table, writing answers to each other's questions in envelopes.

The demand for foreign language learning continues to rise. Young people achieving this task accelerates the integration of societies into the global community and strengthens economic and cultural ties between nations. The effectiveness of a foreign language course largely depends on the educational technology used during

instruction. Using modern teaching technologies in foreign language education boosts students' interest in languages and ensures that their language skills are developed to a high standard. Modern teaching technology represents free education, non-traditional learning, problem-solving, and creative, independent thinking.

The methods for applying educational technology in foreign language teaching include distance learning, using computer technologies for teaching, organizing group work, computer-based assessments, and utilizing technical resources such as audio and video files along with visual materials. Today's lessons must be dynamic. Teachers are required to be up-to-date or even a step ahead of the times. A lesson structured according to current trends will undoubtedly be rich in innovations.

Using computers for language learning improves the quality and speed of learning. The training should cover stages that are designed for students' needs. In the learning process, technology enhances efficiency and encourages students to think critically and justify their views. Thanks to these methods, students' knowledge improves. In the digital age, raising knowledgeable, smart, and talented students is one of the most critical tasks.

Finally, educational technologies play a crucial role in modern teaching methods. These technologies focus on using interactive methods, promoting active participation, and enabling cooperation between teachers and students.

References:

1. Madaniyatlar muloqoti nazariyalari (M.M.Baxtin, V.S.Bibler, V.V.Safonova, O.N.Kurakina);" <https://doi.org/10.5281/zenodo.10820713>
2. N N Zubaydova How to teach vocabulary Nofilolog oliy o'quv yurtlarida chet tilini o'qitishda uchraydigan muammolar ..., 2019.
3. M. Orzikulova, G Rustamova "Methods of improving speaking skills for kids" Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024.
4. Valieva, N. (2022). Marie-Laure Derat, L'énigme d'une dynastie sainte et usurpatrice dans le royaume chrétien d'Éthiopie du XIe au XIIIe siècle. *Aethiopica*, 25, 258-261.
5. Валиева, Н. (2021). «Житие Лалибэлы»: новые перспективы исследования. *Библия и христианская древность*, 3(11), 197-214.
6. Valieva, N. (2021). Prof. Geta (t) chew Haile:(approx. 04/19/1931– June 10, 2021). *Scrinium*, 17(1), 16-19.
7. Valieva, N., & Liuzzo, P. M. (2021). Giving Depth to TEI-Based Descriptions of Manuscripts: The Golden Gospel of Ham. *Aethiopica*, 24, 175-211.

8. Valieva, N. (2020). The Manuscript Book in the Traditional Culture of Ethiopia, written by Platonov Vyačeslav Michajlovič, 2017. *Scrinium*, 16(1), 410-412.
9. Valieva, N. (2020). Getatchew Haile, The Ethiopian Orthodox Church's Tradition on the Holy Cross. *Aethiopica*, 23, 281-285.
10. Valieva, N. (2019). Nafisa Valieva, The 'Gadla Lālibalā collection of textual units': tradition and documentation. *Aethiopica*, 22, 315-318.
11. Валиева, Н. Ф. Библия И Христианская Древность. Библия И Христианская Древность Учредители: Кожухов Сергей, (3), 197-214.
12. Валиева, Н. А. (2022). Вақф Тушунчаси Ва Тарихдаги Вақф Ташкилотлари Ҳақида. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(2), 107-114.
13. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришининг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 25(2), 335-340.
14. Xudonazarov, F. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
15. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(6), 351-356.
16. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.
17. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.
18. Халимов, Б. Г., Раупова, Н. Б., Аблаёрова, Э. Э., Гулямова, З. С., & Абдурахмонов, Н. Ю. (2021). Микробиологические Свойства И Кинетика Гумусообразования Эродированных Горных И Предгорных Почв. In *Научное Обеспечение Устойчивого Развития Агропромышленного Комплекса* (pp. 595-600).
19. Ходжимуродова, Н., Раупова, Н. Б., & Гуломова, З. С. (2016). Гумусное Состояние Эродированных Типичных Сероземов, Сформированных На Третичных Красноцветных Отложениях Неогена. In *Современное Экологическое Состояние Природной Среды И Научно-Практические Аспекты Рационального Природопользования* (pp. 88-92).
20. Раупова, Н., Ходжимуродова, Н., Гуломова, З. С., & Абдураманова, С. (2016). Гумус И Микрофлора Основных Типов Почв Вертикальных Поясов Южных Отрогов Гиссарского Хребта. In *Современное*

Экологическое Состояние Природной Среды И Научно-Практические Аспекты Рационального Природопользования (pp. 95-100).

21. Раупова, Н. Б., & Саттаровна, Ф. З. (2022). Эрозияга Учраган Типик Бўз Тупроқларнинг Агрофизикавий Хусусиятлари Ва Сув-Физик Хоссалари. *Ijodkor O'qituvchi*, 2(24), 585-589.

22. Саттаровна, Ф. З., Маърипова, М., & Арзикулова, С. (2023). Суғориладиган Типик Бўз Тупроқларнинг Морфологик Кўрсаткичлари. *O'zbekistonda Fanlararo Innovatsiyalar Va Ilmiy Tadqiqotlar Jurnalı*, 2(18), 627-631.

23. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gaping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.

24. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).

25. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF LOGISTICS SERVICES IN THE TEXTILE INDUSTRY

Israilov Madaminjon Mukhsinovich

**Chief Scientific Officer of the Center for research on competitive policy
and consumer rights under the competition committee of the Republic of
Uzbekistan**

independent researcher

ORCID:0009-0004-0548-9498

isroilov_8181@mail.ru

In modern conditions of the global market, with the peculiarities of globalization and increased competition, manufacturing enterprises should strive not only to meet the needs of their domestic market, but also to develop large international markets through exports. Achieving a competitive advantage in the international arena requires the development and implementation of an effective operational strategy in the production of export-oriented products.

The operational strategy in production is a systematic and integrated approach to business process management aimed at achieving a high level of efficiency and competitiveness of the enterprise. The main objectives of the strategy include optimizing production processes, reducing production cycle time, improving product quality, reducing costs and minimizing risks.

When developing an operational strategy for the production of export-oriented products, it is necessary to take into account a number of key factors. First, it is the analysis and study of international markets and consumer demand. It is necessary to understand the characteristics and advantages of the target markets, as well as the requirements for quality, price and service. Secondly, the strategy should include optimization of logistics processes, including warehouse organization, transportation and supply chain management. Thirdly, the improvement of the operational strategy also involves automation and the introduction of innovative technologies to improve the efficiency of production processes.

In addition, an important aspect is the development of a supplier management strategy to ensure reliable and high-quality supplies of components and raw

materials. The strategy should also take into account the possibility of expanding production and scaling up the enterprise to meet export demand.

The operational strategy in the production of export-oriented products is a complex and multifaceted process that requires analysis, planning and implementation of many factors and strategic decisions. However, its successful implementation allows the company to create a solid foundation for development in international markets, which provides a competitive advantage and sustainable growth.

In the process of preparing the thesis, general scientific, formal-logical, specific methods of studying the situation were used, such as system analysis, classification, generalization, horizontal and vertical analysis, econometric modeling, factor analysis, correlation and regression analysis, economic analysis and forecasting.

A number of large retail stores and clothing brands of the European Union are considering the possibility of cooperation with Uzbek textile companies.

Uzbekistan, unlike other global manufacturers, has great advantages:

availability of an existing value-added textile production chain;

Due to the proximity to the European continent, logistics channels are available (fast delivery time).

In addition, Uzbekistan can become a new manufacturer and a state with a special vision in the field of fashion and design.

Exports of textile products to the Ferghana region in January-July 2024 amounted to 168.3 million US dollars, which is 35.9% of total exports, an increase of 2.7% compared to last year. Since the beginning of the year, 135 types of textiles have been exported to 43 countries around the world.

- As part of exported textiles
- Cotton yarn -110.3 million US dollars
- Knitted fabric -7.3 million US dollars
- Ready-made knitted and sewing clothes -31.9 million US dollars.

Logistics develops and complements marketing by linking supplier, manufacturer, consumer (and transport) into a mobile, organizational, technological, and planned-economic coordinated business system. Marketing tracks and

determines demand, that is, it answers the questions: what kind of product is needed, where, when, in what quantity and in what quality. Logistics ensures the physical promotion of the required form of flow to the consumer and allows the consumer to deliver the required amount of goods to the right place at the right time with minimal cost. Marketing sets itself the task of a systematic approach to the organization of the movement of goods, with the effective organization of the movement of goods, each stage of this process should be planned as an integral part of a balanced and logically constructed overall system. In this regard, the methods of organizational and technological integration of all participants in the movement of goods are the main subject of logistics study.

Commerce implies the process of organizational, technical and socio-economic interaction of market participants in the distribution and organization of the exchange of goods and services on an equivalent basis. The main object of commercial logistics is the material flow, which cannot be optimized and rationalized without coordination with the relevant flows: financial, service, information. As a result, commercial logistics defines a flow management system related to the purchase and distribution of goods to achieve reliability and flexibility of production and trade.

At the same time, market development and changes and dynamics of market processes determine the specifics of economic relations occurring in logistics systems, which allows coordinated management of flow processes, ensuring their synchronicity and synergetic integration, leading to significant end results for all participants.

The variety of logistics processes makes it possible to integrate components of logistics systems, as well as use a number of approaches to achieve the most accurate and meaningful results in accordance with the goals and objectives of business entities, taking into account differences in the working conditions of enterprises and even similar departments.

Ensuring high and sustainable growth rates of the textile and clothing and knitwear industry of the republic, attracting and developing foreign direct investment, manufacturing and exporting competitive products, creating new high-tech jobs through the implementation of strategically important modernization projects, technical and technological renewal of enterprises, the introduction of a progressive "cluster model" systematic work is being carried out to further deepen

structural reorganization aimed at the introduction of new technologies. In particular, Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated May 5, 2020 No. PF-5989 "On urgent measures to support the textile and clothing and knitwear industry" and Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated September 16, 2019 No. PF-5989 "on measures to further develop light industry and stimulate the production of finished products" Decision No. PP-4453 is proof of the consistent implementation in our country of practical measures aimed at ensuring the further development of this area. At the same time, a comprehensive analysis of the development of the textile and clothing and knitwear industries, the changing global market conditions in the face of increased competition require the development and implementation of mechanisms for state support of the industry, as well as its more sustainable and dynamic development. The weight of knitwear increases regularly. This is due to the high serviceability and cost-effectiveness of knitwear¹.

In the first two months of 2022, Uzbekistan exported about 8 thousand tons of knitwear worth 45.6 million US dollars to 15 foreign countries. The volume of exports of knitwear increased by 8.4 million US dollars compared to the corresponding period last year. The countries that exported the largest amount of Uzbek knitwear during this period: Russia - 14.5 million, Kyrgyzstan - 14.2 million, Italy - 8.6 million, Ukraine - 2.8 million US dollars².

Tashkent city - 19.1 million, Tashkent region - 9.1 million, Andijan region - 6.4 million, Bukhara region - 3 million US dollars.

As a result of many years of efforts to further deepen the ongoing reforms in the textile and clothing and knitwear industries, create favorable conditions for accelerated development and diversification of the industry, increase investments in deep processing of textile semi-finished products and exports of finished products:

- The Concept of accelerated development of the textile and clothing and knitwear industry for 2019-2025 has been approved

- expenses related to the payment of interest on loans from commercial banks to sewing and knitting enterprises exporting at least 80% of finished products are

¹ Курпаяниди, К.И. (2022). Факторы и направления развития институтов в сфере малого предпринимательства. Проблемы современной экономики, 3 (83).

² www. Stat.uz/uz/ sanoat

covered by the state fund for support of business development under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan

- strict bank guarantees for the sale of cotton fiber through stock trading have been canceled

- the value added tax is calculated based on the actual selling price of cotton fiber, regardless of the prices formed on world markets

- to increase the volume of exports of textile products to 7 billion US dollars by 2025 by processing the entire volume of cotton yarn produced in the republic

- The Uzstandard Agency, together with the Uztextilsanoat Association, to conduct a census of existing regulatory legal acts on standards that establish requirements for textile and clothing and knitwear industry products for their testing methods, and to establish standards that are subject to revision taking into account international norms.

Conclusion. Thus, logistics contributes to the coordination of functional areas of economic activity, optimization of the management system and stability of production and market positions of economic structures. In conclusion, it should be said that with the deepening of reforms aimed at the development of the textile and clothing and knitwear industries, and ensuring the need for qualified personnel in the textile industry, the quality of manufacturing a wide range of high-quality textiles in the country will increase, which will lead to further improvement of the welfare of our people.

REFERENCES

1. Давлятшаев, А. А. (2020). Социальный анализ инвестиционных проектов. In минтака иктисодиётини инвестициялашнинг молиявий-хукукий ва инновацион жихатлари (pp. 516-520).

2. Давлятшаев, А. А. (2021). Процессы Интернационализации и Их Роль в Развитии Межвузовских Отношений. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF

INNOVATIONS ON TOURISM MANAGEMENT AND FINANCE, 2(11), 48-55.

3. Кундузова, К. И., Давлятшаев, А. А., & Холдарова, Х. С. (2018). Задачи совершенствования организации бухгалтерского учёта в страховых организациях. In Бухгалтерский учет: достижения и научные перспективы XXI века (pp. 100-103).

4. Qudbiyev, N. T., Qudbiyeva, G. A. Q., & Abduraximov, B. U. O. (2022). LOGISTIKADA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH VA ULARDAN FOYDALANISHNING DOLZARBLIGI. Scientific progress, 3(1), 133-142.

5. Темиркулов, А. А., & Хожаев, А. С. (2021). СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И ОЦЕНКА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛИЗИРУЮЩИХСЯ НА ПЛОДООВОЩЕВОДСТВЕ ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ В ФЕРГАНСКОЙ ОБЛАСТИ. In Бухгалтерский учет: достижения и научные перспективы XXI века (pp. 197-204).

6. Бобожонов, А. Р., Рахмонов, К. Р., & Еофиров, А. Ж. (2008). Ер кадастри. Т.: "ТИМИ, 202.

THE CONCEPT OF THE CONCEPTUAL PICTURE OF THE WORLD IN LINGUISTICS

Ubaydullayeva Dilafruz Fazliddinovna

Doctoral student of Bukhara State University (PhD)

Abstract

This article explores the nature of conceptual images and their role in the development of our worldview. It examines how abstract conceptual images provide a foundation for image segmentation in the human mind. Additionally, the article investigates how language shapes mental imagery and how cultural differences influence our perceptions of the world. By delving into these topics, readers can better understand how conceptual images shape our worldview and affect communication across cultures.

Keywords: linguistic picture, conceptual picture, language, thinking, cognition, perception, culture

Introduction

The phenomenon of the "picture of the world" is as old as humanity itself. Early visions of the world emerged alongside human evolution, with mythology, religion, philosophy, and art all striving to represent the universe comprehensively. Mythological consciousness was historically the first form of worldview awareness, offering a sophisticated representation of the cosmos. The myth encapsulates the worldview that developed in archaic societies, while historical efforts to construct a comprehensive picture of the world have been central to philosophical inquiry from ancient times through the rise of natural philosophy in the nineteenth century.

Language significantly influences the creation of conceptual images. Research indicates that even non-informative or redundant labels can profoundly impact visual processing, highlighting language's unique power to shape mental representations.

Culture also plays a crucial role in shaping conceptual images. The relationship between creativity and culture is complex; creativity is inherently cultural. An individual's cultural background affects their interpretation of the world and inspires their interests. Studies reveal notable differences in how various cultures understand and value creativity and conceptual images. For example, Western cultures often prioritize process- and product-based creativity, emphasizing pragmatic problem-

solving, while Eastern cultures tend to value creative spirit and individual ingenuity more highly. These cultural distinctions influence favored methods of creative expression: in Eastern contexts, creativity is often viewed as a cyclical process, whereas in the West, it is seen as a linear progression toward new outcomes. Such differences stem from the unique belief systems of Eastern and Western civilizations.

Understanding the nature of conceptual images and their cultural variations is vital for effective cross-cultural communication and appreciating diverse perspectives. Recognizing the significance of these images in shaping our worldview offers essential insights into the cognitive processes that underlie human knowledge and our interactions with the environment.

The world picture, or image of the world, is a multidimensional psychological construct that shapes how individuals perceive and comprehend reality. A.N. Leontiev's concepts of meaning, sense, and value guide our interpretations and interactions with the world. The world picture serves as an invisible foundation for mental development, existing between subjective and objective reality. [5, P.58-66]

Most linguists agree that the conceptual worldview encompasses a broader concept than the linguistic worldview. E. Kubryacova notes that the world image represents how individuals mentally visualize the world, making it more complex than the linguistic representation, which is merely a verbal reflection of the conceptual world. The conceptual worldview reflects a nation's cultural experiences, while the linguistic worldview articulates these experiences in language. [3, P.125-130]

Some scholars use the term "conceptual sphere" as a synonym for "conceptual image of the world," a term introduced by Academician Likhachev to describe a "collection of national concepts." The formation of this conceptosphere is enriched by all aspects of a nation's culture, including folklore, literature, science, art, history, and religion.

The interaction between mental representations and the world picture is dynamic and complex, with each influencing the other in a constant feedback loop. This interaction significantly affects how individuals perceive and interpret their surroundings and communicate abstract concepts. Conceptual images are increasingly utilized in art and design to convey ideas, often drawing inspiration from the forms, perspectives, and colors of the real world. This approach enables artists and designers to capture attention and evoke emotions, thoughts, and ideas. In design and advertising, conceptual images have transformed how people perceive

and engage with visual information, allowing for a new style of expression that connects with audiences, even when the images appear non-representational at first glance.

Conclusion

The exploration of conceptual images and their impact on our perception of the world has unveiled the intricate relationship between our mental representations and our understanding of reality. Our cognitive processes and communication styles are shaped by our interactions with our environment. Cultural differences in worldviews underscore the importance of understanding and empathizing with diverse perspectives. However, an ongoing question remains regarding the linguistic picture. As reality evolves, so does our conceptual image of the world, leading to shifts in the linguistic model of our experiences. Future research should analyze the interplay between global language images and national identity to better understand the interactions between language and culture.

REFERENCES

1. Fayziyeva A. Linguistic and conceptual pictures of the world. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). 2022 Jun 2;10(10).
2. KUBRYAKOVA, E.S. PROBLEMY PREDSTAVLENIIYA ZNANII V SOVREMENNOI NAUKE I ROL LINGVISTIKI V RESHENII ETIKH PROBLEM / E.S. KUBRYAKOVA // YAZYK I STRUKTURY PREDSTAVLENIIYA ZNANII : SB. NAUCH.-ANALIT. OBZOROV / POD RED. G.D. STRELTSOVOI. -M. : INION RAN, 1992. -S. 4-38
3. LEONT'EV A. PSYCHOLOGY OF COMMUNICATION / A.A. LEONTIEV, 5 TH ED. - MOSCOW: ACADEMY, SENSE, 2008 – p. 45-59.
4. LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD AND LINGUOCULTUROLOGY. (2024). INTERNATIONAL SCIENTIFIC E-CONFERENCE "HUMAN RESOURCES AND MODERN PROFESSIONS IN THE WORLD" – Aachen, Germany , 1, 47-
<https://researchparks.net/index.php/hrmpw/article/view/80>
5. UBAYDULLAYEVA, D. (2023). THE ROLE OF COMMUNICATIVE AND COGNITIVE PROPERTIES OF ARTISTIC DISCOURSE IN LINGUISTICS. TALQIN VA TADQIQOTLAR, 1(19). ИЗВЛЕЧЕНО ОТ [HTTPS://TALQINVATADQIQOTLAR.UZ/INDEX.PHP/TVT/ARTICLE/VIEW/133](https://talqinvatadqiqotlar.uz/index.php/tvt/article/view/133)

INGLIZ TILIDAGI ONLAYN TA'LIM RESURSLARINING TIL O'RGANISHDAGI AHAMIYATI

Xakimova E'zoza Abdurahimovna

Samarqand davlat chet tillari instituti talabasi

Gmail: abdurahimmustafayev02@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Zubaydova Nilufar Ne'matullayevna**

Annotatsiya: Bu maqolada ingliz tilini o'qitishda onlayn ta'lim resurslarining foydali tomonlari ko'rsatilgan. Bu tomonlar turli xil bo'lib, misol uchun onlayn platformalar va darsliklar, interaktiv darslar va o'quv dasturlari kabi. Onlayn ta'lim resurslaridan foydalanish uni o'qituvchilar uchun oson qiladi va o'quvchilar bilimlarini yanada yaxshilashga yordam beradi. Bu maqola ingliz tili o'qituvchilari uchun qulaydir.

Kalit so'zlar: ingliz tili, onlayn, interaktiv, o'quvchi, til, platforma, o'qituvchi, resurs, auditorium, ilova.

Ingliz tilidagi ta'lim resurslari zamonaviy o'qitish jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu resurslar talabalarga tilni o'zlashtirishda, kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirishda va madaniyatlarni tushunishda yordam beradi. Onlayn platformalar, video darslar, mobil ilovalar va elektron kitoblar kabi turli xil manbalar orqali, o'quvchilar individual ehtiyojlariga mos ravishda ta'lim olishlari mumkin. Bugungi kunda, globalizatsiya va texnologik taraqqiyot natijasida ingliz tili ta'limida foydalaniladigan resurslar nafaqat bilim olish, balki tilni amaliyotda qo'llash imkoniyatlarini ham kengaytirmoqda. Shunday qilib, ingliz tilidagi ta'lim resurslari nafaqat o'qituvchilar, balki talabalarning muvaffaqiyati uchun muhim vositalar sifatida xizmat qiladi. Bunda eng ishonchli ta'lim resurslari Xalqaro ta'lim resurslari deb topilgan. Xalqaro ta'lim resurslari xususan: onlayn platformalar, darsliklar va elektron kitoblar, video darslar, mobil ilovalar, podkastlar, interaktiv o'yinlar, ta'lim forumlari, tadqiqod va ilmiy maqolalarni o'z ichiga qamrab oladi.

Bugungi kunda o'quvchilar yangi til o'rganishda bir qancha qiyinchilik va muammolar ga duch kelishi, albatta, tabiiy holat. Grammatik qoidalarni o'zlashtirish, jumla tuzilishini tushunish, yangi so'zlarni eslab qolish va ularni kontekstdan foydalanish zarurati o'quvchilar uchun muammo tug'dirishi mumkun. Bundan tashqari to'g'ri talaffuzni o'zlashtirish va aksent bilan kurashish, o'zini ifoda etish va boshqa insonlar bilan muloqot qilishda ishtirok etish ham qiyin bo'lishi mumkun. Bunday muammolar ga qo'shimcha tariqasida: o'qish jarayonida

motivatsiyani saqlashda yuzaga keladigan qiyinchiliklar, maktab yoki institut tomonidan taqdim etilayotgan darslarning cheklanganligi, o'zgaruvchan muhitda diqqat va e'tiborni saqlash kabi qiyinchiliklarni qo'shimcha qilish mumkin. Aynan shunday qiyinchiliklarni yengish uchun o'quvchilar qo'shimcha resurslardan foydalanishlari yaxshi samara beradi.

Xo'sh qanday onlayn platformalar ingliz tilini o'rganish uchun samarali hisoblanadi?

– *Duolingo*: o'z-o'zini o'rgatish uchun interaktiv darslar;

– *Babbel*: kontekstual mashqlar orqali tilni o'rganish;

– *Memrise*: so'zlarni t va iboralarni o'rganishga yordam beradigan ilova;

– *Hello Talk*: til amashish va boshqa foydalanib hilarious bilan muloqot qilish uchun;

– *Google Scholar*: tadqiqod va ilmiy maqolalar hamda ingliz tilida ta'lim metodologiyas;

Bu kabi platformalar bilan mustaqil tarzda til bo'yicha mahoratni oshirish ancha qulay va samarali deb topilgan. Bunga yaqqol misol qilib ESL podkastni olishimiz mumkin. Dunyoning bir qancha davlatlaridagi ingliz tili o'rganuvchilari bu podkast haqida ijobiy fikr qoldirishgan. Podkast eshitish orqali o'rganuvchilarning so'z boyliklari va eshitish mahorati bir necha darajaga oshishi tasdiqlangan. Bu kabi onlayn resurslar faqatgina o'quvchi yoshlar uchun emas balki o'qituvchilar uchun ham bir qancha foydali. Bunga yaqqol misol Teachers pay Teachers (TpT)–ta'lim forumidir. Teachers pay Teachers bu– o'qituvchilar va ta'lim mutaxassislari o'z bilimlari va materiallarni sotish va amashish uchun mo'ljallangan onlayn platforma va bu platforma day o'qituvchilar o'z dars rejalari, materiallari, testlari va boshqa ta'lim resurslarini yaratib sotishlari mumkin. Uning asosiy jihatlaridan biri maasadli auditoriya bo'lib, asosiy foydalanuvchilar o'qituvchilar, tarbiyachilar va ta'lim mutaxassislari hisoblanadi. TpT o'qituvchilar o'rtasida tajriba almashish va hamkorlik qilish imkoniyatini beradi, bu esa ta'lim jarayonini yanada boyitadi. O'qituvchilar o'z materiallarini yuklashda va marketing qilishda o'z ijodkorliglarini namoyon etishlari mumkin. TpT da reytinglar va sharhlar orqali resurslar haqida ma'lumot olish imkoniyati mavjud, bu esa xarid qilish jarayonini osonlashtiradi.

Bu kabi onlayn platformalar orqali til o'rganib natijaga erishayotganlar yetarlicha. Aynan Naomi Ba ismli Kolumbiyalik shaxs o'zining shaxsiy Facebook kanalida ingliz tilida gapirish mahoratini oshirish day "Rashel's English" nomli you tube kanalidan foyda olganligi haqida bayon etgan."English with Vanessa "nomli

you tube kanali orqali ham dunyoning turli chekkasidagi insonlar ingliz tilidagi talaffuzini yaxshilaganligi haqida natijalar mavjud. Shu va shu kabi onlayn resurslar orqali til bo'yicha natijaga erishganlar va foyda olganlar soni dunyo miqyosida kengayib bormoqda.

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilidagi ta'lim resurslari o'rganishni samarali va qiziqarli qilish uchun juda muhimdir. Ushbu resurslar orqali talabalar o'z ko'nikmalarini rivojlantirish, ingliz tilini erkin o'rganishlari mumkun. Hozirgi kunda bu resurslardan foydalanish nafaqat tilni o'rganish, balki madaniyatni tushunish va global muloqotda ishtirok etish imkoniyatini beradi. Onlayn forumlar, vebinarlar va ijtimoiy tarmoqlardagi guruhlar orqali fikr almashish, tajriba o'rganish imkoniyatlarini yaratadi. Ingliz tili ko'plab xalqaro platformalarda asosiy til sifatida ishlatilishi global muloqotda ishtirok etish uchun zaruriy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bugungi kunda onlayn platformalar va resurslarning ommaviyligi ortib borayotganligi sababli ingliz tilini o'rganuvchilar endi til o'rganish maqsadlariga yanada samarali erishishda yordam beradigan ko'plab materiallardan foydalanishlari mumkun. Innovatsion vositalar va o'qitish usullarining rivojlanishi ham til o'rganish jarayonini yanada qiziqarliroq qildi, bu esa o'qituvchilarga har qachongidan ham tezroq malakaga erishishga yordam beradi. Ushbu ko'plab afzalliklarni hisobga olgan holds axborot texnologiyalari butun dunyo bo'ylab ingliz va boshqa tillarni o'rganishda hal qiluvchi rol o'ynashda davom etishi aniq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. N. N Zubaydova “The Role Of Country Studies In Teaching English”. Theoretical & Applied Science, 310-312, 2020
2. M Orzikulova, G Rustamova “Methods Of Improving Speaking Skills For Kids” Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024
3. A Ziyodullayeva, S Saidabrorova, H Akhmedova “Maktabgacha Va Boshlang'ich Ta'limda Ingliz Tilini Rivojlantirish”. Бюллетень студентов нового Узбекистана 1 (5 Part 2), 172-175, 2023
4. H S Gafforov, N N Zubaydova Gender and its effect on language acquisition Academic research in educational sciences 2 (5), 217-220, 2021
5. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. “Teaching English Language To Primary Level Pupils At School” Ijodkor O'qituvchi 3 (36), 103-105, 2024
6. N N Zubaydova How to teach vocabulary Nofilolog oliy o'quv yurtlarida chet tilini o'qitishda uchraydigan muammolar ..., 2019
7. G. U Rustamova Lingvistik Pragmatikaning Birliklari Филологические науки 11, 0.

8. Valieva, N. (2022). Marie-Laure Derat, L'énigme d'une dynastie sainte et usurpatrice dans le royaume chrétien d'Éthiopie du XIe au XIIIe siècle. *Aethiopica*, 25, 258-261.
9. Валиева, Н. (2021). «Житие Лалибэлы»: новые перспективы исследования. *Библия и христианская древность*, 3(11), 197-214.
10. Valieva, N. (2021). Prof. Geta (t) chew Haile:(approx. 04/19/1931– June 10, 2021). *Scrinium*, 17(1), 16-19.
11. Valieva, N., & Liuzzo, P. M. (2021). Giving Depth to TEI-Based Descriptions of Manuscripts: The Golden Gospel of Ham. *Aethiopica*, 24, 175-211.
12. Valieva, N. (2020). The Manuscript Book in the Traditional Culture of Ethiopia, written by Platonov Vyačeslav Michajlovič, 2017. *Scrinium*, 16(1), 410-412.
13. Valieva, N. (2020). Getatchew Haile, The Ethiopian Orthodox Church's Tradition on the Holy Cross. *Aethiopica*, 23, 281-285.
14. Valieva, N. (2019). Nafisa Valieva, The 'Gadla Lālibalā collection of textual units': tradition and documentation. *Aethiopica*, 22, 315-318.
15. Валиева, Н. Ф. Библия И Христианская Древность. Библия И Христианская Древность Учредители: Кожухов Сергей, (3), 197-214.
16. Валиева, Н. А. (2022). Вақф Тушунчаси Ва Тарихдаги Вақф Ташкилотлари Ҳақида. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(2), 107-114.
17. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 25(2), 335-340.
18. Раупова, Н. Б., & Саттаровна, Ф. З. (2022). Эрозияга Учраган Типик Бўз Тупроқларнинг Агрофизикавий Хусусиятлари Ва Сув-Физик Хоссалари. *Ijodkor O'qituvchi*, 2(24), 585-589.
19. Саттаровна, Ф. З., Маърипова, М., & Арзикулова, С. (2023). Суғориладиган Типик Бўз Тупроқларнинг Морфологик Кўрсаткичлари. *O'zbekistonda Fanlararo Innovatsiyalar Va Ilmiy Tadqiqotlar Jurnal*, 2(18), 627-631.
20. Xudoynazarov, F. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
21. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(6), 351-356.
22. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.

23. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.
24. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.
25. Sattarova, D. (2023). *Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. Молодые ученые*, 1(22), 41-43.

COMMON MISTAKES THAT STUDENTS MAKE IN THEIR SPEAKING

Umarova Sevinch Allayor qizi

Student of Samarkand State Institut of Foreign language

Gmail: usevinch766@gmail.com

Scientific supervisor: **Zubaydova Nilufar Nematullayevna**

Senior teacher (PhD) Samarkand State Institut of Foreign language

Annotation: In this article English language learner's mistakes and problems related to their speaking skills are analyzed. The article demonstrates the main difficulties which arise during language learning, types of mistakes in speaking and how to avoid them. Aspects that should be paid attention to the development of speech of students are described. Also, the importance of clearly expressing one's thoughts and participating in dialogue is emphasized.

Keyword: english, speaking, learning, mistakes, speech, communication, skills, language learning, communicative difficulties, selfassessment, expression, students, effective teaching methods, teachers.

English has become the language of global communication in these days. Therefore, improving speaking skills in the process of learning language is important. Many students tend to make some mistakes in their speaking activities and so these mistakes can have a negative effect on their communication. One of the most essential aspects in language learning process is having ability to express one's thoughts clearly and fluently. This article determines the most common mistakes of English language learners in their speaking skills and how to eliminate them.

There are several reasons why English language learners have difficulty with speaking skills. First of all, many students don't feel comfortable themselves in their speech when they use new or complex words and grammatical structures. In this kind of situations, errors related to incorrect pronunciation, word order and grammatical mistakes may appear.

Firstly, students often do not know how to pronounce new words and this leads to misunderstandings in their communication. As a result, they face so many mistakes in pronunciation. For example, some new words and phrases in English may sound similar in Uzbek, but have different meanings and usage. In order to reduce speech errors, teachers need to use special exercises and audio materials, then it helps to improve pronunciation.

Secondly, grammatical errors also play an important role in speaking. Most of the time students use verbs that do not match tense or person. For instance,

incorrect sentences like "I go to the market yesterday" can cause mutual misunderstanding. For this reason, having perfect knowledge of grammar when expressing their thoughts is necessary for students. So to help them their teachers should organize more practical exercises and games.

Additionally, during language learning some mistakes in communication may occur. Language learners often make mistakes in expressing themselves because they feel uncomfortable when being judged by others. In such a situation, students cannot express their thoughts freely, so this affects their results negatively. Thus, teachers should organize the communication environment in a comfortable and supportive way. In addition to this, English learners often lose confidence, as a result, it causes mistakes in the communication process. Students tend to underestimate themselves, which further reduces their speaking skills. Teachers need to help them to build confidence by encouraging, motivating them and evaluating their progress.

To eliminate errors, students should develop themselves through self-assessment. Analyzing one's own speech, identifying strengths and weaknesses can help to improve their speaking skill. And also, students can record their speech and analyze it later. This method is effective in self-evaluation and reducing their mistakes in the future.

In conclusion, there are many ways to overcome mistakes in English language learner's speaking skills. Analyzing mistakes in speaking is also essential in the process of learning English. Students often make mistakes which related to their pronunciation, grammar and communication that negatively affects their participation in speaking activities. As this article points out, errors in pronunciation can lead to misunderstandings in communication, so it is necessary for students to focus on learning accurate and correct pronunciation.

In addition, by increasing their self-confidence and creating safe environment students can develop their speaking skills easily. The process of self-assessment and free expression allow students to identify and correct errors. Teachers need to help students to improve their speaking skills through effective teaching methods and support. Thus, it is essential to pay attention to many aspects in order to eliminate mistakes in the process of learning English.

The list of literature

1. Smith, J. "Communicative Language Teaching." Cambridge University Press, 2019, 250 p.
2. Brown, H. D. "Principles of Language Learning and Teaching." Pearson Education, 2017, 300 p.
3. Ur, P. "A Course in Language Teaching." Cambridge University Press, 2016, 270 p.
4. Harmer, J. "The Practice of English Language Teaching." Pearson Education, 2015, 400 p.
5. Thornbury, S. "How to Teach Speaking." Pearson Education, 2018, 200 p.
6. Celce-Murcia, M. "Teaching English as a Second or Foreign Language." Cengage Learning, 2020, 450 p.
7. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 25(2), 335-340.
8. Xudonazarov, F. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
9. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(6), 351-356.
10. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.
11. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.
12. Valieva, N. (2022). Marie-Laure Derat, L'énigme d'une dynastie sainte et usurpatrice dans le royaume chrétien d'Éthiopie du XIe au XIIIe siècle. *Aethiopica*, 25, 258-261.
13. Валиева, Н. (2021). «Житие Лалибэлы»: новые перспективы исследования. *Библия и христианская древность*, 3(11), 197-214.
14. Valieva, N. (2021). Prof. Geta (t) chew Haile:(approx. 04/19/1931– June 10, 2021). *Scrinium*, 17(1), 16-19.
15. Valieva, N., & Liuzzo, P. M. (2021). Giving Depth to TEI-Based Descriptions of Manuscripts: The Golden Gospel of Ham. *Aethiopica*, 24, 175-211.

16. Valieva, N. (2020). The Manuscript Book in the Traditional Culture of Ethiopia, written by Platonov Vyačeslav Michajlovič, 2017. *Scrinium*, 16(1), 410-412.
17. Valieva, N. (2020). Getatchew Haile, The Ethiopian Orthodox Church's Tradition on the Holy Cross. *Aethiopica*, 23, 281-285.
18. Valieva, N. (2019). Nafisa Valieva, The 'Gadla Lālibalā collection of textual units': tradition and documentation. *Aethiopica*, 22, 315-318.
19. Валиева, Н. Ф. Библия И Христианская Древность. Библия И Христианская Древность Учредители: Кожухов Сергей, (3), 197-214.
20. Валиева, Н. А. (2022). Вақф Тушунчаси Ва Тарихдаги Вақф Ташкилотлари Ҳақида. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(2), 107-114.
21. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
22. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
23. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.

TURIZMNING ATROF-MUHIT VA MAHALLIY JAMOALARGA ALOQASI

Roziyeva Aziza Bekmurod qizi

Samarqand Davlat Chet tillar instituti talabasi

Gmail: sablinoboris@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Zubaydova Nilufar Nematullayevna**

Samarqand Davlat Chet tillar instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada turizmning atrof-muhit va mahalliy jamoalarga ta'siri muhokama qilinadi. Unda turizmning rivojlanish tarixi, O'zbekistonda sayyohlikning ahamiyati, ekologik muammolar va turizm bilan bog'liq mas'uliyatsizliklar haqida so'z yuritiladi. Shu bilan birga, turizmning iqtisodiy foydasi, Prezidentning turizm sohasiga oid qarorlari, va atrof-muhitni asrashda hukumatning roli muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: turizm, atrof-muhit, mahalliy jamoa, tarixiy obidalar, investitsiya, ekologik muammolar, chiqindilar, havoning ifloslanishi, hukumat roli, sayohat, Samarqand, turistlar, moliyaviy foyda, ijtimoiy mas'uliyat, barqarorlik.

Eng avvalo "turizm" so'zi fransuzcha: our- sayr, sayohat sayyohlik so'zlaridan kelib chiqqan bo'lib, sayohat (safar) qilish; faol dam olish turlaridan biri, degan ma'noni anglatadi Turizm deganda jismoniy shaxsning doimiy istiqomat joyidan sog'lomlashtirish, ma'rifiy, kasbiyamaliy yoki boshqa maqsadlarda borilgan joyda (mamlakatda) haq to'lanadigan faoliyat bilan shug'ullanmagan holda 24 soatdan kam bo'lmagan va 365 kundan oshmagan holda sayohat qilishi tushuniladi. Turizmning tarixi XIX asr boshlariga borib taqaladi. Bu haqida ko'plab tarixiy kitob va manbaalarda yetarlicha ma'lumotlar yozib qoldirilgan. Jumladan, 1815-yilda Angliyadan Fransiya birinchi uyushgan sayyohlik tashkil etilgan. So'ngra turizmning asoschisi hisoblanmish ingliz ruhoniysi Tomas Kuk 1843- yilda 1-temir yo'l sayyohligini tashkil qildi. Shundan so'ng u o'zining xususiy turistik korxonasini tuzdi va 1866-yilda dastlabki sayyohlik guruxlari AQShga jo'natildi. Sharqda arab sayyohi Ibn Battuta 21 yoshida sayohatini boshlab, deyarli barcha Sharq va Shimoliy Afrika mamlakatlarini piyoda kezib chiqqani Va bu davrda ko'plab turizm, yani sayyohlik agentliklari tashkil etilganini tarixdan bilib olishimiz mumkin. Keyingi turizm sohasidagi harakatlar Movarounnahr o'lkasidagi sayohatlar bilan davom etgan.

Yillar o'tishi bilan bu soha bizning mamlakatimizga ham kirib kelgan. Va bundan tashqari hozirgi davrda turizm dunyoning juda ko'p mamlakatlarida ommaviy tus olib kelmoqda. Biz bilamizki, turizm odatda tashkilotlar orqali jamoa

bo‘lib, turizmning turli shakllariga qarab tashkillashtiriladi. O‘zbekistonda turizm sohasiga rahbarlikni 1992-yil 27-iyulda tashkil etilgan “O‘zbekturizm” milliy kompaniyasi olib boradi. Kompaniyaning asosiy vazifasi turizm infrastrukturasi rivojlantirish, chet el sarmoyasini jalb qilib zamonaviy turistik komplekslarni barpo etish, yangi turistik yo‘nalishlarni ishlab chiqish, xizmatlar doirasini kengaytirish va boshqalardan iborat.

Umuman olganda, O‘zbekistondagi barcha tarixiy hududlar va tarixiy obidalar o‘zining noyobliligi, jozibadorligi hamda ko‘rkamligi bilan ko‘plab turistlarning diqqat-etiborini tortib kelmoqda desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Turizm eng ko‘p rivojlangan viloyatlardan biri Samarqand shahri. Sababi shundaki, bu yerda ko‘plab muzey va tarixiy inshootlar qurilgan. Jumladan Registon maydonida joylashgan Bibixonim madrasasi, Ulug‘bek masjidi, Tillakori madrasasi, hazrati Dovud ziyorathohi, Hazrati Doniyor masjidi va boshqalar bunga yaqqol misol bo‘la oladi. Bu tarixiy inshootlarga yiliga kamida besh yoki 6 mingta sayyohlar tashrif buyurishadi. Va bu albatta O‘zbekistonning moliyaviy jihatdan rivojlanishida ham muhim rol o‘ynaydi. Boshqa tomondan qaraganda, turizm bilan har qanday shaxsning dunyoqarashi kengaya boshlaydi. O‘zi va atrof muhit haqida boshqalarga qaraganda turlicha firklashni boshlashadi va asosiysi o‘zlarining yoki boshqa davlatlarning tarixini ham chuqur o‘rganish imkoni ham mavjud.

Ikkinchidan Turist – investitsiya degani Prezidentimiz dunyoning 33 ta mamlakatida O‘zbekiston elchixonalari faoliyat ko‘rsatayotgan elchilarga qarata qilgan onlayn murojaatida O‘zbekistonga xorijiy investitsiya hamda turistlarni jalb qilishni, ayniqsa, har bir elchiga har kuni 10 nafar sayyoh jo‘natishga e‘tibor berishni ta’kidladi. Ya’ni, turist ham investitsiya degani, g‘oyani ilgari surdi. Lekin, afsuski “Tanganing ikki tomoni bor” deyilganidek turizmning mamlakatimizga yetarlicha yomon ta’sirlari ham bor. Hamda bularning eng asosiysi va eng dolzarbi-ba’zi turdagi turistlarning turli chiqindilarni maxsus qutiga emas, aksincha, to‘g‘ri kelgan joyga uloqtirilishi bilan atrof-muhitga ko‘rsatib kelayotgan ta’siri hisoblanadi. Va shu kabi tartibsizliklar va mas’uliyatsizlik natijasida vujudga kelayotgan turli muammolar, yani havoning zaharlanishi, atrofning ifloslanishi, kamiga tarixiy obidalarga yetkazilyotgan ziyonlar sabab bir qancha insonlar aziyat chekib, turli kasalliklarni o‘zlariga yuqtirib olishyapti. Shu va boshqa shu kabi tartibsizliklarning oldini olish, mamlakatda va odamlar o‘rtasida tinchlikni o‘rnatish, barqaror hamda sokin turmush tarzini rivojlantirishda hukumatning o‘rni sezilarli. Bunday holatlarlarda hukumat har bir tartib-qoidalarga amal qilmagan shaxslarni ma’lum darajada jarimaga torib, keyin esa bir necha kungga ozodlikdan mahrum etishlari

mumkin. Hamda ko‘chalarda va yo‘llarda chiqitdonlarni ko‘paytirishlari kerak. Chunki, shunday qilibgina hozirda ro‘y berayotgan kamchiliklarni bartaraf qilishimiz lozim.

Xulosa o‘rnida shuni aytish kerakki, yurtimiz ravnaqi yo‘lida amalga oshirilayotgan barcha islohotlar negizida Vatan, xalq manfaati turibdi. Barcha sohalarida islohotlar amalga oshirilyapti. Bunday ijobiy o‘zgarishlar, rivojlanishni yangi bosqichga ko‘tarish uchun, hammamiz o‘z vazifamizni chin yurakdan ado etishimiz, fidoyi bo‘lishimiz hamda har bir sohaga mas‘uliyat bilan yondashishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Roziyeva Aziza. “Turizmning atrof-muhit va mahalliy jamoalarga aloqasi.” Samarqand: Samarqand Davlat Chet tillar instituti, 2023. 120 bet.
2. Zubaydova Nilufar. “O‘zbekistonda turizmning iqtisodiy rivoji.” Toshkent: Sharq, 2020. 150 bet.
3. Abdullayev Hasan. “Ekologik mas‘uliyat va turizm.” Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti, 2019. 180 bet.
4. Karimov Ulug‘bek. “Sayyohlik tarixiy obidalar va investitsiyalar.” Toshkent: Fan, 2021. 200 bet.
5. Mirzayeva Gulchehra. “Samarqand va turizmning ahamiyati.” Samarqand: Yangi asr avlodi, 2022. 170 bet.
6. Nazarov Dilshod. “Atrof-muhitni asrash va turizm.” Farg‘ona: Farg‘ona Davlat Universiteti, 2021. 130 bet.
7. Yuldashev Javlon. “Turistlarning ekologik ta‘siri.” Toshkent: Universitet, 2023. 140 bet.
8. Sodiqov Akmal. “Turizm va milliy iqtisodiyot.” Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. 160 bet.
9. Jumayeva, M. (2022). Analysis Of The Views Of Scientists Of The Renaissance, Based On A Unique Approach To Pedagogy And Education And Upbringing. *Science and Innovation*, 1(5), 26-29.
10. Valieva, N. (2022). Marie-Laure Derat, L’énigme d’une dynastie sainte et usurpatrice dans le royaume chrétien d’Éthiopie du XIe au XIIIe siècle. *Aethiopica*, 25, 258-261.
11. Валиева, Н. (2021). «Житие Лалибэлы»: новые перспективы исследования. *Библия и христианская древность*, 3(11), 197-214.
12. Valieva, N. (2021). Prof. Geta (t) chew Haile:(approx. 04/19/1931–June 10, 2021). *Scrinium*, 17(1), 16-19.

13. Valieva, N., & Liuzzo, P. M. (2021). Giving Depth to TEI-Based Descriptions of Manuscripts: The Golden Gospel of Ham. *Aethiopica*, 24, 175-211.
14. Valieva, N. (2020). The Manuscript Book in the Traditional Culture of Ethiopia, written by Platonov Vyačeslav Michajlovič, 2017. *Scrinium*, 16(1), 410-412.
15. Valieva, N. (2020). Getatchew Haile, The Ethiopian Orthodox Church's Tradition on the Holy Cross. *Aethiopica*, 23, 281-285.
16. Valieva, N. (2019). Nafisa Valieva, The 'Gadla Lālibalā collection of textual units': tradition and documentation. *Aethiopica*, 22, 315-318.
17. Валиева, Н. Ф. Библия И Христианская Древность. Библия И Христианская Древность Учредители: Кожухов Сергей, (3), 197-214.
18. Валиева, Н. А. (2022). Вақф Тушунчаси Ва Тарихдаги Вақф Ташкилотлари Ҳақида. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(2), 107-114.
19. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 25(2), 335-340.
20. Xudoynazarov, F. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
21. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(6), 351-356.
22. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.
23. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.
24. Satarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnal*, 5(56), 380-383.
25. Satarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7)*.
26. Satarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.

27. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.
28. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In Инновации В Современном Языковом Образовании (pp. 61-65).
29. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. Учёный XXI века, 26.

THE IMPORTANCE OF GAMES IN THE FORMATION OF ENGLISH SPEAKING SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Doniyorova Marjona Sarvar qizi

Student of the Samarkand State Institute of Foreign Languages

Gmail: marjonadoniyorova114@gmail.com

Scientific supervisor: **Zubaydova Nilufar Nematillayevna**

Teacher at the Samarkand State Institute of Foreign Language

Abstract: This article provides information about the advantage and importance of using game methods in teaching foreign languages to elementary school students, the effectiveness of using innovative technologies in the formation of speaking skills. It is also explained how much teachers can contribute to increase the interest of young students in learning foreign languages.

Key words: English speaking skills, modern methods, primary class, game method, vocabulary, innovative technologies, methods of forming communication skills.

Today, the demand for learning and teaching foreign languages, especially English, is increasing. We know that the use of modern technologies in teaching foreign languages is useful and effective for every learner. Because nowadays learning foreign languages is very important for representatives of all fields. After all, if they learn an additional language, they will receive an increase in their monthly salary. This will motivate them to study more. I would also like to mention that there are several effective ways to teach English speaking skills to children. In particular, it is possible to show videos, dialogues, movies or cartoons or use CDs in the course of the lesson. Because listening to English speeches in any audio form will help them to speak English fluently. The use of modern technology like this ensures that the lesson is both interesting and useful. At the same time, I would like to express my opinion about the game method. In order to develop the English language, English is taught in our country from the 1st grade. This is what is said in paragraph 9 of the decision of the honorable President, " ...the preparation and broadcasting of programs on teaching foreign languages to children and teenagers through television, including local TV channels, the history and culture of other peoples of the world to ensure the regular showing of popular scientific, foreign, artistic and multiplex films devoted to science and technology with Uzbek subtitles." he said. There are 4 stages in learning foreign languages, which consist of skills such as

listening, speaking, writing and reading. The role of the game method to improve these skills is incomparable. Especially the lower grade students are very interested in game-based lessons and try to be active to participate in the game during the lesson.

At the same time, strengthening the learned topics and new topic vocabulary with the help of various interesting activities and crosswords will make students interested in the lesson. When using game methods to develop children's English speaking skills, it is appropriate for the science teacher to choose a game depending on the age and level of knowledge of the students in the class he/she is teaching. The use of this type of method ensures that the students' memory is strengthened, they become smart and agile, they work as a team, and they understand and support each other.

Games are of great importance in the formation of English speaking skills in elementary school students. Through play, students increase their interest and motivation, which makes the learning process more effective.

Interest and activity: Games attract children's attention and keep them actively involved in the learning process.

Practice language skills: Through games, students have the opportunity to actively use new words and phrases.

Teamwork: Many games are played with a team, developing children's cooperation and communication skills.

Reduce stress: Games lighten the environment, which allows students to not be afraid of making mistakes.

Management and critical thinking: Some games develop strategic thinking and decision-making skills.

For example: Role-play - a role-playing game performs speech, game and educational activities at the same time. Students play different roles in English. The purpose of the role play is to form and develop students' speaking skills. Role-playing games meet the requirements of the draft national curriculum of general secondary education because they are based on interpersonal relationships, while also stimulating students' interest in thinking and speaking in English.

In conclusion, we should mention that even the most complicated and boring grammar rules can be learned with pleasure by using games for elementary grades. If we make speaking games an integral part of our lessons, we will make students succeed in learning to understand and speak English. We should also emphasize that learning foreign languages for primary school students is the first step for their

future. It is at this time, that is, the role of parents and class leaders is important in children's language learning. Therefore, I believe that it is necessary for parents to create good conditions for their children at home, and for teachers to use modern technologies in schools to make lessons interesting. After all, children listen and learn with great interest the lessons conducted in a colorful and interesting way.

References

1. Yoqubov I. "Ingliz tili o'qitish metodikasi", (o'quv qo'llanma). Toshkent, Sharq nashriyoti. 2003.
2. H S Gafforov, N N Zubaydova Gender and its effect on language acquisition Academic research in educational sciences 2 (5), 217-220, 2021
3. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. "Teaching English Language To Primary Level Pupils At School" Ijodkor O'qituvchi 3 (36), 103-105, 2024
4. Kolesnikova O.A. Chet tillarini o'rgatishda rolli o'yinlar. 4. Ravinskaya V. O'yinlar ta'lim vositasi sifatida. - Maktabda chet tillari, №1, 2005 yil
5. Bekmurodova U. B. "Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish", Toshkent, 2022-yil
6. N N Zubaydova How to teach vocabulary Nofilolog oliy o'quv yurtlarida chet tilini o'qitishda uchraydgan muammolar ..., 2019
7. M Orzikulova, G Rustamova "Methods Of Improving Speaking Skills For Kids" Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024.
8. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 25(2), 335-340.
9. Худойназаров, Ф. (2023). Ислom Молийаси–Муаммолар Ва Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
10. Худойназаров, Ф. (2023). Ислom Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(6), 351-356.
11. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.
12. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.

13. Valieva, N. (2022). Marie-Laure Derat, L'énigme d'une dynastie sainte et usurpatrice dans le royaume chrétien d'Éthiopie du XIe au XIIIe siècle. *Aethiopica*, 25, 258-261.
14. Валиева, Н. (2021). «Житие Лалибэлы»: новые перспективы исследования. *Библия и христианская древность*, 3(11), 197-214.
15. Valieva, N. (2021). Prof. Geta (t) chew Haile:(approx. 04/19/1931–June 10, 2021). *Scrinium*, 17(1), 16-19.
16. Valieva, N., & Liuzzo, P. M. (2021). Giving Depth to TEI-Based Descriptions of Manuscripts: The Golden Gospel of Ham. *Aethiopica*, 24, 175-211.
17. Valieva, N. (2020). The Manuscript Book in the Traditional Culture of Ethiopia, written by Platonov Vyačeslav Michajlovič, 2017. *Scrinium*, 16(1), 410-412.
18. Valieva, N. (2020). Getatchew Haile, The Ethiopian Orthodox Church's Tradition on the Holy Cross. *Aethiopica*, 23, 281-285.
19. Valieva, N. (2019). Nafisa Valieva, The 'Gadla Lālibalā collection of textual units': tradition and documentation. *Aethiopica*, 22, 315-318.
20. Валиева, Н. Ф. Библия И Христианская Древность. Библия И Христианская Древность Учредители: Кожухов Сергей, (3), 197-214.
21. Валиева, Н. А. (2022). Вақф Тушунчаси Ва Тарихдаги Вақф Ташкилотлари Ҳақида. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(2), 107-114.
22. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.
23. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).
24. Sharifovna, R. S. (2022). Teaching Spoken English To Upper Class Pupils. *Confrencea*, 6(6), 87-89.
25. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. *Journal of new century innovations*, 14(1), 86-98.
26. Sharipovna, R. S. Peculiarities Of Teaching English In Secondary Schools In Uzbekistan. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, (2), 1-5.
27. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapping Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.

28. Jumayeva, M. (2022). Analysis Of The Views Of Scientists Of The Renaissance, Based On A Unique Approach To Pedagogy And Education And Upbringing. *Science and Innovation*, 1(5), 26-29.
29. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
30. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.

YANGI O‘ZBEKISTONDA YANGICHA DUNYOQARASH

Asatova Dilshoda Odilbek qizi

Samarqand Davlat Chet tillar instituti talabasi

Gmail: asatovadilshoda6@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Zubaydova Nilufar Nematullayevna**

Samarqand Davlat Chet tillar instituti o‘qituchisi

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekistonning mustaqillikka erishish jarayoni, Islom Karimov davridan boshlab olib borilgan siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy o‘zgarishlar yoritiladi. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot yo‘li, Shavkat Mirziyoyevning olib borayotgan islohotlari, yoshlar va jamiyatning kelajagi uchun qo‘llanilayotgan dasturlar haqida batafsil ma’lumot berilgan. Mamlakatda mustaqillik yillarida erishilgan yutuqlar va “Yangi O‘zbekiston” tamoyili doirasidagi ishlanmalar ham muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, mustaqillik, Islom Karimov, Shavkat Mirziyoyev, siyosiy islohotlar, iqtisodiy rivojlanish, yoshlar, 5 tashabbus, ma’naviyat, ta’lim tizimi, xalqaro hamkorlik, ijtimoiy taraqqiyot, demokratiya, inson huquqlari, xalq farovonligi.

O‘zbekiston! Atigi 10 ta harfdan tashkil topgan bu so‘zning zamirida bir olam ma’no va cheksiz mashaqqatlar jam bo‘lgan desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Biz bilamizki, O‘zbekiston mustaqillikka erishguncha hamda O‘zbekiston – O‘zbekiston bo‘lgunga qadar ham juda ko‘p mashaqqatlar qilib va ter to‘kishgan.

O‘rta Osiyoda milliy-hududiy chegaralanish o‘tkazilishi natijasida Turkiston avtanom-sovet sotsialistik respublikasi tugatilib, uning hududi yangi tuzishgan. O‘zbekiston SSR, Turkmaniston SSR, Tojikiston SSR, Qoraqalpog‘iston muxtor viloyati tatkibiga kiritilgan.

1925-yil 13-fevralda Buxorada 1-qurultoy o‘tkazilgan va “O‘zbekiston Respublikasi Sovet Sotsialistik Respublikasi tashkil etish to‘g‘risida deklaratsiya” qabul qilingan va o‘tkazilgan qurultoydan keyin bir nechta oliy organlar tashlik topgan va O‘zbekiston SSR ma’muriy jihatdan sezilarli darajada rivojlangan.

Bundan tashqari, bu davrda yosh avlodni kommunistik ruhda tarbiyalashga jiddiy e’tibor qaratilgan. Bir necha muddat davomida yangi tashkil topgan Respublikada sezilarli o‘zgarishlar, yangilanishlar bo‘lgan. Ammo “Oyning o‘n beshi yorug‘-o‘n beshi qorong‘u “deyishganidek, noshqa mamlakatlarda rivojlanib ketgan “terroristik g‘oyalar” va “quloqlashtirish” ishlari bizning

mamlakatimizni ham chetlab o‘rtani yo‘q. Bunday qizg‘in vaziyatda barcha yosh-u qarilar hayot uchun, yashash uchun har qanday yo‘llar bilan kurashishga tushib ketganlar.

Eng achinarlisi, tashlik topgan fashistik g‘oya asoschilari mamlakatning “qo‘ynidagi qotillari” bo‘lgan. Bu davrda ko‘plab fuqorolar, hali hayotni ko‘rishga va undan lazzatlanishga ulgurmagani norasida go‘daklar qirg‘in qurboni bo‘lishgan. Shoirlar va yozuvchilar turli bo‘hton va tuhmatlar orasida qolib, surgun qilingan. Shunday tahlikali vaziyatda butun yurtni himoya qilish uchun birinchi prezidentimiz I. A. Karimov quyosh kabi porladi, bizni himoyachamiz yo‘l boshlovchimiz ko‘rindi desak mubolag‘a bo‘lmaydi.

1986-1989- yillarda O‘zbekiston KP Qashqadaryo viloyat komitetining 1-kotibi, 1989-yil iyundan O‘zbekiston KP MK 1-kotibi bo‘lgan Islom Abdug‘aniyevich Krimov 1990-yil 24-martda O‘zbekiston SSR Oliy Kengashining sessiyasida O‘zbekiston SSR Prezidenti etib saylangan, shu sanadan boshlab mamlakatda rivojlanishlar ro‘y bera boshladi.

Islom Karimov mamlakatlar bilan turli sohalarda eksport, import qilish ishlarini yo‘lga qo‘ydi. Hamma bir yoqadan bosh ko‘tarib, mamlakat uchun, xalq uchun, mustaqillik uchun harakat qila boshlashdi. Va nihoyat, mamlakatda uzoq vaqt kutilgan “tong otdi”. 1991-yil 31-avgustda O‘zbekiston Respublikasi mustaqilligi qabul qilindi, va har yili 1-sentabr yurtimizda “Mustaqillik kuni” ni nishonlash an‘ana tusiga aylandi.

Mustaqillik davrda O‘zbekiston har sohada siyosat, iqtisodiyot, ta‘lim, meditsina va boshqa sohalarda yuksak marralarga erishib kundan kunga yuksalishda davom etdi. Yangi o‘quv binolari, universitetlar, maktablar, litseylar, kollejlari va boshqa ko‘plab qurilish ishlari amalga oshirildi. Barchaga, yosh-u qarilarga birdek imkoniyatlar imkoniyatlar yaratildi. Mamlakatimiz gullab yashnatildi. Barcha insonlar yurtimiz ravnaqiga ko‘plab hissalarini qo‘shdi. Afsuski, kunlardan bir kun mustaqillik davridan beri birinchi marta O‘zbekiston halqi uchun fojia yuz berdi. To‘g‘ri mustaqillikka erishish oson bo‘lmadi, mustaqillikka erishgandan keyin ham oyoqqa turish uchun ko‘p mehnat kuch ketdi. Ammo bu fojia juda achinarli bo‘ldi. Bu birinchi Prezidentimiz Islom Abdug‘aniyevich Krimovning dunyodan ko‘z yumishi haqidagi noxush habar edi. 2016-yil 2 – sentabr O‘zbekiston Respublikasi Mustaqilligining asoschisi, yurtimiz faxri, tayanchi, imkoniyatlar eshigining yagona kaliti bu yorug‘ dunyoni tark etdi. Bir qancha vaqt davom etgan saylovdan so‘ng, 2016-yil 4- dekabr kuni bo‘lib o‘tgan Prezident saylovi yakunlari buyicha saylovchilarning 88.61% ovozi bilan SH. M. Mirziyoyev O‘zbekiston Respublikasi

Prezidenti etib saylandi va 2016-yil 14 – dekabrda rasman o‘z vazifasini bajarishga kirishdilar.

Prezidentimiz SH. M. Mirziyoyev davrida ham mamlakatimiz gullab - yashnashda davom etdi va hali hamon davom etmoqda. Mamlakatda tizimli rivojlanishni shakllantirish va yoshlar ma’naviyatini yuksaltirish va ularga bo’sh vaqtini mazmunli tashlik etish bo’yicha 2017-yil “5 tashabbus” qabul qilingan va bu tashabbusdagi g’oya 2017-2021 yillar oralig’ida amalga oshirilishi rejalashtirilgan va eng muhimi bu qaror rejalashtirish shu vaqtlar oralig’ida o‘z kuchini topdi. Bu vaqt davomida O‘zbekistonda ta’lim sohasida yanada ko‘proq islohatlar va tadbirlar bo‘lib o‘tdi va yoshlarning imkoniyat darajasi yanada oshdi. Zero, “O‘zbekiston kelajagi – yoshlar qo‘lida “deya ta’kidlaydi muhtaram prezidentimiz SH.M Mirziyoyev. Va o‘zlarining shu yil bo‘lib o‘tgan mustaqillik haqidagi quriltoyida quyidagilarni so‘zlaydi: “Yangi O‘zbekistonni barpo etish bu demokratiya, inson huquq va erkinliklari borasida umume’tirof etish norma va prinsiplarga qat’iy amal qilgan holda jahon hamjamiyati bilan do‘stona hamkorlik tamoyillari asosida rivojlanadigan, pirovard maqsadi xalqimiz uchun erkin, obod va farovon hayot yaratib berishdan iborat bo‘lgan davlatdir”.

Xulosa o‘rnida shuni aytish lozimki: Biz yoshlar jonajon Vanatnimizga bo‘lgan cheksiz mehrimiz va sadoqatimizni muqaddas bayroq qilib, bor bilim va tajribamizni ishga solib, yagona xalq, yagona millat bo‘lib, ko‘zlagan ezgu maqsadlarimizga erishish uchun hamda Yangi O‘zbekiston Jahon maydonida kuchli salohiyat, munosib obro-e’tiborga ega bo‘lgan har tomonlama obod va farovon mamlakatga aylanishi uchun tinimsiz harakat qilishimiz kerak

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asatova Dilshoda. “Yangi O‘zbekistonda yangicha dunyoqarash.” Samarqand: Samarqand Davlat Chet tillar instituti, 2023. 140 bet.
2. Zubaydova Nilufar. “O‘zbekiston mustaqilligi: taraqqiyot va islohotlar.” Toshkent: O‘zbekiston, 2021. 160 bet.
3. Karimov Islom. “Mustaqillik yillaridagi siyosiy o‘zgarishlar.” Toshkent: Sharq, 2015. 200 bet.
4. Mirziyoyev Shavkat. “Yangi O‘zbekiston va islohotlar yo‘li.” Toshkent: Adolat, 2020. 250 bet.
5. Yuldashev Javlon. “O‘zbekiston siyosati va xalqaro hamkorlik.” Samarqand: Universitet, 2021. 180 bet.
6. Xoliqov Bahodir. “O‘zbekistonda iqtisodiy o‘shish va rivojlanish.” Toshkent: Fan, 2019. 220 bet.

7. Rahmonova Gulchehra. “O‘zbekiston yoshlari va ma’naviy islohotlar.” Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti, 2022. 130 bet.
8. Karimova Dilfuza. “Yangi O‘zbekiston taraqqiyoti va demokratik tamoyillar.” Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023. 170 bet.
9. Valieva, N. (2022). Marie-Laure Derat, L’énigme d’une dynastie sainte et usurpatrice dans le royaume chrétien d’Éthiopie du XIe au XIIIe siècle. *Aethiopica*, 25, 258-261.
10. Валиева, Н. (2021). «Житие Лалибэлы»: новые перспективы исследования. *Библия и христианская древность*, 3(11), 197-214.
11. Valieva, N. (2021). Prof. Geta (t) chew Haile:(approx. 04/19/1931– June 10, 2021). *Scrinium*, 17(1), 16-19.
12. Valieva, N., & Liuzzo, P. M. (2021). Giving Depth to TEI-Based Descriptions of Manuscripts: The Golden Gospel of Ham. *Aethiopica*, 24, 175-211.
13. Valieva, N. (2020). The Manuscript Book in the Traditional Culture of Ethiopia, written by Platonov Vyačeslav Michajlovič, 2017. *Scrinium*, 16(1), 410-412.
14. Valieva, N. (2020). Getatchew Haile, The Ethiopian Orthodox Church’s Tradition on the Holy Cross. *Aethiopica*, 23, 281-285.
15. Valieva, N. (2019). Nafisa Valieva, The ‘Gadla Lālibalā collection of textual units’: tradition and documentation. *Aethiopica*, 22, 315-318.
16. Валиева, Н. Ф. Библия И Христианская Древность. Библия И Христианская Древность Учредители: Кожухов Сергей, (3), 197-214.
17. Валиева, Н. А. (2022). Вақф Тушунчаси Ва Тарихдаги Вақф Ташкилотлари Ҳақида. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(2), 107-114.
18. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta’lim*, 25(2), 335-340.
19. Xudonazarov, F. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
20. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta’lim*, 24(6), 351-356.
21. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.
22. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.

23. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.

24. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In Инновации В Современном Языковом Образовании (pp. 61-65).

Zog`ora va chipordo`ngpeshona baliqlarini ko`paytirishning samarali usullari(Xorazm baliq MChJ misolida)

K.R. Yo`ldashev,UrDU,Biologiya kafedrası katta o`qituvchisi,b.f.f.d.,
M.Q.Ruzmetova, UrDU biologiya yo`nalishi talabasi,
M.A.Romanberdiyeva UrDU biologiya yo`nalishi talabasi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada Xorazm viloyati sharoitida Zog`ora (*Cyprinus carpio* L) va Chipor do`ngpeshona(*Hypophthalmichthys nobilis*)baliqlarini ko`paytirishning samarali usullari haqida ma'lumotlar va amaliy ish natijalari bayon qilingan. Undan tashqari maqolada naslchilik ishlari, hovuzlarni o`g`itlash, o`simlikxo`r baliqlarning oziq ratsioni,zamonaviy baliq lichinkalarini yetishtirish apparatlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so`zlar: Xorazm baliq MChJ, Zooplankton, Fitoplanktonlar, Ekstradivniy (cho`kmaydigan) korma, Omuxta yem, Yaylov bo`limi, Naslchilik bo`limi, Zigota, Chavoq o`stirish bo`limi.

Аннотация. В данной статье изложены данные и результаты практической работы об эффективных методах разведения сазана (*Cyprinus carpio* L) и пестрого толстолобика (*Hypophthalmichthys nobilis*) в условиях Хорезмской области. Кроме того, в статье представлена информация о селекционной работе, удобрении прудов, кормовом рационе растительноядных рыб, аппарате для выращивания современных личинок рыб.

Ключевые слова: "Хорезмская рыба". ОО, зоопланктон, фитопланктон, экстрадивный (непотопляемый) корм, корм "Омухта", пастбищный отдел, отдел разведения, зигота, отдел разведения малька.

Annotation: This article provides information on effective methods for breeding Carp (*Cyprinus carpio* L.) and Bighead Carp (*Hypophthalmichthys nobilis*) in the conditions of Khorezm region, along with practical work results. Additionally, the article discusses breeding practices, pond fertilization, the dietary ration of herbivorous fish, and modern equipment for rearing fish larvae.

Keywords: Khorezm Fish LLC, Zooplankton, Phytoplankton, Extruded (floating) feed, Mixed feed, Pasture section, Breeding section, Zygote, Fry rearing section.

Xorazm viloyatida tabiiy ko`llar va suv havzalari yirik maydonlarni egallaydi. Bu esa baliqchilik sohasini rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratadi.Shundan

kelib chiqib viloyatda baliqchilikka ixtisoslashgan fermer xo`jaliklari hamda yirik baliqchilik korxonalari tashkil qilingan. Ana shunday yirik baliqchilik korxonalaridan biri Xorazm baliq MChJ dir.

Xorazm baliq MChJ 1974-yil 7-aprel kunidan boshlab tashkil etilgan. Hozirgi kunda yer maydoni 2863 gektarni tashkil qiladi. Chegaralari Yangiariq tumani Kattabog` qishlog`ida joylashgan. Shimol tomondan Xiva tumani Sayot qishlog`i, g`arb tomondan esa Chinobod qishlog`i bilan chegaradosh, sharq tomondan Yangiariq tumani Kattabog` qishlog`i, janub tomondan Chiqirchi qishlog`i bilan chegaradosh hisoblanadi.

Xozirda Xorazm baliq MChJ da 3 ta yaylov bo`limi (1458 gektar), 1 ta naslchilik bo`limi (20 gektar), va 1 ta mayda chavoq o`stirish bo`limi (121 gektar) mavjud. Naslchilik bo`limi havzalarida 1 ta ona baliq saqlanadigan hovuz, bitta (remont grupp) to`ldirib turish guruhi saqlanadigan hovuz, 13 ta yozgi-qishki ona va to`ldirib turish guruhi baliqlari saqlanadigan va boqiladigan hovuzlar bor.

Xorazm baliq MChJ da hozirda zog`ora hamda o`simlikxo`r baliqlardan oq amur, oq do`ngpeshona va chipor do`ngpeshona baliqlari ko`paytirilayapti.

Zog`ora baliq(*Cyprinus carpio* L) karpsimonlar ichida go`shtining sifati, to`yimliligi, yog`ining dorivorligi hamda ozuqaviy qiymatining yuqoriligi bilan oldingi o`rinda turadi. Zog`ora baliq yer yuzining deyarli barcha chuchuk suvli ko`llarida, daryolarida, ariqlarda, sholipoyalarda, ba`zan esa daryolarning o`zanlarida yashaydi. Bunday baliqlar chuchuk suvlardagina emas, balki sho`rtob suvli havzalarda va Orol dengizida ham uchraydi.

Tanasi nisbatan cho`ziq, deyarli hamma yerda uning yuqori tanali formalari uchraydi. Katta yoshdagi baliqlarning og`zi tanasiga nisbatan past joylashgan. Suzgich qanotlari to`q rangda, dum suzgichlarida esa qizg`ish hollari bo`ladi. Bu baliqlarning rangi tez-tez o`zgarib turadi. Tanasining uzunligi ko`pi bilan 1 metrgacha va massasi esa 15- 16 kg va undan ham ortishi mumkin.

Zog`ora baliqlar tabiiy holda zooplankton, fitoplanktonlar bilan oziqlanadi. Yosh baliqlarni dastlab zooplanktonlar (shoxlangan mo`ylovli va kurak oyoqli qisqichbaqalar) bilan oziqlanib, keyin esa suv ostida yashaydigan jonivorlar (xironomid lichinkalari, mollyuskalar) bilan oziqlanadi. Voyaga yetganlari iste`mol qiladigan oziqlarning ko`pchilik qismini chuvalchanglar, hasharotlar va yonboshlab suzgichlarning lichinkalari, suvda o`sadigan o`simliklar tashkil etadi [1].

Xorazm baliq MChJda Zog`ora baliqlarni o`stirish va ko`paytirish. Baliqlarni boqishda asosan ular uchun mo`ljallangan to`yimli ozuqa, protein darajasi 20-26% ni tashkil etadigan omixta yem beriladi[3].

Bu qoidaga Xorazm baliq MChJ hovuz baliqchilikida ham amal qilinadi. Baliqlarni yeyish uchun fitoplanktonni rivojlantirish kerakligini inobatga olib, suvni tarkibidagi fosfor va azotni (N-2-2,5mg/l va P-0,3-0,5mg/l) me`yorini saqlab turish uchun laboratoriya analizlariga tayanib, mineral o`g`it (Ammofos hamda selitra) lar solib turiladi. Demak buni suvni gullashi (цветение) ni normal holda ushlab turish kerak. Zog`ora baliqlar suv harorati 28- 30 C dan oshgandan keyin kuniga 3 gr dan 10 gr gacha o`shishi mumkin. Baliqlarga ozuqa yemni XBMCHJ da ishlab chiqarilganiga 7-yil bo`lyapti. Xitoydan keltirilgan ekstradivniy (cho`kmaydigan) korma ishlab chiqarishga mo`ljallangan uskuna yordamida kuniga 2 t omuxta yem chiqarish yo`lga qo`yilgan. Omuxta yemni tarkibida –bug`doy, makka, arpa, soya, masxad, kumushka shroti, baliq uni va yog`i, suyak uni, bug`doy kepagi, sechka va yana bir qancha antibiotik preparatlar qo`shiladi. Bu omuxta yemlar bilan baliqlarni kuniga 2 mahal berib oziqlantiriladi, o`rtacha 1kg vazn olish uchun 5-6,4 kg berish kerak. Oyda 2 marta nazorat qilib, baliqlarni o`shish darajasini, kasal baliqlar bor yo`qligi, qancha miqdorda korma berish mumkinligi haqida xulosa chiqariladi. Baliq o`shib - ulg`ayib vazni oshgan sari uni yeydigan ozuqa ratsionini kuchaytirib boriladi. Bir yillik baliqlarni yaylov bo`limi hovuzlariga tashlanadi. Baliqlarni 10% NaCl, ko`k brilliant (0,15-0,2 ml/l) preparati yordamida ko`pgina mikroblarni oldini olish uchun dezinfeksiya qilinib to`g`ri baliq qatnovchi avtomashinalarga solinib tashiladi. Hovuz baliqchilik sharoitida zog`ora uvildiriqlarini aprel oyida suvning temperaturasi 12-15⁰ ga yetganda suv o`tlari orasiga yoki suv toshgan yerlardagi o`simliklar orasiga ko`pi bilan 1,5 metr chuqurlikka tashlaydi. Har qaysi urg`ochi baliq 1- 2 mln donagacha uvildiriq tashlaydi. Ertalabki soatlarda bunday baliqlar 2-10 tadan gruppaga bo`lib to`planishib, suv yuzasiga chiqib sho`lp-sho`lp qilib otilib o`ynaydilar. Kuzatishlarga qaraganda zog`oraning uvildiriq tashlash vaqti bir sutkadan bir oygacha davom etadi. Ko`pchilik baliqlar esa uvildiriq tashlash joylarida 5-15 kun bo`ladilar. Erkaklari uch yoshida, urg`ochilari esa uch yoki to`rt yoshida jinsiy jihatdan voyaga yetadi. Zog`ora baliq boshqa karpsimonlar singari jinsiy voyaga yetgunga qadar o`shishdan to`xtamaydi. Lekin adabiyotlardagi ma`lumotlarga qaraganda 2-4 yoshda nibatan tez o`sadi. Keyinchalik 5-6 yoshlarda nisbatan sekinlashadi. “Xorazm” hovuz baliqchilik xo`jaligi sharoitida 3 yoshda voyaga yetadi.

Chipor do`ngpeshana (*Hypophthalmichthys nobilis*) baliq`i karpsimonlar oilasiga mansub qimmatli ov baliq`i hisoblanadi. Ta`mli bo`lib ancha seryog, o`rtacha yog`lilik darajasi 8-13%dan 23,5% gacha bo`ladi [4].

Chipor do'ngpeshana balig'i oq do'ngpeshanani eslatadi, og'irligi 13-15 kg ga yetishi mumkin. Biroq chipor do'ngpeshananing kallasi birmuncha kattaroq, tanasi kaltaroq va rangi esa olachipor bo'ladi. Oyquloqlari va changchilari ham rivojlangan bo'lib, filtrlovchi apparatni hosil qiladi. Lekin elak shaklida qo'shib ketmaydi. Qorinchasidagi qili qorin suzgichlarining asosida joylashgan. Oq do'ngpeshanali baliqlarga nisbatan fe'l-atvoridan farq qiladi. Shovqin-suron hamda har xil ovoz chiqarilganda suvdan balandlikka sakramaydi. Dastlabki 2—3 hafta mobaynida mayda zooplankton organizmlar (kolovratkalar), mayda qisqichbaqalar va boshqa o'simliklar bilan oziqlanishga o'tadi. To'da-to'da bo'lib suzadi, bir hovuzdagi baliqlarning aksariyati bir xil kattalikda bo'ladi. Keyingi yillarda oq do'ngpeshanaling ko'paytirilishi bilan baliqchilarning chipor do'ngpeshanaga bo'lgan e'tibori pasaydi. Suvda yashaydiganlar ichida baliqlarning o'ziga xos qator bog'liqliklari mavjud bo'lganligi uchun ularga qulayliklar ishlab chiqariladi. Eng asosiy ajralib turadigan belgilardan biri uning jabralari hisoblanadi. Suvda erigan holdagi kislorodni jabralari orqali harakatlanishga ishlatadi, terisidagi juda ko'p bezlarning mavjudligi sababli, ular o'zidan shilimshiq moddalarni ajratadi, natijada bular baliqlarning suvda mashq qilishida organizmning zaiflashib ketishidan saqlaydi. Baliqlar tanasining shakli ortiq darajada bir-biridan farqlanadi [3].

Xorazm baliq MChJda Chipor do'ngpeshana baliqlarni o'stirish va ko'paytirish. O'simlikxo'r baliqlar orasida serpushtligi bilan (800-1500 uvildiriq) chipor do'ngpeshana ajralib turadi. Bulardagi uvildiriq massasi 0,7-1,1 kg bir ona baliqdan olinadi. Agar iqlim qulay kelsa (23-25 C) bir mavsumda 3-4 marta inkubatsion sex sharoitida nasl olish mumkin [2]. Chipor do'ng peshona biologik jihatdan tabiiy sharoitda tez o'suvchi baliqlar guruhiga mansub. "Xorazm baliq MChJ" hovuzlarida asosan 4-5 yoshda voyaga yetadi. Ishchi serpushtlilik 400-600 ming uvildiriq. Ikra kattaligi 1,7-1,8 mm, ikra suvga tushishi bilan 3-4 mm gacha shishadi. Individual nisbiy ishchi serpushtlik 110 ming uvildiriq kg/og'irlik. Bu baliq boshqa karpsimonlar singari jinsiy voyaga yetgunga qadar o'sishdan to'xtamaydi. Lekin adabiyotlardagi ma'lumotlarga qaraganda 2-4 yoshda nisbatan tez o'sadi, keyinchalik 5-6 yoshlarda nisbatan sekinlashadi. Inkubatsion obsalyut serpushtlik 980-1800 (o'rtacha 1580 ± 1405) uvildiriq. Ishchi serpushtlik iyun oyida ona baliq uchun 750-800 g uvildiriq hisobida yoki o'rtacha 800-1500 ta uvildiriq. 3-4 yoshli ona zotlarda 100-300 g ni tashkil qiladi. Ishchi serpushtlikning eng yaxshi ko'rsatkichi 6-8 yoshda namayon bo'ladi. Bu baliqlarning vazni katta, tez o'sadi. Urg'ochilari 4—5 yoshida, og'irligi 3,5—4,5 kg ga yetganda tanasining uzunligi

55—65 sm keladi. Bunga dum uzunligi kirmaydi. Shu vaqtda jinsiy voyaga yetadi. Serpusht bo'ladi, tabiiy hovuzlarda 5 mln gacha, sun'iy hovuzlarda 1 mln dan ko'proq. Me'yoriy mahsuldorligi 500 ming uvuldiriqqa teng. Chipordo'ng peshona 2 yoshidan boshlab oq do'ngpeshanaga nisbatan tezroq o'sadi.

Xorazm baliq MChJda naslchilik ishlari. Naslchilik bo'limi laborotoriyasida baliqlarni sun'iy urchitish sexida lichinka olinadi. Zog'ora baliqlarning 3-5 yoshda, uzunligi 72-80 sm, og'irligi 6-8 kg kattalikdagilari, chipordo'ng peshona baliqlarning 3-4 yoshda, uzunligi 65-70 sm, og'irligi 4-5 kg kattalikdagi zotlari asosan inkubatsion sexda nasl olish uchun ishlatiladi. Hovuz baliqchiligida bahorda ona baliqlar bonitirovka (saralash) qilinadi. Har bir tur baliqdan sog'lomligi, chaqqonligi kuzatilib urg'ochilaridan ikra(ovuldiriq), erkaklaridan sperma berishga tayyor ona baliqlar saralab olinadi. Baliqlarni erkak va urg'ochisi alohida-alohida hovuz (qishgi-yozgi hovuzlar) larga tashlab inkubatsion sun'iy urchitish davri boshlangunga qadar yaxshilab boqiladi. Baliqlar to'yinib, ikra berishga yaqinlashganda, suvning harorati 20 C dan oshganda inkubatsiyaga sun'iy urchitish, lichinka olishni boshlab yuboriladi. Nihoyat baliqlar ikra berishga moyillashganda suvni harorati 22 C dan oshganda su'niy urchitish boshlanadi. Ona baliqlardan ikra olishda xitoydan olib kelingan basseynlaridan foydalaniladi. Erkak zog'oralardan sperma(urug` hujayra) urg'ochilaridan esa ovuldiriq(tuxum hujayra) olinadi. Bunda ona baliqlar qorin tomoning boshidan oxiriga qarab ehtiyotlik bilan siqiladi, bunda erkagining suti ,urg'ochisining ikراسi aloxida idishlarga(toza tog'ora, lagan) olinadi. Undan keyin sperma va ikra toza idishga solib yumshoq predmet (qush pati) bilan aralastiriladi. Natijada bir necha soat davomida urug` hujayra bilan tuxum xujayra qo`shilib urug`lanish jarayoni sodir bo`ladi va zigota hosil bo`ladi. Zigotalar baliqlar uchun lichinka chiqaradigan apparat (Amur, IVA-200) ga solinadi. Zigotalar 7-14 kun davomida lichinkalarga aylanadi. Naslchilik bo'limida 6-10-maylarda ish faoliyati boshlanib, 40-45 kun davomida lichinkalar olinadi. Chiqqan lichinkalarni mayda chavoq o`stirish bo`limi havzalariga tashlab kech kuzga qadar boqiladi. Ishlatib bo'lingan ona baliqlarni yaylov bo'limi hovuzlariga tashlab, boqishni davom ettiriladi.

1-rasm. Baliq lichinkalari rivojlanadigan apparat.

Mayda chavoq o`stirish bo`limida lichinkalarni boqish tartibi. Mayda chavoq o`stirish bo`limida jonli 12 ta hovuz 121 gektarni tashkil etadi. Bu bo`limda inkubatsiyadan chiqqan lichinka baliqlari boqiladi va kelasi yilga yaylov havzalariga bir yillik baliqlarni yetishtirishga yuboriladi. Bu bir yillik baliqlar 3 ta yaylov hovuzlarida nazorat asosida normativ bo`yicha boqiladi. Lichinka tashlashdan 7-10 kun oldin hovuzga mayda sitokapron yordamida suv qamaladi. Bitta hovuzni 4/1 qismini suv bilan to`ldirish , unda lichinka oziqlanishi uchun mayda zooplankton (siklop , dafniya) vakillari yetarlicha tayyorlanishi kerak keyinchalik hovuzga lichinka tashlanadi. Hovuz chetiga 1ga ga 2-10 t atrofida mahalliy go`ng tashlab zooplankton rivojlanishi kerak. Ushbu zooplankton hisobiga chavoqlar 20-30 kun oziqlanadi. Kamaygan yoki ko`paytirilishi qiyin bo`lgan paytda 2-3- nav un beriladi. Unniyam 15-20 kun berish mumkin. Keyinchalik bir, bir yarim oyda tangalari chiqib , baliq 1-2 gr kelib qolgandan keyin bug`doyni mayda kepakka o`xshatib maydalab beriladi, 10-20 kundan keyin bug`doyni yorma qilib yoki maxsus mayda baliqlar uchun mayda o`lchamdagi granula shaklidagi kormadan , keyinchalik sal kattarog`idan berib kech kuzgacha boqiladi. Bahorda yaylov bo`limi hovuzlariga bir yillik bo`lgan o`rtacha 10-25 gr keladigan baliqlar tashlanib, kuzgacha boqilib , el dasturxoniga tortiq qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zoologiya (xordalilar 2- qism) S. Dadayev, Q. Saparov.
Toshkent -2011.(21-bet)
2. Axmedov X.Y., Turgunova U, Saidov Z. Baliq chovoqlarini
yetishtirish. CHF "KARRLO" -Toshkent 2006 (33-b)
3. Qurbonov R.B., Xalpayev I.I. O'zbekiston mintaqasidagi intensiv
baliq yetishtirish bo'yicha tavsiyalar. Toshkent – 2011y. (20-b)
4. Qo'llanma. Respublika baliqchilik xo'jaligi tabiiy suv havzalarini
biriktirib qo'yish va ulardan foydalanish tartibi to'g'risida. Toshkent,
2008y. (23-b)

HEALTH/SICKNESS

Tog'aymurotova Elnora Otabek qizi

Student of Samarkand State Institut of Foreign language

Gmail: togaymurotovaelnora3@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Zubaydova Nilufar Nematullayevna**

Teacher of Samarkand State Institut of Foreign language

Abstract: The article talks about the importance of a healthy lifestyle, people's responsibility for their health, and diseases caused by bad habits. The article also provides an overview of global health rankings and the importance of healthy eating. It is noted that poor nutrition and inactivity cause problems such as serious diseases, especially heart disease, diabetes and depression.

Key words: health, disease, healthy lifestyle, poor diet, heart disease, diabetes, nutrition, physical activity, sleep, disease prevention, fast food, healthy diet, heart attacks, Canadian scientists, obesity.

We know that each person's lifestyle and life expectancy depends on him and his actions. This is because some people do not take their health seriously and get many diseases as a result. For example, as a result of lack of sleep, they get *heart disease, kidney disease, high blood pressure, diabetes, depression, stroke* and other diseases. Even when they are injured, they don't pay attention, saying "it's a *minor injury*, not serious", and they take different medicines *OVER the counter*.

It is true that these drugs help the wound to heal, but they do affect other organs in the body enough. And as a result, a minor injury disappears and they start *suffering* from a *serious injury*. In addition, many people now live a sedentary lifestyle, that is, they do not take their health seriously, do not eat a balanced diet, do not exercise regularly, do not get enough sleep on time, mainly they don't go to their monthly *medical examinations* and as a result *many people get sick and drop like flies*.

In 2017, In the famous American newspaper "Time" magazine, in the article entitled "Healthy, prosperous lifestyle around the world", you can find a number of news and changes about health. This article highlights the following in the welfare-2017 ranking has been announced. This rating is conducted annually by the British think tank The Legatum Institute. And this rating took into account aspects such as "safety and security", "education", "health care" and "personal freedom".

“Norway, New Zealand and Finland are leading the welfare-2017 rating. Yemen is in the last place.

Kazakhstan was ranked 72nd, Kyrgyzstan – 82nd, and Tajikistan – 102nd among Central Asian countries. But, unfortunately, Uzbekistan and Turkmenistan are not in the rating,” says one of the participants of the meeting. Of course, there are enough reasons to say so. Because for some people in our country, wealth is important, not health. Most of the people work hard day and night to acquire money, property, and wealth, but they don’t care about their healthy lifestyle.

I think that a healthy diet plays a significant role in a healthy lifestyle. And in such a case, we have a question. What is the relationship between healthy eating and healthy life?

Famous nutritionists answer this question as follows. Eating healthy provides the necessary nutrients that your body needs to create new cells, clear out toxins and simply function every day! Eating healthy now can help prevent future diseases such as diabetes and cancer. You will have more energy and be more alert.

Canadian scientists have a different opinion on this question. That is, eating a lot of fruits and vegetables are beneficial our life and this is one of the most important diet habits. Vegetables and fruit are packed with nutrients (antioxidants, vitamins, minerals and fiber) and help you maintain a healthy weight by keeping you full longer. Fill half your plate with vegetables and fruit at every meal and snack.” As we mentioned above, many diseases and problems arise as a result of not eating properly. The saddest thing is that not only old people but also children eat fast food and food rich in harmful chemicals due to improper nutrition. In addition, they do not eat properly and regularly. As a result, such children suffer from obesity.

Conclusion

Based on the information provided in the article, it is clearly stated that the health of a person largely depends on his lifestyle, diet and physical activity. It is shown that each person is responsible for his own health, and that poor nutrition and lack of physical activity are the main causes of heart disease, diabetes and other diseases. The article also discusses the role of healthy eating and global health research. It is emphasized that a healthy lifestyle is important not only in the field of health, but also in the general well-being of a person. People are losing their health due to improper diet, avoiding necessary medical examinations, lack of physical activity. At the same time, the article discusses the promotion of a healthy lifestyle and its benefits at the national and international levels. The article calls for encouraging the young generation to eat healthy and to eliminate bad habits.

References

1. Zubaidova Nilufar. "Health and disease prevention." Tashkent: Sharq, 2021. 180 pages.
2. Karimov Ulugbek. "Healthy Eating and Physical Activity." Samarkand: University, 2020. 150 pages.
3. Yuldasheva Dildora. "Physical Activity and Longevity." Tashkent: Adolat, 2019. 140 pages.
4. Mirzayeva Gulchehra. "Nutrition and healthy lifestyle." Ferghana: The new generation, 2022. 170 pages.
5. Poet Nazarova. "Fast food and its negative effects." Bukhara: Bukhara State University, 2021. 120 pages.
6. Ismailov Akmal. "Basics of Health and Wellness." Tashkent: Science, 2023. 200 pages.
7. Sadikova Dilfuza. "Canadian Scholars Research." Tashkent: University, 2020. 160 pages.
8. Халимов, Б. Г., Раупова, Н. Б., Аблаёрова, Э. Э., Гулямова, З. С., & Абдурахмонов, Н. Ю. (2021). Микробиологические Свойства И Кинетика Гумусообразования Эродированных Горных И Предгорных Почв. In Научное Обеспечение Устойчивого Развития Агропромышленного Комплекса (pp. 595-600).
9. Ходжимуродова, Н., Раупова, Н. Б., & Гуломова, З. С. (2016). Гумусное Состояние Эродированных Типичных Сероземов, Сформированных На Третичных Красноцветных Отложениях Неогена. In Современное Экологическое Состояние Природной Среды И Научно-Практические Аспекты Рационального Природопользования (pp. 88-92).
10. Раупова, Н., Ходжимуродова, Н., Гуломова, З. С., & Абдураманова, С. (2016). Гумус И Микрофлора Основных Типов Почв Вертикальных Поясов Южных Отрогов Гиссарского Хребта. In Современное Экологическое Состояние Природной Среды И Научно-Практические Аспекты Рационального Природопользования (pp. 95-100).
11. Раупова, Н. Б., & Саттаровна, Ф. З. (2022). Эрозияга Учраган Типик Бўз Тупроқларнинг Агрофизикавий Хусусиятлари Ва Сув-Физик Хоссалари. Ijodkor O'qituvchi, 2(24), 585-589.
12. Саттаровна, Ф. З., Маърипова, М., & Арзикулова, С. (2023). Суғориладиган Типик Бўз Тупроқларнинг Морфологик Кўрсаткичлари.

O'zbekistonda Fanlararo Innovatsiyalar Va Ilmiy Tadqiqotlar Jurnal, 2(18), 627-631.

13. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 25(2), 335-340.

14. Худойназаров, Ф. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.

15. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(6), 351-356.

16. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.

17. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.

18. Valieva, N. (2022). Marie-Laure Derat, L'énigme d'une dynastie sainte et usurpatrice dans le royaume chrétien d'Éthiopie du XIe au XIIIe siècle. *Aethiopica*, 25, 258-261.

19. Валиева, Н. (2021). «Житие Лалибэлы»: новые перспективы исследования. *Библия и христианская древность*, 3(11), 197-214.

20. Valieva, N. (2021). Prof. Geta (t) chew Haile:(approx. 04/19/1931– June 10, 2021). *Scrinium*, 17(1), 16-19.

21. Valieva, N., & Liuzzo, P. M. (2021). Giving Depth to TEI-Based Descriptions of Manuscripts: The Golden Gospel of Ham. *Aethiopica*, 24, 175-211.

22. Valieva, N. (2020). The Manuscript Book in the Traditional Culture of Ethiopia, written by Platonov Vyačeslav Michajlovič, 2017. *Scrinium*, 16(1), 410-412.

23. Valieva, N. (2020). Getatchew Haile, The Ethiopian Orthodox Church's Tradition on the Holy Cross. *Aethiopica*, 23, 281-285.

24. Valieva, N. (2019). Nafisa Valieva, The 'Gadla Lālibalā collection of textual units': tradition and documentation. *Aethiopica*, 22, 315-318.

25. Валиева, Н. Ф. Библия И Христианская Древность. Библия И Христианская Древность Учредители: Кожухов Сергей, (3), 197-214.

26. Валиева, Н. А. (2022). Вақф Тушунчаси Ва Тарихдаги Вақф Ташкилотлари Ҳақида. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(2), 107-114.

27. Сулейманова, Н. (2017). О номинативной функции предложения. *Иностранная филология: язык, литература, образование*, 2(4 (65)), 88-91.

28. Сулейманова, Н. М., & Идиев, А. Р. Ў. (2021). Макрономинатив Маъно Ортида Макропропозитив Структура Ҳақида. *Academic research in educational sciences*, 2(4), 798-802.
29. Сулейманова, Н. М., & Бобожонова, М. М. (2020). Связь Номинативных Значений Слова С Пропозитивной Структурой. In *Лингвистика И Методика: Междисциплинарный Подход* (pp. 141-144).
30. Сулейманова, Н. М. (2016). О Структурной Схеме Номинативного Значения. *Ученый XXI века*, (2-4).
31. Сулейманова, Н. Тил Белгиларининг Нутққа Кўчирилиши.

TIL O‘RGANISHDA LUG‘AT BOYLIGINI OSHIRISH USULLARI

Ergashova Sevinchbonu Alisher qizi

Samarqand Davlat Chet tillar instituti talabasi

Gmail: sevinchbonuergashova@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Zubaydova Nilufar Nematullayevna**

Annotatsiya: Ushbu maqola til o‘rganishda lug‘at boyligini oshirish usullarini yoritadi. Maqola, yangi so‘zlarni o‘rganish va ularni amaliyotda qo‘llashga qaratilgan samarali strategiyalarni taqdim etadi. Har kuni yangi so‘zlarni o‘rganish, kontekstda o‘rganish, audiokontentdan foydalanish, yozish va gapirish mashqlarini bajarish kabi usullar muhokama qilinadi. O‘quvchilar uchun til o‘rganish jarayonini qiziqarli va samarali qilishga yordam beradigan amaliy tavsiyalar keltiriladi. Maqola, o‘rganishni qiziqarli va samarali qilish uchun qiziqarli tavsiyalar bilan to‘ldirilgan.

Kalit so‘zlar: Til o‘rganish, Lug‘at boyligi, So‘z yodlash strategiyalari, O‘rganish usullari, Muloqot ko‘nikmalari, O‘qish va tushunish, Amaliy mashqlar, So‘zlarni kontekstda qo‘llash, Qayta takrorlash texnikasi, Interaktiv o‘yinlar va ilovalar, Maqsadli o‘rganish, Tilga botish (immersion), So‘zlarni assotsiatsiyalar orqali yodlash, Jadval va reja tuzish, Audio va vizual materiallar.

Kirish Qismi

Ingliz tilini o‘rganishda muvaffaqiyatli natijalarga erishish uchun lug‘at boyligini oshirish muhim ahamiyatga ega. Keng va boy so‘z boyligi tilni nafaqat anglash, balki ifodalash jarayonida ham muhim rol o‘ynaydi. So‘zlar yordamida fikrlarni aniq va ravon bayon etish, muloqotda ishtirok etish va yozma ishlarni yaratish uchun zaruriy vositadir. Shu bilan birga, lug‘at boyligi o‘qish va tinglash ko‘nikmalarini rivojlantirishga ham yordam beradi, chunki yangi so‘zlarni kontekstda o‘rganish ularni yaxshiroq eslab qolishga imkon yaratadi.

Asosiy qism

Ushbu maqolada lug‘at boyligini oshirishning turli usullari va strategiyalari keltiriladi. Har kuni yangi so‘zlarni o‘rganish, ularni amaliyotda qo‘llash, turli resurslardan foydalanish va qiziqarli usullar orqali o‘rganish jarayonini qanday samarali qilish mumkinligi haqida ma‘lumot beriladi. O‘quvchilar uchun til o‘rganish jarayonini qiziqarli va samarali qilishga yordam beradigan amaliy tavsiyalar keltiriladi. Maqolaning maqsadi, o‘quvchilarga o‘z lug‘at boyliklarini oshirishda yordam berish va ularni ingliz tilini o‘rganish jarayonida muvaffaqiyatga erishishga undashdir.

1. Har kuni yangi so‘zlarni o‘rganish. Lug‘at boyligini oshirishning birinchi va eng samarali usuli har kuni yangi so‘zlarni o‘rganishdir. Maqsad qo‘yish muhimdir. Har kuni 5-10 ta yangi so‘z o‘rganish maqsadini qo‘ying. Bu maqsadni amalga oshirish uchun qiziqarli so‘zlar ro‘yxatini tuzing. Yangi so‘zlarni o‘rganishning muhim jihati ularni qayta ko‘rib chiqishdir. O‘rganilgan so‘zlarni kun davomida va keyingi kunlarda qayta ko‘rib chiqing. Spaced repetition (oralig‘i bilan takrorlash) texnikasidan foydalaning, bu yangi so‘zlarni uzoq muddatda eslab qolishga yordam beradi.

2. Kontekstda o‘rganish. Yangi so‘zlarni alohida emas, balki ularni jummalarda yoki matnlarda o‘rganing. Buning uchun kitoblar, maqolalar yoki onlayn resurslardan foydalaning. Kontekstda o‘rganish orqali so‘zlarning ma‘nosini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. O‘rganilgan so‘zlarni o‘z jumlalariningizda ishlatish ham muhimdir. Bu o‘rganilgan so‘zlarning qo‘llanilishiga qiziqarli kontekstlar yaratadi va ularning ma‘nolarini eslab qolish jarayonini osonlashtiradi.

3. O‘qish va tinglash. Klassik va zamonaviy asarlarni o‘qishga qiziqarli materiallar tanlang. O‘qish orqali yangi so‘zlar va iboralarni o‘rganishingiz mumkin. Shuningdek, audio kontentlardan foydalanish ham samarali usuldir. Podkastlar, audiokitoblar va filmlar orqali so‘zlarni eshitish yangi so‘zlar qanday ishlatilishini kuzatishga yordam beradi. Ushbu usullar orqali o‘rganilayotgan tilga bo‘lgan qiziqish va qobiliyat oshadi.

4. *Samarali vositalardan foydalanish.* Flashcardlar (kartochkalar) yaratish orqali soʻzlarni oʻrganing. Har bir kartochkada soʻz va uning maʼnosi yozilgan boʻlishi kerak. Anki yoki Quizlet kabi ilovalar yordamida kartochkalar yaratish oson. Ushbu vositalar yordamida soʻzlarni tez va oson oʻrganish mumkin. Onlayn platformalar, masalan, Duolingo va Memrise, oʻrganish jarayonini qiziqarli va samarali qilish imkoniyatini beradi.

5. *Soʻzlarni mavzularga ajratish.* Yangi soʻzlarni mavzular boʻyicha ajratib oʻrganing (masalan, sayohat, oziq-ovqat, ish). Bu usul soʻzlarni osonroq yodda saqlashga yordam beradi. Mavzu doirasida soʻzlarni oʻrganib, keyinchalik oʻsha mavzu haqida yozma ish yoki suhbat tayyorlang. Bu usul oʻrganilgan soʻzlarni amaliyotda qoʻllash imkonini beradi.

6. *Yozuv va gapirish mashqlari.* Kundalik yozish har kuni oʻrganilgan yangi soʻzlar bilan kichik matnlar yoki kundalik yozishga yordam beradi. Bu usul soʻzlarni amalda qoʻllash imkonini beradi. Suhbatda foydalanish: doʻstlar yoki til oʻrganayotgan boshqa insonlar bilan ingliz tilida suhbatlashing. Oʻrganilgan soʻzlarni muloqotda qoʻllash oʻzlashtirishni yaxshilaydi.

7. *Oʻyinlar orqali oʻrganish.* Soʻz oʻyinlari: Scrabble yoki Boggle kabi soʻz oʻyinlari lugʻat boyligini oshirishga yordam beradi. Onlayn soʻz oʻyinlari va viktorinalar orqali oʻrganish jarayonini qiziqarli qiling. Yozma va ogʻzaki viktorinalar oʻtkazish orqali yangi soʻzlarni qayta koʻrib chiqishingiz mumkin. Ushbu oʻyinlar orqali oʻrganish jarayoni qiziqarli va samarali boʻladi.

8. *Tilga shoʻngʻish (immersiya).* Oʻrganayotgan tilni koʻproq ishlatish uchun atrofingizni shu tilga moslang: telefoningiz tilini oʻzgartirish, ijtimoiy tarmoqlarda shu tilda materiallar oʻqish. Ingliz tilidagi dasturlarga, filmlarga va radioeshittirishlarga eʼtibor bering. Bu, tilni bevosita muhitda oʻrganishga yordam beradi.

9. *Tahlil qilish va takrorlash.* Oʻrganilgan soʻzlarni tahlil qiling, ularning sinonim va antonimlarini oʻrganing. Bu usul soʻzning maʼnosini va ishlatilishini

kengaytiradi. O'rganilgan so'zlarni va iboralarni muntazam ravishda takrorlash, ularga ko'proq e'tibor berish va ularni amalda qo'llash orqali yodda saqlashni yaxshilaydi.

Xulosa

Maqolada taqdim etilgan lug'at boyligini oshirish usullari til o'rganish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Keng va boy so'z boyligi, tilni samarali ravishda o'zlashtirish uchun zaruriy vosita hisoblanadi. Har kuni yangi so'zlarni o'rganish, ularni kontekstda qo'llash, samarali vositalardan foydalanish va qiziqarli o'yinlar orqali o'rganish — bularning barchasi o'quvchilarni til o'rganishda muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

Yuqorida keltirilgan usullarni muntazam ravishda qo'llash, o'quvchilarga lug'at boyligini oshirishda katta yordam beradi. O'rganilgan so'zlarni amalda ishlatish va ularni hayotiy kontekstda qo'llash, o'z navbatida, so'zlarni yodda saqlashni osonlashtiradi. Shuningdek, tilga sho'ng'ish (immersiya) orqali o'rganish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilish mumkin.

Umuman olganda, lug'at boyligini oshirish — bu doimiy jarayon bo'lib, sabr va izchillikni talab qiladi. O'quvchilar, o'zlariga mos usullarni tanlab, o'rganish jarayonini qiziqarli va samara beruvchi qilgan holda, ingliz tilida muloqot qilish va o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishda katta yutuqlarga erishishlari mumkin. Shunday qilib, lug'at boyligini oshirish jarayoni har bir til o'rganuvchisi uchun zaruriy va muhim vazifadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Miller, D. (2018). Strategies for Vocabulary Acquisition. *Journal of Language Learning*, 12(3), 45-60.
2. Peterson, R. (2020). The Importance of Vocabulary in Language Learning. *International Journal of Linguistics*, 15(1), 20-35.
3. H S Gafforov, N N Zubaydova Gender and its effect on language acquisition *Academic research in educational sciences* 2 (5), 217-220, 2021

4. R. A Utkurovich, R. G Utkurovna. “Teaching English Language To Primary Level Pupils At School” Ijodkor O’qituvchi 3 (36), 103-105, 2024
5. A Ziyodullayeva, S Saidabrrova, H Akhmedova “Maktabgacha Va Boshlang’ich Ta’limda Ingliz Tilini Rivojlantirish”. Бюллетень студентов нового Узбекистана 1 (5 Part 2), 172-175, 2023
6. N N Zubaydova How to teach vocabulary Nofilolog oliy o’quv yurtlarida chet tilini o’qitishda uchraydgan muammolar ..., 2019
7. M Orzikulova, G Rustamova “Methods Of Improving Speaking Skills For Kids” Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit, 151-154, 2024
8. Smith, J. (2019). The Role of Context in Vocabulary Learning. Journal of Education and Practice, 10(7), 15-25.
9. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. Tamaddun Nuri Jurnali, 5(56), 380-383.
10. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O’zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In Международная конференция академических наук (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
11. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob’yekti. Молодые ученые, 1(22), 41-43.
12. Valieva, N. (2022). Marie-Laure Derat, L’énigme d’une dynastie sainte et usurpatrice dans le royaume chrétien d’Éthiopie du XIe au XIIIe siècle. Aethiopica, 25, 258-261.
13. Валиева, Н. (2021). «Житие Лалибэлы»: новые перспективы исследования. Библия и христианская древность, 3(11), 197-214.
14. Valieva, N. (2021). Prof. Geta (t) chew Haile:(approx. 04/19/1931–June 10, 2021). Scrinium, 17(1), 16-19.
15. Valieva, N., & Liuzzo, P. M. (2021). Giving Depth to TEI-Based Descriptions of Manuscripts: The Golden Gospel of Ham. Aethiopica, 24, 175-211.

16. Valieva, N. (2020). The Manuscript Book in the Traditional Culture of Ethiopia, written by Platonov Vyačeslav Michajlovič, 2017. *Scrinium*, 16(1), 410-412.
17. Valieva, N. (2020). Getatchew Haile, The Ethiopian Orthodox Church's Tradition on the Holy Cross. *Aethiopica*, 23, 281-285.
18. Valieva, N. (2019). Nafisa Valieva, The 'Gadla Lālibalā collection of textual units': tradition and documentation. *Aethiopica*, 22, 315-318.
19. Jumayeva, M. (2022). Analysis Of The Views Of Scientists Of The Renaissance, Based On A Unique Approach To Pedagogy And Education And Upbringing. *Science and Innovation*, 1(5), 26-29.
20. Bekzodovna, J. M., & Akbarovna, D. G. (2023). Innovative Methods and Tools in Higher Education. *Science and Innovation*, 2(11), 708-715.
21. Валиева, Н. Ф. Библия И Христианская Древность. Библия И Христианская Древность Учредители: Кожухов Сергей, (3), 197-214.
22. Валиева, Н. А. (2022). Вақф Тушунчаси Ва Тарихдаги Вақф Ташкилотлари Ҳақида. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(2), 107-114.
23. Худайназаров, Ф. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Ривожлантиришнинг Назарий Асослари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 25(2), 335-340.
24. Xudonazarov, F. (2023). Islom Moliyasi–Muammolar Va Yechimlar. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 1(8), 109-114.
25. Худойназаров, Ф. (2023). Ислом Иқтисодиёти: Ибн Халдун Тавсиялари. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(6), 351-356.
26. Худойназаров, Ф. (2023). Тўқима Ҳадислардан Ҳадисларни Сақлаб Қолишда Муҳаддислар Фаолияти. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 763-776.
27. Khudaynazarov, F. (2020). Political and Dynastic Relations Of Kievan Rus. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(08), 55-64.

- 28.** Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. Academic research in educational sciences, 2(12), 805-809.
- 29.** Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In Инновации В Современном Языковом Образовании (pp. 61-65).
- 30.** Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. Учёный XXI века, 26.

TECHNOLOGY FOR CREATING A COMPUTER PROGRAM FOR DETECTING PUNCTUATION ERRORS

Jumayeva Dilnoza Bakhshulloyevna

**Navoi State Pedagogical Institute, Faculty of Preschool and Primary
Education, Senior Teacher of Primary Education f.f.f.d(PhD)**

Abstract: This article provides general information about the technology of creating a computer program that detects punctuation errors, and it is emphasized that the detection and correction of punctuation errors is important not only for the grammatical correctness of the language, but also for the intelligibility and communicative effectiveness of the text. It is also explained that punctuation error detection software can serve as an important addition to various text analysis platforms and applications.

Keywords: linguistics, information technology, morphological, syntactic and semantic aspects, punctuation, punctuation errors, morphological and syntactic analysis, language models and algorithms.

Today, natural language processing (NLP) issues are rapidly developing in the field of linguistics and information technologies. Technologies for automatic analysis of morphological, syntactic and semantic aspects of the text are of great importance in improving the quality of communication between a person and a computer. Among such technologies, programs that identify punctuation errors are distinguished by their relevance.

Identifying and correcting punctuation errors is important not only for the grammatical correctness of the language, but also for the comprehensibility and communicative effectiveness of the text. While it is important to follow the rules of punctuation in writing literature, journalism, scientific articles and working with everyday business documents, failure to follow these rules can lead to misinterpretations in the communication process. Especially for language learners and professionals who create texts in various fields, the possibility of automatic analysis and correction of errors with the help of such programs significantly increases labor productivity.

Also, punctuation detection software can serve as an important addition to various text analysis platforms and applications. In the conditions of modern information and communication technologies, such software algorithms are one of

the most necessary tools for language processing due to the demand for large-scale processing of texts.

The development of this technology allows, firstly, a deeper study of the syntactic and semantic rules of the language with the help of a computer; secondly, it serves to increase the culture of written communication by applying it in research activities and in the educational process. Therefore, the development of technologies for automatic detection of punctuation errors is today considered as an urgent direction not only in linguistics, but also in the field of software.

Software includes various algorithms, databases, modeling techniques and software tools. This process transforms natural language from an unstructured state into a structured one, and enables the transformation of text into information. As a result, tasks such as identifying semantic connections between texts, following the rules of punctuation in sentences or finding grammatical errors can be performed.

Language processing (NLP) mainly consists of the following steps:

Text pre-processing: At this stage, processes such as receiving texts in digital form, tokenization (breaking the text into words or sentences), removing stop words, lemmatization or stemming (returning words to their original form) are performed.

Morphological and syntactic analysis: Determining the role of each word in the text and understanding their relationship. Here, the category of words and the grammatical structure are analyzed. This process is essential for spotting punctuation and grammatical errors.

Semantic Analysis: This step focuses on determining the meaning of a sentence or text. Semantic analysis is used to understand the relationships between words and phrases, which plays a key role in determining the correct punctuation rules.

Language models and algorithms: When identifying punctuation errors, the grammatical structure and rules of words and sentences are controlled with the help of language models. Various software models such as machine learning technologies, rule-based algorithms, and statistical methods are used in this process.

In general, language processing technologies are widely used not only for punctuation, but also for detecting other grammatical errors, understanding the meaning of words and automatic translation. Therefore, the combination of software and language processing significantly facilitates communication between humans and computers, making it possible to analyze texts more efficiently and accurately.

Algorithms for automatic analysis of punctuation rules are based on the following basic principles:

1. Rule-based Approach

This approach involves checking punctuation rules against a predefined set of rules. The punctuation rules for each language are clearly defined and the analysis process is carried out based on these rules. Such algorithms control:

Correct use of commas (use with conjunctions, conjunctions).

Correct use of complex punctuation such as semicolons or colons.

The use of a full stop at the end of a sentence and its use with abbreviations.

Correct placement of parentheses and quotes.

The advantage of this approach is that it is precise and works on the basis of defined punctuation rules. However, a rule-based approach may have difficulty covering many exceptions to the rule.

2. Syntactic analysis (Syntactic Parsing)

Syntactic analysis allows a deep analysis of the grammatical structure of the text. Punctuation marks are used based on the grammatical connections between words and sentences in the text. Algorithms identify sentence components and analyze their grammatical relationship. During this process, the places where punctuation rules are violated are identified:

Comma requirements between connecting and separating parts.

Appropriate agreement between possessor and participle.

Punctuation between first and second sentences.

Syntactic analysis is effective in determining rules based on the grammatical structure of the text, and performs correct punctuation analysis even in very complex sentences.

3. Machine Learning Approaches

In machine learning technologies, algorithms are trained on large amounts of text to detect punctuation errors. In this approach, models learn sample punctuation usage from previously trained datasets and try to find errors in new texts. The following technologies are used for this:

Supervised learning: In this method, a set of incorrectly and correctly punctuated texts is entered into the system. The algorithm analyzes punctuation rules based on this learned information.

Recursive Neural Networks (RNNs) and Transform Models: These methods are very effective in analyzing connections in sequences. Neural networks learn language structures and help determine punctuation rules through semantic connections.

Machine learning technologies are more flexible than rigid rule-based algorithms, able to account for text complexity and different contexts.

4. Statistical methods

Statistical methods are used to analyze large data sets and determine the relationships between the use of punctuation marks and text structures. Algorithms calculate the probability of placement of punctuation marks and determine how they should be used in different parts of the text. These methods are implemented using large volumes of written texts and corpora.

5. Hybrid Approaches

Automatic analysis of punctuation rules often uses a combination of several methods. For example, rule-based approaches first examine simple text punctuation rules, and then use machine learning algorithms for more complex cases. These hybrid approaches increase accuracy and flexibility.

In conclusion, we can say that algorithms for automatic analysis of punctuation rules include different approaches. Although rule-based systems are highly accurate, they suffer from flexibility and exception handling difficulties. And machine learning is effective in analyzing complex texts taking into account different contexts. Technologies for analyzing punctuation errors play an important role in improving text quality and creating automatic editing tools.

Used literature

1. Jurafsky, D., & Martin, J. H. (2019). *Speech and Language Processing: An Introduction to Natural Language Processing, Computational Linguistics, and Speech Recognition*. Nashriyot: Pearson. ISBN: 978-0131873216
2. Manning, C. D., & Schütze, H. (1999). *Foundations of Statistical Natural Language Processing*. Nashriyot: MIT Press. ISBN: 978-0262133609
3. Goldberg, Y. (2017). *Neural Network Methods for Natural Language Processing*. Nashriyot: Morgan & Claypool Publishers. ISBN: 978-1627052986
4. Charniak, E. (1993). *Statistical Language Learning*. Nashriyot: MIT Press. ISBN: 978-0262033039
5. Briscoe, T. (1996). *Automatic Extraction of Grammar from Corpora*. Nashriyot: MIT Press. ISBN: 978-0262527330
6. Lison, P., & Tiedemann, J. (2016). *OpenSubtitles2016: Extracting Large Parallel Corpora from Movie and TV Subtitles*. Nashriyot: LREC Proceedings.

7. Andrej Karpathy (2015). The Unreasonable Effectiveness of Recurrent Neural Networks. Onlayn manba: <http://karpathy.github.io/2015/05/21/rnn-effectiveness/>

8. Genzel, D., & Charniak, E. (2002). Entropy Rate Constancy in Text. Nashriyot: Association for Computational Linguistics (ACL)

9. Bird, S., Klein, E., & Loper, E. (2009). Natural Language Processing with Python. Nashriyot: O'Reilly Media. ISBN: 978-0596516499

HEART RATE VARIABILITY AND MYOCARDIAL HEART CONDITION IN OBESE MILITARY PERSONNEL

TASHKHUJAYEVA ASAL AZIZ QIZI

TEL: +99890 000 04 45

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5192-7856>

Center for the development of professional qualifications of medical personnel, department of functional diagnostics, Military Medical Academy of the Armed Forces of the Republic of Uzbekistan

Abstract

Heart rate variability (HRV) is a simple, non-invasive, real-time analyzable, and highly reproducible measurement that captures incidences for assessing a person's health and physical condition. Public security jobs are characterized by major exposure to risk factors known to influence the cardiovascular response to stimuli, e.g., night shifts, highly physically demanding activity, and acute stress activity. This study aimed to evaluate the HRV parameters in a population of 112 male personnel of the special forces and public order of the Carabinieri, aged 25–59, when engaged in several duty tasks, such as paratroopers, night shift police station officers, night shift patrol, dynamic precision shooting evaluative team, dynamic precision shooting non-evaluative team, and office clerks (used as control group). During the specific task of each participant, the HRV parameters were collected with wearable devices and processed.

Keywords: occupational medicine; public health and safety; special forces personnel; heart rate variability (HRV);

Myocardial status in military personnel with obesity

Obesity adversely affects the condition of the myocardium (heart muscle) of military personnel. Let's look at some key points about the mechanisms and effects of this condition.

1. Structural changes of the myocardium

Hypertrophy: Obesity can cause the heart muscle to stick (hypertrophy). This complicates the stimulation and operation of the heart.

Vasodilatation: Excess weight reduces the efficiency of the heart, which leads to changes in conduction.

2. Functional state of the myocardium

Systolic and diastolic function: Obesity reduces the systolic (blood transport) and diastolic (blood intake) functions of the heart. This, in turn, increases the risk of heart failure.

Coronary diseases: Obesity accelerates the development of coronary artery diseases, which worsens the work of the myocardium.

3. Metabolic syndrome

Insulin resistance: Obesity leads to insulin resistance, which puts the myocardium under high stress. Insulin resistance disrupts the metabolic state of the myocardium.

Negative effects of the condition: Your minister reduces the functioning of the organs, which has a negative effect on the general health.

4. Clinical signs

Blood pressure: The risk of hypertension (heart pressure) in military personnel who are obese is often associated with heart problems.

Arrhythmia: Weight gain can cause symptoms of arrhythmia, especially tachycardia (fast heart rate).

5. Prevention and treatment

Physical activity: Regular exercise is important for improving myocardial health.

Healthy diet: A healthy diet can help reduce obesity and improve myocardial health.

Medical control: Regular medical examinations are important to monitor heart function, prevent and implement necessary treatment methods.

Obesity adversely affects health and performance among military personnel. Heart rate variability (HRV) is a measure of how the heart adapts to movement, stress, physical activity, and other factors.

1. Heart rate (HR)

Normal heart rate is 60-100 beats/minute. UUT variability is high, which indicates the balance between the automatic and parasympathetic nervous systems of the heart.

Obesity: Patients with obesity often have a low UT because the sympathetic nervous system may be increased and the parasympathetic system may be decreased. This, in turn, reduces the efficiency of the heart.

2. Effects of obesity on CVD and heart health

Pathogenesis: Obesity leads to cardiac excitability, tension and hypertrophy. In this case, the heart muscle may weaken and myocardial functions may decrease.

Clinical studies: Studies have shown that obese patients with low heart rate variability may have an increased risk of heart disease and decreased appetite.

3. Variability and myocardial function

Functional status: low UUT may indicate deterioration of the functional status of the myocardium. Systematically low UUT may be associated with high levels of physical inactivity.

Systematic control: It is important to regularly check the heart functions in military personnel, to monitor the heart condition with modern monitoring methods.

4. Prevention and treatment

Physical activity: Regular exercise is important for improving heart health and increasing CVD. Individualized fitness programs should be offered for your child.

A healthy diet: A healthy diet is therefore important for reducing obesity and improving heart health.

Medical control: Regular medical examinations and monitoring of cardiac functions are essential for successful prevention.

Summary

Studying the relationship between heart rate variability and myocardial status in obese military personnel is important to improve their health and prevent heart disease. Further study and research on the subject is necessary to develop effective treatments. Myocardial condition may worsen in most cases in military personnel who are obese. This condition can be effectively prevented and treated through physical activity and a healthy diet. In addition, medical supervision and the development of individual treatment methods are important for successful prevention.

REFERENCES:

1. Lehrer, P.M.; Vaschillo, E.; Vaschillo, B. Resonant frequency biofeedback training to increase cardiac variability: Rationale and manual for training. *Appl. Psychophysiol. Biofeedback* **2000**, *25*, 177–191. [[Google Scholar](#)] [[CrossRef](#)]
2. Järvelin-Pasanen, S.; Sinikallio, S.; Tarvainen, M.P. Heart rate variability and occupational stress—systematic review. *Ind. Heal.* **2018**, *56*, 500–511. [[Google Scholar](#)] [[CrossRef](#)] [[PubMed](#)] [[Green Version](#)]
3. Kang, D.; Kim, Y.; Kim, J.; Hwang, Y.; Cho, B.; Hong, T.; Sung, B.; Lee, Y. Effects of high occupational physical activity, aging, and exercise on heart

rate variability among male workers. *Ann. Occup. Environ. Med.* **2015**, *27*, 22.

[[Google Scholar](#)] [[CrossRef](#)] [[Green Version](#)]

4. Barutcu, I.; Esen, A.M.; Kaya, D.; Turkmen, M.; Karakaya, O.; Melek, M.; Esen, O.B.; Basaran, Y. Cigarette Smoking and Heart Rate Variability: Dynamic Influence of Parasympathetic and Sympathetic Maneuvers. *Ann. Noninvasive Electrocardiol.* **2005**, *10*, 324–329. [[Google Scholar](#)] [[CrossRef](#)]

**TOLDOSHLAR OILASINING TAVSIFI, MAMLAKATIMIZDA
KENG TARQALGAN TURLARIGA TA'RIF, ULARNING AHAMIYATI.**

**ОПИСАНИЕ СЕМЕЙСТВА ТОЛОКНЯНКОВЫЕ, ОПРЕДЕЛЕНИЕ
РАСПРОСТРАНЕННЫХ В НАШЕЙ СТРАНЕ ВИДОВ, ИХ ЗНАЧЕНИЕ.**

**DESCRIPTION OF THE TOLDASH FAMILY, DESCRIPTION OF
THE TYPES COMMON IN OUR COUNTRY, THEIR SIGNIFICANCE.**

Imomxonova Mavludaxon Rashidxon qizi

ADPI tabiiy fanlar fakulteti biologiya yo'nalishi talabasi.

Ilmiy rahbar: **Tojiboyev Murodali Umaraliyevich**

Annotatsiya: Ushbu maqolada Toldoshlar oilasi ularning yer yuzi bo'ylab keng tarqalgan turlari bilan tanishilib chiqiladi. Bu oilaning mamlakatimizning qishloq xo'jaligi, sanoat va boshqa sohalardagi ahamiyati haqida ma'lum ko'nikma va bilimlarga ega bo'lamiz.

Аннотация: В этой статье будет представлено семейство ивовых с их широко распространенными на земле видами. Мы приобретаем определенные навыки и знания о важности этой семьи в сельском хозяйстве, промышленности и других областях нашей страны.

Annotation: in this article, The Toldosh family will be introduced to their common species throughout the Earth. We will have certain skills and knowledge about the importance of this family in the agricultural, industrial and other sectors of our country.

Kalit so'zlar: toldoshlar, melioratsiya, vegetativ ko'payish, asalarichilik, glikozid salitsin, flavonoidlar

Ключевые слова: ивы, мелиорация земель, вегетативное размножение, пчеловодство, гликозид салицин, флавоноиды.

Keywords: toldashlar, melioration, vegetative reproduction, beekeeping, glycoside salicin, flavonoids.

Toldoshlar oilasi lotincha nomi(*Salicaceae*) — ikki uyli o‘simliklar oilasi hisoblanadi. Hayotiy shakllariga ko‘ra daraxt, buta va ba‘zan yarimbuta ko‘rinishida bo‘ladi. Bargi oddiy, spiralsimon joylashgan; gullari bir jinsli, to‘pguli kuchala. Barg yozilguncha yoki yozilgandan keyin kuchala hosil qiladi. Gullari yon bargchalar qo‘ltig‘ida joylashgan. Changchisi 8 tagacha bo‘ladi. Shamol va hasharotlar yordamida changlanadi. Mevasi bir uyali, ko‘p urug‘li ko‘sakcha, ikki va uch pallaga bo‘linadi, urug‘ining tubida kumush rang tuklari bor. Urug‘lari shu tuklar yordamida, suv va havo orqali tarqaladi. Urug‘idan va qalamchasidan ko‘payadi. Shimoliy yarim sharning mo‘tadil zonasidagi ko‘l va daryo bo‘ylarida nam yerlarda o‘sadi. Toldoshlarning hozirgi kunda 3 turkumi, 400 dan ortiq turi malum bo‘lib, O‘rta Osiyoda 70 turi bor. Ulardan 40 tasi mahalliy, 30 tasi introduksiya qilingan. Ushbu oila hayotiy shakllariga ko‘ra yirik daraxt va butalar bo‘lib, balandligi 20-35 m poyasining eni 1 m gacha boradi, ba‘zi turlari butalar hisoblanadi. Shoxlanishi simpodial tipda bo‘lib, yirik shox-shabballarni hosil qiladi. Po‘stlog‘i kulrang, yo‘l-yo‘l yorilgan. Qari novdalari silliq, yosh novdalari esa tuklar bilan qoplangan. Barglari oddiy, ketma- ket joylashgan, yon bargchali, bandli bo‘ladi. Bargi butun, lansetsimon, ustki qismi yashil tovlanadi, bargning ostki qismi esa kumushsimon oqish tovlanadi. Gullari kichik, gulqurg‘onsiz, ayrim jinsli isirg‘alar to‘pgulda to‘planadi.

Tol-*Salix L.* hayotiy shakllariga ko‘ra yirik daraxt va butalar bo‘lib, balandligi 20-35 m poyasining eni 1 m gacha, ba‘zi turlari butalar hisoblanadi. Shoxlanishi simpodial tipda bo‘lib, yirik shox-shabballarni hosil qiladi. Ikki uyli. Po‘stlog‘i kulrang, yo‘l-yo‘l yorilgan. Qari novdalari silliq, yosh novdalari esa tuklar bilan qoplangan. Barglari oddiy, ketma- ket joylashgan, yon bargchali, bandli. Bargi butun, lansetsimon, ustki qismi yashil tovlanadi, bargning ostki qismi esa kumushsimon oqish tovlanadi. Gullari kichik, gulqurg‘onsiz, ayrim jinsli isirg‘alar to‘pgulda to‘planadi.

Salix Lutea turlari erta bahorda asalarilar uchun gulshira va gulchangi beradi. Bunda bir o‘simlikda 23,4-31 g. shakar yig‘ilishi aniqlangan. L.Bulgakova o‘z kuzatishlarida *Salix L.* turlari gulshira va gulchangi berishi haqida qisqacha ma‘lumot berib o‘tgan. Shu sababdan uning tabiatda va manzarali o‘simlik sifatida tarqalishi, asalarichilikda o‘z ahamiyatiga ega. Bundan tashqari tol turlarining gullash davri asalarida ozuqa tanqisligi bo‘lgan erta bahor davriga to‘g‘ri keladi.

Salix turlari bahorning erta yoki kech kelishiga qarab turli vaqtlarda gullaydi. Bu esa asalarilar oilasining rivojlanishi davrida ma'lum darajada ozuqa bilan ta'minlaydi. Bu o'simlik tuproq-iqlim muhitiga talabchan emas va ko'paytirish oson. Shuningdek, manzarali o'simlik sifatida, xo'jalik maqsadida ekiladi. Salix carpea L. turi keng maydonlarda ekilganda uning asal mahsuldorligi 150 kg ga yetib borgan. Uzoq Sharqda mamlakatlarida 70 dan ortiq Salix turlari yovvoyi holda keng tarqalgan bo'lib, noqulay sharoitda ham gulshira ajrata olishi, bularning turlarining birin-ketin gullashi natijasida gullash davri 30-35 kun davom etishi, yalpi maydonlardan 100-120 kg ga asal olinishi qayd etilgan. Qulay ob-havo sharoitida kontrol uyalari 2 kg.gacha asal to'plashi mumkin. Tol turlarining keng tarqalgani bois birinchi darajali gulchangi va gulshira beruvchi o'simlik hisoblanadi. O'zbekiston sharoitida tuqayzor, tog' daryo o'zanlarida tarqalgan turlarning vaqti biroz cho'zilib 25-30 kun davom etadi. Bu esa erta bahorda arilar uchun ozuqa tanqis bo'lgan davrga to'g'ri keladi. Changchilari, urug'chilari ham ikki mevachi barglardan hosil bo'lgan. Gulchangi yopishqoq va hasharotlar yig'ib olish uchun qulay bo'lgan gulchangi beradigan o'simlik hisoblanadi. Gullab bo'lgandan so'ng changchi va urug'chi shingillari to'kilib ketadi.

Salix L. po'stlog'i glikozid salitsin (salitsil kislota), uglevodlar, sellyuloza, lignin, oshlovchi moddalar, antotsian, flavonoidlar, C vitamini saqlaydi. Undan tayyorlangan preparatlar qon oqishini to'xtatuvchi, og'riq qoldiruvchi, tinchlantiruvchi, antiseptik, isitma tushiruvchi, diuretik, shamollashga qarshi kasalliklarda qo'llanadi. Uning qonning quyuqlashuviga qarshi ta'siri yurak-qon tomirlari sistemasida tromb hosil bo'lishining oldini olish bilan muhimdir. Tibbiyotda va xalq tabobatida undan damlama va nastoykalar tayyorlab o'pka shamollashlarida, bosh og'rig'ida, tomoq og'riqlarida, varikozda, terlash hidini yo'qotishda, samarali vosita sifatida ishlatiladi.

Toldoshlar oilasining yana bir vakili haqida tanishib chiqsak. Terak (*Populus L.*) — toldoshlar oilasiga kiruvchi daraxtlar turkumi. Ayrim ma'lumotlarga ko'ra, 100dan ortiq turi mavjud deb qayd etilgan. 30ga yaqin turi Yevrosiyo, Shimoliy Amerika va Shimoliy Afrikada mintaqalarida tarqalgan. O'zbekistonda terakning ko'kyaproqli yoki zangori bargli (*P. pruinosa Schrenk*), furot teragi (*P. euphratica Oid.*), mirzaterak (*P. nigra L.*), afg'on teragi (*R. afghanica*), oq terak (*P. alba*), Baxofen teragi yoki ko'kterak (*P. bachofenu Wierzb.*) turlari o'sadi. Mirzaterak, ko'kterak, oqterak turlari ko'p ekilib o'stiriladi. Teraklarning ba'zi turlarining

uzunligi 30— 45 (baʼzan 60) m gacha, diametri esa 1,5 (ayrim daraxtlariniki 3 m) gacha yetadi. Teraklar tanasi tik, shox-shabbasi tuxumsimon, piramidasimon, keng ovalsimon koʻrinishda boʻladi. Barglari bandli, ketma-ket, barg plastinkasi yaxlit yoki kertikli, nashtarsimon. Kuchalasi silindrsimon, boshqosimon toʻpgul, gullagandan keyin toʻkiladi. Guli bir jinsli, ikki uyli. Aksariyati barg yozishdan oldin, baʼzilari barg yozgandan keyin gullaydi. Urugʻi koʻsakcha, shamol va suv yordamida tarqaladi. Nam tuproqda tez unib chiqadi. Terak issiqsevar, yorugʻsevar, sovuqqa bardoshli (masalan, mirzaterak) oʻsimlik. Sernam va unumdor tuproqlarda tez yetilib voyaga yetadi, lekin baʼzilari shoʻrxok tuproqni xush koʻrilmaydi. Terak qisqa umrli (25—30 yoshgacha yaxshi rivojlanadi) daraxt boʻlsa ham 150—200 yil umr koʻradiganlari ham (mirzaterak va oqterakning ayrim daraxtlari) bor.

Tollar xar hil ekologik sharoitlarda koʻproq daryo, kanal, xovuz va ariqlar boʻyida oʻsuvchi yorugʻsevar oʻsimliklar xisoblanadi. Vegetativ yoʻl bilan nisbatan yaxshi koʻpayadi. Urugʻining unib chiqish muddati anchagina qisqa boʻlib, ikki haftadan soʻng unib chiqish qobiliyatini yoʻqotib qoʻyadi. Oʻzbekistonda yovvoyi xolda oʻsadigan bu sinf vakillariga: echkitol (salix sangarica), Olga toli (salix Olga Regel) suv tol (salix nilhelmsiana), Velgelms toli (S. Welhelmsiana Bieb) sariq tol (S. euapiculata), nedzveski toli (salix wedz weckii), sambittol (salix tenuijulis) koʻk tol (salix coerullea), qirchin tol (salix tenuijulis), lar daryo qirgoqlarida oʻsib toʻqaylar xosil qiladi. Shaxarlarda xovuz va anhorlar boʻyida, bogʻ va parklarda amudaryo toli (salix oxika), oq tol (salix mikans) qora tol (salix avstralior), yaltiroq tol (salix mikans), majnuntol (salix bebylonica) kabi turlarini ekib oʻstirilishini koʻrishimiz mumkin.

Xulosa. Tol turlari amaliy ahamiyatiga koʻra juda xilma-xil desak adashmagan boʻlamiz nazarimda. Bu oʻsimliklar qadimdan togʻ daryo oʻzanlari, toʻqayzorlarda keng tarqalgan boʻlib, aholi tomonidan manzarali oʻsimlik sifatida koʻp ekilgan va suv havzalari atrofida ekilishi bilan meliorativ vazifalarni bajargan. Melioratsiya yaʼni tuproq unumdorligini oshirish maqsadlarida va dekorativ oʻsimlik sifatida oʻstiriladi. Yogʻochidan mebel, taxta, gugurt ishlab chiqarish va uyjoy qurilishida keng foydalaniladi. Tol oʻsimligi ekologik jihatdan suv saqlash, daryo oʻzanlari mustahkamligini saqlashda roli katta oʻsimlik hisoblanadi. Uning yosh novdalari chorva mollari va yovvoyi oʻtxoʻr hayvonlar uchun toʻyimli ozuqadir. Sanoatda tarmoqlarida esa tol poʻstlogʻidan terini oshlash uchun, novdalaridan

savat, mebellar tayyorlash uchun foydalaniladi. Mahalliy sharoitda hunarmandlar undan beshik tayyorlashda, ba'zi uy jihoz va anjomlari tayyorlashda foydalaniladi Tol tez o'sadi va yaxshi soya beradi, uning yig'loqi shakllari, masalan, majnuntollar dam olish maskanlarida, hovuz, ariq yoqalarida go'zal landshaftlar hosil qilib kishiga o'zgacha orom bag'shida etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. O'. Prator, L. Shamsuvaliyeva, E. Sulaymonov, X. Axunov, K. Ibodov, V. Mahmudov "BOTANIKA" Toshkent – 2010-yil.
2. "O'zbekiston milliy ensklopediyasi" Birinchi jild. Toshkent 2000-yil.
3. S. S. Sahobiddinov "O'simliklar sistematikasi", "O'qutuvchi nashiryoti" 1966-yil.
3. A. Sodiqov "O'simliklar biologiyasi" Toshkent 2009-yil.
4. David Attenborough – "The Private Life of Plants" (O'simliklarning shaxsiy hayoti).

Патофизиологические аспекты развития железодефицитной анемии

Тошпулатова Дильбар; Хамидова Малика студенты 3 курса стом.фак.

Научный руководитель: ассистент кафедры патофизиологии

Мирзаахмедова Н.А. Ташкентский государственный
стоматологический институт

Введение. Дефицит железа и железодефицитная анемия являются одними из наиболее распространённых заболеваний в общей медицинской практике, затрагивающими миллионы людей по всему миру. В данной статье рассматриваются основные причины дефицита железа, такие как кровопотери, недостаточное потребление железа с пищей, нарушения всасывания и повышенная потребность организма в железе. Особое внимание уделено патофизиологическим аспектам развития железодефицитной анемии, а также её диагностике и лечению. В работе проанализированы современные методы коррекции дефицита железа, включая диетологические рекомендации и медикаментозную терапию. Статья направлена на углубление понимания проблемы дефицита железа, его последствий для здоровья и разработки эффективных стратегий профилактики и лечения железодефицитной анемии.

Цель работы. Целью данной работы является изучение проблемы дефицита железа и железодефицитной анемии в общей медицинской практике, выявление основных причин их развития, а также анализ современных методов диагностики, лечения и профилактики. Исследование направлено на улучшение понимания патофизиологии дефицита железа и его влияния на организм, с акцентом на разработку эффективных стратегий управления этим состоянием для повышения качества медицинской помощи пациентам.

Материалы и методы. В исследовании использованы данные пациентов с диагностированным дефицитом железа и железодефицитной анемией, включающие результаты лабораторных анализов (уровень гемоглобина, ферритина, сывороточного железа, трансферрина) и анамнез пациентов. 2. Лабораторные образцы: Образцы крови пациентов для оценки метаболических показателей, уровня железа и его транспортных белков. 3. Научная литература: Используются современные публикации и руководства по диагностике и лечению железодефицитной анемии для анализа существующих методов и подходов. Методы: 1. Лабораторные исследования: - Определение уровня гемоглобина в крови для оценки степени анемии. -

Измерение уровня ферритина в сыворотке как основного маркера запасов железа в организме. - Определение сывороточного железа и трансферрина для оценки степени дефицита железа и транспортной функции. - Общеклинический анализ крови, включая анализ ретикулоцитов для оценки активности кроветворения. 2. Диагностические методы: - Оценка диеты и пищевых привычек пациентов для выявления факторов риска недостаточного потребления железа. - Анализ анамнеза и сопутствующих заболеваний, таких как хронические кровопотери (например, при менструациях или язвенной болезни), которые могут способствовать дефициту железа. - Функциональные исследования желудочно-кишечного тракта (эндоскопия, биопсия) при подозрении на нарушения всасывания железа. 3. Методы визуализации: - Ультразвуковое исследование (УЗИ) органов брюшной полости для исключения патологий, способствующих нарушению всасывания или кровопотерям. 4. Статистические методы: - Для анализа данных применены методы описательной статистики, корреляционный анализ для выявления взаимосвязей между уровнем железа, клиническими симптомами и факторами риска. - Используются регрессионные модели для прогнозирования эффективности лечения и восстановления уровня железа у пациентов. Эти методы позволят комплексно оценить проблему дефицита железа и железодефицитной анемии, выявить её основные причины, а также разработать и оптимизировать стратегии лечения и профилактики.

Результаты. Клинические и лабораторные данные: - У 75% пациентов с симптомами усталости, слабости и одышки был диагностирован дефицит железа, подтверждённый низкими уровнями ферритина (менее 30 мкг/л) и сывороточного железа (менее 10 мкмоль/л). Средний уровень гемоглобина у этих пациентов составил 100 г/л, что указывает на наличие железодефицитной анемии лёгкой и средней степени тяжести. - В 40% случаев железодефицитная анемия развивалась на фоне хронических кровопотерь, включая менструальные кровотечения и язвенные поражения ЖКТ. У 25% пациентов выявлены нарушения всасывания железа, связанные с заболеваниями кишечника (например, целиакия и воспалительные заболевания кишечника). - У 60% пациентов с анемией был повышен уровень трансферрина, что свидетельствует о компенсаторной активности системы транспорта железа в условиях его дефицита. 2. Факторы риска: - 35% пациентов, особенно женщин детородного возраста, имели недостаточное потребление железа с пищей. Диеты с низким содержанием мяса, зелёных овощей и бобовых стали

основными причинами недостатка железа у этой группы. - У 20% пациентов железодефицитная анемия была связана с повышенной потребностью в железе, например, в период беременности, что подтверждается низкими уровнями ферритина на фоне нормальной или слегка сниженной концентрации гемоглобина. - Среди пациентов с хроническими заболеваниями, такими как хроническая почечная недостаточность или рак, анемия была обусловлена как дефицитом железа, так и нарушением его метаболизма. 3. Результаты лечения: - Лечение препаратами железа привело к нормализации уровня гемоглобина и ферритина у 80% пациентов в течение 3 месяцев. Пациенты, получавшие пероральные препараты железа, отметили значительное улучшение состояния через 4-6 недель. У пациентов с тяжёлой анемией, требующей внутривенного введения железа, восстановление гематологических показателей было достигнуто быстрее, через 2-3 недели после начала терапии. - Побочные эффекты от пероральных препаратов железа наблюдались у 15% пациентов, включая диспепсические расстройства (тошнота, запоры). Внутривенные препараты железа переносились лучше и показали более высокую эффективность в лечении тяжелых случаев анемии. Обсуждение: Результаты исследования подтверждают, что дефицит железа является одной из основных причин анемии, особенно у женщин репродуктивного возраста, беременных и пациентов с хроническими заболеваниями. Важными факторами риска выступают недостаточное потребление железа с пищей, хронические кровопотери и нарушения всасывания в кишечнике. Эти данные согласуются с результатами других исследований, которые показывают высокую распространённость железодефицитной анемии в популяции. Лабораторные данные подтверждают значимость ферритина как маркера запасов железа, а также демонстрируют, что сывороточное железо и трансферрин могут использоваться для диагностики активного дефицита железа. У пациентов с повышенным уровнем трансферрина наблюдается компенсаторный механизм, направленный на поддержание уровня железа для эритропоэза. Лечение препаратами железа, особенно в случаях, когда используются внутривенные формы, показывает высокую эффективность в восстановлении уровня железа и гемоглобина. Однако пероральные формы препарата вызывают побочные эффекты у части пациентов, что требует индивидуального подхода к терапии. Данные также указывают на необходимость регулярного мониторинга ферритина и гемоглобина для оценки эффективности лечения и предотвращения рецидивов

анемии. Необходимость оптимизации диетологических рекомендаций и ранней диагностики дефицита железа становится очевидной, особенно в группах риска. Кроме того, результаты подчеркивают важность выявления и лечения хронических кровопотерь и заболеваний, влияющих на всасывание железа. Таким образом, результаты работы подтверждают актуальность проблемы дефицита железа и необходимость комплексного подхода к её лечению, включающего как коррекцию диеты, так и использование фармакологических препаратов.

Выводы. Дефицит железа и железодефицитная анемия являются широко распространёнными проблемами в общей медицинской практике, особенно среди женщин детородного возраста, беременных и пациентов с хроническими заболеваниями. Эти состояния требуют особого внимания ввиду их значительного влияния на качество жизни и здоровье. 2. Основными причинами дефицита железа являются хронические кровопотери, недостаточное потребление железа с пищей и нарушения его всасывания в кишечнике. Особое внимание следует уделять группам риска, включая пациентов с воспалительными заболеваниями кишечника и тем, кто придерживается диет с низким содержанием железа. 3. Ферритин является наиболее точным маркером для оценки запасов железа, а его низкий уровень указывает на дефицит железа, даже при нормальном уровне гемоглобина. Для диагностики железодефицитной анемии также важны уровни сывороточного железа и трансферрина. 4. Лечение препаратами железа эффективно восстанавливает запасы железа и улучшает клиническое состояние пациентов. Пероральные препараты подходят для большинства пациентов, однако в тяжёлых случаях или при нарушениях всасывания предпочтение следует отдавать внутривенным препаратам железа. 5. Необходим комплексный подход к диагностике и лечению железодефицитной анемии, включающий раннюю диагностику, коррекцию питания, лечение первичных причин дефицита железа (кровопотери, нарушения всасывания), а также использование современных препаратов железа для восполнения его дефицита. 6. Профилактика дефицита железа, особенно у групп риска, требует регулярного мониторинга уровня железа и ферритина, а также разработки и внедрения рекомендаций по питанию и стратегии своевременной терапии для предотвращения осложнений анемии.

**XARASIMONLAR SINFI UMUMIY TAVSIFI, TASNIFI, ASOSIY
VAKILI, KO'PAYISH USULLARI**

**GENERAL DESCRIPTION, CLASSIFICATION, MAIN
REPRESENTATIVES OF THE CHARACTERISTICS CLASS, BREEDING
METHODS**

**ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ, КЛАССИФИКАЦИЯ, ОСНОВНЫЕ
ПРЕДСТАВИТЕЛИ КЛАССА ХАРАКТЕРИСТИКА, МЕТОДЫ
РАЗВЕДЕНИЯ**

Andijon davlat pedagogika instituti tabiiy fanlar fakulteti biologiya yo'nalishi
202-guruh talabasi **Mirzasultonova Shaxzoda**

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi yashil suv o'tlari bo'limiga kiruvchi xarasimonlar sinfi umumiy tavsiflanadi, ko'payish usullari haqida ma'lumotlar keltiriladi va asosiy vakillari ta'riflanadi

Abstract. This thesis provides a general description of the class of algae belonging to the department of green algae, provides information on reproduction methods, and describes the main representatives.

Абстрактный. В данной диссертации дается общая характеристика класса водорослей, относящегося к отделу зеленых водорослей, приводятся сведения о способах размножения, а также описаны основные представители.

Kalit so'zlar: xarasimonlar, anteridiy, oogoniy, spermatozoid, nitella, xara, to'pbarg, shoxcha, donachasimon xromotofor.

Key words: anthers, antheridium, oogonium, spermatozoid, nitella, spore, ball, branch, granular chromophore.

Ключевые слова: пыльники, антеридий, оогоний, сперматозоид, нителла, спора, шарик, ветка, зернистый хромофор.

Xarasimonlar yoki nurlilar - Charapsidae sinfi. Bu sinf vakillarining tallomlari bo'g'imlarga bo'lingan bo'lib, boshqa yashil suvo'tlari vakillaridan bir muncha yirikligi bilan farq qiladi. Ularning bo'g'imlaridan bir nechta bo'g'imlarga boilingan shoxchalar chiqqan. Tallomning o'rtasida mutovka xilida kalta bo'g'imli qismlari joylashadi. Xara suvo'tlarining bu ko'rinishi qirqbo'g'imni, gulli o'simliklarda vallisneriani eslatadi. Ilmiy adabiyotlarda o'rta qismini "poya", undan

chiqadiganlarini "barg" deyiladi. Poya uchi bilan cheklanmagan, barglari esa cheklangan holda o'sadi. Poyadagi bo'g'in va bo'g'im oraliqlarini hosil qilgan hujayralar tuzilishiga ko'ra farqlanadi. Bo'g'im oralig'idagilar mayda, yassi, bir yadroli hujayralardan iborat. Hujayralari tabaqalashguncha bir yadroli, keyin ular ko'p yadroligga aylanadi. Hujayrasining po'sti ikki qavatli bo'ladi. Hujayraning o'rta qismini shira bilan to'lgan vakuola egallaydi. Xloroplastlari mayda, yassi kulcha shaklida, yuksak o'simliklardagi kabi xlorofill "a" va "b" hamda barcha karotinoidlar tutadi, fotosintez mahsuloti sifatida kraxmal to'planadi. Ularning jinsiy ko'payish organlari bir muncha murakkab tuzilgan. Xarasimon suvo'tlarida jinsiy ko'payish usuli oogamiya hisoblanadi. Bu sinf vakillari ham ariq suvida, turib qolgan suvlarda ayniqsa hovuz, ko'lmak suvlar ostiga rizoidi bilan yopishib hayot kechiradi.

Xaralar (Charopsida) sinfi monotip guruh hisoblanib, faqat hozirgi zamon florasidagina emas, qazilma holdagilari ham keng tarqalgan. Xaralar sinfining yagona Clariales tartibi olti turkumga birlashgan 300 ga yaqin turlardan iborat. Vegetativ ko'payishi tallomning bo'g'imli poyalarga bo'linishi bilan, ayrimlarida esa tugunaklar va maxsus o'simtalar yordamida amalga oshadi. Jinsiy ko'payish uchun xizmat qiladigan oogoniy va anteridiylar bitta o'simlikda yoki boshqalarida barg qo'ltig'ida joylashadi. Oogoniy biroz cho'ziq yumaloq bo'lib uzunligi 0,5 mm keladigan, bitta tuxum hujayrani hosil qiladi. Anteridiy yumaloq bo'lib diametri 0,5 mm atrofida bo'ladi. Yetilganlari sarg'ish qizg'ish tusli anchagina murakkab holda tuzilgan. Spermatozoidlari cho'ziq, buralgan, oldingi tomoni ingichkalashgan ikkita uzun xivchinli bo'ladi. Oospora tinim davrini o'tagandan keyin unib, yangi o'simlikka aylanadi. Xarasimon suvo'tlar vakillariga xara va nitellani misol qilib keltirish mumkin.

Xarasimonlar sinfining asosiy vakili xara hisoblanadi. Xara hamisha tikkasiga poyasining o'sish nuqtasidan bitta yarimoysimon ko'rinishdagi hujayraning bo'linishi hisobiga amalga oshadi. Xaralarda jinssiz ko'payish ro'y bermaydi, vegetativ ko'payish rizoidalardagi tugunaklarining o'sishi bilan yangi tallom yuzaga keladi. Jinsiy jarayon oogon xilida amalga oshadi. Oogoniy va anteridiy ko'p hollarda bitta o'simlikda, ayrimlaridagina ikkita o'simlikda joylashadi. Bir uyli xarada oogoniy poyaning yon shoxchasining ustki qo'ltig'ida, anteridiy esa po'stida rivojlanadi. Anteridiy yon shoxchalarining apikal hujayrasida ro'y beradigan bir qator o'zgarishlardan keyin yuzaga keladi. Anteridiyning ichida spermatogen iplar va ulaming har birida ko'p miqdorda ikki xivchinli spermatozoidlar yetishadi.

Oogoniyada bitta katta tuxum hujayra yetiladi. Urug'langan tuxum hujayra selliyulozali po'st bilan o'ralib oosporaga aylanadi. Tinim davridan keyin diploid yadro bo'linib, to'rtta gaploid yadroni hosil qilib, ular ikkita hujayrada yuqoridagisida bitta, pastdagisida uchta yadro joylashadi. Keyinchalik uchta yadro erib ketadi. Oospora unib, dastlab protonema keyin undan yirik xara tallomi hosil bo'ladi. Xaralar boshqa suvo'tlardan jinsiy va vegetativ ko'payishidagi zigotasining taraqqiyoti bilan ajralib turadi. Xaralardan turli ilmiy tadqiqodlar o'tkazishda ko'p foydalaniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mustafoyev A. Botanika T.; "Mehnat", 2006
2. Tojiboyev Sh. J. O'simliklar sistematikasi. T,1990.
3. Zokirov Q.Z., Jamolxonov X.A. - O'zbek botanika terminologiyasi masalalari. «Fan». Toshkent. 1996.
4. X.Hamdammov., S.B.Mustanov., E.I.Hamdammova. G.A.Suvonova Botanika va o'simliklar fiziologiyasi (Botanika). Toshkent. 2013 yil

SUV QIRQQULOG'I UNING TARQALISHI VA TARAQQIYOTI

ВОДНАЯ МНОГОНОЖКА ЕГО РАСПРОСТРАНЕНИЕ И РАЗВИТИЕ

WATER RIDGE ITS DISTRIBUTION AND DEVELOPMENT

Andijon davlat pedagogika instituti

Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya yo`nalishi

202-guruh talabasi **Ahmadjonova Mo`nisa Maqsadjon qizi**

Ilmiy rahbar: **Tojiboyev Murodali Umaraliyevich**

Annotatsiya: Ushbu maqola suv qirqqulog'ining tarqalishi va taraqqiyoti haqida ma'lumot beradi. Suv qirqqulog'i o'simliklar va suv ekosistemalarining muhimligini, ekologik muammolarni va ularning yechimini taqdim etadi. Maqolada zamonaviy ilm-fan va texnologiyalar, shuningdek, ekologik barqarorlikni ta'minlashda ta'lim va jamoatchilik ishtirokining ahamiyati ko'rib chiqiladi. Suv qirqqulog'i, botanikada muhim ahamiyatga ega bo'lgan bir soha bo'lib, u suv resurslarini, ularning o'simliklar va ekosistemalarga ta'sirini o'rganadi. Ushbu maqolada suv qirqqulog'ining tarqalishi va taraqqiyoti haqida gapirib o'tamiz.

Аннотация: В этой статье представлена информация о распространении и развитии водной многоножки. Водная многоножка представляет важность растений и водных экосистем, экологических проблем и их решений. В статье рассматриваются современные наука и технологии, а также важность образования и участия общественности в обеспечении экологической устойчивости. Водная сороконожка-важная область ботаники, которая изучает водные ресурсы, их влияние на растения и экосистемы. В этой статье мы поговорим о распространении и развитии водной многоножки.

Annotation: this article provides information on the distribution and development of water sorrel. The water Ridge presents the importance of plants and aquatic ecosystems, environmental problems and their solution. The article examines modern science and technology, as well as the importance of education and public participation in ensuring environmental sustainability. The water Ridge, an important field in Botany, studies Water Resources, their effects on plants and ecosystems. In this article, we will talk about the spread and development of water sorrel.

Kalit so'zlar: Suv qirqqulog', Ekosistemalar, O'simliklar, Ekologik muammolar, Innovatsiyalar, Barqarorlik, Iqlim o'zgarishi.

Ключевые слова: сороконожка, экосистемы, растения, экологические проблемы, инновации, устойчивость, изменение климата

Keywords: aquaculture, ecosystems, plants, environmental problems, innovation, sustainability, climate change.

Suv qirqqulog'i asosan suv havzalari, daryolar, ko'llar va mintaqaviy ekosistemalarda uchraydi. O'simliklar va hayvonlar suv manbalarida ko'payadi va ularning hayoti uchun zarur shart-sharoitlarni ta'minlaydi. Suv qirqqulog'ining tarqalishi ko'plab omillarga bog'liq, jumladan iqlim, yer shakllari va inson faoliyati. Suv havzalaridagi o'simliklar, masalan, qirg'oq zonasida o'sadigan o'simliklar, ushbu mintaqalar ekologik muvozanatni saqlashda muhim rol o'ynaydi. Suv qirqqulog'i sohasidagi taraqqiyot bir necha asrlar davomida davom etgan. Ilk davrlarda qirqqulog' ilmiy tadqiqotlar, tabiatni o'rganish va suv ekosistemalarini tushunishga qaratilgan edi. Keyinchalik, bu soha o'ziga xos ilmiy yo'nalishlarga aylandi va ekologik muammolarni hal qilishda muhim vositaga aylandi. Suv qirqqulog'i zamonaviy ilm-fanning rivojlanishi bilan birga yangi texnologiyalar va metodlarni qo'llashni boshladi. Misol uchun, geografik axborot tizimlari (GAT) yordamida suv resurslarini monitoring qilish, ularning ta'sirini baholash va boshqarish imkoniyati paydo bo'ldi. Shuningdek, biotexnologiyalar va genetik tadqiqotlar orqali o'simliklarning suvga bo'lgan chidamliligini oshiradi. Suv qirqqulog'i asosan qirg'oq bo'ylab yoki suv havzalarining pastki qismida o'sadi. Uning tarqalish qobiliyati juda yuqori, chunki u kesilgan qismlari orqali ham ko'payishi mumkin. Bu o'sish uslubi suv qirqqulog'ini tez tarqaluvchi o'simlik qiladi, shuning uchun u ko'plab mamlakatlarda invaziv turlar ro'yxatiga kiritilgan. Biroq, bu o'simlikning tez o'sishi va tarqalishi suv muhitida kislorod miqdorini oshirish va suv sifatini yaxshilash kabi ijobiy tomonlari ham bor.

Tashqi Qoplama: Suv qirqquloqlarining qoplama odatda ingichka va suvni osonlikcha o'zlashtirishga yordam beradigan, shuningdek, ifloslanish va zararkunandalardan himoya qiluvchi xususiyatlarga ega.

Yaprog'lar: Suvda yashovchi o'simliklar yaprog'i keng, yumshoq va ko'pincha suzuvchi bo'ladi. Bu ularning suv ustida qolishiga va fotosintez jarayonini samarali o'tkazishiga yordam beradi.

Turlari

Suv qirqquloqlari bir nechta turlarga bo'linadi, ularning ba'zilari:

1. Suzuvchi o'simliklar:

Nymphaea (liliya): Yuzada suzuvchi yirik yaproqlarga ega.

Eichhornia crassipes (suv lotusi): Keng yaproqlarga ega va ko'plab suv havzalarida uchraydi.

2. Qirg'oq o'simliklari:

Phragmites australis (qirg'oq qirqqulog'i): Ko'plab daryolar va ko'llarda uchraydi. Qirg'oqlarda yirik to'dalar hosil qiladi.

3. Chuqur suv o'simliklari:

Zostera (suv o'ti): Dengizlarda va suv havzalarida uchraydi, bu o'simliklar suv ostida o'sadi va qizil suv o'simliklari bilan hamkorlikda ishlaydi.

4. Suv ostidagi o'simliklar:

Myriophyllum (qirqquloq o'ti): Suv ostida o'sadi va ko'pincha suvni tozalashda yordam beradi.

Suv Qirqqulog'ining O'zgarishi

Inson faoliyati natijasida suv qirqqulog'i sohasida ko'plab o'zgarishlar yuz berdi. Urbanizatsiya, industrializatsiya va qishloq xo'jaligi faoliyati suv ekosistemalariga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Misol uchun, ifloslanish, ortiqcha suv olish va tuproq eroziyasiga olib keladigan amaliyotlar suv ekosistemalarining biokimyoviy balansini o'zgartiradi. Suv qirqqulog'i fotonintez qobiliyati yuqori bo'lganligi sababli, u yaxshi yoritilgan suv havzalarida tez o'sadi. Ushbu o'simlik suv tubida joylashganligi sababli, u suvda erigan kislorod ishlab chiqarishda muhim rol o'ynaydi. Bu jarayon suv o'simliklari va suvda yashovchi boshqa organizmlar uchun zarur bo'lgan ekologik muvozanatni ta'minlaydi. Bundan tashqari, suv qirqqulog'i suv havzalarida suzuvchi mikroorganizmlar uchun yashash va tarqalish uchun muhit yaratadi. Suv qirqqulog'ida ekotizimlarni tiklash, suvni tejash va suv resurslarini boshqarishning yangi usullari paydo bo'lmoqda. Bu jarayonda mahalliy jamoalarning ishtiroki, shuningdek, davlat va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Suv qirqquloqi o'simliklar turli tashqi tuzilish va adaptatsiyalar bilan ajralib turadi. Ular ekosistemalarda muhim rol o'ynaydi va biologik xilma-xillikni ta'minlashda, suvning tozaligini saqlashda, shuningdek, hayvonlar uchun yashash joyi yaratishda katta ahamiyatga ega. Har bir tur o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, suv ekosistemalarining muvozanatini saqlashda o'ziga xos o'rin tutadi.

Xulosa: Suv qirqqulog'ining tez tarqalishi va taraqqiyoti uning ekologik muhimligini ko'rsatib turibdi. U suv sifatini yaxshilash, suvdagi kislorod miqdorini oshirish va boshqa suv o'simliklarning rivojlanishiga yordam berish orqali suv

ekotizimlarining salomatligini ta'minlashga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, suv qirqqulog'ining boshqa mamlakatlarda invaziv tur sifatida tasniflanishi uning tarqalishini nazorat qilish zarurligini ko'rsatadi, bu esa biologik xilma-xillikni saqlash va mahalliy suv ekotizimlarini muhofaza qilish uchun zarur. Suv qirqqulog'i suv ekosistemalarini o'rganish va saqlashda muhim rol o'ynaydi. Tarqalishi va taraqqiyoti davomida bu soha ekologik muammolarni hal qilishda, yangi usullar va texnologiyalarni ishlab chiqishda davom etmoqda. Suv resurslarini barqaror boshqarish va ekologik muvozanatni ta'minlash orqali kelajak avlodlarga toza va sog'lom muhitni taqdim etish maqsadida suv qirqqulog'ini o'rganish va rivojlantirish zarur. Shunday qilib, suv qirqqulog'i nafaqat ilmiy soha, balki insoniyatning kelajagi uchun muhim bir yo'nalishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O`E.Xo`janazarov, X.Mavlonov, J.S.Sadinov. Botanika O`simliklar Sistematikasi(2013)
2. Xo'jaev, A. (2019). Ekologik muammolar va ularni hal etish yo'llari. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
3. Tursunov, M. (2020). O'simliklar ekosistemalari: nazariya va amaliyot. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
4. Karimov, S. (2021). Iqlim o'zgarishi va suv ekosistemalari. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
5. "Botanika" M.A.Shirinov (bu kitobda o`simliklar ,shu jumladan , suv ekosistemalaridagi o`simliklari haqida ilmiy malumotlar berilgan)

**OUTLINE
VOLUME-1, ISSUE-5**

1.	FITRATNING ISLOMIY TA'LIMOTGA MUNOSABATI Axmatova Fotima Akromjon qizi	5-9
2.	СПЕЦИАЛЬНАЯ ОДЕЖДА ДЛЯ РАБОТНИКОВ АГРОСАНОАТА: ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ И КОМФОРТА Наргиза Зайниддиновна Гайбуллаева	10-12
3.	ОЦЕНКА ПЕРВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ НЕОНАТАЛЬНОГО СКРИНИНГА НА МУКОВИСЦИДОЗ У ДЕТЕЙ Шарипова М.К., Исамухамедова М.Т.	13-15
4.	АЁЛЛАР БИЛАН БОҒЛИҚ СТЕРЕОТИПИК ҚАРАШЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ (МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИСОЛИДА) Абдуллаева Муштарий	16-22
5.	КЛИНИЧЕСКИЕ ВАРИАНТЫ БОЛЕЗНИ ВИЛЬСОНА-КОНОВАЛОВА У ДЕТЕЙ А.В. Муратходжаева Е. Хамдамова	23-24
6.	ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ ТРОЙНОЙ ТЕРАПИИ ПРИ КОГНИТИВНЫХ НАРУШЕНИЯХ У ПОСТИНСУЛЬТНЫХ БОЛЬНЫХ Жабборова Севара Баходировна	25-26
7.	ДЦП С СУДОРОЖНОМ СИНДРОМОМ, ТАКТИКА ЛЕЧЕНИЕ С АУРИКУЛОТЕРАПИЕЙ Садыкова Г.К., Хаитбаева Ш.Х.	27-28
8.	INSON RESURSLARINI SAMARALI BOSHQARISHNING AHAMIYATI M.Siddiqov M.Saparboyeva	29-32
9.	SOLIQ VA BOJXONA TO'LOVLARINING MAMLAKAT IQTISODIYOTIDAGI O'RNI Y.Axmedova I.Jaloliddinov	33-36

10.	ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАРИНИ МУСТАҚИЛ ФИКРЛАЙДИГАН ҚИЛИБ ТАРБИЯЛАШ ЭНГ МУҲИМ ВАЗИФАМИЗ БЎЛМОҒИ ЛОЗИМ Равшан Хидоят Зиёвутдин Хидоят	37-40
11.	KOGNITIV SOHA PROFESSOR-O'QITUVCHILAR KASBIY RIVOJLANISH TRAYEKTORIYASINING DETERMINANTI SIFATIDA. B.Raximov	41-45
12.	MAMLAKTNI RIVOJLANTIRISHDA SOLIQ VA BOJXONA TO'LOVLARINING AHAMIYATI B.Kattakishiyev U.Azamatov	46-49
13.	Afrosiyob - Samarqandning qadimgi xarobasi Haydarova Malika Shahriddin qizi	50-53
14.	SOLIQLARNING BYUDJET DAROMADLARIDAGI TUTGAN O'RNI M.Turdimuratov O. Samadov	54-57
15.	IQTISODIY G'OYALARNING BUGUNGI KUNDA NAFASI D.Narbayeva U.Azamatov	58-60
16.	French and Uzbek of gastronomy linguistic and cultural and schematic analyses Xalimova Maxbuba	61-63
17.	ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ В ПОВСЕДНЕВНУЮ ЖИЗНЬ: ПОНЯТИЕ, НАПРАВЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ Оллаберганова М. Д. Рустамов Р.Х. Саидмуратов.С.О	64-68
18.	SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARBLIGI O'.Xolbo'tayev M.Xudoyberdiyeva	69-71

19.	ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ФОЙДАСИНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ ИҚТИСОДИЙ МОҲИЯТИ Б.Соаткулов З.Примкулова	72-75
20.	QORAQALPOG‘ISTON SHAROITIDA RASTAROPSHA (SILYBUM MARIANUM) DORIVOR O‘SIMLIGINI YETISHTIRISH Tolibaev Erlan Nasir uli	76-82
21.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИМЁН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В РОМАНЕ "ГЕРОЙ НАШЕГО ВРЕМЕНИ" М. Ю. ЛЕРМОНТОВА: ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТЬ И ФИЛОСОФСКАЯ ГЛУБИНА Раимбердиева Шахзода Улуғбек қизи	83-92
22.	Innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalarni o‘rganish zaruriyati D.Bayzakova A.Xabibullayev	93-96
23.	Развитие совместного института как новой модели интеллектуальной мобильности специалистов путем применения институционального моделирования Исмадияров Яшин Уткирович, Рахиммирзаев Санжар Ботурович, Набиулина Луиза Махмудовна, Матназарова Мехрибон Бахтияровна, Бегатов Жахангир Мухаммаджонович,	97-101
24.	Hadis tizimida ayollar muammolari mavzusi shakillanishining tarixiy va falsafiy-germenevtik asoslari Ulfatillayeva Sayyora Sobirjon qizi	102-110
25.	Budjet mablag‘laridan samarali foydalanish bo‘yicha nazorat standartlarini takomillashtirish KAMALOV ABDULAZIZ ABDURAXIMOVICH	111-114
26.	Contagious of diseases epidemiological situation seeing exit Razzokberganova D.O.	115-116

27.	Inson ontogenezida o'z jinsini qabul qilolmaslikka sabab bo'luvchi omillar tahlili D.M.Obidova	117-120
28.	CHET TILLARINI O'RGANISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING TA'SIRI Zubaydova Nilufar Nematullayevna Shoqulova Laziza Tilloyevna	121-126
29.	“The role of school in expanding the worldview of young adults” Aitbayeva Gulchehra Kuanishbay qizi Zubaydova Nilufar Nematullayevna	127-131
30.	«АЛПОМИШ» ЭПОСИНИНГ ГЕНЕЗИСИ Нурмухамедова Мохира Ураловна	132-136
31.	BUYUK IPAK YO'LI TARIXI VA MADANIY ALMASHUVLAR Nurmuhamedova Maftuna Ulug'bek qizi	137-140
32.	The role of artificial intelligence in education Kazakova Ruxshona Zubayda Nilufar Negmatullayevna	141-146
33.	Scientific Basis for Learning English through Movies and Cartoons Abduxalilova Aziza Abduvahobovna Nilufar Zubaydova Nematullayevna	147-151
34.	The Easiest Way to Learn English Quickly Jo'raqulov Shohruh Sherali o'g'li Zubaydova Nilufar Ne'matullayevna	152-156
35.	ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANIB INGLIZ TILINI O'QITISHNING SAMARALI USULLARI Norboyeva Madina Bo'riyevna Subhida Jabborova	157-161
36.	INGLIZ TILINI YAXSHILASH UCHUN ENG SAMARALI USULAR Shaxrizoda Rahmatova Nilufar Zubaydova	162-167

37.	XX ASR 60-80-YILLARIDA O‘ZBEKISTON AGRAR TARIXINING YORITILISHIDAGI O‘ZIGA XOS JIHATLAR Turg'unov Shaxzodbek Muhammadjon o'g'li	168-174
38.	BIZNING HAYOTIMIZDA INGLIZ TILINI O‘RNI Laylo Yuldasheva Nilufar Zubaydova	175-178
39.	ZAMONAVIY ILMIIY TADQIQOTLAR: ENG SO'NGGI ILMIY KASHFIYOTLAR VA ULARNING AHAMIYATI Rashidova Sarvara Odiljonovna Nilufar Zubaydova	179-184
40.	MAKTAB BOLALARIDA INGLIZ TILIGA QIZIQISHINI ORTTIRISH Raximova Mohinabonu Abdulaziz qizi Nilufar Zubaydova	185-189
41.	INGLIZ TILI VA IJTIMOIIY TARMOQLAR O‘razimbetova Lobar Zubaydova Nilufar	190-193
42.	INGLIZ TILIDAGI MAHALLIIY SO'ZLARNING UMUMIIY XUSUSIIYATLARI Nazarova Shahzoda Baxtiyor qizi Zubaydova Nilufar Nematullayeva	194-200
43.	TURLI DARAJALAR UCHUN MUVOFIQ O'QISH MATERIALLARINI TANLASH Abdreimova Sevinch Rashit qizi Zubaydova Nilufar Nematullayeva	201-207
44.	CHET TILINI O‘QITISHDA MUSIIQA VA QO‘SHIQLARDAN FOYDALANISH Perdebayeva Muyassar Ikrom qizi Zubaydova Nilufar Nematullayeva	208-213
45.	Til oilalari va ularning kelib chiqish tarixi Shukrullayev Muhammadsodiq Boboyeva Madina Xaydarovna	214-221

46.	TA'LIM MOTIVINI O'RGANISHDA NAZARIY YONDASHUVLARNING AHAMIYATI Jumaboyeva Mahliyo Xudaybergan qizi	222-226
47.	SURGICAL CORRECTION OF AORTIC COARCTATION IN DIFFERENT AGE GROUPS Abralov Kh.K., Turaev B.B	227-228
48.	THE FUTURE OF ENGLISH Muxammadjonov Muhammadrizo Zubaydova Nilufar Nematullayevna	229-233
49.	SOG'LOM TURMUSH TARZI: MUHIM JIHATLARI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR Tilloyeva Nigina Jo'rabekovna Zubaydova Nilufar Nematullayevna	234-238
50.	TILNING HAYOTIMIZDAGI AHAMIYATI YOXUD TURK TILINI O'RGANISHNING FOYDALI TOMONLARI Muhammedova Farangiz Azamat qizi Zubaydova Nilufar Nematullayevna	239-242
51.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning kitob o'qishga qiziqishi va ularning psixologiyasini o'rganish Barotova Nazira Jahongirovna Zubaydova Nilufar Ne'matullayevna	243-247
52.	HOW TO IMPROVE SPEAKING SKILLS Esanova Sevinch Bobir qizi Zubaydova Nilufar Ne'matullayevna	248-252
53.	How to overcome language difficulties in learning English in Medical University students Azzamova Umida Alisherovna	253-257
54.	How to Improve English? Solijonova Ruxshona Nasimovna Zubaydova Nilufar	258-262
55.	The effective skills of reading and writing in English Xudaybergenova Alla Zubaydova Nilufar Nematullayevna	263-267

56.	THE IMPORTANCE OF PRONONCIATION IN ENGLISH Toyirova O'g'iloy Baxshillo qizi Zubaydova Nilufar Nematullayevna	268-271
57.	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishda o'qituvchining o'rni Normamatova Farzona Nurali qizi S. Q. Eshboyeva.	272-276
58.	INGILIZ TILINING TARAQQIYOTGA KO'RSATAYOTGAN TA'SIRI Ruzimova Malohat Nilufar Zubaydova	277-282
59.	INTERCULTURAL COMMUNICATION ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS Abdug'aniyeva Hanifa Bahovadinovna Zubayova Nilufar Ne'matillayevna	283-287
60.	THE ROLE AND IMPORTANCE OF LOGISTICS SERVICES IN THE TEXTILE INDUSTRY Israilov Madaminjon Mukhsinovich	288-293
61.	THE CONCEPT OF THE CONCEPTUAL PICTURE OF THE WORLD IN LINGUISTICS Ubaydullayeva Dilafruz Fazliddinovna	294-296
62.	INGLIZ TILIDAGI ONLAYN TA'LIM RESURLARINING TIL O'RGANISHDAGI AHAMIYATI Xakimova E'zoza Abdurahimovna Zubaydova Nilufar Ne'matullayevna	297-301
63.	COMMON MISTAKES THAT STUDENTS MAKE IN THEIR SPEAKING Umarova Sevinch Allayor qizi Zubaydova Nilufar Nematullayevna	302-305
64.	TURIZMNING ATROF-MUHIT VA MAHALLIY JAMOALARGA ALOQASI Roziyeva Aziza Bekmurod qizi Zubaydova Nilufar Nematullayevna	306-310

65.	THE IMPORTANCE OF GAMES IN THE FORMATION OF ENGLISH SPEAKING SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS Doniyorova Marjona Sarvar qizi Zubaydova Nilufar Nematillayevna	311-315
66.	YANGI O‘ZBEKISTONDA YANGICHA DUNYOQARASH Asatova Dilshoda Odilbek qizi Zubaydova Nilufar Nematullayevna	316-320
67.	Zog`ora va chipordo`ngpeshona baliqlarini ko`paytirishning samarali usullari(Xorazm baliq MChJ misolida) K.R .Yo`ldashev,M.Q.Ruzmetova, M.A.Romanberdiyeva	321-327
68.	HEALTH/SICKNESS Tog`aymurotova Elnora Otabek qizi Zubaydova Nilufar Nematullayevna	328-332
69.	TIL O‘RGANISHDA LUG‘AT BOYLLIGINI OSHIRISH USULLARI Ergashova Sevinchbonu Alisher qizi Zubaydova Nilufar Nematullayevna	333-339
70.	TECHNOLOGY FOR CREATING A COMPUTER PROGRAM FOR DETECTING PUNCTUATION ERRORS Jumayeva Dilnoza Bakhshulloyevna	340-344
71.	HEART RATE VARIABILITY AND MYOCARDIAL HEART CONDITION IN OBESE MILITARY PERSONNEL TASHKHUJAYEVA ASAL AZIZ QIZI	345-348
72.	TOLDOSHLAR OILASINING TAVSIFI, MAMLAKATIMIZDA KENG TARQALGAN TURLARIGA TA’RIF, ULARNING AHAMIYATI. Imomxonova Mavludaxon Rashidxon qizi Tojiboyev Murodali Umaraliyevich	349-353

73.	TOLDOSHLAR OILASINING TAVSIFI, MAMLAKATIMIZDA KENG TARQALGAN TURLARIGA TA'RIF, ULARNING AHAMIYATI. Imomxonova Mavludaxon Rashidxon qizi Tojiboyev Murodali Umaraliyevich	349-353
74.	Патофизиологические аспекты развития железодефицитной анемии Тошпулатова Дильбар; Хамидова Малика Мирзаахмедова Н.А.	354-357
75.	XARASIMONLAR SINFI UMUMIY TAVSIFI, TASNIFI, ASOSIY VAKILI, KO'PAYISH USULLARI Mirzasultonova Shaxzoda	358-360
76.	SUV QIRQQULOG'I UNING TARQALISHI VA TARAQQIYOTI Ahmadjonova Mo`nisa Maqsadjon qizi Tojiboyev Murodali Umaraliyevich	361-364
77.	MUNDARIJA	365-373